ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ปริญญานิพนธ์

ของ

จินตนา ตันสุวรรณนนท์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ธันวาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ปริญญานิพนธ์

ของ

จินตนา ตันสุวรรณนนท์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ธันวาคม 2550

ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

บทคัดย่อ

ของ

จินตนา ตันสุวรรณนนท์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ธันวาคม 2550

จินตนา ตันสุวรรณนนท์. (2550). *ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต*.ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : อาจารย์ ดร.พรรณี บุญประกอบ , รองศาสตราจารย์ ดร. อรพินทร์ ชูชม , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังศินันท์ อินทรกำแหง.

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างชุดฝึกอบรมสำหรับพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรี และเพื่อศึกษาผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1ที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม จำนวน 60 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบแยกประเภท (Stratified random sampling) ตามลักษณะของระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ หลังจากนั้นสุ่มนักศึกษาในแต่ละกลุ่มให้ได้รับรูปแบบการฝึกอบรมที่แตกต่างกันไป 3 รูปแบบ แต่ละกลุ่มมีจำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย ภายในกลุ่มจะมีนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำในสัดส่วนที่เท่ากันคือกลุ่มย่อยละ 10 คน

กลุ่มทดลอง A จะได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ ในระยะที่ 1 เป็นการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน คือด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการฝึกอบรม 10 ครั้ง (24 ชั่วโมง)และ ในระยะที่ 2 ได้รับการฝึกทำโครงการ (3สัปดาห์) สำหรับกลุ่มทดลอง B ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1ซึ่งเป็นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิด จิตใจและพฤติกรรม (24 ชั่วโมง) ไม่ได้รับการฝึกทำโครงการและกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้ฝึกทำโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ (1) แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ (2) แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และ (3) ชุดฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่ผ่านการหาคุณภาพเครื่องมือและทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริงโดยทำการวัดการรู้เท่าทันสื่อ 4 ครั้ง คือ ก่อนการทดลอง , ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 (10กิจกรรม), ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 (การฝึกทำโครงการ) และ ติดตามผลหลังการฝึกทำโครงการแล้ว 1 เดือน หลังจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร 3 ทางแบบวัดซ้ำ (Three way MANOVA with Repeated Measure)

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม ระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และครั้งของการวัดต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ แต่พบว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรมต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

2. นักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกและรูปแบบที่ดีที่สุดในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา คือ การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านคือ ด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม ร่วมกับการฝึกทำโครงการ

3.นักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพไม่แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

EFFECTS OF TRAINING ON MEDIA LITERACY DEVELOPMENT OF SUAN DUSIT RAJABHAT UNIVERSITY STUDENTS

AN ABSTRACT

BY

CHINTANA TANSUWANNOND

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement for the

Doctor of Philosophy Degree in Applied Behavioral Science Research

at Srinakharinwirot University

December , 2007

Chintana Tansuwannond. (2007). *Effects of Training on Media Literacy Development of Suan Dusit Rajabhat University Students*. Dissertation , Ph.D. (Applied Behavioral Science Research). Bangkok : Graduate School , Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Dr.Pannee Boonprakob , Assoc. Prof. Dr. Oraphin Choochom , Assist. Prof. Dr. Ungsinan Intarakamhang.

The objectives of this research were to construct training programs on media literacy development for undergraduate students and to study the effects of training programs on media literacy development among the sample groups. The samples consisted of 60 freshmen undergraduate students at Suan Dusit Rajabhat University. Those students were selected via stratified random sampling according to media self efficacy level and assigned equally into three groups:1) the experimental group A 2) the experimental group B and 3) the control group. Each group consisted of 20 students.

The experimental group A participated in Full Program (2 phases) which consisted of not only the media literacy development training program which develop cognitive affective and behavior components for 10 sessions (24 hours) ; but also participated in project work practices (3 weeks). The experimental group B only participated in the media literacy development training program for 10 sessions (24 hours). The control group which did not participate in either media literacy development training program or project work practices.

The instruments used in this study were as follows :(1) the media literacy test ,(2) the media self efficacy test and (3) the module of media literacy development which had been quality-tested and tried out prior to actual use. Each sample was repeatedly measured according to their group membership. The measurements of variable were done on 4 stages as follows :stage1 :before the experiment , stage 2 :at the end of the media literacy development training for 10 sessions , stage 3 :at the end of project work practices ,and stage 4:one month after the project work practices. Media literacy scores of samples were analyzed with three way MANOVA with repeated measures

The results of this research were as follows :

1. No significantly statistical difference in the interaction of type of programs , level of media self efficacy and times of measurement . However ,Interaction between type of programs and times of measurement was found.

2. Students who participated in the media literacy development training programs had higher media literacy score than those who did not participated in the programs.

According to the research finding , it was suggested that the best program to develop media literacy was the combination of both the media literacy development training programs and project work practices.

3. No significantly statistical difference was found on media literacy scores between the high and the low media self efficacy group.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ของ
จินตนา ตันสุวรรณนนท์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่ .....เดือน.....พ.ศ. 25.....

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

.....ประธาน
(อาจารย์ ดร.พรรณี บุญประกอบ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. อรพินทร์ ชูชม)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังศินันท์ อินทรกำแหง)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร. ดุษฎี โยเหลา)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.พรรณี บุญประกอบ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. อรพินทร์ ชูชม)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังศินันท์ อินทรกำแหง)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุบผา เมฆศรีทองคำ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากอาจารย์ ดร.พรรณี บุญประกอบ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อรพินทร์ ชูชม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อังศินันท์ อินทรกำแหง กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ทั้ง 3 ท่านได้สละเวลาให้คำปรึกษา ติดตามการทำงาน ร่วมตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง ให้คำแนะนำในการจัดทำงานวิจัยเป็นอย่างดี อีกทั้งช่วยเสริมสร้างพลังจูงใจและให้ข้อคิดที่มีค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งตลอดเวลาที่ดำเนินงานวิจัย และอาจารย์ยังเป็นแบบอย่างที่ดีในการเป็นครูที่ทุ่มเทให้กับศิษย์อย่างเต็มที่ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลาและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุบผา เมฆศรีทองคำ คณะกรรมการสอบปากเปล่าและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความกรุณาตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ทุก ๆ ท่านได้สละเวลาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาปริญญานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณาจารย์จากคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณาจารย์จากโรงเรียนสวนบัวและโรงเรียนเซนต์ฟรังซีสเซเวียร์ คอนแวนต์ที่ถ่ายทอดความรู้ทั้งในด้านวิชาการและด้านคุณธรรมในการดำเนินชีวิตตลอดชีวิตการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับปริญญาเอก พระคุณและความเมตตาจากคณาจารย์ทุกท่านเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยมิเคยลืม

ขอขอบพระคุณ ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตที่อนุญาตให้ผู้วิจัยได้ลาศึกษาต่อเพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำวิจัยมาพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยต่อไป

ขอขอบคุณมิตรภาพจากกัลยาณมิตรทุกท่านที่มากมายจนไม่อาจเอ่ยนามได้ครบทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจที่ดีอันเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ มาได้

เหนือสิ่งอื่นใด ขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดาที่เป็นต้นแบบที่ดีของความขยันหมั่นเพียรและความรับผิดชอบ ท่านทั้งสองได้ให้การสนับสนุนผู้วิจัยในทุก ๆ ด้าน ทั้งยังเอาใจใส่ ห่วงใยและเป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยมีวันนี้ รวมทั้งทุกคนในครอบครัวที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจที่ดีตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงานวิจัย

จินตนา ตันสุวรรณนนท์

สารบัญ

บทที่ **หน้า**

1 บทนำ..... 1
ภูมิหลัง 1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย 6
ความสำคัญของการวิจัย 7
ขอบเขตของการวิจัย..... 7
ข้อตกลงเบื้องต้น 8
นิยามศัพท์เฉพาะ..... 8
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ..... 8
กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 13
สมมติฐานการวิจัย..... 15

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 17
แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน..... 18
แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ..... 21
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง
กับการรู้เท่าทันสื่อ..... 40
แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณญาณ..... 41
แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักและการสร้างความตระหนัก..... 49
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ..... 54
แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง..... 59
แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจ..... 64
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ..... 68
แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมและการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม..... 68
แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม..... 73
แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้โครงการ..... 79
แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโยงการเรียนรู้..... 85
แนวคิดเกี่ยวกับชุดฝึกอบรม..... 86
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ..... 89
แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ..... 93

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

3 วิธีดำเนินการวิจัย.....101

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....101

แบบแผนการทดลอง.....102

เครื่องมือที่ใช้และการหาคุณภาพเครื่องมือ.....104

การดำเนินการทดลอง.....128

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....129

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....131

5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....156

สังเขปความมุ่งหมาย สมมติฐาน และวิธีดำเนินการวิจัย.....156

สรุปผลการวิจัย.....159

อภิปรายผลการวิจัย.....161

ข้อเสนอแนะ.....175

บรรณานุกรม.....177

ภาคผนวก.....193

ประวัติย่อผู้วิจัย.....300

บัญชีตาราง

ตาราง **หน้า**

1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างและการจัดเข้ากลุ่ม..... 102

2 กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเต็มรูปแบบ.....117

3 การประเมินผลการทดลอง..... 129

4 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพจำแนกตามรูปแบบการฝึกอบรม ระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัด 133

5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรของคะแนนเฉลี่ยรวมของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามรูปแบบการฝึกอบรม (G) การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (SE) และครั้งของการวัด (T) 139

6 ผลการทดสอบการวิเคราะห์อิทธิพลย่อย (Simple effect)ของการรู้เท่าทันสื่อระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรมด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรของการรู้เท่าทันสื่อ..... 140

7 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรูปแบบการฝึกอบรมในการวัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการการฝึกอบรมระยะที่ 1 142

8 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรูปแบบการฝึกอบรมในการวัดครั้งที่ 3 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2..... 143

9 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรูปแบบการฝึกอบรมในการวัดครั้งที่ 4: ระยะติดตามผล 144

10 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างครั้งของการวัด (T) ของกลุ่มทดลอง A..... 146

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง **หน้า**

11 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างครั้งของการวัด (T) ของกลุ่มทดลอง B..... 149

12 ผลการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อซึ่งแบ่งเป็นการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม..... 153

13 ผลการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ และ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อเมื่อจำแนกตามรูปแบบการฝึกอบรม..... 154

14 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test) และค่าความเชื่อมั่นรายด้านของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ.....206

15 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test) และค่าความเชื่อมั่นรายด้านของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ..... 207

16 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test) และค่าความเชื่อมั่นรายด้านของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ.....208

17 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test) และ ค่า ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของแบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ..... 210

18 ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) และค่า Shapiro Wilk ของตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพจำแนกตามประเภทของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม.....212

19 ผลการทดสอบความเท่ากันของเมทริกซ์ความแปรปรวน แปรปรวนร่วมด้วยวิธีBox's M test ของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม.....213

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง **หน้า**

20 ผลการทดสอบความเท่ากันของความแปรปรวนของตัวแปรทุกตัวด้วยวิธี Levene's test ของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม..... 214
21 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาก่อนและหลังจากการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ 215
22 การประเมินความคิดเห็นของนักศึกษาหลังจากได้รับการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ 215
23 ค่ามัธยฐานและการแจกแจงความถี่ของตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ..... 216
24 ผลการประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการฝึกอบรม.....235

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ **หน้า**

1 กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 15
2 ขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนัก 50
3 การแสดงการกำหนดซึ่งกันและกันของปัจจัยทางพฤติกรรม (B)
สภาพแวดล้อม(E) และ ปัจจัยส่วนบุคคล (P) ที่มีผลต่อการเรียนรู้และ
การกระทำ 93
4 แสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไขระหว่างความเชื่อในความสามารถ
ของตนเองและความคาดหวังในผลลัพธ์ของการกระทำ..... 94
5 โครงสร้างการทดลอง 103
6 ขั้นตอนการสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ..... 110
7 กราฟแสดงความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิด
วิจารณญาณที่วัดในแต่ละครั้งของการวัดของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B
และกลุ่มควบคุม 147
8 กราฟแสดงความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนัก
ถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่วัดในแต่ละครั้งของการวัดของ
กลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง Bและกลุ่มควบคุม.....148
9 กราฟแสดงความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับ
และใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพที่วัดในแต่ละครั้งของการวัด
กลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง Bและกลุ่มควบคุม 148

บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

ในยุคสังคมสารสนเทศ สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ อินเตอร์เน็ต ฯลฯ ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญและยึดครองพื้นที่ส่วนใหญ่ในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม อย่างไรก็ดีจากการที่ยังมีประชาชนบางกลุ่มบริโภคสื่อโดยขาดภาวะป้องกัน ไม่ได้ใส่ใจ ไม่ทันตระหนักรู้ว่า "สื่อมวลชน" มีอิทธิพลเหนือตนเองอย่างไรก็ยิ่งทำให้พลังอำนาจของสื่อเข้าไปมีอิทธิพลต่อตัวบุคคลโดยยากที่จะปกป้องตนเองจากอิทธิพลของสื่อได้ (Potter. 2005: 6-7) ทั้งนี้การที่ผู้บริโภคสื่อไม่ได้ตระหนักถึงอิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชน ไม่ได้ทำการวิเคราะห์และกลั่นกรองสิ่งที่รับจากสื่อก็มีผลทำให้สื่อมวลชนได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และพฤติกรรมของประชาชนในสังคม รวมถึงสื่อมวลชนยังมีส่วนในการกำหนดแบบแผนในการใช้ชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2539: 96 ; นภินทร ศิริไทย. 2547: 56 ; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540: 16 ; ศิริกาญจน์ ยิ้มประยัติ. 2548: 87; Pearson;& Nelson. 2000 : 132) ซึ่งจากที่ได้กล่าวไป จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (DeFleur;&Dennis. 1998: 489) สื่อมวลชนได้เข้ามากำหนดรูปแบบความคิด เจตคติ อารมณ์และพฤติกรรมโดยผลกระทบของสื่อมวลชนมีทั้งที่เกิดขึ้นโดยทันทีและในระยะยาว (Potter. 2005: 238) ทั้งนี้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย พบว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและสังคม โดยเฉพาะกับกลุ่มของเยาวชน วัยรุ่น นิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญของธุรกิจสื่อสารมวลชน เนื่องมาจากผู้บริโภคกลุ่มนี้มีกำลังซื้อสูงและเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างง่ายต่อการชักจูงเพราะมักใช้อารมณ์และความรู้สึกมาเป็นตัวแปรในการตัดสินใจ (รดี ธนารักษ์. 2544 : 4-5 ; รำไพ เกตุดี. 2537 : 144)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อเยาวชน พบว่า สื่อมวลชนมีผลกระทบต่อเยาวชนทั้งในด้านความคิด เจตคติและพฤติกรรมและมีผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบ สำหรับผลกระทบในทางบวก สื่อมวลชนจะช่วยให้เยาวชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเข้าใจประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยขยายมุมมองที่มีต่อโลกให้กว้างขวางขึ้นและยังสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางสังคม (Intermedia. 2001: 2) นอกจากนี้สื่อมวลชนยังช่วยในการเรียนรู้ ช่วยสนับสนุนส่งเสริมทักษะทางวิชาการ กระตุ้นพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดี และยังสนับสนุนพฤติกรรมสุขภาพ ในทางตรงกันข้าม ผลกระทบทางลบของสื่อมวลชนที่มีต่อเยาวชนก็พบว่ามีอยู่หลายประการด้วยกัน ทั้งนี้จากเอกสารและงานวิจัยหลายเรื่องต่างพบว่า การใช้สื่อมวลชนมีผลกระทบในทางลบต่อเด็กและเยาวชน อาทิ ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศ มีการศึกษาจำนวนมากพบว่า ความอ่อนไหวต่ออิทธิพลของสื่อมวลชนของวัยรุ่นมีผลต่อเจตคติ ค่านิยมและความเชื่อทางเพศของวัยรุ่น(Brown ; Greenberg ;& Buerkel-Rothfuss. 1993: 511-

525 ; American Academy of Pediatrics. 2001: 191-194) นอกจากนี้ ผลการศึกษาพฤติกรรมวัยรุ่นในสหรัฐอเมริกายังพบว่า สื่อมวลชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนิตยสาร โทรทัศน์และภาพยนตร์กลายเป็นสิ่งยั่วยุให้เด็กวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์กันเร็วขึ้น (มติชนรายวัน. 4 เมษายน 2549: 21) นอกจากนี้ การเปิดรับภาพโป๊ สื่อลามกที่ปรากฏในสื่อต่างๆไม่ว่าจะเป็นทางอินเตอร์เน็ต นิตยสาร การ์ตูน วีซีดีนั้นมีผลกระทบต่อพัฒนาการและค่านิยมทางเพศของเยาวชน ทำให้เยาวชนกลายเป็นคนที่มีเพศสัมพันธ์แบบไม่รับผิดชอบ (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. 2547: 5-6)

นอกจากปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศแล้ว ปัญหาความก้าวร้าวรุนแรงในเด็กและเยาวชนก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงกันมากอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสื่อมวลชน ผลจากการศึกษาวิจัยในต่างประเทศหลายเรื่อง พบว่า การเปิดรับชมรายการโทรทัศน์ที่มีความรุนแรงมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงในเด็กและเยาวชน (Johnson ; et al. 2002 : 2468-71 ; Josephson. 1995) ซึ่งผลจากการศึกษาทางจิตวิทยา พบว่า ผู้ที่เปิดรับชมภาพความรุนแรงเป็นประจำจะเกิดผลกระทบ 3 ประการ คือ (1) การเอาความรุนแรงนั้นเป็นแบบอย่าง (2) เกิดความชินชาและรู้สึกว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติไม่มีความผิด และ (3) ขาดความยับยั้งชั่งใจรวมทั้งมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. 2547: 6)

นอกจากปัญหาที่กล่าวไปในข้างต้นแล้ว ผลการศึกษาในต่างประเทศหลายเรื่อง ยังพบว่ายิ่งเด็กและเยาวชนใช้เวลาในการดูโทรทัศน์มากเท่าใด ก็ยิ่งจะได้รับอิทธิพลและผลกระทบจากสื่อมากเท่านั้น (Strasburger. 1993: 479-493) ทั้งนี้ปริศนา พงษ์ทัดศิริกุล เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวไว้ว่า มีข้อมูลยืนยันว่าการเสพสื่ออย่างเข้มข้นหรือการติดสื่อส่งผลกระทบต่อการปรับเปลี่ยน เจตคติ พฤติกรรมและการดำรงชีวิตในลักษณะที่มีการลอกเลียนแบบ (ไทยรัฐ. 29 มีนาคม 2549 : 15) โดยเฉพาะในทุกวันนี้สื่อโฆษณามีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างหรือการเปลี่ยนแปลง เจตคติและค่านิยมของผู้บริโภคสื่อ สื่อโฆษณาได้เข้ามากระตุ้นพฤติกรรมการบริโภคของประชาชน โดยเฉพาะกับกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่กำลังสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม มีจิตใจอ่อนไหว ชักจูงได้ง่าย อยู่ในช่วงของการแสวงหาความเป็นตัวเอง สนใจในสิ่งต่างๆ รอบตัวสูง มักให้ความสนใจในสิ่งที่ทันสมัย วัยดังกล่าวจึงมักตกเป็นเหยื่อค่านิยมที่โฆษณาจงใจนำเสนอเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจโดยไม่รู้ตัว

สำหรับในสังคมไทย ปัญหาของเยาวชนที่เกิดจากอิทธิพลของสื่อมวลชนจะเป็นปัญหาในเรื่องของการเปิดรับและใช้สื่อในลักษณะและวัตถุประสงค์ที่ไม่เหมาะสมซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาต่อตัวบุคคลและปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา อาทิ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของเด็กและเยาวชน ปัญหาการบริโภคสินค้าอย่างฟุ่งเฟือ ฟุ่มเฟือย การตกเป็นทาสของวัตถุ การเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ปรากฏในสื่อและการมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงในวัยรุ่น เป็นต้น

ทั้งนี้จากการที่สถาบันรามจิตติร่วมกับกระทรวงวัฒนธรรมได้สำรวจเจตคติและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับเทคโนโลยี จากกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชน 3,360 คน ระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษาทั่วทุกภูมิภาครวม 14 จังหวัด ตั้งแต่เดือนกันยายนถึงตุลาคม 2548

พบว่า ในหัวข้อชีวิตติดเกม พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 41.4 ใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อความบันเทิงมากกว่าความรู้ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 64.7 ชอบเล่นเกมคอมพิวเตอร์และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 33.6 เคยแอบเล่นเกมในเวลาเรียน (ไทยรัฐ.10 มีนาคม 2549 : 15) วิพุธ พูลเจริญ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขได้ให้ข้อสังเกตว่า ปัจจุบันวัยรุ่นรู้แต่เรื่องของการใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยี แต่ไม่ได้มีกระบวนการเรียนรู้อย่างเท่าทัน ทั้งยังขาดประสบการณ์ทำให้ในบางครั้งกลายเป็นทาสของเทคโนโลยีโดยไม่รู้ตัว เช่น การใช้อินเตอร์เน็ตสำหรับแช็ท (chat) คุยเฮฮาปาร์ตี้ที่มากเกินควรโดยสิ่งที่ทำไปนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ (เฉลิมพล โสมอินทร์. 2547: 26) เช่นเดียวกับกฤษฎา เรืองอารีรัตน์ รองผู้จัดการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่มีความคิดเห็นว่า เยาวชนไทยทุกวันนี้นำอินเตอร์เน็ตไปใช้งานในเชิงไม่สร้างสรรค์ด้วยการเข้าไปอ่านเนื้อหาด้านเพศ เรื่องลามกอนาจารมากกว่าเข้าไปใช้งานเพื่อการเรียนรู้ (ผู้จัดการออนไลน์.12 กุมภาพันธ์ 2550) ทั้งนี้สมพงษ์ จิตระดับได้นำเสนอผลศึกษาวิจัยในงานสัมมนา “การสร้างภูมิคุ้มกันการใช้ไอซีที” โดยให้ข้อมูลว่าจากการเก็บสถิติเด็กไทยที่ใช้อินเตอร์เน็ตพบว่ามีแค่ 20%ที่ใช้เพื่อหาวิชาความรู้ ที่เหลือ 80 %ใช้ทำอย่างอื่น (มติชนรายวัน. 30 มกราคม 2550: 32) จากความคิดเห็นข้างต้นสอดคล้องกับวิทยากร เชียงกูล (2546 : 241-242) ที่เห็นว่าถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีสื่อหลากหลายรูปแบบและมีเป็นจำนวนมากแต่คนไทยยังใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อความบันเทิงมากกว่าที่จะใช้เป็นแหล่งเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

นอกจากผลการสำรวจของสถาบันรามจิตติร่วมกับกระทรวงวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพร่วมกับสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญได้สำรวจความคิดเห็นเรื่อง “การใช้อินเตอร์เน็ตของเด็กไทย” อายุ 15-24 ปีในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยดูภาพโป๊ทางอินเตอร์เน็ตสูงถึงร้อยละ 61.6 ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 68.4 ดาวน์โหลดวิดีโอโป๊ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 24.4 ยอมรับว่าเมื่อดูแล้วเกิดความต้องการทางเพศ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10.6 คิดว่า ภาพโป๊มีประโยชน์ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 85.4 เคยเข้าไปพูดคุยกับคนแปลกหน้าทางอินเตอร์เน็ต ซึ่งร้อยละ 28.5 พูดคุยเรื่องเพศ โดยผู้หญิงประมาณ 2 คน ใน100 คนจะนัดเจอกับคนแปลกหน้าที่รู้จักกันทางอินเตอร์เน็ตทุกครั้งคิดเป็นร้อยละ 1.9 และร้อยละ 13.2 มีเพศสัมพันธ์กันเป็นไปอย่างเต็มใจ ร้อยละ 37.6 ไม่เต็มใจ ร้อยละ 24.8 และไม่แน่ใจร้อยละ 37.6 (โพสต์ทูเดย์. 10กุมภาพันธ์ 2549 : A8) นอกจากนี้ จากการสำรวจวิจัยภาคสนามของสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ เรื่อง สัญญาณของสื่ออันตรายกับวัยรุ่นวัยใสเมืองกรุง กรณีศึกษานิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,262 คน สำรวจระหว่างวันที่ 20 ตุลาคม – 2 ธันวาคม 2549 พบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ค่อยอ่านหนังสือ แต่จะใช้เวลาในการพูด ดูและฟังมากกว่าจะติดตามข่าวสารด้วยตนเอง โดยนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครใช้เวลาอ่านหนังสือพิมพ์เพียง 16 นาทีต่อวันและส่วนใหญ่ร้อยละ 78.1 บอกว่าการอ่านหนังสือพิมพ์นั้นเป็นการอ่านเฉพาะข่าวหน้าหนึ่ง รองลงมา คือ ร้อยละ 75.8 อ่านข่าวบันเทิง ร้อยละ36.1 อ่านข่าวกีฬา และมีเพียงร้อยละ 19.7 ที่อ่านข่าวการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าห่วงอย่างยิ่ง ในขณะที่สื่อ

จำพวกโทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ อินเตอร์เน็ต เป็นสื่อที่วัยรุ่นใช้โดยเฉลี่ย 3 - 4 ชั่วโมงต่อวัน โดยเนื้อหาที่เปิดรับจะเป็นเรื่องของความบันเทิง ซึ่งได้แก่ ละคร รายการเพลงและเว็บโป๊ เว็บลามก ในขณะที่มีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 8 เท่านั้นที่เข้าดูเว็บที่สร้างสรรค์ (ผู้จัดการออนไลน์. 3 ธันวาคม 2549)

จากปัญหาดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาวการณ์ของการไม่รู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้การที่ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นในสังคมไทยส่วนหนึ่งเป็นเพราะสภาพการอบรมเลี้ยงดูในสังคมไทยยังไม่ได้ฝึกให้เด็กและเยาวชนมีทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ผ่านมาเด็กและเยาวชนมักถูกฝึกมาให้เชื่อฟังและคล้อยตาม และหากมองไปที่ระบบการศึกษาของไทยที่ผ่านมาก็มีส่วนอย่างยิ่งที่ทำให้คนคิดไม่เป็น ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการเรียนการสอนยังเป็นไปในลักษณะของการสอนให้จดจำมากกว่าสอนให้คิดวิเคราะห์ (วัลนิกา ฉลากบาง.2548 :13 ; อ้างอิงจาก วิโรจน์ สารรัตนะ. 2541: 19;และ สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. 2545: 10) ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้เยาวชนในสังคมไทยจำนวนไม่น้อยขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เมื่อเปิดรับสื่อก็จะยอมรับสิ่งที่สื่อนำเสนอไว้ทั้งหมดและคิดเอาเองว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุด ไม่มีข้อสงสัย ไม่มีการตั้งคำถามต่อการนำเสนอของสื่อ การบริโภคสื่อในลักษณะดังกล่าวจึงมีผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดและพฤติกรรมของผู้รับสื่อทำให้เกิดการใช้สื่อและเลียนแบบพฤติกรรมหรือสิ่งที่ปรากฏในสื่ออย่างขาดสติ (นภินทร ศิริไทย. 2547: 55) และอาจส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ ขึ้นในสังคม ดังนั้น คนในสังคมจึงจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ ให้สามารถรู้จักคิดวิเคราะห์ เลือกสาระที่เป็นประโยชน์จากสื่อได้และใช้สื่ออย่างมีเหตุผลเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม (นภินทร ศิริไทย.2547:55 ; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์.2540:28-29)

แนวคิดของการรู้เท่าทันสื่อได้กลายมาเป็นความสำคัญที่หลาย ๆ ประเทศต่างให้ความสนใจที่จะศึกษา ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารและอุตสาหกรรมสื่อมวลชน จะเห็นได้ว่า ทุกวันนี้สื่อมวลชนยึดครองพื้นที่ส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันของผู้คนและยังเป็นศูนย์กลางข่าวสารและความรู้ที่สำคัญของคนในสังคม และจากการที่สภาพแวดล้อมในปัจจุบันเกิดภาวการณ์อิ่มตัวไปด้วยข้อมูลข่าวสารจากการนำเสนอของสื่อประเภทต่างๆ ทำให้เส้นแบ่งระหว่างความจริงและสิ่งที่สื่อประกอบสร้างขึ้นคลุมเครือจนมองเห็นไม่ชัดและเป็นสาเหตุการก่อตัวของความเชื่อที่ผิดๆ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสื่อแยกแยะสิ่งที่สื่อนำเสนอไม่ได้ว่าอะไรคือความจริง อะไรคือสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นก็คือ การเปิดรับสื่อของผู้รับสื่อเป็นแบบเฉื่อยชา (Passive) ไม่ได้ตระหนักรู้ว่ากำลังเปิดรับสิ่งใดอยู่ รับสื่ออย่างขาดสติและไม่ได้ระมัดระวังว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่ควรจะหลีกเลี่ยง เพราะจะส่งผลกระทบด้านลบต่อตัวผู้รับสื่อเอง (รักจิต มั่นพลศรี. 2547 : 72) ซึ่งการเปิดรับสื่อของผู้รับสื่อที่เป็นแบบเฉื่อยชาจะมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับผู้รับสื่อที่มีการรู้เท่าทันสื่อ

การรู้เท่าทันสื่อเป็นแนวคิดที่มองผู้รับสื่อเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจและมีความกระตือรือร้น (Empower as Active) เป็นผู้บริโภคสื่อที่ไม่ยอมรับอิทธิพลของสื่อโดยดุษณี ไม่ได้ตัดสินว่าสื่อเป็น

อันตรายแต่เป็นผู้รับและใช้สื่อที่มีจุดยืนทางสังคม เข้าใจตนเอง เข้าใจสังคม เข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ (เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540: 22) สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมินสิ่งที่สื่อนำเสนอได้และสามารถเลือกรับและใช้ประโยชน์จากเนื้อหาสื่อได้อย่างมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (Baran. 2004: 50 ;& Davis.1992 : online) โดยการรู้เท่าทันสื่อจะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empower) ให้ผู้รับสื่อสามารถที่จะเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิผลในบริบทต่าง ๆและสามารถใช้ประโยชน์จากเนื้อหาสื่อได้อย่างมีประสิทธิผล (Halliday ;& Blackburn. 2003: online ; Baran. 2004 :50) นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้รับสื่อเกิดความตระหนักในความสำคัญของการเลือกและจัดสรรเวลาที่ใช้กับสื่อ รู้จักเปิดรับสื่ออย่างวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมินสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ แยกแยะได้ว่าสิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดไม่ควรเชื่อ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543 : 184 ; Davis.1992: online) รวมทั้งมีความสามารถแยกแยะสื่อที่ดี-ไม่ดี มีประโยชน์-ไม่มีประโยชน์ได้ (นภินทร ศิริไทย. 2547: 59) และยังมีส่วนร่วมตอบโต้หรือแสดงความคิดเห็นและพฤติกรรมต่อสื่อด้วยวิธีการต่าง ๆที่เหมาะสมได้ (เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540: 22) การรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นเรื่องของการปกป้องตนเองจากอิทธิพลและผลกระทบทางลบของสื่อและช่วยให้เด็กและเยาวชนมีทักษะในการใช้สื่ออย่างชาญฉลาด สามารถกลั่นกรองสิ่งที่พบว่าไม่เหมาะสมออกไป (Buckingham. 2005: 4 ;Merton ; Donohew ;& Crump. 1997: 544-554)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า การรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาได้ตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ (Kellner.n.d.:online) การรู้เท่าทันสื่อเป็นการฝึกเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณเกี่ยวกับสื่อที่เราบริโภคและช่วยสร้างให้ผู้รับสื่อสามารถระบุปัญหา วิเคราะห์ ประเมินสื่อและเนื้อหาสื่อ (Halliday;&Blackburn. 2003: online) การรู้เท่าทันสื่อไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับเนื้อหาแต่เป็นกระบวนการ เป็นทักษะและแนวทางของการคิด หัวใจหลักของการรู้เท่าทันสื่อคือ หลักของการสืบสวน (inquiry)โดยอาศัยทักษะการคิดวิจารณญาณและทักษะการสังเกตเป็นพื้นฐานของการศึกษา (Thoman. 2003: online) การรู้เท่าทันสื่อจึงนับเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญและเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้รับสื่อ (Pack. 2002: online)

ในประเทศไทย เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540)ได้ทำการสำรวจระดับการรู้เท่าทันสื่อของกลุ่มนักศึกษาระดับอุดมศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล 6 แห่ง จำนวน 306 คน ผลจากการวิจัยพบว่า นักศึกษามีการรู้เท่าทันสื่อในระดับ 4 (ระดับสูง) เฉพาะในด้านความสามารถวิเคราะห์ได้ทั้งความหมายตรงและความหมายแฝงในแนวเรื่องบันเทิงคดีและโฆษณาเท่านั้น แต่ผลการศึกษาโดยรวมปรากฏว่า นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยส่วนใหญ่มีการรู้เท่าทันสื่อในระดับ 2 เท่านั้น กล่าวคือ เป็นผู้รับสื่อที่ยังไม่รู้เท่าทันสื่อหรือยังถูกสื่อครอบงำ และนอกจากผลการวิจัยดังกล่าวแล้ว สุภาณี แก้วมณี (2547) ได้ทำการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์:กรณีศึกษานักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์ในระดับสูงเพียงขั้นการตระหนักซึ่งเป็นระดับที่ 1 ของการรู้เท่าทันสื่อเท่านั้น ส่วน

การรู้เท่าทันสื่อในระดับที่สูงกว่าซึ่งได้แก่ระดับการเข้าใจ ระดับการวิเคราะห์และระดับการประเมิน กลุ่มตัวอย่างยังมีการรู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์ในระดับต่ำ

จากผลการศึกษาดังกล่าวและความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อกับกลุ่มของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มปัญญาชนที่เป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่าของประเทศ ทั้งนี้การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจะบรรลุผลสำเร็จได้นอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อ แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อและพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณซึ่งเป็นการพัฒนากระบวนการทางปัญญาแล้ว การพัฒนาความรู้สึกหรือด้านจิตใจก็นับเป็นสิ่งสำคัญเพราะหากผู้รับสื่อได้ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนและมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อก็จะสามารถต้านทานแรงยั่วยุจากอิทธิพลของสื่อมวลชนได้ นอกจากนี้ในทางปฏิบัติ หากผู้รับสื่อได้รับการฝึกปฏิบัติในการปรับพฤติกรรมด้วยการควบคุมตนเองให้มีการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพแล้ว และได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วยการฝึกทำโครงการซึ่งเป็นการถ่ายโยงการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง แนวทางหรือรูปแบบการพัฒนาดังกล่าวก็จะเป็นการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่ครบวงจร กล่าวคือ มีการพัฒนาทั้งทางด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1 ทั้งนี้เนื่องจากเป็นวัยที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกชักจูงได้ง่ายกลุ่มดังกล่าวจัดเป็นกลุ่มเป้าหมายทางการค้าและเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างง่ายต่อการชักจูง (อุมาวัลย์ จันทะแก้ว. 2547: 24) การพัฒนานักศึกษาตั้งแต่ในระดับชั้นปี 1จะเป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ความเข้าใจและทักษะที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับสื่อมวลชนเพื่อให้นักศึกษาได้นำไปพัฒนาทักษะและความคิดให้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้นในขณะศึกษาชั้นปีที่สูงขึ้นในแต่ละสาขาวิชาต่อไป

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้กับนักศึกษานับเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินชีวิตในยุคสังคมข้อมูลข่าวสารที่จะต้องมีทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เลือกรับและกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนและสังคมต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อสร้างชุดฝึกอบรมสำหรับพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
2. เพื่อศึกษาผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา

2.1 เพื่อตรวจสอบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัดมีต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณญาณด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

2.2 เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบการฝึกอบรมใดมีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 เพื่อตรวจสอบว่านักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อแตกต่างกันจะมีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพแตกต่างกันหรือไม่

ความสำคัญของการวิจัย

1. ชุดฝึกอบรมที่สร้างขึ้นในงานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตและสามารถนำไปปรับใช้กับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐที่มีบริบทใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัยราชภัฏได้

2. ได้พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้แนวทางการพัฒนาองค์รวม โดยเป็นการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม

3. ได้แนวทางในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักศึกษาซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาจะได้แนวทางในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับสังคมข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้นักศึกษาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในท่ามกลางสังคมพลวัตที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1ที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม ในภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 60 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบแยกประเภท (Stratified Random Sampling) ตามระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และสุ่มเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่มและกลุ่มควบคุม 1 กลุ่มในสัดส่วนที่เท่ากัน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. **ตัวแปรอิสระ**มี 2 ประเภท คือ

1.1 ตัวแปรอิสระที่ถูกจัดกระทำ คือ รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ มี 3 รูปแบบ ได้แก่

1.1.1 ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ ในระยะที่ 1เป็นการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม และ ในระยะที่ 2ได้รับการฝึกทำโครงการ

1.1.2 ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1โดยเป็นการพัฒนาในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม

1.1.3 ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้รับการฝึกทำโครงการ

1.2 ตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรจัดประเภท คือ การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.2.1 กลุ่มนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง

1.2.2 กลุ่มนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

2. **ตัวแปรตาม** คือ การรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อตกลงเบื้องต้น

การรู้เท่าทันสื่อเป็นการมองสื่อทั้ง 2 ด้าน มิใช่เป็นเรื่องของการมองสื่อในแง่ลบหรือจับผิดสื่อเท่านั้น การรู้เท่าทันสื่อยังรวมถึงการชื่นชมสื่อ มองเห็นสุนทรียะและคุณค่าประโยชน์ที่ปรากฏในสื่อ แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับผู้รับสื่อซึ่งก็คือ เยาวชนในระดับอุดมศึกษาให้มีภูมิต้านทานในการรับมือกับสื่อและข้อมูลข่าวสารมากมายที่มากับสื่อและให้รู้เท่าทันสื่อที่เป็นอันตรายต่อตนเองและสังคม ดังนั้นกรณีศึกษาที่เลือกมาทำกิจกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นปัญหาของสื่อที่ส่งผลกระทบในทางลบแก่บุคคลและสังคม

นิยามศัพท์เฉพาะ

สื่อ หมายถึง สื่อมวลชนที่ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ข้อเท็จจริงจากผู้ส่งสารหรือผู้ผลิตสื่อไปสู่ประชาชนผู้รับสื่อจำนวนมากที่กระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้สื่อมวลชนที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย 1)สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ และ นิตยสาร 2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรทัศน์ และ 3) สื่อใหม่ ได้แก่ อินเตอร์เน็ต

ชุดฝึกอบรม หมายถึง เอกสารที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและรวบรวมเป็นชุดเพื่อใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ โดยมุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการอบรมจากวิทยากรและได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองตามที่ระบุไว้ในชุดฝึกอบรม สำหรับองค์ประกอบของชุดฝึกอบรมประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เนื้อหาของการฝึกอบรม กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมและการประเมินผลการฝึกอบรม ซึ่งองค์ประกอบแต่ละส่วนที่สร้างขึ้นจะมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

การรู้เท่าทันสื่อ หมายถึง การที่ผู้รับสื่อมีความสามารถในการคิดวิจารณญาณ สามารถวิเคราะห์ ตีความ และประเมินสื่อได้ มีความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม รวมทั้งมีการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการวิจัยครั้งนี้การรู้เท่าทันสื่อประกอบด้วย

1.การมีทักษะการคิดวิจารณญาณ หมายถึง การที่ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ ตีความเนื้อหาสาระนัยยะที่แฝงอยู่ในสื่อได้ สามารถตั้งคำถามหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ และ สามารถประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ รวมถึงสามารถประเมินค่านิยม อุดมการณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในสื่อได้

การรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณจะกำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อของผู้รับสื่อไว้ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 การรู้ ระดับที่ 2 การเข้าใจ ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ และ ระดับที่ 4 การประเมิน

ระดับที่ 1 การรู้ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อสามารถรับรู้เนื้อหาของสื่อตามที่ได้เห็น ตามที่ได้ยิน เข้าใจความหมายของสื่อในระดับผิวเผิน รับรู้ได้ตามสิ่งที่สื่อนำเสนออย่างตรงไปตรงมา เชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอโดยไม่มีข้อสงสัย ผู้รับสื่อในระดับนี้จะเชื่อว่า สิ่งที่สื่อนำเสนอสะท้อนความจริง เป็นสิ่งที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ ผู้รับสื่อในระดับนี้จะไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดไม่ถูกต้อง จะเชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ จัดเป็นระดับต่ำสุดของการรู้เท่าทันสื่อ

ระดับที่ 2 การเข้าใจ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อรับรู้และเข้าใจเนื้อหาของสื่อได้มากกว่าระดับการรู้ โดยสามารถเข้าใจและอธิบายความหมายของเนื้อความที่สื่อนำเสนอได้ จะสามารถตีความเนื้อหาสื่อได้มากขึ้นกว่าระดับการรู้ แต่ยังเป็นการตีความที่แคบและจำกัดยังไม่สามารถเชื่อมโยงไปยังบริบทที่เกี่ยวข้องได้ ผู้รับสื่อในระดับนี้จะสามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของสื่อได้ บอกกลยุทธ์หรือเทคนิคที่สื่อใช้ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อได้ แต่ในการตัดสินใจจะเลือกเชื่อหรือไม่เชื่อสื่อยังมีความลังเลในการตัดสินใจ ยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อไม่เพียงแค่รู้และเข้าใจเนื้อหาที่สื่อนำเสนอแต่ยังจะรู้ว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอเป็นสิ่งที่สื่อสร้างขึ้น สื่อสร้างภาพความจริงโดยอาศัยเทคนิคต่าง ๆ และรู้ว่าสื่อมีผลประโยชน์ทางการค้า ผู้รับสื่อในระดับนี้จะสามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของสื่อได้ สามารถบอกกลยุทธ์หรือเทคนิคที่สื่อใช้ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อได้และยังสามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ แม้ว่าสื่อจะไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้รับสื่อในระดับการวิเคราะห์จะมีความสามารถในการระบุความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริง ความคิดเห็น คำกล่าวอ้าง การโฆษณาชวนเชื่อได้ สามารถตีความหมายที่แฝงอยู่ในสื่อได้และตีความได้หลากหลายมิติ สามารถตัดสินได้ว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อเนื้อหาจากสื่อได้มากน้อยเพียงใด สามารถตัดสินความถูกต้อง ความเหมาะสมของสิ่งที่สื่อนำเสนอ

ระดับที่ 4 การประเมิน คือ ระดับที่ผู้รับสื่อนอกจากจะมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอและมีความสามารถในระดับการวิเคราะห์สื่อแล้วยังสามารถประเมินจุดยืนของสื่อได้ ตัดสินได้ว่าสื่อมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับธุรกิจการค้า สามารถตีความเนื้อความสื่ออย่างเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม สามารถเห็นถึงค่านิยม อุดมการณ์ แบบแผนความคิดที่อยู่ในเนื้อหาสื่อ สามารถรับรู้ว่าผลผลิตสื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง รู้ว่าสื่อกำลังใช้เทคนิค วิธีการ กลยุทธ์ในการกระตุ้นให้ผู้รับสื่อเกิดอารมณ์ เจตคติคล้อยตามสิ่งที่สื่อนำเสนอ ผู้รับสื่อในระดับการประเมินจะตีความสิ่งที่สื่อนำเสนอได้อย่างหลากหลาย ไม่ตีความและ

เชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอมาทั้งหมดโดยจะสามารถประเมินได้ว่าเนื้อหาที่สื่อนำเสนอเชื่อถือได้หรือไม่อย่างมีหลักการ ผู้รับสื่อในระดับนี้ หากพบข้อสงสัยจะสามารถตัดสินใจโดยจะแสวงหาความรู้จากแหล่งอื่นเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้อง เป็นผู้รับสื่อที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ จัดเป็นระดับสูงสุดของการรู้เท่าทันสื่อ

การวัดการรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณจะวัดได้จากแบบทดสอบปรนัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยคำถามปลายปิดที่มีตัวเลือก 4 ตัวเลือกให้เลือกตอบ โดยในแต่ละตัวเลือกจะมีเกณฑ์ในการให้คะแนนตามคำตอบว่า ผู้ตอบมีการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณอยู่ในระดับใด กล่าวคือ ถ้าผู้ตอบเลือกตอบในข้อที่อยู่ในระดับการประเมินจะได้ 4 คะแนน เลือกตอบในข้อที่อยู่ในระดับการวิเคราะห์จะได้ 3 คะแนน เลือกตอบในข้อที่อยู่ในระดับการเข้าใจ จะได้ 2 คะแนน และเลือกตอบในข้อที่อยู่ในระดับการรู้จะได้ 1 คะแนน (ในแต่ละข้อจะมีเกณฑ์ในการให้คะแนน) ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า

2. การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม หมายถึง การที่ผู้รับสื่อรับรู้ว่าสื่อมวลชนมีประโยชน์และมีโทษต่อบุคคลและสังคม สื่อสามารถจะทำให้ผู้รับสื่อมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ รวมทั้งเข้าใจผลกระทบของสื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านความคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม

การวัดการรู้เท่าทันสื่อในด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อวัดได้จากแบบสอบถามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท 4 อันดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะให้ผู้ตอบประเมินตนเองว่ามีความรู้สึก/ความคิดเห็นตามที่ระบุไว้ในแต่ละข้อในระดับใด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ ถ้าตอบจริงที่สุด ให้ 4 คะแนน ค่อนข้างจริง ให้ 3 คะแนน ค่อนข้างไม่จริง ให้ 2 คะแนน และไม่จริงเลย ให้ 1 คะแนน ส่วนข้อความทางลบจะให้คะแนนในลักษณะตรงกันข้าม กล่าวคือ จริงที่สุด ให้ 1 คะแนน ค่อนข้างจริง ให้ 2 คะแนน ค่อนข้างไม่จริง ให้ 3 คะแนน และ ไม่จริงเลย ให้ 4 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อในด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า

3. การเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การที่ผู้รับสื่อเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนในทางสร้างสรรค์โดยนำเนื้อหาสาระหรือข้อคิดที่ได้รับจากสื่อมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต มีการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและเป็นประโยชน์เพื่อขยายขอบเขตความรู้ ความเข้าใจให้กว้างขึ้น และมีการเปิดรับสื่ออย่างมีสติโดยไม่คล้อยตามความเชื่อและค่านิยมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อรวมทั้งไม่เลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อ

การวัดการรู้เท่าทันสื่อในด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพวัดได้จากแบบสอบถามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท 4 อันดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะให้ผู้ตอบประเมินว่าตนเองมีพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในแต่ละข้อตรงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ ถ้าตอบจริงที่สุด ให้ 4 คะแนน ค่อนข้างจริง ให้ 3 คะแนน ค่อนข้างไม่จริง ให้ 2 คะแนน และไม่จริงเลย ให้ 1 คะแนน ส่วนข้อความทางลบจะให้

คะแนนในลักษณะตรงกันข้าม ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อในด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า

การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ หมายถึง กระบวนการฝึกอบรมที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย กรอบแนวคิดในการสร้างชุดฝึกอบรมครั้งนี้ พัฒนาบนพื้นฐานของการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ การคิดวิจารณญาณ การสร้างความตระหนัก การเปลี่ยนแปลงเจตคติ การปรับพฤติกรรมโดยใช้การควบคุมตนเองซึ่งนำไปสู่การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ การกำหนดความมุ่งหมายและกิจกรรมการฝึกอบรมอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้โดยใช้โครงการและกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งในการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อครั้งนี้จะมีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ คุณลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม โดยกระบวนการฝึกอบรมจะแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1) *การพัฒนากระบวนการทางปัญญาหรือการพัฒนาด้านการคิด* ได้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนและพัฒนาทักษะทางการคิด ซึ่งกิจกรรมจะประกอบด้วยการบรรยายและให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสื่อมวลชน แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ และทำการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ ตีความและประเมินสื่อได้ โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม อาทิ การเสนอกรณีปัญหา การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง การฝึกตั้งคำถาม เป็นต้น สำหรับการพัฒนาด้านการคิดครั้งนี้ใช้เวลาในการฝึกประมาณ 10 ชั่วโมง

2) *การพัฒนาความรู้สึกหรือการพัฒนาด้านจิตใจ* ในขั้นนี้เป็นการพัฒนาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตระหนักถึงผลกระทบของสื่อด้วยกระบวนการสร้างความตระหนัก และให้เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ มีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ และมีเจตคติที่ดีต่อการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์ด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม มีการอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ คิดคำขวัญรณรงค์ให้ประชาชนสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์ รู้เท่าทันสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคม และให้เขียนจดหมายหรือบทความแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและแสดงความคิดเห็นตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคมเพื่อชักชวนให้ประชาชนทั่วไปเห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับการพัฒนาด้านความรู้สึกหรือจิตใจครั้งนี้ใช้เวลาในการฝึกประมาณ 8 ชั่วโมง

3) *การพัฒนาด้านพฤติกรรม* จะเป็นการพัฒนาพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจะใช้แนวทางการพัฒนาตามแนวคิดการควบคุมตนเอง โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมระบุพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นปัญหาและต้องการที่จะพัฒนา หาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขโดยให้มีการวางแผนกำหนดเป้าหมาย สังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง ประเมินตนเองและเสริมแรงตนเอง สำหรับการพัฒนาด้านพฤติกรรมครั้งนี้ใช้เวลาในการฝึก

ในสถานที่ฝึกอบรม ประมาณ 6 ชั่วโมง และให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกลับไปฝึกโดยการควบคุมตนเองเป็นเวลา 4 สัปดาห์

ระยะที่ 2 การฝึกทำโครงการ

ในระยะนี้จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม (กลุ่มทดลอง A) นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมในระยะที่ 1 ไปประยุกต์และทดลองใช้ในการปฏิบัติโดยผู้วิจัยจะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในสภาพจริงโดยการทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ” ซึ่งจะนำกระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้โดยใช้โครงการมาใช้ร่วมกับกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกปฏิบัติที่จะมุ่งให้เกิดการพัฒนาทักษะและเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ และยังสามารถส่งเสริมพัฒนาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมดึงศักยภาพของตนเองออกมาใช้อย่างเต็มที่ ในระยะการฝึกทำโครงการใช้เวลาในการฝึก 3 สัปดาห์ มีการเก็บข้อมูลภาคสนามและในแต่ละสัปดาห์มีการประชุมร่วมกัน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ประมาณครั้งละ 1-2 ชั่วโมง เพื่อติดตามความก้าวหน้าและรายงานปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น วิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมจะให้ข้อมูลป้อนกลับและการเสริมแรงรวมทั้งให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดรูปแบบการฝึกอบรมไว้ 3 รูปแบบ โดยจัดให้มีกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และได้จัดให้มีกลุ่มควบคุม 1 กลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อทำการเปรียบเทียบผลการทดลอง

กลุ่มทดลอง A รูปแบบการฝึกอบรมเต็มรูปแบบ จะได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ ในระยะที่ 1จะได้รับการพัฒนาทั้ง 3 ด้านกล่าวคือ ได้รับการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม (ตามรายละเอียดที่นำเสนอไว้ข้างต้น) เป็นระยะเวลา 24 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีการฝึกควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อนอกสถานที่ฝึกอบรมเป็นเวลา 4 สัปดาห์ และ ในระยะที่ 2 ได้รับการฝึกทำโครงการ เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์และมีการประชุมติดตามความก้าวหน้าและรายงานผลการศึกษาทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง

กลุ่มทดลอง B รูปแบบการฝึกอบรมจะได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 โดยเป็นการพัฒนาในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรมเป็นระยะเวลา 24 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีการฝึกควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อนอกสถานที่ฝึกอบรมเป็นเวลา 4 สัปดาห์

กลุ่มควบคุม จะไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้รับการฝึกทำโครงการ

การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ หมายถึง การที่บุคคลมีความเชื่อมั่นต่อความสามารถของตนในการใช้อินเตอร์เน็ต โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และนิตยสารในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารความรู้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองในด้านการเรียน การทำงานและการดำเนินชีวิต

ในการวิจัยนี้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรจัดประเภท ซึ่งในการวิจัยนี้ได้จำแนกการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อไว้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มี

การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

การวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อได้ใช้แบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบวัดที่ประกอบด้วยข้อความและมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ ให้ผู้ตอบประเมินตนเองโดยพิจารณาข้อความที่กำหนดให้แล้วเลือกตอบตามความคิดเห็นของตน ตั้งแต่ "ไม่สามารถทำได้" จนถึง "มั่นใจมากที่สุด" โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ ไม่สามารถทำได้ ให้ 0 คะแนน มั่นใจน้อยมาก ให้ 1 คะแนน มั่นใจน้อย ให้ 2 คะแนน มั่นใจปานกลาง ให้ 3 คะแนน มั่นใจมาก ให้ 4 คะแนน และมั่นใจมากที่สุด ให้ 5 คะแนน การตัดสินว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงหรือต่ำจะใช้ค่าคะแนนมัธยฐานของกลุ่มเป็นเกณฑ์ ถ้าได้คะแนนสูงกว่าค่ามัธยฐานแสดงว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง ถ้าได้คะแนนเท่ากับหรือต่ำกว่าค่ามัธยฐานแสดงว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นตัวแปรหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มระดับการรู้เท่าทันสื่อ โดยตัวของการรับรู้ความสามารถของตนแสดงให้เห็นถึงส่วนผสมของทักษะและความเชื่อมั่นในตนเองในการใช้สื่อ การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นปัจจัยหรือตัวแปรที่ช่วยให้การรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้น ซึ่งทักษะและความเชื่อมั่นที่มีในการรับรู้ความสามารถของตนจะนำไปสู่การค้นพบ การสำรวจและเรียนรู้ที่มากขึ้น ในทางกลับกันหากขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนก็จะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการรู้เท่าทันสื่อ (Livingstone ; Van Couvering ; & Thunim.n.d.:56)

ถึงแม้ว่าจากการทบทวนเอกสารจะไม่พบงานวิจัยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อกับรูปแบบวิธีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยตรงแต่จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนกับวิธีการพัฒนาประสิทธิภาพหรือผลของงานทำให้พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีผลต่อประสิทธิภาพของงาน โดยในบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในระดับที่แตกต่างกัน บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีประสิทธิภาพของงานมากกว่าบุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนต่ำ แม้ว่าจะได้รับการฝึกอบรมในรูปแบบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีอิทธิพลต่อการคิดและการกระทำพฤติกรรมของบุคคล ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อซึ่งการรู้เท่าทันสื่อเป็นตัวแปรที่มีองค์ประกอบเกี่ยวกับกระบวนการคิดและพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของบุคคล ดังนั้นการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อจึงน่าที่จะมีความสัมพันธ์กับวิธีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อและน่าที่จะเป็นตัวแปรที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อในระดับที่แตกต่างกัน

สำหรับแนวทางในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเชื่อเช่นเดียวกับ บราวน์ (Brown.1998)ที่มีความเห็นว่า การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่มีประสิทธิภาพควรจะเป็นการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม โดยในการพัฒนาด้านการคิดนอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนและแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อแล้วยังจะมีการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณซึ่งเป็นการคิดที่มีเหตุผลและมีหลักการมาเป็นแนวทางในการพัฒนาโดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์ วิพากษ์ ตีความและประเมินสื่อ จากสถานการณ์หรือกรณีปัญหาที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้ ในการพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกวร์มาใช้เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นคุณค่าและความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ และมีเจตคติที่ดีต่อการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งนำแนวคิดความตระหนักและการสร้างความตระหนักมาให้ความรู้เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ในขณะที่การพัฒนาด้านพฤติกรรม ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดการควบคุมตนเองซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งในการปรับพฤติกรรมมาใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์พฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นปัญหาของตน หาสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไข โดยให้มีการกำหนดเป้าหมายตนเอง สังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมตนเอง ประเมินตนเองและทำการเสริมแรงตนเอง นอกจากนี้จะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมซึ่งอยู่ในรูปของการฝึกทำโครงการซึ่งจะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ ทดลองใช้ในสถานการณ์จริงโดยอาศัยหลักการถ่ายโยงการเรียนรู้ ทั้งนี้การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สร้างความรู้ด้วยตนเองจากการฝึกทำโครงการจะทำให้การเรียนรู้นั้นมีความหมายต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมและการเรียนรู้นั้นจะมีลักษณะที่คงทนไม่ลืมง่าย รวมทั้งยังจะเป็นฐานสำหรับสร้างความรู้ใหม่ต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความเชื่อว่า การใช้รูปแบบการฝึกอบรมที่มีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านคือการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรมซึ่งเป็นการพัฒนาที่ครบวงจรและมีกิจกรรมที่หลากหลายในการฝึกรวมทั้งได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้โดยมีการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้ริเริ่มสร้างความรู้ด้วยตนเองจากการทำโครงการ น่าจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อได้มากที่สุด

สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยยังต้องการทดสอบเพื่อเปรียบเทียบว่า หากจะพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นการพัฒนาในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรมโดยไม่ได้มีการฝึกทำโครงการจะมีประสิทธิภาพเท่าเทียมกับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านและการได้รับการฝึกทำโครงการหรือไม่ ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อซึ่งเป็นตัวแปรจัดกระทำในงานวิจัยนี้จะแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ (1) ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรมและได้รับการฝึกทำโครงการ (2)ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นการพัฒนาในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม และ (3) ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้รับการฝึกทำโครงการ ส่วนตัวแปรอิสระที่เป็น

ตัวแปรจัดประเภทในงานวิจัยนี้ คือ การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และตัวแปรตามคือ การรู้เท่าทันสื่อ ดังภาพประกอบ 1

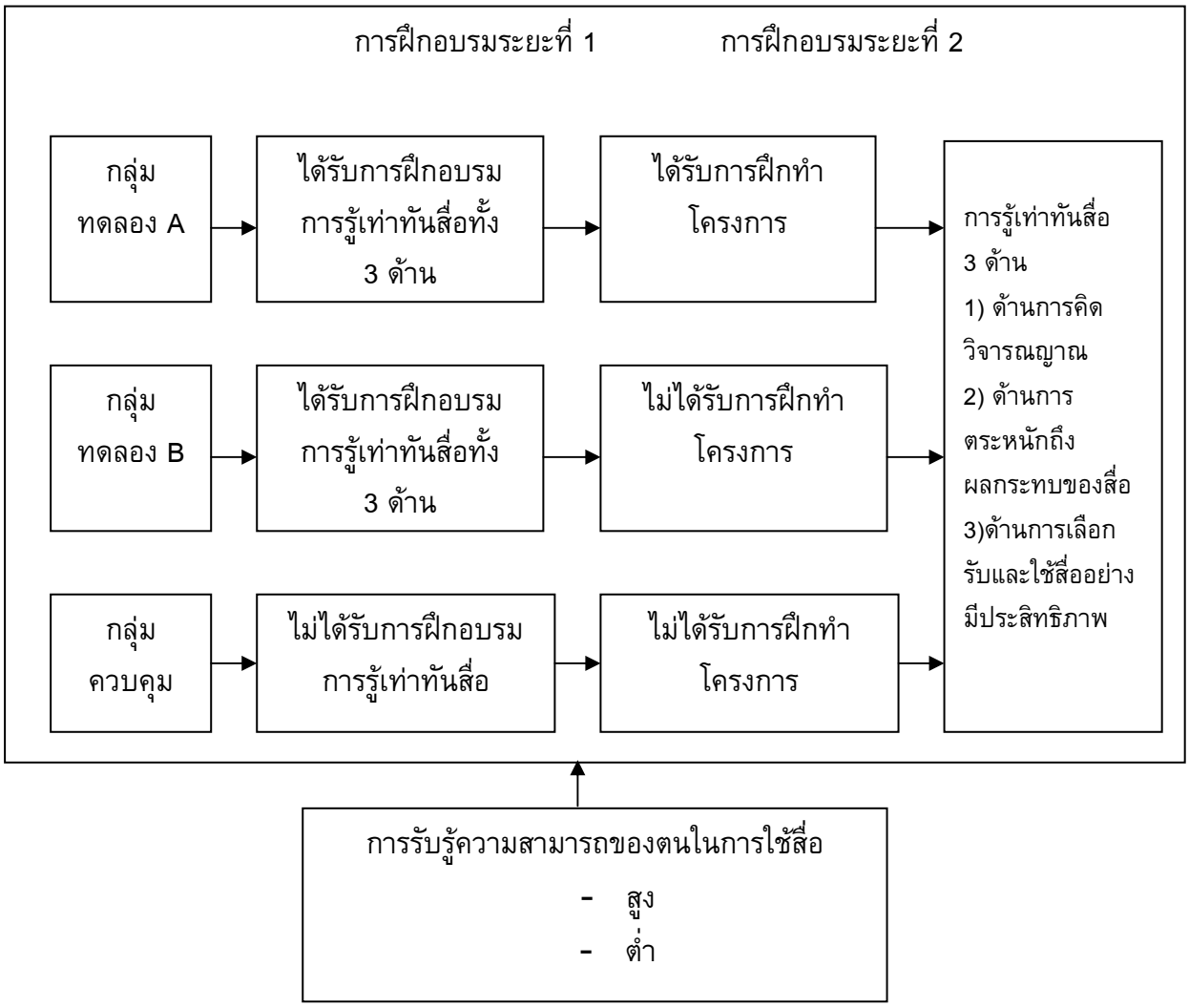

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากการประมวลแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

1.มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และครั้งของการวัดต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

2. นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะจะมีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1และนักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ

3.นักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงจะมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน
    - ความหมายของสื่อมวลชน
    - ประเภทของสื่อมวลชน
    - ผลกระทบของสื่อมวลชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ
    - ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อ
    - แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ
    - การวัดการรู้เท่าทันสื่อ
    - งานวิจัยที่เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ
    - แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณญาณ
    - แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักและการสร้างความตระหนัก
    - แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ
    - แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง
    - แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ
    - แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมและการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม
    - แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม
    - แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้โครงการ
    - แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโยงการเรียนรู้
    - แนวคิดเกี่ยวกับชุดฝึกอบรม
    - งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน

ความหมายของสื่อมวลชน

สื่อมวลชน ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Mass media ซึ่งมีนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนให้ความหมายของคำว่า “สื่อมวลชน” ไว้หลายท่าน ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2543:12) ให้ความหมายของสื่อมวลชนว่า หมายถึง ช่องทางที่สามารถสื่อสารให้เข้าถึงคนจำนวนมากที่มีความหลากหลายได้อย่างรวดเร็วภายในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

ปรมะ สตะเวทิน (2546:126-127) ให้ความหมายของสื่อมวลชน หมายถึง สื่อหรือช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารมวลชนอันได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ ซึ่งสื่อมวลชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการสื่อสาร

สุรัตน์ ตรีสุกล (2548:261) ให้ความหมายของสื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่ใช้ในการส่งสารเพื่อให้มวลชนผู้รับสารซึ่งอาศัยในพื้นที่ต่าง ๆ ยอมรับสารนั้นได้อย่างรวดเร็วพร้อมกันหรือในเวลาใกล้เคียงกัน โดยสื่อมวลชนมีคุณลักษณะที่แตกต่างจากสื่อที่ใช้ในการสื่อสารรูปแบบอื่น ดังนี้

(1) สื่อมวลชนเป็นสื่อที่สามารถนำพาข่าวสารไปยังมวลชนผู้รับสารซึ่งอาศัยในหลากหลายพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว

(2) สื่อมวลชนเป็นสื่อที่มีความซับซ้อนเนื่องจากต้องอาศัยเทคโนโลยีในการดำเนินงานและมีการลงทุนสูง

(3) สื่อมวลชนมีหลากหลายประเภทและมีหลากหลายทางเลือกในสื่อประเภทเดียวกันจึงทำให้ผู้รับสารสามารถเลือกรับสารได้ตามความต้องการ ผู้ส่งสารจึงไม่สามารถบังคับให้กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้รับสารจากสื่อของตนได้ตามความต้องการ

(4) สื่อมวลชนมีข้อจำกัดเรื่องช่องทางการรับรู้ ดังนั้นประสิทธิภาพในการนำเสนอสารผ่านสื่อจึงมีผลอย่างยิ่งต่อประสิทธิผลในการสื่อความหมาย เช่น การสื่อสารผ่านวิทยุกระจายเสียงเป็นการส่งสารผ่านคลื่นเสียงซึ่งรับรู้ได้โดยการได้ยินเท่านั้น หากผู้พูดเรียบเรียงสารไม่ชัดเจนก็อาจทำให้ผู้รับสารเข้าใจผิดพลาด เพราะไม่มีบริบทแวดล้อมอื่นช่วยให้เข้าใจสารได้เหมือนกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล

(5) เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลแล้ว สื่อมวลชนมีศักยภาพในการให้ข้อมูลข่าวสารหรือความรู้สูงกว่าสื่อบุคคลซึ่งมีศักยภาพในการโน้มน้าวใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมได้สูงกว่าสื่อมวลชน

จากลักษณะและความหมายของสื่อมวลชนที่ได้นำเสนอไปข้างต้น สรุปได้ว่า สื่อมวลชน หมายถึง สื่อหรือช่องทางที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสารซึ่งประกอบด้วยประชาชนจำนวนมากที่กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆได้อย่างรวดเร็วภายในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โดยสื่อมวลชนมีหลากหลายประเภท ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ

ประเภทของสื่อมวลชน

การจัดแบ่งประเภทของสื่อมวลชน ได้มีผู้แบ่งประเภทของสื่อมวลชนไว้ต่างๆกัน ดังนี้

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533: 32) ได้จัดแบ่งสื่อมวลชนโดยอาศัยประสาทสัมผัสของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) สื่อทัศน์ หมายถึง สื่อมวลชนที่ผู้รับสารจะต้องอาศัยตาหรือการมองเห็นในการรับสารสนเทศจากสื่อมวลชน ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ ภาพนิ่งและภาพถ่าย

2) สื่อโสต หมายถึง สื่อมวลชนที่ผู้รับสารรับสารสนเทศได้โดยอาศัยหูหรือการได้ยินจากสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุและเครื่องบันทึกเสียง

3) สื่อโสตทัศน์ หมายถึง สื่อมวลชนที่ผู้รับสารจะรับสารสนเทศได้อย่างสมบูรณ์ต้องอาศัยตาและหูหรือการมองเห็นและการได้ยินจากตัวสื่อ สื่อมวลชนเหล่านี้ ได้แก่ โทรทัศน์และ ภาพยนตร์

สุรัตน์ ตรีสุกล (2548: 262-263) แบ่งสื่อมวลชนออกตามลักษณะของสื่อเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ

2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์

3) สื่อใหม่ หมายถึง เทคโนโลยีการสื่อสารที่เป็นสื่อ เสียง ตัวหนังสือ หรือ ตัวเลข ภาพกราฟิกหรือวีดิทัศน์ซึ่งมีศักยภาพในการเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีเครือข่ายคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคมเป็นองค์ประกอบ ได้แก่ อินเตอร์เน็ต

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาสื่อมวลชน ซึ่งครอบคลุม

1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์และนิตยสารซึ่งจัดเป็นสื่อทัศน์

2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรทัศน์ซึ่งจัดเป็นสื่อโสตทัศน์

3) สื่อใหม่ ได้แก่ อินเตอร์เน็ตซึ่งจัดเป็นสื่อโสตทัศน์

ผลกระทบของสื่อมวลชน

ผลกระทบของสื่อมวลชนเป็นประเด็นหนึ่งที่ได้รับความสนใจและศึกษากันอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ในสังคม สาเหตุที่ประเด็นดังกล่าวได้รับความสนใจมาตลอดก็เนื่องมาจากความหวาดกลัวและความห่วงใยว่าสื่อมวลชนจะนำเสนอข่าวสารที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสังคมและปัจเจกบุคคลในสังคม

พอตเตอร์ (Potter. 2005: 233-236,416-431) ได้จำแนกผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1) *ผลในด้านความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Effects)* กล่าวคือ สื่อสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่บุคคลโดยการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลข่าวสารเหล่านี้จะช่วยขยายขอบเขตความรู้ของบุคคลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในหัวข้อใหม่ ๆ จะช่วยขยายโครงสร้างความรู้เดิมให้มีมากขึ้น นอกจากนี้ผลในระยะยาวต่อความรู้ความ

เข้าใจ สื่อยังสามารถเข้าไปกำหนดแบบแผนความคิดของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องเพศ เชื้อชาติ แฟชั่น และความงามได้อีกด้วย

2) *ผลในด้านเจตคติ (Attitudinal Effects)* กล่าวคือ สื่อสามารถสร้างและเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยมซึ่งผลที่เกิดขึ้นนอกจากจะให้ผลการเปลี่ยนแปลงในทันทีแล้ว สื่อก็ยังมีผลในระยะยาวต่อการสร้างและเปลี่ยนแปลงเจตคติด้วยจากการปลูกฝังและการถ่ายทอดทางสังคม

3) *ผลในด้านอารมณ์ (Emotional Effects)* กล่าวคือ สื่อสามารถทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกบางสิ่งบางอย่างขึ้น เช่น ในขณะเปิดรับสื่ออาจทำให้เกิดอารมณ์กลัว อารมณ์โกรธ เสียใจ เบื่อหน่าย ฯลฯ ได้ นอกจากนี้ผลในระยะยาวจากการเปิดรับสื่อซ้ำๆเป็นเวลานานอาจมีผลต่อการเกิดความรู้สึกชินชา โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการเปิดรับสื่อที่มีความรุนแรง

4) *ผลในด้านสรีรศาสตร์ (Physiological Effects)* กล่าวคือ สื่อมีผลต่อระบบของร่างกายโดยอัตโนมัติเช่น เมื่อดูภาพยนตร์ที่ตื่นเต้นจะมีผลต่ออัตราการเต้นของหัวใจหรือมีผลต่อความดันโลหิต เป็นต้น

5) *ผลในด้านพฤติกรรม (Behavioral Effects)* กล่าวคือ สื่อมีผลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคล ทั้งในด้านการเลียนแบบพฤติกรรม การกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมบริโภค โดยเฉพาะสื่อโฆษณา นอกจากนี้ผลในระยะยาว สื่อยังจะเข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิตของบุคคลโดยเข้ามาแทนที่การกระทำกิจกรรมอื่น ๆ รวมทั้งสื่อยังสามารถทำให้บุคคลไม่สามารถยับยั้งชั่งใจ ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้

จากที่ได้นำเสนอไปข้างต้น จะเห็นได้ว่าผลกระทบของสื่อมวลชนที่ปรากฏมีทั้งผลในระยะสั้นเกิดในทันทีทันใดและผลในระยะยาว โดยผลในระยะสั้นจะสังเกตได้ง่ายกว่าผลในระยะยาวเพราะสามารถสังเกตเห็นได้จากการเปลี่ยนพฤติกรรมในระหว่างการเปิดรับสื่อ เช่น การแสดงอารมณ์โกรธ อารมณ์กลัว ในขณะที่ผลในระยะยาวจะต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยากที่จะสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้จากการที่ในยุคปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ก็ทำให้สื่อมวลชนมีพลังและสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วมากขึ้น ดังนั้นผลกระทบของสื่อจึงเกิดขึ้นในวงกว้างตามไปด้วย ประกอบกับในยุคนี้ประชาชนบริโภคสื่อในอัตราที่สูงมากและมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็ทำให้สื่อมวลชนเข้ามามีอิทธิพลต่อบุคคลและสังคม โดยอิทธิพลและผลกระทบของสื่อสามารถส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ค่านิยมและพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งผลกระทบดังกล่าวก็มีผลทั้งในทางบวกและในทางลบและมีผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

จากการที่คนในสังคมเริ่มให้ความสำคัญและตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนดังกล่าวก็ทำให้แนวคิดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อเกิดขึ้นท่ามกลางความเป็นห่วงในอิทธิพลของสื่อที่สามารถส่งผลกระทบต่อความคิด เจตคติและพฤติกรรมของบุคคล โดยจุดมุ่งหมายของการสร้างการรู้เท่าทันสื่อมิใช่เพื่อสร้างความหวาดกลัวต่อสื่อมวลชนให้เกิดกับกลุ่มของประชาชน หรือเพียงเพื่อต่อต้าน

อิทธิพลด้านลบของสื่อมวลชนเท่านั้น หากแต่เพื่อเพิ่มพลังความสามารถศักยภาพในการวิเคราะห์สื่อและสามารถพัฒนาทักษะและความรู้ในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อให้มีระดับสูงขึ้นเรื่อย ๆตามการฝึกฝนและประสบการณ์

ทั้งนี้การจะเป็นผู้รับสื่อที่รู้เท่าทันสื่อได้จำเป็นที่ผู้รับสื่อจะต้องมีความตระหนักและเข้าใจผลกระทบของสื่อมวลชน จำเป็นต้องรับรู้ว่าผลกระทบของสื่อมวลชนมีทั้งทางบวกและทางลบต่อบุคคลและสังคม ซึ่งเมื่อบุคคลได้ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนก็จะสามารถปกป้องตนเองจากอิทธิพลและผลกระทบของสื่อได้ (Potter. 2005: 238) และยังสามารถระแวดระวังในการเลือกสรรข้อมูลข่าวสารและสามารถนำสิ่งที่เลือกรับจากสื่อมวลชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตได้

แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ

ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อ

การรู้เท่าทันสื่อ หรือ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Media Literacy” ได้มีผู้ให้นิยามของการรู้เท่าทันสื่อไว้หลากหลายทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งนิยามที่ให้มีแนวคิดที่ใกล้เคียงกันหรือแตกต่างกันบ้างตามมุมมองของแต่ละองค์กรและแต่ละบุคคล

ในปี 1992 นักการศึกษาที่ร่วมในการประชุมผู้นำระดับชาติในหัวข้อการรู้เท่าทันสื่อ (National Leadership Conference on Media Literacy) ได้มีการลงมตินิยามของการรู้เท่าทันสื่อว่าหมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมินและสื่อสารเนื้อหาสารในรูปแบบต่าง ๆได้ ผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะสามารถถอดรหัส ประเมิน วิเคราะห์และผลิตสื่อทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Christ;&Potter.1998: 7-8)

จากแนวคิดในที่ประชุมผู้นำระดับชาติในหัวข้อการรู้เท่าทันสื่อ ซิลเวอร์แบลทท์ (Silverblatt.1995) ได้ขยายแนวคิดและให้นิยามของการรู้เท่าทันสื่อว่าต้องประกอบด้วย 1) การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ 2) การเข้าใจในกระบวนการของสื่อสารมวลชน 3) การมีความสามารถในการวิเคราะห์และอภิปรายเนื้อหาสื่อ 4) การเข้าใจในเนื้อหาสื่อในแต่ละวัฒนธรรม และ 5) ความสามารถในการเปิดรับสื่อด้วยความเพลิดเพลิน เข้าใจและยอมรับในคุณค่าของเนื้อหาที่อยู่ในสื่อ

ในขณะที่บารัน (Baran. 2004: 50) นอกจากจะได้ให้นิยามของการรู้เท่าทันสื่อว่า คือ ความสามารถในการทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์จากสื่อและเนื้อหาจากสื่อได้อย่างมีประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพแล้วยังขยายองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อที่ซิลเวอร์แบลทท์ให้ไว้ 5 ประการ โดยบารันได้ขยายเพิ่มอีก 2 ประการ คือ ความเข้าใจในข้อบังคับทางจริยธรรมของผู้ผลิตสื่อและความสามารถในการใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ขณะที่พอตเตอร์ (Potter.2005:22) ได้ให้นิยามของการรู้เท่าทันสื่อไว้ว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นมุมมองจากการที่บุคคลเปิดรับสื่อและตีความความหมายของเนื้อหาสื่อตามที่ได้เปิดรับด้วย

ความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและมีสติในการเปิดรับ โดยวัตถุประสงค์ของการรู้เท่าทันสื่อ คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคลเพื่อให้บุคคลควบคุมสื่อ(Potter. 2005: 25) ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสื่อ ทั้งนี้หากผู้รับสื่อไม่ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ สื่อจะเข้ามามีอิทธิพลต่อบุคคลโดยไม่ทันรู้ตัว พอตเตอร์ มองว่า ผู้รับสื่อที่มีการรู้เท่าทันสื่อในระดับสูงจะสามารถควบคุมผลกระทบจากสื่อได้ กล่าวคือ จะรู้ว่าผลกระทบอะไรจากสื่อที่เกิดขึ้นกับเราและรู้วิธีการที่จะจัดการรับผลกระทบของสื่อเหล่านั้นได้ ผู้ที่มีระดับการรู้เท่าทันสื่อสูงจะสามารถเข้าใจในเนื้อหาของสื่อได้ดีและมีการตัดสินใจที่ดีขึ้นว่าจะเลือกเชื่อหรือไม่เชื่อเนื้อหาจากสื่อเหล่านั้นได้มากน้อยเพียงใดไปจนกระทั่งมีความสามารถในการใช้สื่อเพื่อความสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ของตนเองได้ (Potter.1998:5) ผู้ที่มีการรู้เท่าทันสื่อในระดับสูงจะมีการเปิดรับสื่อในลักษณะกระตือรือร้น (Active) ทำให้มีทัศนะมุมมองที่กว้างต่อการตีความเนื้อหาสื่อ สามารถตีความได้หลากหลายมิติ สร้างทางเลือกของความหมายได้มากกว่า จนกระทั่งสามารถควบคุมอิทธิพลของสื่อได้ ในขณะที่ผู้ที่มีการรู้เท่าทันสื่อในระดับต่ำจะมีการเปิดรับสื่อในลักษณะตั้งรับ ทำให้มีทัศนะมุมมองในการตีความเนื้อหาสื่อที่แคบหรือจำกัด มักสับสนในการตีความ ยอมรับแต่เฉพาะความหมายในระดับผิวเผินและมีความสามารถต่ำในการระบุว่าสิ่งใดไม่ถูกต้องเป็นเหตุให้อิทธิพลจากสื่อส่งผลกระทบถึงตนอย่างง่ายดาย (Potter.1998: 5 -7) แนวคิดดังกล่าวของพอตเตอร์สอดคล้องกับโจน (Jone. n.d.: online)ที่ได้กล่าวไว้ว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้รับสื่อโดยช่วยให้พวกเขาตระหนักถึงว่าเนื้อหาจากสื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของพวกเขาอย่างไร การรู้เท่าทันสื่อจะช่วยให้นักเรียนและวัยรุ่นไม่ถูกครอบงำจากสื่อและหรือบริษัทผู้ผลิตที่คาดหวังผลกำไรที่จะหลอกล่อให้วัยรุ่นซื้อสินค้า การรู้เท่าทันสื่อจะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจให้ผู้รับสื่อสามารถเลือกรับสื่อและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพในบริบทต่างๆ โดยมุมมองนี้ก็สอดคล้องกับเดวิส (Davis.1992: online) ที่เห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นแนวคิดที่มองผู้รับสื่อเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น (Active) มีความสามารถในการวิเคราะห์และใช้สื่อได้เป็นอย่างดี โดยผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะเป็นผู้บริโภคสื่ออย่างมีเหตุผล เป็นผู้เรียนรู้ที่จะกำกับพฤติกรรมของตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอย่างมีเหตุผล (Buckingham.2003: 10;Buckingham. 2005: online) นอกจากนี้ เทกซ์ทอริส (Textoris. n.d. : online) ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีการรู้เท่าทันสื่อว่าจะต้องสามารถคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับสื่อและสามารถจำแนกเนื้อหาสื่อได้ สามารถควบคุมประสบการณ์ในการใช้สื่อโดยตระหนักในกลไกและตัดสินใจว่าจะยอมรับสื่อได้อย่างไร และจะต้องรับรู้ว่าไม่มีสิ่งใดที่เป็นธรรมชาติเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อนำเสนอทุก ๆ ขณะในภาพยนตร์ บทความหรือโฆษณา สิ่งที่นำเสนอสะท้อนทางเลือกที่ทำโดยบุคคลที่ยังมีอคติ ในขณะที่เคลเนอร์(Kellner. n.d.: online) เห็นว่าบุคคลที่มีการรู้เท่าทันสื่อจะต้อง (1) มีทักษะในการอ่านสื่ออย่างวิเคราะห์ (2) มีความสามารถวิพากษ์ค่านิยม อุดมการณ์ และการอ้างแบบฉบับของสื่อ (Media Stereotype) (3) ใช้สื่อได้อย่างชาญฉลาด (4) สามารถจำแนกแยกแยะความแตกต่างและประเมินเนื้อหาสื่อได้ (5) สามารถศึกษาสำรวจผลกระทบของการใช้สื่อได้ โดยสรุปแล้วเคลเนอร์ เห็นว่า บุคคลที่รู้เท่าทันสื่อจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมินสื่อได้และใช้สื่อเป็น

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับนภินทร ศิริไทย (2547: 56-58) ที่ได้ให้นิยามว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ การให้ผู้รับสื่อโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนรู้จักวิเคราะห์ ประเมินสิ่งที่ได้รับจากสื่อและสามารถเลือกสรรสิ่งที่มีคุณค่าและประโยชน์จากสื่อได้ จุดมุ่งหมายของการสร้างการรู้เท่าทันสื่อคือการเพิ่มพลังความสามารถในการเรียนรู้ การเข้าใจในธรรมชาติ พัฒนาการของสื่อมวลชนเพื่อให้เกิดความตระหนักในอิทธิพลของเนื้อหาจากสื่อมวลชน ระแวดระวังในการเลือกสรรข้อมูลข่าวสารและสามารถนำสิ่งที่เลือกรับจากสื่อมวลชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ การเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อในทางสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมโดยผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของสื่อได้โดยง่าย รู้จักหยิบยกสาระจากสื่อมาเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิต

เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540: 22) เห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นพัฒนาทางความคิดและปัญญาที่มีเป้าหมายสูงสุดคือ การสร้างผู้รับสื่อที่มีความรู้ ความเข้าใจในสื่อและผลผลิตสื่อ สามารถแยกความเห็นจากความเป็นจริง สามารถตัดสินสิ่งที่สื่อนำเสนออย่างเที่ยงตรง เป็นผู้รับสื่อที่มีพลังอำนาจและกระตือรือร้น กล่าวคือ ไม่ยอมรับอิทธิพลของสื่ออย่างดุษณี และไม่ตัดสินว่าสื่อเป็นอันตรายแต่เป็นผู้เปิดรับและใช้สื่อที่มีจุดยืนทางสังคม เข้าใจตนเอง เข้าใจสังคม เข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถมีส่วนร่วม ตอบโต้หรือแสดงความคิดเห็นต่อสื่อด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมได้ โดยสถาบันแอสเพน (The Aspen Institute National Leadership Conference on Media literacy) ได้ระบุถึงการตอบโต้สื่อของผู้รับสื่อ โดยมีหลายระดับตั้งแต่ การพูดคุยกับกลุ่มคนใกล้ชิด การสร้างทางเลือกในการรับสื่อที่ไม่ใช่สื่อมวลชน การบอกเลิกการเป็นสมาชิกหรือปิดรับรายการ การเขียนจดหมายถึงผู้รับผิดชอบในการผลิต การร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลสื่อ การพยายามพบปะพูดคุยกับกลุ่มผู้ผลิตสื่อ การรณรงค์จัดทำจดหมายเวียนที่แสดงความคิดเห็น/ความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคสื่อ การประท้วง คว่ำบาตรโฆษณาและรายการที่ไม่เหมาะสม การสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ และการร่วมกิจกรรมหรือเป็นสมาชิกองค์กรที่ดำเนินการเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ เป็นต้น (เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540: 78)

รักจิต มั่นพลศรี (2547 : 82) เสนอว่า การเป็นผู้รู้เท่าทันสื่อ มิใช่การตั้งตนเป็นศัตรูกับสื่อคอยจับผิดหรือมองสื่อแต่ในแง่ลบ แต่บุคคลที่เป็นผู้รู้เท่าทันสื่อนั้นจะมีจุดยืนที่ชัดเจนเป็นของตนเอง สามารถเข้าใจกระบวนการประกอบสร้างของสื่อหรือตระหนักถึงผลกระทบทางลบจากการนำเสนอของสื่อได้เท่าๆกับที่เขาจะสามารถชื่นชม เพลิดเพลิน เปิดรับสื่อได้อย่างเต็มอรรถรสหรือแสวงหาข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์สำหรับตนได้อย่างหลากหลายและครบถ้วน ดังนั้นแนวคิดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อจึงมีเป้าประสงค์ให้ผู้รับสื่อเปิดรับสื่ออย่างมีสติปัญญาท่ามกลางปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกของสื่อและโลกความเป็นจริงได้อย่างสมดุล

จากคำนิยามที่กล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า นิยามที่นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ไว้มีความสอดคล้องกันว่า การรู้เท่าทันสื่อ จะต้องประกอบด้วย

- การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อและมีความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์ ตีความเนื้อหาสื่อ ประเมินสื่อและเนื้อหาที่สื่อนำเสนอได้อย่างถูกต้องชัดเจน สามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เห็น ได้อ่าน ได้ฟังจากสื่อ สามารถระบุค่านิยมที่อยู่เบื้องหลังการนำเสนอของสื่อได้ รับรู้ว่าสิ่งที่นำเสนอในสื่อเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นไม่ใช่ความจริงทั้งหมด(National Leadership Conference on Media Literacy. 1992 ; Silverblatt.1995 ; Davis.1992 ; Buckingham. 2003 ; Buckingham. 2005.; Kellner.n.d. ; Textoris. n.d.; นภินทร ศิริไทย. 2547 ; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์.2540)

- การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลและสังคม (Silverblatt.1995 ; Potter.1998 ; Potter.2005;Jone.n.d.;นภินทร ศิริไทย.2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540 ; รักจิต มั่นพลศรี.2547)

- การมีความสามารถในการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ (Davis.1992 ; Potter. 1998 ; Baran. 2004; Kellner.n.d.; นภินทร ศิริไทย. 2547 ; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540; รักจิต มั่นพลศรี. 2547)

อย่างไรก็ตามมีมุมมองที่แตกต่างกัน คือ นักวิชาการไทยมีความเห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นเรื่องของผู้รับสื่อที่ต้องรู้เท่าทันสื่อ แต่ไม่ได้ขยายแนวคิดนี้ให้ครอบคลุมถึงการเป็นผู้ส่งสารผ่านสื่อหรือเป็นผู้ผลิตสื่อเหมือนในหลายประเทศ เช่น ในยุโรป แคนาดา หรือกลุ่มประเทศละตินอเมริกาที่สอนการรู้เท่าทันสื่อโดยให้ผู้เรียนหัดผลิตสื่อด้วย ในมุมมองของนักวิชาการต่างประเทศจะมองการรู้เท่าทันสื่อในมุมมองที่กว้างกว่าในแง่ที่ว่าการรู้เท่าทันสื่อจะต้องรวมถึงการมีความสามารถและทักษะในการผลิตสื่อร่วมด้วย

โดยสรุปแล้ว การรู้เท่าทันสื่อ หมายถึง การที่ผู้รับสื่อมีทักษะการคิดวิจารณญาณโดยสามารถเข้าใจ วิเคราะห์ ตีความ ประเมินสื่อและสิ่งที่ได้รับจากสื่อได้โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคมและรู้จักเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนและสังคม

แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้โดยการเรียนรู้และมีการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง พอตเตอร์ (Potter. 1998: 10-13) ได้กล่าวไว้ว่า คนเราทุกคนมีการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับหนึ่ง มากน้อยต่างกันไป ส่วนการพัฒนาหรือเพิ่มระดับการรู้เท่าทันสื่อให้สูงขึ้นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ *ข่าวสาร (Information)* และ *ทักษะ (Skill)*

1) *ข่าวสาร* ข่าวสารจัดเป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้างโครงสร้างความรู้ ข่าวสารที่ช่วยยกระดับการรู้เท่าทันสื่อต้องเป็นข่าวสารที่มีทั้งความลึกและความกว้าง ไม่ใช่รู้เพียงผิวเผินหรือรู้เพียงว่า “ใคร” “ทำอะไร” “ที่ไหน” แต่ต้องรู้ให้ลึกถึงขั้น “อย่างไร” และ “ทำไม” โดยข่าวสารที่ควรรู้ประกอบด้วย *ข่าวสารที่ควรรู้เกี่ยวกับสื่อ* และ *ข่าวสารเกี่ยวกับโลกความเป็นจริง*

1.1) *ข่าวสารที่ควรรู้เกี่ยวกับสื่อ* ได้แก่ (1) วิธีการทำงานของผู้ผลิตสื่อ รูปแบบเนื้อหาที่ผลิต (2) ความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมสื่อ ต้นกำเนิด รูปแบบการพัฒนา รากฐานทางเศรษฐกิจ และบริบทเชิงโครงสร้าง เช่น รูปแบบการเป็นเจ้าของและกฎระเบียบของรัฐบาล (3) เข้าใจว่าสื่อมองผู้รับสื่ออย่างไร (4) เข้าใจผลระยะสั้นและระยะยาวที่สื่อมีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านความรู้ เจตคติ พฤติกรรมและจิตวิทยา

1.2) *ข่าวสารเกี่ยวกับโลกความเป็นจริง* ประกอบด้วย (1) ข่าวสารข้อเท็จจริง หมายถึง ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับโลก เช่น จำนวนประชากรในประเทศ ชื่อผู้นำทางการเมือง ผลการแข่งขันกีฬา ฯลฯ (2) ข่าวสารเกี่ยวกับสังคม หมายถึง ความเข้าใจเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เช่น บทบาทของบุคคลต่างๆ ในสังคม ผู้ที่มีประสบการณ์กว้างขวางในโลกของความเป็นจริงจะมีพื้นฐานในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์เนื้อหาจากสื่อได้กว้างกว่า เช่น คนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองในการช่วยรณรงค์หาเสียงกับพรรคการเมืองจะมีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ข่าวที่หนังสือพิมพ์นำเสนอเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงได้ดีกว่าคนทั่วไปที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในด้านนี้ เป็นต้น

ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้จะเป็นเป็นวัตถุดิบในการใช้สร้างโครงสร้างความรู้ โดยในการจะได้วัตถุดิบที่ดีผู้รับสื่อจำเป็นต้องเปิดตัวเองในการรับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายรอบด้านเพื่อขยายฐานความรู้ และแสวงหาข่าวสารเชิงลึกในเรื่องที่ผู้รับสื่อรู้อย่างผิวเผินเพื่อให้มีความเข้าใจลึกซึ้งขึ้น ด้วยเหตุนี้ การแสวงหาความรู้ การเปิดรับข่าวสารที่หลากหลายจากสื่อมวลชน การมีข่าวสารความรู้เกี่ยวกับสื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญในการขยายฐานความรู้ในองค์ประกอบนี้ ทั้งนี้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยผ่านการฝึกอบรมหรือให้การศึกษาจำเป็นต้องให้ผู้เข้ารับการอบรมหรือผู้เรียนได้เรียนรู้แนวคิดหลัก(Key Concept)ของการรู้เท่าทันสื่อ

แนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ

จากการศึกษาแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ พบว่า ได้มีนักวิชาการ องค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อได้นำเสนอแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อไว้หลากหลายแตกต่างกันไป มีตั้งแต่ 4 แนวคิดจนถึง 27 แนวคิด (Worsnop.n.d.: 2) แต่ถึงแม้ว่าแนวคิดที่แต่ละบุคคล แต่ละองค์กรนำเสนอจะมีความหลากหลาย แตกต่างกันไปในประเด็นย่อย แต่ก็มีแนวคิดหลักบางข้อที่มีลักษณะสอดคล้องตรงกัน ซึ่งหลายองค์กรได้นำแนวคิดหลักนี้ไปใช้ในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ 4 แนวคิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนามาจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์การรู้เท่าทันสื่อในสหรัฐอเมริกา (The Center for Media Literacy) สถาบันแอสเพน (Aspen Group) กระทรวงศึกษาธิการของออนทาริโอในประเทศแคนาดา(The Ontario Ministry of Education) และแนวคิดของคอนซิไดน์ (Considine) โดยแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ปรากฏในงานวิจัยนี้เป็นแนวคิดจากแหล่งต่าง ๆ ข้างต้นที่

ได้รับการกล่าวถึงและมีผู้นำไปใช้ในการสอนและการฝึกอบรม แนวคิดดังกล่าวมีลักษณะที่สอดคล้องตรงกัน ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

แนวคิดที่ 1 *สื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง* แนวคิดนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า สื่อไม่ได้สะท้อนความจริงภายนอกอย่างตรงไปตรงมาแต่เป็นการนำเสนอผลผลิตสื่อที่มีจุดมุ่งหมายบางอย่าง สื่อได้ถูกสร้างขึ้นอย่างพิถีพิถัน โดยถูกควบคุมจากปัจจัยข้อจำกัดต่างๆ ในการผลิตสื่อ สื่อไม่ได้สะท้อนภาพจริงของชีวิตเสมอไปแต่สื่อสามารถบิดเบือนการรับรู้ตลอดจนกัดกร่อนค่านิยมและทำลายวิสัยทัศน์

แนวคิดที่ 2 *ผู้รับสื่อสามารถต่อรองความหมายของเนื้อหาสื่อ* กล่าวคือ ความจริงที่สื่อสร้างขึ้นไม่ได้แปลความได้เพียงความหมายเดียวตามที่สื่อต้องการนำเสนอ เพราะเนื้อหาสื่อมีการตีความได้หลายทิศทาง ผู้รับสื่อแต่ละคนจะค้นหาหรือต่อรองความหมายตามปัจจัยทางปัจเจกบุคคลและปัจจัยของกลุ่ม เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ ชนชั้น ภูมิหลังทางวัฒนธรรมและเงื่อนไขในชีวิตประจำวันตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้รับสื่อแต่ละคนมีวิธีจัดการกับความหมายที่อยู่ในสื่อแตกต่างกัน จุดประสงค์ของการรู้เท่าทันสื่อคือต้องการให้เราเป็นผู้รับสื่อที่สามารถต่อรองความหมายของเนื้อหาสื่อโดยมีการตีความที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปจากที่ผู้ผลิตสื่อนำเสนอมา

แนวคิดที่ 3 *สื่อมีนัยยะทางการค้า* สื่อมวลชนเกือบทั้งหมดถูกผลิตขึ้นมาเพื่อสร้างผลกำไร ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง มองว่า สื่อเป็นอุตสาหกรรมที่มีเป้าหมายสูงสุดคือผลกำไร ดังนั้นเศรษฐศาสตร์ของสื่อจึงมีผลต่อสื่อทั้งด้านเนื้อหา เทคนิค และช่องทางการเผยแพร่ ผู้ชมหรือผู้รับสารมักจะถูกกำหนดให้เป็น “กลุ่มเป้าหมาย” เป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีศักยภาพต่อการซื้อสินค้าหรือบริการ ในบางครั้งผู้รับสารเองก็สามารถเป็นสินค้าที่ถูกขายให้ผู้โฆษณาก็ได้ เงื่อนไขทางธุรกิจจึงเป็นตัวกำหนดเนื้อหา เทคนิคการนำเสนอและช่องทางการเผยแพร่ ธุรกิจจะเป็นตัวกำหนดค่าความจริงชนิดไหนที่ควรจะนำมาสร้างและสร้างอย่างไร ความจริงทางธุรกิจเหล่านี้มีอิทธิพลต่อสื่อที่ไม่ใช่เพื่อการค้า เช่น สื่อของรัฐบาลหรือสื่อที่ไม่หวังผลกำไร การรู้เท่าทันสื่อจึงทำให้ได้คิดพิจารณาถึงประเด็นเรื่องกระบวนการผลิตอุตสาหกรรมสื่อด้วย ไม่ใช่สนใจเพียงแค่เนื้อหาของสื่อเท่านั้น

แนวคิดที่ 4 *เนื้อหาในสื่อทั้งหลายเต็มไปด้วยอุดมการณ์และค่านิยม* นอกจากสื่อจะมีนัยยะทางการค้าแล้ว สื่อยังทำหน้าที่โฆษณาเผยแพร่เนื้อหาที่แฝงไปด้วยค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตให้กับคนในสังคม ในสังคมทุนนิยม สื่อมักจะช่วยนายทุนในการสนับสนุนกระตุ้นพฤติกรรมการบริโภคสินค้าอย่างฟุ่มเฟือยและไร้สาระให้แก่ประชาชน สื่อโฆษณาสามารถสร้างภาพลวงตาให้สินค้าธรรมดา ๆ กลายเป็นของวิเศษ สื่อได้ทำหน้าที่ถ่ายทอด ขาย และส่งเสริมแบบแผนแห่งการดำเนินชีวิต เจตคติ ค่านิยมทางศีลธรรม โดยบรรจุในรูปแบบและโครงสร้างของเนื้อความสื่อ สื่อสามารถสะท้อนค่านิยมออกมาทั้งที่เห็นโดยชัดเจน และ โดยนัยเกี่ยวกับข้อดีของวัฒนธรรมบริโภคนิยม รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย การแสวงหาความสุขสบายในสังคมบริโภค ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ล้วนถูกถ่ายทอดโดยเทคนิคของสื่อ ดังนั้น การรู้เกี่ยวกับการถอดรหัส(Decode) การวิเคราะห์สื่อ (Deconstruct) จะช่วยให้เราเข้าถึงหัวใจของสารที่เป็นอุดมการณ์ของสื่อ

แนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 4 แนวคิดจะถูกถ่ายทอดให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสื่อ และในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ นอกจากจะให้ความรู้ ข่าวสารเกี่ยวกับสื่อแล้วการพัฒนาทักษะก็นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

2) *ทักษะ* ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1) ทักษะขั้นพื้นฐาน (Rudimentary Skills) เป็นทักษะที่ใช้ในการควบคุมการเปิดรับสื่อ การรู้สัญลักษณ์ และความหมายในระดับพื้นฐาน ทำให้เวลาเราเปิดรับสื่อแล้วสามารถเข้าใจการดำเนินเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามที่สื่อนำเสนอ เช่น อ่านหนังสือพิมพ์แล้วเข้าใจเหตุการณ์ข่าว ดูละครแล้วเข้าใจโครงเรื่อง

2.2) ทักษะขั้นสูง (Advanced Skills) เป็นทักษะที่ช่วยให้เราควบคุมการตีความหมายของสื่อ ซึ่งต้องอาศัยการคิดวิจารณญาณ ทักษะเหล่านี้ได้แก่ การวิเคราะห์ การเปรียบเทียบ และหาความแตกต่าง การประเมิน การสังเคราะห์ และการเห็นคุณค่า ใน Dictionary of Media Literacy (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 63;อ้างอิงจาก Dictionary of Media Literacy)ให้คำจำกัดความ “การคิดวิจารณญาณ” ว่า กลยุทธ์การคิดวิจารณญาณ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดกลับไปกลับมาระหว่างหลายมุมมองหรือหลายกรอบการอ้างอิง โดยการคิดวิจารณญาณที่ใช้กับการรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วย

(1) การแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้กับข้อกล่าวอ้าง

(2) การตัดสินความเชื่อถือได้ของข้อกล่าวอ้างหรือแหล่งที่มา

(3) การตัดสินความถูกต้องของข้อความ

(4) การแยกแยะระหว่างข้อกล่าวอ้างที่มีหลักฐานและไม่มีหลักฐาน

(5) การตรวจหาอคติ

(6) การระบุข้อสันนิษฐานที่ถูกกล่าวถึงและไม่ได้ถูกกล่าวถึง

(7) การมองเห็นความไม่สอดคล้องทางตรรกะ

(8) การตัดสินความหนักแน่นของข้อโต้แย้ง

ส่วน “การดูอย่างมีวิจารณญาณ” เป็นความสามารถที่จะใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณ ในการดู ตั้งคำถาม วิเคราะห์ และเข้าใจประเด็นที่นำเสนออย่างเปิดเผยและอย่างซ่อนเร้นในภาพยนตร์ วิดีโอ โทรทัศน์ และสื่อโสตทัศน์ต่าง ๆ

ทักษะต่าง ๆเหล่านี้เป็นทักษะการคิดขั้นสูงที่จะช่วยวิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินสื่อ ทำให้ผู้รับสื่อมีวิจารณญาณในการตัดสินใจรับสื่อโดยไม่ตกเป็นเหยื่อและถูกครอบงำจากสิ่งที่สื่อมุ่งหวังจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศ พบว่า การสอนการรู้เท่าทันสื่อไม่เพียงแค่การบรรยายหรือสอนให้นักเรียนเรียนรู้จากสื่อ ต่อต้านการใช้อิทธิพลของสื่อ และการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่นักเรียนให้สามารถเผชิญหน้ากับสื่อ แต่ยังต้องสนใจในการพัฒนาทักษะที่จะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้รับสื่อให้มีแรงจูงใจและมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศักยภาพ (Kellner. n.d. : online) โดยเครื่องมือสำคัญในการทำให้

บุคคลเป็นผู้รู้เท่าทันสื่อได้ คือ *การคิดวิจารณญาณ* ซึ่งคอนซิไดน์ (Considine. 1995) เสนอว่า การสอนทักษะการคิดวิจารณญาณของการรู้เท่าทันสื่อ ทำได้โดยการถามหรือให้ผู้เรียนตรวจสอบสื่อในด้านเนื้อความ(Text) เนื้อหา (Content) รูปแบบ(Form) จุดกำเนิด (Origin) ความเป็นเจ้าของ (Ownership) อุดมการณ์ (Ideology) และอิทธิพล (Influence)

ในขณะที่บักกิ้งแฮม (Buckingham. 2003: 10)เห็นว่า การสอนให้ผู้รับสื่อสามารถวิเคราะห์เนื้อหาที่สื่อสร้างขึ้นได้และการทำให้ผู้รับสื่อเข้าใจบทบาทหน้าที่ทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมสื่อจะเป็นแนวทางเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้รับสื่อ เพื่อให้ผู้รับสื่อรู้จักต่อต้านอิทธิพลของสื่อเหล่านั้น ด้วยกระบวนการดังกล่าวจะทำให้ผู้รับสื่อกลายเป็นผู้บริโภคสื่ออย่างมีเหตุผล สามารถพิจารณาดูสื่ออย่างวิเคราะห์ได้

จะเห็นได้ว่าในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจำเป็นที่ผู้รับสื่อจะต้องแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากการเปิดรับสื่อที่หลากหลายและเปิดรับข่าวสารที่หลากหลาย รวมถึงมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ข้อมูลเพิ่มเติมให้ลึกซึ้ง ไม่ศึกษาเพียงผิวเผินและที่สำคัญต้องพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงซึ่งก็คือ การคิดวิจารณญาณเพื่อจะช่วยในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ ทำความเข้าใจและประเมินสิ่งที่สื่อนำเสนอและรู้จักเลือกใช้สื่ออย่างมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับพรทิพย์ เย็นจะบก(2547: 32-33) ที่เห็นว่าเมื่อต้องการเรียนรู้ให้เท่าทันสื่อ จะต้องพัฒนาทักษะหลายอย่างทั้งทักษะด้านการวิเคราะห์ การตีความ การวิพากษ์วิจารณ์ กุญแจสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้สื่อ คือ ผู้เรียนต้องพัฒนาความรู้เกี่ยวกับสื่อให้กว้าง ไม่ใช่แค่เพียงฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์เฉพาะที่ชื่นชอบ แต่ถ้าต้องการเป็นผู้รู้เท่าทันสื่อแล้วจะต้องลองอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุคลื่นใหม่ ดูโทรทัศน์รายการอื่นบ้าง สิ่งนี้จะช่วยให้เข้าใจขอบเขตและความหลากหลายของผลงานจากสื่อ

นอกจากแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อข้างต้น ทอร์แมน (Thoman.2003:online) ได้นำเสนอภาพรวมของโปรแกรมการพัฒนาความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการดังนี้

1) ตระหนักและรับรู้ถึงความสำคัญของการทำให้เกิดความสมดุลในเรื่องของสื่อ การใช้เวลากับสื่อ การรู้จักเลือกรับสื่อที่เป็นประโยชน์และลดเวลาที่เสียไปกับโทรทัศน์ วิดีโอ เกม ภาพยนตร์ สื่อสิ่งพิมพ์ที่ไม่เป็นประโยชน์

2) การเรียนรู้ทักษะการใช้การคิดวิเคราะห์หรือการคิดวิจารณญาณ เรียนรู้ที่จะวิเคราะห์และตั้งคำถามว่าอะไรอยู่ในภาพ มันถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร และอะไรที่ไม่ถูกนำเสนอ การพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณที่ดีที่สุดควรผ่านการเรียนแบบซักถามในห้องเรียน หรือการทำกิจกรรมกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์กัน

3) สำรวจเบื้องหลังในประเด็นต่าง ๆ ในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ อย่างลึกซึ้งโดยตั้งคำถามว่า ใครผลิตสื่อ และผลิตเพื่อวัตถุประสงค์ใด ใครได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์ อะไรคือผลกระทบของสื่อที่มีต่อวัฒนธรรมของเรา เราคิดอย่างไรในประเด็นความรุนแรงของสื่อ เรื่องทางชาติพันธุ์ การสรุปเหมารวมและการบริโภคนิยม เป็นต้น ขั้นตอนนี้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ทางสังคม

การเมือง เศรษฐกิจ โดยการเรียนรู้ผ่านการตั้งคำถาม การอภิปรายและและการทำโครงการปฏิบัติการ

นอกจากแนวทางดังกล่าว พอตเตอร์ (Potter. 2005) ยังได้นำเสนอวิธีการที่จะทำให้ผู้รับสื่อมีการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มมากขึ้น โดยให้ผู้รับสื่อ

1) ตระหนักและเข้าใจถึงผลกระทบของสื่อ ผู้รับสื่อต้องไม่คิดว่าสื่อมีผลกระทบเพียงแค่คนบางกลุ่ม การที่ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจถึงผลกระทบของสื่อก็จะทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่าผลแบบใดที่ต้องการและผลแบบใดที่ควรต้องหลีกเลี่ยง การตระหนักรู้ในผลกระทบของสื่อจะช่วยให้ผู้รับสื่อปกป้องตนเองได้

2) ลดเวลาที่ใช้ไปกับการเปิดรับสื่อโดยไม่ใช้ความคิด โดยการวางแผนที่จะเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างไปจากที่ทำเป็นนิสัย พยายามเพิ่มความหลากหลายในการเปิดรับสื่อ ความหลากหลายจะขยายความสนใจ ขยายประสบการณ์ที่มีกับเนื้อหาสื่อ การเปิดรับข่าวสารใหม่จะทำให้ได้ใช้ความคิดจะช่วยผลักดันให้ผู้รับสื่อเผชิญหน้ากับสิ่งที่ไม่รู้จักและเมื่อผู้รับสื่อพยายามที่จะศึกษาทำความเข้าใจก็จะพ้นจากสภาวะของการเปิดรับสื่อโดยไม่ใส่ใจหรือเป็นไปโดยอัตโนมัติ

3) กำหนดโปรแกรมโดยตั้งเป้าหมายด้วยตนเองมากกว่าที่จะยอมให้สื่อมากำหนดหรือครอบงำ ซึ่งการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้สูงขึ้นต้องเป็นการพัฒนาทั้งความรู้และพัฒนาทักษะ

ในต่างประเทศได้มีการจัดทำหลักสูตร “สื่อมวลชนศึกษา” (Media Education) ขึ้นเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อมวลชนแก่ผู้เรียน ช่วยยกระดับความสามารถของผู้เรียนให้สามารถวิเคราะห์ ประเมิน ตัดสิน คุณค่าของสื่อและมีปฏิกริยาตอบโต้สื่ออย่างมีเหตุผลซึ่งหลักสูตรดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ โดยแนวทางในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาที่นำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศระหว่างปีค.ศ.1960-1985 แบ่งได้เป็น 4 แนวทาง คือ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์.2538 ;รักจิต มั่นพลศรี.2547:71)

1) *แนวเสริมภูมิคุ้มกัน (Inoculation Approach)* เป็นแนวทางที่นิยมมากในระยะแรกของการพัฒนาหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องเด็ก ๆ จากอิทธิพลของสื่อ

แนวทางการดำเนินการ คือ จะทำการคัดเลือกสื่อที่ผู้สอนเชื่อว่าไม่มีผลร้ายต่อความคิดความเชื่อของผู้เรียนมาศึกษาในห้องเรียน มีการเฝ้าระวังหรือคัดค้านสื่อที่มีผลร้ายต่อเด็กโดยองค์กร สมาคม ครู ผู้ปกครอง และ องค์กรเกี่ยวกับเด็ก

2) *แนวสร้างความสามารถเชิงวิพากษ์ (Critical Reader/Viewer Approach)* แนวทางนี้ใช้ในประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศสและกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามารถเชิงวิพากษ์ให้แก่ผู้เรียน ตามแนวทางนี้เชื่อว่าสังคมต้องพึ่งพาสื่อประเภทต่าง ๆ มากขึ้น จึงควรสอนเด็กและเยาวชนให้มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของสื่อและผลผลิตสื่อ โดยการสอนแบบมีส่วนร่วมให้รู้จักสังเกตและตีความสาระในสื่อ การรับสาระอย่างเลือกสรรและการวิพากษ์วิจารณ์สื่อ

3) *แนวสร้างความสามารถในการผลิตสื่อชุมชน (Production of Community Media)* นอกจากจะฝึกให้ผู้เรียนเลือกรับสื่ออย่างวิพากษ์แล้ว ยังให้ผู้เรียนสามารถผลิตสื่อที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เพื่อจะได้แสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออย่างเป็นอิสระ กระตุ้นการมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อชุมชน อาทิ จดหมายข่าว หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อให้เรียนรู้ถึงกระบวนการผลิตสื่อ แนวทางนี้ได้รับความนิยมใช้ในประเทศสกอตแลนด์ แคนาดา เยอรมนี และฝรั่งเศส

4) *แนวสร้างความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ (Texaul Approach)* ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการวิพากษ์ภาพยนตร์ มุ่งวิเคราะห์จินตภาพของสื่อ จิตสำนึก อุดมการณ์และค่านิยมทั้งในรูปแบบและเนื้อหาของสื่อ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจทั้งในสื่อและตนเอง

ในประเทศไทย เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540: 204) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยว่า การจะพัฒนาการเรียนการสอนหรือเผยแพร่แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อให้แก่เด็กและเยาวชนของไทยนั้น สิ่งที่ต้องดำเนินการก่อน คือ การให้ความรู้และทักษะเพื่อให้บุคคลเป็นผู้บริโภคสื่อที่มีความเข้าใจและมีทักษะในการรับ เลือก วิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะ ตอบโต้และแสดงความคิดเห็นต่อสื่อมวลชนอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ยังต้องสร้างเจตคติและนิสัยในการรับสื่อที่ไม่ควรมุ่งเน้นเพื่อสนองความพอใจหรืออารมณ์ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และละเอียดละอ่อน เพราะถ้าเด็กและเยาวชนเหล่านั้นถูกหล่อหลอมความคิดและแบบแผนการดำเนินชีวิตในแบบสังคมบริโภคแล้ว ย่อมเป็นการง่ายที่จะมองว่าสื่อก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มีไว้บริโภคเพื่อความพอใจและสนองต่อความต้องการที่หลากหลายทางอารมณ์ เหมือนกับสิ่งอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ทำให้พลาดโอกาสในการเรียนรู้ชีวิตและเข้าใจโลกจากสิ่งที่ยังมีสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งนำเสนอ

นอกจากนี้ เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์(2540:208) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาว่าจะต้องพัฒนาเจตคติในการรับและใช้ประโยชน์จากสื่อแก่นักศึกษา สนับสนุนการตีความเนื้อความสื่อเพื่อความบันเทิงที่ทำให้เกิดการเลือกรับสื่อที่มีคุณค่าทั้งความคิดและความงามทางศิลปะด้วยความเข้าใจในตนเองและในสื่อที่รับอย่างแท้จริง พัฒนาทักษะในการวิพากษ์สื่อซึ่งจะมีส่วนช่วยให้นักศึกษาเปิดกว้างในการรับสื่อที่หลากหลายมากขึ้นและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในสื่อมากขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาพลังผู้บริโภค รวมทั้งควรมีการสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนที่ทำให้นักศึกษามีความรู้เรื่องเกี่ยวกับสื่ออย่างถูกต้องและครบถ้วนทุกด้าน

จากแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่นำเสนอไปข้างต้น จะเห็นได้ว่า นักวิชาการในต่างประเทศจะเน้นการพัฒนาด้านการคิด/ปัญญาเป็นหลักโดยใช้การสอนหรือให้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับสื่อและให้วิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้รับสื่อมีความสามารถรู้เท่าทันสื่อ และยังมุ่งพัฒนาให้ผู้รับสื่อรู้จักเลือกและจัดสรรเวลาให้กับสื่อที่มีประโยชน์ ลดเวลาที่เสียไปกับสื่อที่ไม่มีประโยชน์ ในขณะที่นักวิชาการในประเทศไทย นอกจากจะเน้นพัฒนาด้านการคิดและพฤติกรรมแล้วยังมีการให้พัฒนาเจตคติในการเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อร่วมด้วย

รูปแบบของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ

การฝึกอบรมหรือการสอนการรู้เท่าทันสื่อมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อสื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทและยึดครองพื้นที่ในชีวิตประจำวันของเยาวชนมากขึ้นแทนที่สถาบันทางสังคมอื่นๆ เคลเนอร์ (Kellner. n.d.: online) เสนอว่าการฝึกอบรมหรือการสอนการรู้เท่าทันสื่อไม่ควรเพียงแค่สอนให้นักเรียนเรียนรู้จากสื่อ ต่อต้านการจัดการการใช้อิทธิพลของสื่อและการเสริมสร้างอำนาจของผู้รับสื่อให้สามารถเผชิญหน้ากับสื่อเท่านั้นแต่ยังคงต้องพัฒนาทักษะซึ่งจะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจแก่พลเมืองให้เขามีแรงจูงใจมากขึ้นและมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเปี่ยมความสามารถ โดยการสอนการรู้เท่าทันสื่อควรอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมและโครงการเรียนรู้แบบร่วมมือ(Collaborative Project) โดยที่ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องเรียนรู้และเข้าใจสื่อมากขึ้นและมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของสื่อ ซึ่งสามารถสนับสนุนให้เกิดขึ้นโดยกระบวนการศึกษาผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรับรู้มุมมอง การอภิปราย วิพากษ์ การโต้วาที บทบาทของผู้สอนควรจัดหาเรื่องจากสื่อมาให้นักเรียนอ่านและวิเคราะห์ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของซูซูกิ มิโดริ (พรทิพย์ เย็นจะบก. 2547: 68-69 อ้างอิงจาก Suzuki Midori. 2000 ; รักจิต มั่นพลศรี. 2547: 79-80) ที่เห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้การรู้เท่าทันสื่อควรอยู่ในรูปแบบดังนี้

1) *การศึกษาเป็นกลุ่ม (Study in a Group)* กล่าวคือ การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อนั้นไม่สามารถเรียนรู้เพียงลำพังได้ การวิเคราะห์เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อที่เป็นการคิดคนเดียวอาจเป็นในขั้นแรก แต่หลังจากนั้นจะตามมาด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยน ในการเรียนรู้การศึกษาเป็นกลุ่มจะไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ ในทางตรงกันข้ามความคิดเห็นและมุมมองที่แตกต่างหลากหลายจะช่วยขยายความเข้าใจต่อสื่อได้มากขึ้น

2) *การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น (Active Participatory)* เมื่อมีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมหรือสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนจะสามารถเป็นผู้ริเริ่มการสนทนา จุดประเด็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรับฟังอย่างกระตือรือร้นและสามารถตอบโต้ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อนั้น จุดประสงค์ประการหนึ่งก็คือ ต้องการให้บุคคลมีทักษะทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ เนื้อหาสื่อ กระบวนการผลิตและผู้รับสื่อ โดยสามารถประยุกต์ใช้ทักษะเหล่านี้กับการเปิดรับสื่อในชีวิตประจำวันได้ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการเสริมสร้างพลังอำนาจในการสื่อสารอีกด้วย

3) *การเรียนรู้ผ่านการสนทนาแลกเปลี่ยน (Learning through Dialogue)* การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อคือ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการยกระดับการตระหนักรู้ และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ บทบาทของครู /ผู้สอน/ผู้ฝึกอบรมจะทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นและอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้และยังเป็นผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งหน้าที่หนึ่งของผู้กระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ คือ ไม่ควรยัดเยียดความคิดของตนเองไปสู่ผู้อื่น ควรให้สมาชิกในกลุ่มได้สร้างการเรียนรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนด้วยตนเอง บทบาทของผู้สอนควรเป็นการสร้างบรรยากาศ/

สภาพแวดล้อมเพื่อกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการเลือกสื่อหรือหัวข้อต่าง ๆ ที่สมาชิกในกลุ่มสนใจ และมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์มาอย่างดี โดยบรรยากาศในการฝึกอบรมหรือในชั้นเรียนควรจะมีสีสัน มีความสนุกสนาน ตื่นเต้น ซึ่งขั้นตอนในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อาจทำได้ใน 2 ขั้นตอน คือ

(1) การตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อมูลดิบ (Data Question) ส่วนมากอยู่ในลักษณะของใบงานที่มีการจำกัดคำตอบ

(2) การตั้งคำถามเพื่อดำเนินการสนทนา จะปรากฏในลักษณะเป็นกิจกรรมโดยมีคำถามปลายเปิดที่ไม่มีคำตอบจำกัดชัดเจน โดยบทบาทของผู้กระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ก็คือ ช่วยถามคำถามเพื่อให้เกิดการสนทนาและคำถามที่มักจะต้องถาม คือ “ทำไมคุณจึงคิดเช่นนั้น” และอีกคำถามที่มักใช้ถามเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก็คือ “ทำไมสื่อจึงนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้”

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อจะอยู่ในรูปของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ อภิปรายร่วมกันโดยทำการศึกษาเป็นกลุ่ม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือผู้เรียนจะเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้สร้างความรู้ ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในขณะที่วิทยากรหรือผู้สอนจะเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและกระตุ้นการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น

การวัดการรู้เท่าทันสื่อ

จากงานวิจัยของอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543:89) ที่ได้ทำการศึกษาเอกสาร ตำราวิชาการ บทความวิชาการและบทความวิจัย พบว่า การวัดตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นโดยส่วนใหญ่จะเน้นที่การวัดความรู้และทักษะในการวิเคราะห์สารจากสื่อ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 89; อ้างอิงจาก Hobbs ;& Frost.1998; อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 89;อ้างอิงจาก Austin ;& Johnson. 1997; อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 89;อ้างอิงจาก McMahon ; & Quin.1992)

แมคมาฮอนและควิน (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 90;อ้างอิงจากMcMahon; & Quin.1995) ได้ออกแบบโครงการประเมินผลมาตรฐานด้านทักษะการวิเคราะห์สื่อ ในการประเมินทักษะการวิเคราะห์นี้ แมคมาฮอนและควินได้แบ่งระดับทักษะออกเป็น 10 ระดับ ตั้งแต่ทักษะพื้นฐานจนถึงทักษะขั้นสูง โดยเป็นการวัดที่เน้นเฉพาะความรู้ ความเข้าใจโดยในขั้นตอนการวัดผู้วิจัยจะให้กลุ่มตัวอย่างได้ชมเนื้อหาจากสื่อสิ่งพิมพ์หรือวีดิโอ หลังจากนั้นให้ตอบคำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิดเกี่ยวกับเนื้อหานั้น โดยแต่ละคำถามจะใช้วัดทักษะในการวิเคราะห์เหล่านี้ ผลจากการวิจัยชี้ว่าเครื่องมือวัดนี้เป็นวิธีที่เชื่อถือได้ในการวัดทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียน โดยมีตัวอย่างคำถามในการวัดทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เช่น ความสามารถในการระบุประเภทผู้รับสื่อกลุ่มเป้าหมาย แรงจูงใจหรือวัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อ และความสามารถในการระบุเทคนิคที่ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อ

ต่อมาฮอบส์และฟรอสต์ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 93 ;อ้างอิงจาก Hobbs ;&Frost.1998) ได้นำวิธีการวัดการรู้เท่าทันสื่อที่พัฒนาโดยแมคมาฮอนและควินมาใช้ในการวิจัย งานวิจัยของฮอบส์และฟรอสต์ได้ออกแบบการวิจัยวัดหลังการทดลอง (Posttest Only Design) เพื่อเปรียบเทียบวิธีการสอนการรู้เท่าทันสื่อกับผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยให้นักเรียนได้ดูเทปวิดีโอรายการข่าวโทรทัศน์สำหรับวัยรุ่น จากนั้นให้ตอบคำถามที่วัดความสามารถของนักเรียนโดยมีรายละเอียดในการวัดตัวแปรดังนี้

(1) ทักษะความเข้าใจ (Comprehension Skill) วัดโดยให้นักเรียนตอบคำถามแบบหลายตัวเลือก 5 ข้อ และคำถามปลายเปิด 2 ข้อเกี่ยวกับเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงของข่าวที่ใช้ในการทดสอบเพื่อวัดความสามารถในการจำข่าวสารที่เป็นคำพูด กราฟิกและภาพที่นำเสนอในข่าว

(2) ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy Skill) วัดโดยให้นักเรียนตอบคำถามแบบหลายตัวเลือก 2 ข้อ และคำถามปลายเปิด 5 ข้อ เพื่อวัดความสามารถในการระบุผู้ชมกลุ่มเป้าหมายของข่าว การใช้แหล่งข่าวของการเสนอข่าว ความแตกต่างและความคล้ายกันระหว่างข่าวท้องถิ่นและข่าวเครือข่าย เทคนิคในการถ่ายทอดข่าวเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมและความสามารถในการระบุข้อเท็จจริงที่ถูกละเลยในการรายงานข่าว

(3) นิสัยและพฤติกรรมการบริโภคสื่อ วัดโดยถามเกี่ยวกับลักษณะนิสัยการรับชมสื่อและการสมัครเป็นสมาชิกสิ่งตีพิมพ์และเคเบิลทีวี

ในปีต่อมา ฮอบส์และฟรอสต์ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 94-95;อ้างอิงจากHobbs ;& Frost. 1999)ยังได้ทำวิจัยเรื่อง The Acquisition of Media Literacy Skills Among Australia Adolescents โดยดำเนินการวัดการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้เทปวีดิโอที่บันทึกรายการข่าวและโฆษณาสินค้าเป็นเนื้อหาสื่อในการวัดทักษะการวิเคราะห์สื่อ ความเข้าใจเนื้อหาที่เป็นข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตและนิสัยการบริโภคสื่อ ดังนี้

(1) การวิเคราะห์สื่อแบ่งเป็นการวิเคราะห์สื่อโฆษณากับการวิเคราะห์สื่อข่าว ในการวิเคราะห์สื่อโฆษณาผู้วิจัยใช้คำถาม 6 ข้อวัดความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นคำถามแบบหลายตัวเลือก 2 ข้อ ถามว่าใครคือกลุ่มเป้าหมาย ใครคือผู้ผลิตสื่อโฆษณา และเป็นคำถามเปิด 4 ข้อให้ระบุเทคนิคที่ใช้เพื่อดึงดูดความสนใจ ให้บอกความเหมือนและความแตกต่างระหว่างโฆษณาสินค้ายี่ห้อเดียวกัน 2 เรื่อง นอกจากนี้ยังให้ผู้ตอบเขียนเรียงความ 3 ย่อหน้าโดยผู้วิจัยจะนำมาถอดรหัสเจตคติของผู้ตอบว่า ผู้ตอบสนับสนุนหรือต่อต้านโฆษณาที่ซินดี้ ครอว์ฟอร์ดเป็นพรีเซนเตอร์ สำหรับการวิเคราะห์ข่าว ผู้วิจัยใช้คำถาม 6 ข้อเช่นเดียวกันโดยเป็นคำถามแบบหลายตัวเลือก 2 ข้อ ถามว่าใครคือกลุ่มเป้าหมาย ใครคือผู้ผลิตข่าว และเป็นคำถามเปิด 4 ข้อให้ระบุเทคนิค บอกความเหมือนและความแตกต่าง และแหล่งข้อมูลที่ใช้ผลิตสื่อ ส่วนคำถามวัดความเข้าใจมี 1 ข้อ เป็นคำถามหลายตัวเลือก 5 ข้อวัดความสามารถในการจดจำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข่าวและคำถามเปิด 2 ข้อให้ตอบสั้น ๆ เพื่อวัดความเข้าใจเนื้อหาข่าวเช่นกัน

(2) การวัดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิต ทั้งก่อน ระหว่างและหลังการผลิต วัดเหมือนกัน

ทั้งเนื้อหาที่เป็นข่าวและโฆษณาโดยถามว่า ผู้ตอบคิดว่ารายการที่เห็นนั้นสร้างขึ้นได้อย่างไร และให้ระบุขั้นตอนทั้งหมดของกระบวนการผลิต

(3) การวัดนิสัยและพฤติกรรมการบริโภคสื่อ ระยะเวลาในการเปิดรับสื่อ จำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ในบ้าน การบอกรับเป็นสมาชิกสิ่งตีพิมพ์และเคเบิลทีวี

จะเห็นได้ว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศจะเน้นการวัดมิติทางความรู้ ความคิด โดยวัดความรู้ ความเข้าใจ การวิเคราะห์เนื้อหาจากสื่อ โดยให้ระบุกลุ่มเป้าหมาย ให้เปรียบเทียบวิเคราะห์เทคนิคในการนำเสนอของสื่อและวัดนิสัยและพฤติกรรมการบริโภคสื่อ ในส่วนของการประเมินการรู้เท่าทันสื่อ วอสนอบ (Worsnop. n.d.: 44) ได้รวบรวมและนำเสนอวิธีการประเมินการรู้เท่าทันสื่อว่ามีวิธีการดังนี้

1. การสังเกต
2. การทดสอบ
3. การใช้รูบริค / เกณฑ์ในการให้คะแนน
4. การใช้มาตราส่วนประเมินค่า
5. การทำโครงการ
6. การใช้แฟ้มสะสมงาน

สำหรับในประเทศไทย อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดตัวแปรความรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยสื่อสารมวลชนโดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ทำการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยเกี่ยวกับการวัดตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ พบว่า การรู้เท่าทันสื่อวัดได้จาก

(1) การวัดนิสัยการเปิดรับสื่อ ได้แก่ การวัดความถี่และเวลาที่ใช้บริโภคสื่อแต่ละประเภท แต่ละเนื้อหา และวัดปฏิกริยาตอบกลับของผู้รับสื่อต่อการนำเสนอของสื่อ

(2) การวัดความสามารถวิเคราะห์วิพากษ์สื่อ ได้แก่ การวิเคราะห์สื่อในแง่ความหมายตรงและความหมายแฝง การวิเคราะห์ความลึก และความน่าเชื่อถือของข้อมูล การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อ การแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็น

(3) การวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อ เช่น สภาพการเป็นเจ้าของสื่อ กฎหมาย และการควบคุมสื่อ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมืองที่มีผลต่อการดำเนินงานของสื่อ รู้บทบาทหน้าที่ของสื่อและรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะผู้เปิดรับสื่อ

จะเห็นได้ว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อของนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยก็มีลักษณะความคิดเห็นที่สอดคล้องกับการวัดการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ในต่างประเทศจะให้น้ำหนักการวัดทักษะการคิดวิจารณญาณมากกว่าอย่างอื่น (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 179) โดยการวัดการรู้เท่าทันสื่อของนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนทั้งในและต่างประเทศมีลักษณะร่วมกันในเรื่องของการวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อ การวัดความสามารถวิเคราะห์วิพากษ์สื่อและการวัดนิสัยและพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ โดยใช้คำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิดชนิดเลือกตอบหลายตัวเลือก

สำหรับในประเทศไทย งานวิจัยที่ได้สร้างเครื่องมือวัดการรู้เท่าทันสื่อมาใช้ในการเก็บข้อมูลในการทำวิจัยมีเพียง 2 เรื่อง คือ งานวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540) และงานวิจัยของสุภาณี แก้วมณี (2547)

งานวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540)ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามวัดการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นการวัดในด้านความรู้ ความคิดโดยพัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีลำดับขั้นการเรียนรู้และการคิด แนวคิดสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ แนวคิดโครงสร้างหน้าที่และแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยได้กำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 4 ระดับ ตามลำดับของความรู้คิด ได้แก่ ระดับที่ 1 ความตระหนัก (Awareness) ระดับที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ (Analyze)และ ระดับที่ 4 การประเมิน (Evaluate)โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบและการรับสื่อของผู้ตอบ จำนวน 22 ข้อ ส่วนที่ 2 ส่วนที่ 3 และ ส่วนที่ 4 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อ รวม 60 ข้อ คำถามเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือกในแต่ละตัวเลือกจะมีความสัมพันธ์กับระดับการรู้เท่าทันสื่อในแต่ละระดับ ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือความเชื่อมั่นชนิดทดสอบซ้ำ (Test and Retest Method) โดยทิ้งช่วงเวลา 15 วันขึ้นไป มีค่า .66

งานวิจัยอีกเรื่องที่ได้สร้างเครื่องมือวัดการรู้เท่าทันสื่อ คือ งานวิจัยของสุภาณี แก้วมณี (2547)ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาการรู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์:กรณีศึกษานักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามวัดการรู้เท่าทันสื่อโดยแบ่งเป็น 4 ระดับเช่นเดียวกับเอื้อจิต แต่มีรูปแบบการวัดที่เหมือนและแตกต่างกันในบางระดับ โดยในระดับที่ 1 การตระหนัก งานวิจัยเรื่องนี้จะให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นต่อข้อความที่กำหนดจำนวน 8 ข้อความ ตามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท 5 อันดับ (เห็นด้วยอย่างยิ่ง-ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง) ในระดับที่ 2 การเข้าใจ และระดับที่ 3 การวิเคราะห์ คำถามจะเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน ในระดับที่ 4 การประเมิน จะให้ผู้ตอบแบบสอบถามอ่านบทความโฆษณาแล้วตอบคำถามปลายเปิดโดยในแต่ละข้อจะมีแนวทางในการพิจารณาการให้คะแนนตามคำตอบว่าผู้ตอบสามารถประเมินสื่อได้ในระดับใด ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือความเชื่อมั่นโดยวิธีของครอนบาค สำหรับแบบสอบถามชนิดประมาณค่า ปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาได้เท่ากับ .63

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าการวัดการรู้เท่าทันสื่อส่วนใหญ่จะเป็นการวัดในด้านความรู้ความคิด โดยในการวัดการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้ ความคิด งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อในประเทศไทยทั้ง 3 เรื่องได้มีการกำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อไว้แตกต่างกันในรายละเอียดดังนี้

งานวิจัยของอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543) ได้แบ่งการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การรู้เท่าทันสื่อขั้นพื้นฐาน และ 2) การรู้เท่าทันสื่อขั้นสูง

1) การรู้เท่าทันสื่อขั้นพื้นฐาน หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อในระดับที่สามารถแยกประเภทเนื้อหาของสื่อได้ การตระหนักถึงพฤติกรรมการใช้สื่อของตนเอง ซึ่งทักษะในการใช้สื่อของตนเองในขั้นนี้คือ ใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เป็นและสามารถเข้าใจความหมายตรงตามที่สื่อนำเสนอ

2) การรู้เท่าทันสื่อขั้นสูง หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทำงานของสื่อ บริบทด้านเศรษฐกิจและการเมืองของสื่อ มีความเข้าใจสื่อว่ามองผู้รับสื่ออย่างไร ใครคือกลุ่มเป้าหมาย เข้าใจผลระยะสั้น ระยะยาวที่สื่อมีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ซึ่งทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของขั้นนี้ได้แก่ ความสามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อ วิเคราะห์ความหมายแฝงได้ แยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นในเนื้อหาสารได้ และประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของเนื้อหาสารได้

งานวิจัยของอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543)ได้แบ่งการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 2 ระดับ ในขณะที่งานวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540) ได้แบ่งระดับการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 4 ระดับตามลำดับขั้นการเรียนรู้และการคิดของบลูมและคนอื่น ๆ และวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดที่สำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งทั้ง 4 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 ความตระหนัก (Awareness) คือระดับที่ผู้รับสื่อรับรู้ในความมีอยู่ของสื่อตามการรับสาร รับรู้เนื้อความสื่อตามที่เห็น ที่ได้ยิน รับสื่อเพื่อสนองอารมณ์ ความพอใจ เชื่อและยอมรับในสิ่งที่สื่อเสนอ

ระดับที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) คือระดับที่ผู้รับสื่อสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับองค์กรสื่อ และการทำงานของสื่อในแบบแผนทางวิชาชีพ เข้าใจรหัส สัญลักษณ์และความหมายของเนื้อความสื่อ

ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ (Analyze) การตีความ (Interpret) คือ ระดับที่ผู้รับสื่อวิเคราะห์ความเป็นวิชาชีพ และความเป็นธุรกิจของสื่อได้ ตีความรหัส สัญลักษณ์ และความหมายของเนื้อความสื่อได้ในระดับนามธรรมและความหมายแฝง

ระดับที่ 4 การประเมิน (Evaluate) การตัดสิน (Judgment) คือ ระดับที่ผู้รับสื่อประเมินจุดยืนของสื่อสารมวลชนได้ ตัดสินได้ว่าสื่อมวลชนมีความเชื่อมโยงกับอำนาจทางธุรกิจ ตีความรหัสสัญลักษณ์ ความหมายของสื่อได้อย่างเชื่อมโยงกับแนวคิด อุดมการณ์ของสื่อและบริบททางสังคมวัฒนธรรม

สำหรับงานวิจัยของสุภาณี แก้วมณี (2547) ได้แบ่งระดับของการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 การตระหนัก ระดับที่ 2 การเข้าใจ ระดับที่ 3 การวิเคราะห์และ ระดับที่ 4 การประเมิน เช่นเดียวกับงานวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540) แต่จะแตกต่างกันตรงที่งานวิจัยของสุภาณี แก้วมณี (2547) จะศึกษาเจาะจงไปที่เนื้อหาสื่อประเภทหนังสือพิมพ์

จะเห็นได้ว่า จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อทั้งในด้านของนิยาม การวัดและการกำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อ จะพบว่า การศึกษาตัวแปรนี้ส่วนใหญ่จะทำการศึกษาในด้านความรู้ความคิด โดยจากทั้งนิยามและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อจะแสดงให้เห็นว่าผู้ที่รู้เท่าทันสื่อนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีการคิดวิจารณญาณคือมีความสามารถด้านการคิด วิเคราะห์

วิพากษ์ มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ตีความนัยยะความหมายที่แฝงอยู่ในเนื้อหาที่สื่อนำเสนอและสามารถประเมินและตัดสินเนื้อหาที่สื่อนำเสนอได้อย่างมีเหตุผล การวัดตัวแปรดังกล่าวเป็นการวัดในด้านความรู้ การคิด ซึ่งบลูมและคนอื่น ๆ ได้แบ่งลำดับขั้นการเรียนรู้ด้านความรู้ การคิดออกเป็น 6 ระดับ ได้แก่ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2537:89;อ้างอิงจาก Bloom;& et.al. 1971)

ระดับที่ 1 ความรู้ (Knowledge) ความรู้เป็นเรื่องของความจำ การระลึก คือการจำในสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว มีความสามารถในการดึงข้อมูลจากความจำออกมาได้ ระดับนี้นับเป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับที่ง่ายที่สุด

ระดับที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) ความเข้าใจจะอยู่เหนือจากระดับความจำ ซึ่งเป็นการเข้าใจความหมายของข้อมูลที่มีอยู่อย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งอาจเกิดจากการเปลี่ยนรูปแบบของข้อมูลจากข้อมูลแบบหนึ่งเป็นอีกแบบหนึ่งโดยสามารถให้ความหมายที่ลึกซึ้ง สามารถแปลความและเปรียบเทียบกับความคิดเห็นอื่น ๆ

ระดับที่ 3 การนำไปใช้ (Application) คือความสามารถในการนำเอาสิ่งที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

ระดับที่ 4 การวิเคราะห์ (Analysis) คือความสามารถในการแยกแยะเนื้อหาความรู้ใดความรู้หนึ่งออกเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ และสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อย ๆ ทั้งหลายนั้น รวมถึงสามารถระบุว่าอะไรเป็นสาเหตุ เหตุผลและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง

ระดับที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นการนำความรู้ที่มีอยู่หลาย ๆ ทางมาประกอบกันเพื่อสร้างสิ่งใหม่ โดยทั่วไปเป็นการนำเอาส่วนประกอบของประสบการณ์เดิมกับสิ่งที่เป็นสาระใหม่มารวมกันเป็นการสร้างขึ้นใหม่ และการสังเคราะห์นี้จะต้องมาจากองค์ประกอบจากหลาย ๆ แหล่ง

ระดับที่ 6 การประเมิน (Evaluation) คือความสามารถในการตัดสินประเมินค่าความคิด ผลงาน คำตอบหรือวิธีการต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยความสามารถในการใช้ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ผสมผสานกันเพื่อพัฒนาเกณฑ์ในการประเมิน

เมื่อพิจารณาลำดับขั้นการเรียนรู้ตามแนวคิดของบลูมและคนอื่น ๆ ประกอบกับการพิจารณาแนวคิดและนิยามของการรู้เท่าทันสื่อในมิติด้านความรู้ ความคิดที่ได้สรุปไว้ในข้างต้น จะพบว่า ลำดับขั้นการเรียนรู้ของบลูมและคนอื่น ๆ สอดคล้องกับการรู้เท่าทันสื่อในมิติด้านความรู้ ความคิดในระดับความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Comprehension) การวิเคราะห์ (Analysis) และ การประเมิน (Evaluation) โดยผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะต้องมีการคิดเป็นลำดับขั้นเริ่มตั้งแต่มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ และจะต้องสามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมินจุดยืนของสื่อและตัดสินคุณค่าสิ่งที่สื่อนำเสนอได้อย่างมีเหตุผล โดยไม่ตกเป็นเหยื่อของสื่อโดยไม่รู้ตัว แม้ว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอนั้นจะแฝงนัยยะไว้ก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณซึ่งจัดอยู่ในมิติด้านความรู้ ความคิดไว้ 4 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 การรู้ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อสามารถรับรู้เนื้อหาของสื่อตามที่ได้เห็น ตามที่ได้ยิน เข้าใจความหมายของสื่อในระดับผิวเผิน รับรู้ได้ตามสิ่งที่สื่อนำเสนออย่างตรงไปตรงมา เชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอโดยไม่มีข้อสงสัย ผู้รับสื่อในระดับนี้จะเชื่อว่า สิ่งที่สื่อนำเสนอสะท้อนความจริง เป็นสิ่งที่

ถูกต้อง น่าเชื่อถือ ผู้รับสื่อในระดับนี้จะไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดไม่ถูกต้อง จะเชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ จัดเป็นระดับต่ำสุดของการรู้เท่าทันสื่อ

ระดับที่ 2 การเข้าใจ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อรับรู้และเข้าใจเนื้อหาของสื่อได้มากกว่าระดับการรู้ โดยสามารถเข้าใจและอธิบายความหมายของเนื้อความที่สื่อนำเสนอได้ จะสามารถตีความเนื้อหาสื่อได้มากขึ้นกว่าระดับการรู้ แต่ยังเป็นการตีความที่แคบและจำกัดยังไม่สามารถเชื่อมโยงไปยังบริบทที่เกี่ยวข้องได้ ผู้รับสื่อในระดับนี้จะสามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของสื่อได้ บอกกลยุทธ์หรือเทคนิคที่สื่อใช้ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อได้ แต่ในการตัดสินใจจะเลือกเชื่อหรือไม่เชื่อสื่อยังมีความลังเลในการตัดสินใจ ยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อไม่เพียงแค่รู้และเข้าใจเนื้อหาที่สื่อนำเสนอแต่ยังจะรู้ว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอเป็นสิ่งที่สื่อสร้างขึ้น สื่อสร้างภาพความจริงโดยอาศัยเทคนิคต่าง ๆ และรู้ว่าสื่อมีผลประโยชน์ทางการค้า ผู้รับสื่อในระดับนี้จะสามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของสื่อได้ สามารถบอกกลยุทธ์หรือเทคนิคที่สื่อใช้ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อได้และยังสามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ แม้ว่าสื่อจะไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้รับสื่อในระดับการวิเคราะห์จะมีความสามารถในการระบุความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริง ความคิดเห็น คำกล่าวอ้าง การโฆษณาชวนเชื่อได้ สามารถตีความหมายที่แฝงอยู่ในสื่อได้และตีความได้หลากหลายมิติ สามารถตัดสินได้ว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อเนื้อหาจากสื่อได้มากน้อยเพียงใด สามารถตัดสินความถูกต้องความเหมาะสมของสิ่งที่สื่อนำเสนอ

ระดับที่ 4 การประเมิน คือ ระดับที่ผู้รับสื่อนอกจากจะมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอและมีความสามารถในระดับการวิเคราะห์สื่อแล้วยังสามารถประเมินจุดยืนของสื่อได้ ตัดสินได้ว่าสื่อมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับธุรกิจการค้า สามารถตีความเนื้อความสื่ออย่างเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม สามารถเห็นถึงค่านิยม อุดมการณ์ แบบแผนความคิดที่อยู่ในเนื้อหาสื่อ สามารถรับรู้ว่าผลผลิตสื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง รู้ว่าสื่อกำลังใช้เทคนิค วิธีการ กลยุทธ์ในการกระตุ้นให้ผู้รับสื่อเกิดอารมณ์ เจตคติคล้อยตามสิ่งที่สื่อนำเสนอ ผู้รับสื่อในระดับการประเมินจะตีความสิ่งที่สื่อนำเสนอได้อย่างหลากหลาย ไม่ตีความและเชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอมาทั้งหมดโดยจะสามารถประเมินได้ว่าเนื้อหาที่สื่อนำเสนอเชื่อถือได้หรือไม่อย่างมีหลักการ ผู้รับสื่อในระดับนี้ หากพบข้อสงสัยจะสามารถตัดสินใจโดยจะแสวงหาความรู้จากแหล่งอื่นเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้อง เป็นผู้รับสื่อที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ จัดเป็นระดับสูงสุดของการรู้เท่าทันสื่อ

จะเห็นได้ว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อส่วนใหญ่จะเป็นการวัดในมิติด้านความรู้ ความคิด ซึ่งอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อควรวัดในมิติอื่นร่วมด้วย ทั้งมิติด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ จริยธรรม และสุนทรียะ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้นอกจากจะวัดการรู้เท่าทันสื่อในมิติด้านความรู้ ความคิดแล้วยังมีการวัดในด้านความรู้สึก/ความคิดเห็นและพฤติกรรมร่วมด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ

การรู้เท่าทันสื่อเป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงมาไม่นานนัก ทำให้งานวิจัยเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อยังมีจำนวนไม่มาก แต่ก็ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543: 152-153) ได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศระหว่างปี 1990-1999 พบว่า ประเภทของการวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีของสื่อมวลชนศึกษาและการรู้เท่าทันสื่อ การออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอน การศึกษาการเรียนการสอนที่ช่วยเพิ่มการรู้เท่าทันสื่อ โดยเก็บข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ทฤษฎี การสำรวจข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ จากนั้นจะใช้วิธีการตีความผลสรุปออกมา ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการวิจัยเชิงทดลองโดยเป็นการประเมินหลักสูตร/โครงการการสอนการรู้เท่าทันสื่อ รองลงมาจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิจัยเชิงสำรวจ ตามลำดับ

สำหรับในประเทศไทย การศึกษาการรู้เท่าทันนับว่ามีน้อยมาก จากการศึกษางานวิจัยที่ทำการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อนับจนถึงปัจจุบันมีเพียง 3 เรื่อง คือ (1) การวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540) (2) การศึกษาการรู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์ : กรณีศึกษานักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครของสุภาณี แก้วมณี (2547) และ (3) การศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดตัวแปรความรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยสื่อสารมวลชนของอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543) โดยการวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์เป็นการวิจัยเชิงปริมาณในรูปของการวิจัยเชิงสำรวจ ในส่วนงานวิจัยของสุภาณี แก้วมณีเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ดำเนินการด้วยวิธีการเชิงปริมาณเป็นหลัก ผลการศึกษาทั้ง 2 เรื่องมีความสอดคล้องกันว่า นักศึกษาในระดับอุดมศึกษายังมีการรู้เท่าทันสื่อในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งงานวิจัยทั้งสองเรื่องต่างก็ให้ข้อเสนอแนะว่าควรจะมีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา ส่วนงานวิจัยของอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษานิยามของการรู้เท่าทันสื่อและแนวคิดในการวิจัยตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยสื่อสารมวลชน

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศไทย ยังไม่พบว่ามีการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรี และศึกษาผลของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

นอกจากนี้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อที่ได้นำเสนอไปข้างต้น จะพบได้ว่า การศึกษาการรู้เท่าทันสื่อที่ผ่านมาทั้งในและต่างประเทศจะเน้นหรือให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาการรู้เท่าทันสื่อที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญาเป็นหลัก ทั้งในส่วนของแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่เน้นการพัฒนาโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อและพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ รวมทั้งในส่วนของการวัดการรู้เท่าทันสื่อก็เน้นการวัดในมิติด้านความรู้ ความคิด แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร

บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อทำให้ได้ข้อค้นพบว่า การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อควรเน้นการพัฒนาทั้งในมิติด้านการคิด ด้านความรู้สึก/จิตใจและด้านพฤติกรรม ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยครั้งนี้จะแตกต่างจากงานวิจัยที่พัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่ผ่านมาที่เน้นเฉพาะการพัฒนาด้านการคิดเท่านั้น โดยในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยครั้งนี้จะมีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม กล่าวคือ ในด้านการคิดจะมีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนและมีการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ ในด้านความรู้สึก/จิตใจจะพัฒนาโดยสร้างความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคม นอกจากนี้จะพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ สนับสนุนสื่อสร้างสรรค์และต่อต้านสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคม ในส่วนของการพัฒนาด้านพฤติกรรมจะใช้การปรับพฤติกรรมโดยให้ฝึกควบคุมตนเองให้มีการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ และนอกจากจะพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านแล้ว ยังจะจัดให้มีการฝึกทำโครงการเพื่อเป็นการถ่ายโยงการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง โดยให้ลงมือปฏิบัติในการทำโครงการด้วยตนเองซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายและมีความคงทนไม่ลืมง่าย ในส่วนของการวัดการรู้เท่าทันสื่อในงานวิจัยนี้ก็จะทำการวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านด้วยเช่นเดียวกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ

บราวน์ (Brown.1998) ได้กล่าวไว้ว่า โปรแกรมการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อที่มีประสิทธิภาพควรจะมีการพัฒนาทั้งในด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา การพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจ และการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรมโดยโปรแกรมที่สร้างขึ้นควรจะเน้นการเตรียมผู้รับสื่อให้ได้รับการพัฒนากระบวนการคิดโดยสนับสนุนการใช้การคิดวิจารณญาณ อาทิ การคิดไตร่ตรอง การให้เหตุผลและการประเมิน (Brown.1998 citing Bruner.1962 ; Sample.1979) นอกจากนี้ควรจะต้องพัฒนาการรับรู้ค่านิยมเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถถ่ายโอนเนื้อหาที่ได้รับจากสื่อไปสู่พฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อซึ่งจะทำการพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อโดยจะมีการพัฒนาใน 3 ด้านคือ (1) การพัฒนาด้านการคิดจะใช้การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ (2) การพัฒนาด้านความรู้สึกหรือจิตใจจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักและแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกวร์ และ (3)การพัฒนาด้านพฤติกรรม จะใช้การปรับพฤติกรรมโดยใช้แนวคิดควบคุมตนเอง การพัฒนาทั้ง 3 ด้านจะต้องพัฒนาไปด้วยกัน กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจ มีความคิดที่ถูกต้องมีเหตุผล มองเห็นประโยชน์และคุณค่าของสิ่งที่เรียนรู้ บุคคลจะมีความสุขและความพอใจที่จะกระทำพฤติกรรมนั้น เมื่อมีความสุขและความพอใจที่จะได้กระทำ

พฤติกรรม บุคคลก็ยิ่งจะทำพฤติกรรมนั้นเพิ่มมากขึ้นไปอีก ฉะนั้นการพัฒนาทั้ง 3 ด้านจึงช่วยเสริมซึ่งกันและกัน

การพัฒนาด้านการคิดเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ

ในทางตะวันตก การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจะเน้นการพัฒนาในด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา(Cognitive Process) โดยองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ คือ ข่าวสารและทักษะ (Potter.1998) ข่าวสารในที่นี้ คือ ข่าวสารเกี่ยวกับสื่อและข่าวสารเกี่ยวกับโลกความเป็นจริง ส่วนทักษะในที่นี้คือ การคิดวิจารณญาณหรือการคิดเชิงวิพากษ์ องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในการรับ เลือก วิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะ ตอบโต้แสดงความคิดเห็นต่อสื่ออย่างมีเหตุผล จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อจะเน้นความสำคัญไปที่การสอนให้เยาวชนมีทักษะการคิดวิจารณญาณ (Bergsma. 2004: 153; citing Austin;& Johnson. 1997; Bergsma. 2002; Bergsma;& Ingrem. 2001 ;Wade ; Davidson;& O'dea. 2003) โดยการสอนทักษะการคิดวิจารณญาณจะช่วยให้เยาวชนสามารถตีความและประเมินสื่อและเนื้อหาที่เขาได้รับ เมื่อเยาวชนได้เรียนรู้กลยุทธ์และเทคนิคของการสร้างและการควบคุมเนื้อหาสื่อก็จะเข้าใจได้ดีและรู้ว่าสื่อดึงดูดความสนใจได้อย่างไรและรู้ถึงผลกระทบของเนื้อหาว่ามีผลต่อพฤติกรรมได้อย่างไร (Office of National Drug Control Policy.2001:online)

ในการฝึกอบรมครั้งนี้อยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า การคิดเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ เครือข่ายพันธมิตรการรู้เท่าทันสื่อในประเทศสหรัฐอเมริกา(The Alliance for Media Literate America) ได้ให้ข้อเสนอว่า การจะรู้เท่าทันสื่อในยุคนี้ต้องมีทักษะการคิดวิจารณญาณซึ่งจะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจในการตัดสินใจ (Bergsma.2004:156 citing The Alliance for Media Literate America.2001) การที่บุคคลจะรู้เท่าทันสื่อได้จะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ ตีความประเมินสื่อ ตัดสินได้ว่าสิ่งใดควรเชื่อ–ไม่ควรเชื่อ ควรทำ-ไม่ควรทำ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสื่ออย่างมีเหตุผล ซึ่งการคิดประเภทนี้จะช่วยให้บุคคลไม่ตกเป็นเหยื่อถูกครอบงำจากสื่อ โดยในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดวิจารณญาณจะต้องคำนึงถึงการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสพิจารณาจนเกิดความรู้ชัดในสิ่งที่ตนเองฝึก นอกจากนี้ เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมมองเห็นประโยชน์และคุณค่าความสำคัญของการฝึกแล้วยังก่อให้เกิดผลพลอยได้โดยอัตโนมัติต่อด้านความรู้สึกหรือจิตใจและด้านพฤติกรรมให้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณญาณ

โลกปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ปริมาณข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลมีอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่องและตลอดเวลา คนในสังคมจึงจำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดในการกลั่นกรองข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณหรือต้องอาศัยการคิดวิจารณญาณในการพิจารณาตัดสิน ประเมินข้อมูลที่รับมา การคิดวิจารณญาณเป็นรูปแบบหนึ่งของการคิดในระดับสูงที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการและ

เหตุผล มีการศึกษาข้อเท็จจริง ถือว่าเป็นทักษะการคิดที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

การคิดวิจารณญาณจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูลต่าง ๆ หาเหตุผลที่ถูกต้อง สืบค้นหาความจริงได้ และตอบคำถามด้วยเหตุผลไม่ใช่ด้วยความรู้สึกส่วนตัว นั่นคือ สามารถตอบคำถามหรือวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีหลักการ สามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของการใช้เหตุผล การคิดวิจารณญาณจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร(ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และ อุษา ชูชาติ. 2545: 47)

ความหมายของการคิดวิจารณญาณ

คำว่า “การคิดวิจารณญาณ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Critical Thinking ในภาษาไทยคำดังกล่าวมีผู้เรียกใช้แตกต่างกันออกไป เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดวิจารณญาณ การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การคิดวิพากษ์วิจารณ์ การคิดเชิงวิพากษ์ เป็นต้น สำหรับในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า การคิดวิจารณญาณเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน

เนื่องจากการคิดวิจารณญาณเป็นกระบวนการทางสมองที่มีความซับซ้อน ดังนั้นเมื่อพิจารณาความหมายของการคิดวิจารณญาณที่มีผู้นิยามไว้จึงพบว่า นักจิตวิทยา นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการคิดหลายคนได้ให้นิยามการคิดวิจารณญาณไว้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

ฮิลการ์ด (Hilgard. 1962) ให้ความหมายว่า การคิดวิจารณญาณเป็นความสามารถในการตัดสินข้อความหรือปัญหาว่าสิ่งใดเป็นจริง สิ่งใดเป็นเหตุเป็นผลกัน

กู๊ด (Good.1973: 680) ให้ความหมายว่า การคิดวิจารณญาณเป็นการคิดซึ่งดำเนินตามหลักของการประเมินอย่างรอบคอบต่อข้ออ้างและหลักฐานเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นไปได้อย่างแท้จริง ตลอดจนการพิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและการใช้กระบวนการตรรกวิทยาได้อย่างถูกต้องสมเหตุสมผล

เอนนิส (Ennis.1985: 45) เสนอไว้ว่า การคิดวิจารณญาณเป็นกระบวนการคิดที่ใช้เหตุผลและมีการพิจารณาไตร่ตรอง เป็นการคิดที่มุ่งเน้นการตัดสินใจว่า สิ่งใดควรเชื่อ หรือสิ่งใดควรทำ

แอนเจโล (ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. 2545: 30 ; อ้างอิงจาก Angelo :1995) ให้ความหมายของการคิดวิจารณญาณว่าเป็นการคิดด้วยเหตุผลและใช้ทักษะการคิดที่ซับซ้อนขึ้นเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ รับรู้ปัญหา แก้ปัญหาและหาข้อสรุป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544: 12) ให้ความหมายว่า การคิดวิจารณญาณ หมายถึงความตั้งใจที่จะพิจารณาตัดสินเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยการไม่คล้อยตามข้ออ้างที่นำเสนอ แต่ตั้งคำถามท้าทายหรือโต้แย้งข้ออ้างนั้นเพื่อเปิดแนวทางความคิดออกสู่ทางต่าง ๆที่แตกต่างอันจะนำไปสู่การแสวงหาคำตอบที่สมเหตุสมผลมากกว่าข้ออ้างเดิม

อุษณีย์ โพธิสุข (2544:33) กล่าวถึง การคิดวิจารณญาณว่าเป็นวิธีคิดอย่างมีเหตุผล มีหลักเกณฑ์ มีหลักฐานและมีประสิทธิภาพ ก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่ออะไรหรือก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร

จากความหมายที่ให้มาข้างต้น สรุปได้ว่า การคิดวิจารณญาณ หมายถึง การคิดที่อาศัยทักษะในการใช้ข้อมูล ความรู้ โดยผ่านกระบวนการทางสมองในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นการคิดอย่างมีเหตุผลที่อาศัยหลักฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ ประเมินข้อโต้แย้งต่าง ๆ และเป็นการคิดที่มุ่งตัดสินว่า สิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดควรทำ การคิดวิจารณญาณจะช่วยให้การตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นไปอย่างถูกต้องและนำไปสู่ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

ทักษะที่ใช้ในการคิดวิจารณญาณ

ถึงแม้ว่านักวิชาการที่ศึกษาแนวคิดวิจารณญาณจำนวนมากจะมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับคำนิยามและคุณลักษณะของการคิดวิจารณญาณแต่พวกเขาต่างเห็นพ้องว่าการคิดวิจารณญาณเป็นการคิดที่ต้องอาศัยทักษะ 5 ด้าน คือ (1) การตีความ(Interpretation) (2) การวิเคราะห์ (Analysis) (3) การประเมินผล (Evaluation) (4) การวิจัย (Research) และ (5) การกำกับด้วยตนเอง(Self-regulation) (Emerson; Boes;& Mosteller. 2002: 53)

สำหรับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยทักษะการคิดวิจารณญาณ วอสนอบ (Worsnop.n.d.:5) เสนอว่าจะต้องมีการฝึกทักษะสำคัญ 3 ด้าน คือ การวิเคราะห์ การตีความและการประเมิน ทักษะทั้ง 3 ด้านนี้เป็นทักษะการคิดขั้นสูงซึ่งจำเป็นสำหรับผู้เรียนที่จะต้องนำไปใช้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ทักษะในการวิเคราะห์ เพื่อวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อ วิเคราะห์เทคนิคการนำเสนอของสื่อ และวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย

2) ทักษะในการตีความ เพื่อหาสิ่งที่ซ่อนหรือแฝงอยู่ในเนื้อหาสื่อ เช่น ค่านิยม อุดมการณ์ต่าง ๆ การตีความเป็นการสร้างความเข้าใจต่อสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ โดยสิ่งนั้นไม่ได้ปรากฏโดยตรง กล่าวคือ ตัวข้อมูลไม่ได้บอกโดยตรงแต่เป็นการสร้างความเข้าใจที่เกินกว่าสิ่งที่ปรากฏบนพื้นฐานของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ เช่น ความรู้ ประสบการณ์

3) ทักษะในการประเมิน เพื่อตัดสินว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ข้อมูลเพียงพอหรือไม่ สิ่งที่สื่อนำเสนอถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทักษะทั้ง 3 ด้านนี้

การพัฒนาการคิดวิจารณญาณ

การพัฒนาการคิดวิจารณญาณเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้โดยการสอน แนวทางที่นักการศึกษาใช้ในการดำเนินการวิจัยและทดลองเพื่อพัฒนาการคิดนั้นสามารถสรุปได้ 3 แนวทาง คือ

(1) *การสอนเพื่อให้คิด (Teaching for Thinking)* เป็นการสอนที่เน้นในด้านเนื้อหาวิชาการ โดยมีการปรับเปลี่ยนเพื่อเพิ่มความสามารถในด้านการคิดของผู้เรียน การสอนเพื่อให้เกิดการคิด แนวทางนี้จะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้สอนจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ชักชวนให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด เช่น การถกเถียงหรือการโต้วาทีในหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การแก้ปัญหาโดยสร้างตัวอย่างปัญหาขึ้นมาให้ช่วยกันแก้ไข การเผชิญสถานการณ์จำลอง การเขียนรายงาน ฯลฯ (ปกรณ์ ไพรอังกูร.2547:30-31;อ้างอิงจาก Brandt.1984:3)

(2) *การสอนการคิด(Teaching of Thinking)*เป็นการสอนที่เน้นเกี่ยวกับกระบวนการทางสมองที่นำมาใช้ในการคิดโดยเฉพาะเป็นการปลูกฝังทักษะการคิดโดยตรง ลักษณะของงานที่นำมาใช้สอนจะไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาการที่เรียนในโรงเรียน แนวทางการสอนจะแตกต่างกันไปตามทฤษฎีและความเชื่อพื้นฐานของแต่ละคนที่นำมาพัฒนาเป็นโปรแกรมการสอน(เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์. 2530)

(3) *การสอนเกี่ยวกับการคิด(Teaching about Thinking)* เป็นการสอนที่เน้นการใช้ทักษะการคิดเป็นเนื้อหาสาระของการสอน โดยการช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจกระบวนการคิดของตนเองเพื่อให้เกิดทักษะการคิดที่เรียกว่า Meta Cognition คือรู้ว่าตนเองรู้อะไร ต้องการรู้อะไรและยังไม่รู้อะไร ตลอดจนสามารถควบคุมและตรวจสอบการคิดของตนเองได้ (เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์. 2530)

ในส่วนของแนวทางในการพัฒนาการคิดวิจารณญาณนั้น เอนนิส (เพ็ญพิศุทธ์ เนคมานุรักษ์ .2537:52;อ้างอิงจาก Ennis.1990)เสนอว่า การสอนแบบวิธีการทั่วไปแบบกว้าง ๆ (General Approach) เป็นวิธีการสอนที่สอนให้เกิดการคิดวิจารณญาณได้ โดยสอนแยกต่างหากจากเนื้อหาของวิชาที่นำมาสอนตามปกติ แต่ในการสอนให้เกิดการคิดวิจารณญาณอาจต้องใช้เนื้อหาประกอบด้วย แนวคิดของเอนนิส เห็นว่า การพัฒนาการคิดวิจารณญาณโดยการสอนแยกเป็นรายวิชาหนึ่งต่างหากสามารถพัฒนาการคิดวิจารณญาณได้ดีกว่าการสอนสอดแทรกในรายวิชาตามปกติ เพราะสามารถจัดสอนนอกตารางเรียนได้ ทำให้สามารถดำเนินการจัดการและประเมินผลได้ง่ายและเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนเกิดความตระหนักว่าความสามารถทางการคิดวิจารณญาณนั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุกกิจกรรม ไม่จำเป็นว่าต้องใช้เฉพาะเวลาที่มีการสอนเท่านั้น (เพ็ญพิศุทธ์ เนคมานุรักษ์. 2537: 53;อ้างอิงจาก Mirman ;& Tishman.1988)

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณโดยจัดเป็นโปรแกรมเฉพาะสอนแยกต่างหากจากเนื้อหาวิชาตามปกติและในการสอนจะใช้เนื้อหาของแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อมาประยุกต์ใช้ประกอบการสอนด้วยโดยเป็นการสอนการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้การคิดวิจารณญาณ (Media Literacy Through Critical Thinking)

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการคิด พบว่า ขั้นตอนในการพัฒนาการคิดจะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (เพ็ญพิศุทธ์ เนคมานุรักษ์. 2537:57;มลิวัลย์ สมศักดิ์. 2540)

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นของการเสนอปัญหา ประเด็น สถานการณ์ หรือหลักการเพื่อเป็นสิ่งเร้าให้คิด

ขั้นที่ 2 เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนคิดโดยอาศัยสภาพการณ์ต่าง ๆ ในการสนับสนุนการฝึก ได้แก่

กิจกรรมการคิด	**การสนับสนุนการฝึกทักษะการคิด**
- บอกความจำ อธิบาย นิยาม	- ผู้สอนใช้คำถาม
- รวบรวมข้อมูล ยกตัวอย่าง	- ให้เวลาในการคิด
- จำแนกประเภท จัดกลุ่ม	- สร้างสถานการณ์ที่เหมาะสม
- การวิเคราะห์	- ใช้เครื่องมือแนะขั้นตอนการคิด
- ประยุกต์หลักการ	- ช่วยกันคิด
- ตั้งสมมติฐาน ฯลฯ	- ผู้สอนบอกแหล่งข้อมูล

ขั้นที่ 3 เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนบอกผลการคิดของตนเอง

ขั้นที่ 4 เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปฏิบัติการทดลองในการใช้ทักษะการคิด

ขั้นที่ 5 เป็นการประเมินผลว่าผู้เรียนมีวิธีการ หรือ กระบวนการคิดอย่างไร

จากขั้นตอนการพัฒนาการคิดข้างต้นประกอบกับการพิจารณากระบวนการคิดวิจารณญาณ นำมาสู่การกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาการคิดวิจารณญาณซึ่งประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาที่สำคัญดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นนำหรือขั้นเสนอปัญหา เป็นขั้นของการสร้างแรงจูงใจต่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ รวมทั้งการเสนอสถานการณ์ปัญหา ประเด็นชวนสงสัยหรือหลักการเพื่อเป็นสิ่งเร้ากระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาระบุประเด็นปัญหาหรือทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาที่กำหนด

ขั้นที่ 2 ขั้นฝึกความสามารถในการคิด เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิด โดยขั้นนี้จะแบ่งการจัดกิจกรรมในการฝึกการคิดของผู้เรียนออกเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่

2.1 *กิจกรรมการฝึกการคิดเป็นรายบุคคล* เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ฝึกคิดตามสถานการณ์ปัญหาที่กำหนด โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนพยายามรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาโดยการสังเกต การพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล การระบุลักษณะของข้อมูล การใช้เหตุผล และ การประเมิน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงานด้วยตนเอง คือ ได้ฝึกคิดอย่างอิสระ ในส่วนของผู้สอน/ผู้ดำเนินกิจกรรมจะเป็นผู้สนับสนุนการคิดของผู้เรียนในการจัดสภาพการณ์ต่างๆ ในการสนับสนุนการฝึก เช่น การใช้คำถามกระตุ้นให้คิด การให้เวลาแก่ผู้เรียนในการคิด การใช้การถามย้ำทวนเพื่อความแน่ใจ การบอกแหล่งข้อมูล การอธิบายเพิ่มเติม เสริมแรง รวมทั้งการสร้างสถานการณ์ที่เหมาะสม

2.2 *กิจกรรมฝึกการคิดในกลุ่มย่อย* เป็นการแบ่งกลุ่มย่อยให้ผู้เรียนบอกผลที่ได้จากการคิดของตนแก่สมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการแสดงความคิดและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ได้ฝึกเปรียบเทียบผลการคิดของตนกับผู้อื่น การประเมินผลการคิด รวมทั้งได้ฝึกการหาเหตุผลและ

การใช้เหตุผลเชิงตรรกะเพื่อหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผลทั้งในส่วนบุคคลและกลุ่มย่อย การนำผลการคิดที่ผู้เรียนแต่ละคนคิดมาเสนอต่อกลุ่มย่อยเพื่ออภิปรายร่วมกันนั้นเป็นวิธีการที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถทางการคิดของผู้เรียนได้ นอกจากนี้ นักการศึกษาส่วนมากมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการสอนโดยการอภิปรายกลุ่มเป็นวิธีการที่สามารถส่งเสริมการคิดวิจารณญาณของผู้เรียนได้

2.3 *กิจกรรมเสนอผลการคิด* เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอผลสรุปการคิดของแต่ละกลุ่มต่อกลุ่มใหญ่ เพื่อให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบผลการคิดและการลงข้อสรุปของตนและของกลุ่มย่อยกับกลุ่มอื่นว่ามีส่วนเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ทำไมจึงเหมือนกัน ทำไมจึงต่างกัน เพราะเหตุใด ขั้นนี้ ผู้สอนและผู้เรียนจะมีการอภิปรายกลุ่มร่วมกัน เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับประเด็นปัญหาจากผลการคิดของแต่ละกลุ่มและเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้สอนในประเด็นที่ศึกษาด้วย

ขั้นที่ 3 ขั้นประเมินกระบวนการคิด เป็นการประเมินผลการคิดของผู้เรียนว่ามีกระบวนการคิดอย่างไร เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของกิจกรรมหรือไม่

การพัฒนาการคิดวิจารณญาณเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจมากและจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายเรื่องต่างพบว่า การคิดวิจารณญาณเป็นความสามารถทางสมองที่สามารถพัฒนาได้ในทุกระดับโดยใช้กระบวนการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การสอนเกี่ยวกับการคิด การอภิปรายกลุ่ม การสัมมนา การทดลองใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณ การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการคิด การใช้กระบวนการกลุ่ม และการใช้สื่อต่างๆ(เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์. 2537:3) และนอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้ว วิธีการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลในการส่งเสริมการคิดวิจารณญาณที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่ การระดมสมอง การใช้กรณีศึกษา กิจกรรมในสถานการณ์จำลอง การใช้เหตุผลแบบนิรนัย กิจกรรมการตั้งคำถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย รวมทั้งการเขียนและการบรรยาย การใช้บทบาทสมมติ การเขียนรายงาน การศึกษาด้วยตนเองและการใช้ครูเป็นแบบอย่าง การฝึกการคิด โดยแบ่งเป็น การคิดรายบุคคล การฝึกการคิดเป็นกลุ่ม การนำเสนอผลการคิด และการอภิปรายร่วมกัน การสรุปและประเมินผล การเขียนบันทึก การตั้งประเด็นคำถามและการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันสร้างความเข้าใจกับสถานการณ์ต่างๆ (อัจฉราพร ศรีภูษณาพรรณ;และ ณัฐวรรณ สุวรรณ. 2546: 8;อ้างอิงจาก Zander. 1992 ; Harrington.1992 ; วิยะดา รัตนสุวรรณ. 2547: 91)

จะเห็นได้ว่า รูปแบบกิจกรรมที่นำมาใช้พัฒนาการคิดวิจารณญาณมีหลายรูปแบบ โดยรูปแบบที่มักถูกนำมาใช้ ได้แก่ การใช้กรณีศึกษา การอภิปรายกลุ่ม โดยมีการเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดโดยมีกิจกรรมที่เป็นการฝึกคิดเป็นรายบุคคล และฝึกการคิดในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีการใช้การระดมสมอง การตั้งคำถาม การทำกิจกรรมโดยการเรียนรู้ร่วมกัน หรือ การให้ข้อมูลป้อนกลับของผู้สอนก็ช่วยส่งเสริมการคิดวิจารณญาณด้วยเช่นกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้กิจกรรมกลุ่มโดยมีการใช้กรณีศึกษา การตั้งคำถาม การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มซึ่งจะมีการเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดโดยมีกิจกรรมที่เป็นการฝึกคิดเป็นรายบุคคล และฝึกการคิดในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ตามลำดับ มีการให้ข้อมูลป้อนกลับ โดยผู้วิจัยจะจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนา มีการจัดเตรียมสื่อและกรณีตัวอย่างเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ทำการวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนกระบวนการของการคิดวิจารณญาณ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการคิดวิจารณญาณ

เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์ (2537)ได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาครูโดยสร้างและทดลองใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิทยาลัยครูเชียงราย จำนวน 42 คน ทดลองฝึกเป็นเวลา 5 สัปดาห์ ๆ ละ 2 วัน รวมทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง ผลการทดลองพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณมีคะแนนเฉลี่ยของความคิดวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ใช้การสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

มลิวัลย์ สมศักดิ์ (2540) ได้ทำการวิจัยรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 64 คน สุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 32 คน รูปแบบการสอนได้มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีขั้นตอนการสอน 5 ขั้นตอน คือ เสนอสถานการณ์ ฝึกการคิดเป็นรายบุคคล ฝึกการคิดเป็นกลุ่มย่อย อภิปรายผลการคิด ประเมินกระบวนการคิด โดยครอบคลุมการคิดอย่างมีวิจารณญาณใน 6 ขั้นตอน คือ นิยามปัญหา รวบรวมข้อมูล จัดระบบ ตั้งสมมติฐาน สรุปอ้างอิง โดยใช้หลักตรรกศาสตร์ขณะประเมินการสรุปอ้างอิง ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการสอนที่สร้างขึ้น มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุมและสูงกว่าก่อนการทดลอง

วราภรณ์ ยิ้มแย้ม (2543) ได้ศึกษาการพัฒนาความคิดวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองแค “สรกิจพิทยา” โดยใช้ชุดการสอน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 20 คน ที่ได้มาจากการสุ่มและได้รับการพัฒนาการคิดวิจารณญาณโดยใช้ชุดการสอนจำนวน 18 ครั้ง ๆ ละ 50 นาที สัปดาห์ละ 3 ครั้ง เป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 6 สัปดาห์ในการดำเนินการทดลอง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับพัฒนาการคิดวิจารณญาณโดยใช้ชุดการสอนมีการคิดวิจารณญาณเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 โดยค่าเฉลี่ยของการคิดวิจารณญาณของนักเรียนระยะทดลองและระยะหลังทดลองสูงกว่าระยะก่อนทดลอง

ยุพดี ไตรติลานันท์.(2542:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา ปีการศึกษา 2541 ได้จาก

การสุ่มแบบแบ่งชั้นจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้แบบฝึกที่นักศึกษาต้องใช้ขั้นตอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณตามแนวคิดของเอนนิส กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึก ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มที่ได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีระดับการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และกลุ่มที่ได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีระดับการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

จากงานวิจัยที่นำเสนอไปข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการคิดวิจารณญาณเป็นทักษะที่สามารถสอนหรือพัฒนาได้เช่นเดียวกับทักษะอื่น ๆ งานวิจัยส่วนมากแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนที่ได้รับการสอนเกี่ยวกับการใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณโดยเฉพาะจะกลายเป็นผู้ที่มีความชำนาญมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการสอนทักษะนี้โดยตรง

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ฮอบส์ (Hobbs.1998) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่ใช้สอนการรู้เท่าทันสื่อตามหลักสูตรสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการฝึกหัดวิเคราะห์สื่อได้ใช้การคิดวิจารณญาณและมีประสบการณ์ในการผลิตสื่อภาพยนตร์และวิดีโอในชั้นเรียนบ่อยครั้งโดยไม่พึ่งแต่เพียงวัสดุการสอนที่จัดไว้ตามหลักสูตรจะทำคะแนนการวิเคราะห์สื่อรายการข่าวโทรทัศน์ได้ดีกว่า

นอกจากนี้ ฟูเออร์สไตน์ (Feuerstein.1999) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในการช่วยพัฒนาการคิดวิจารณญาณของนักเรียนอายุระหว่าง 10-12 ปี ในอิสราเอลตอนเหนือ โดยวัดการคิดวิเคราะห์ที่นักเรียนมีต่อเนื้อหาของสื่อในระดับผิวเผินและเนื้อหาในระดับที่แฝงนัยยะโดยใช้การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าผลของหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อต่อการส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่เรียนในหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถวิเคราะห์สื่อได้ดีขึ้นตามลำดับ เมื่อเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน และเมื่อนักเรียนผ่านประสบการณ์การรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น กล่าวคือ เข้าร่วมหลักสูตรเป็นระยะเวลานานขึ้นจะมีความสามารถในการวิเคราะห์สื่อและทักษะการคิดวิจารณญาณมากขึ้น และนอกจากผลการวิจัยดังกล่าวแล้วนักวิชาการหลายท่านต่างก็เห็นว่าการคิดวิจารณญาณนับเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่รู้เท่าทันสื่อได้ (Considine.1995 ;Brown. 1998; Worsnop. n.d.) การคิดวิจารณญาณจะช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่ออย่างมีเหตุผล ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีการพัฒนาการคิดวิจารณญาณเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

การพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ

ในการพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักและการสร้างความตระหนักเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้สึกตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลและสังคม นอกจากนี้ยังจะเลือกใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ ทั้งนี้การ

พัฒนาด้านความรู้สึกหรือจิตใจนอกจากจะช่วยพัฒนาความรู้สึกและเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อแล้ว ยังจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความตระหนัก เชื่อมั่น มีความเข้มแข็งทางจิตใจ และสามารถต้านทานแรงยั่วยุจากอิทธิพลในการชักจูงของสื่อได้

แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักและการสร้างความตระหนัก

ความหมายของความตระหนัก

กู๊ด (Good.1973 :54) ได้ให้ความหมายว่า ความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกที่แสดงถึงการเกิดความรู้ของบุคคลหรือการที่บุคคลแสดงความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

บลูมและคนอื่นๆ(Bloom;&et.al. 1971: 273)ได้กล่าวไว้ว่าความตระหนักเป็นพฤติกรรมขั้นต้นๆ ทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก จัดเป็นพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ซึ่งเมื่อพิจารณาลำดับขั้นของพฤติกรรมด้านจิตพิสัย ความตระหนักอยู่ในขั้นการรับรู้ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานของการพัฒนาขึ้นสู่ขั้นสูงต่อ คือ ขั้นการรับรู้ ขั้นตอบสนอง ขั้นการเกิดค่านิยม ขั้นการจัดระบบคุณค่า ขั้นการสร้างลักษณะนิสัย ตามลำดับ ลักษณะนิสัยจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้นก่อน กล่าวคือ การที่จะมีความสนใจ ความซาบซึ้ง เจตคติ ค่านิยม และมีการปรับตัวต่อเรื่องใดแล้ว เราต้องมีความตระหนักในเรื่องนั้นมาก่อน ความตระหนักเกิดขึ้นได้เมื่อมีสถานการณ์หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งมากระตุ้นหรือให้เกิดความตระหนัก (กุลวดี ราชภักดี.2545:36 ; อ้างอิงจาก วิชัย วงษ์ใหญ่.2525 :143) เมื่อบุคคลมีความตระหนักแล้วจะพัฒนาไปสู่พฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่สูงขึ้นต่อไป

นิตยา วิมลศักดิ์ (2548 :30) ให้ความหมายของความตระหนักว่า หมายถึง การแสดงออกถึงความรู้สึก ความคิดเห็น ความสำนึก เป็นภาวะที่บุคคลเข้าใจและประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตนเองได้โดยอาศัยระยะเวลา เหตุการณ์ ประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยให้เกิดความตระหนัก

ความตระหนักมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ดังนี้ (กุลวดี ราชภักดี.2545 : 37-38)

1) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านความคิด เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรู้ หรือ เกิดความรับรู้ของความสำนึกเป็นหลัก เช่น การรับรู้ ความจำ ความมีเหตุผล และการใช้ปัญญา

2) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านท่าที ความรู้สึก เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้น “ความคิด” อีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของความสำนึกที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ เป็นต้น

3) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิกริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจ หรือ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

จากความหมายของความตระหนักที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า ความตระหนัก หมายถึง การที่บุคคลเกิดความรู้สึก ความสำนึก ความคิดเห็นหรือประสบการณ์จากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เป็นภาวะที่บุคคลเข้าใจและประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับตนเองได้โดยเกิดจากสภาวะจิตที่มีการยอมรับถึงภาวการณ์หรือความโน้มเอียงที่จะเลือกพฤติกรรมและการปฏิบัติตนเพื่อแสดงออกต่อปัญหาหรือเหตุการณ์หนึ่งที่ได้ประสบ

ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนัก

ปัจจัยหรือสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความตระหนักนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ ลักษณะของสิ่งเร้าและลักษณะของบุคคลที่รับรู้ โดยคุณสมบัติของสิ่งเร้าจะเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะรับรู้อันจะไปสู่ความตระหนักต่อไป ส่วนลักษณะของบุคคลที่รับรู้นั้น หมายถึง การที่บุคคลจะเกิดความตระหนักต่อปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งมากน้อยแค่ไหน ย่อมจะขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สมรรถภาพของอวัยวะรับสัมผัส หูตา จมูก ปาก และ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา อันได้แก่ ความรู้เดิม การสังเกตพิจารณา ความสนใจ ความตั้งใจ และความพร้อมที่จะรับรู้ การเห็นคุณค่า ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีอิทธิพลทำให้บุคคลเกิดความตระหนักแตกต่างกัน (นิตยา วิมลศักดิ์.2548 :30) จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถอธิบายขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนักได้ดังภาพประกอบ 2

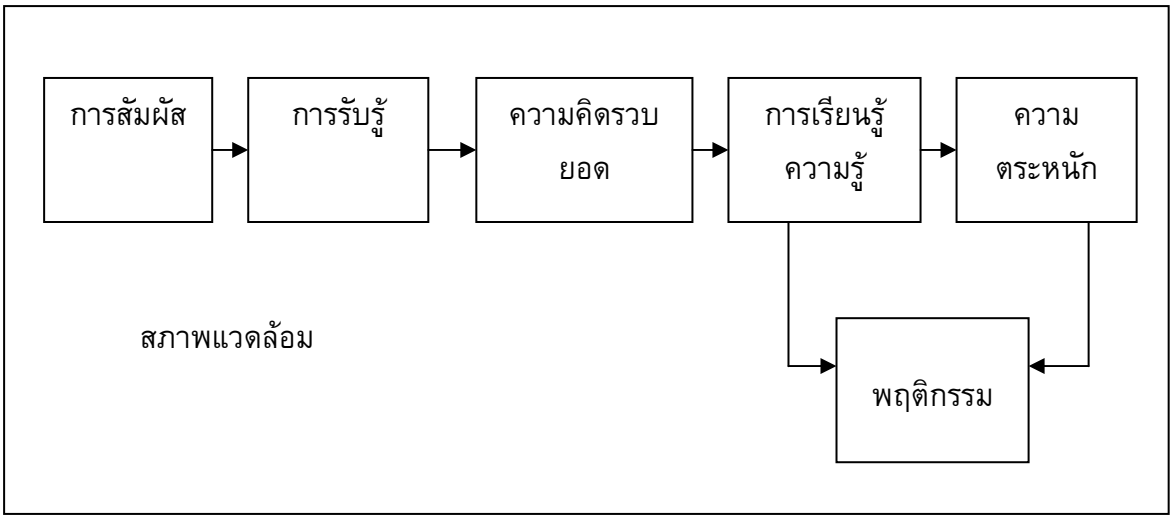

ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนัก

ที่มา : Good ,C.V. (1973). *Dictionary of Education*. p.54.

จากภาพประกอบ 2 จะเห็นได้ว่า ความตระหนักว่าเป็นผลมาจากกระบวนการทางปัญญา กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าหรือรับสัมผัสจากสิ่งเร้าแล้วจะเกิดความรู้ เมื่อรับรู้ขั้นต่อไปก็จะเข้าใจในสิ่งเร้านั้น คือ เกิดความคิดรวบยอด และนำไปสู่การเรียนรู้ คือ มีความรู้ในสิ่ง

นั้นและนำไปสู่การเกิดความตระหนักในที่สุด ซึ่งความรู้และความตระหนักต่างก็จะนำไปสู่การกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งเร้านั้น ๆ ความตระหนักของบุคคลจะเกิดขึ้นได้บุคคลนั้นต้องผ่านการมีความรู้มาก่อน ดังนั้นการเรียนรู้ที่มีจุดหมายเพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นความสำคัญ ความรับผิดชอบ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้น จะส่งผลและทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักต่อสิ่งนั้น ๆ ไปในที่สุด (นิตยา วิมลศักดิ์.2548 :31)

การวัดความตระหนัก

เครื่องมือที่ใช้วัดความรู้สึกและอารมณ์นั้นมีหลายประเภทด้วยกัน ดังนี้ (ประพล มิลินท จินดา. 2542: 25-27)

1) วิธีการสัมภาษณ์ อาจเป็นการสัมภาษณ์ชนิดที่มีโครงสร้างแน่นอน โดยสร้างคำถามและมีคำตอบให้เลือกเหมือน ๆ กับ แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ และคำถามจะต้องตั้งไว้ก่อนเรียงลำดับก่อนหลังไว้อย่างดี หรืออาจเป็นแบบไม่มีโครงสร้างซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่มีไว้แต่หัวข้อใหญ่ ๆ ให้ผู้ตอบมีเสรีภาพในการตอบ และคำถามก็เป็นไปตามโอกาสอำนวยในขณะที่สนทนากัน

2) แบบสอบถาม อาจเป็นชนิดเปิดหรือปิดหรือแบบผสมระหว่างเปิดกับปิดก็ได้

3) แบบตรวจสอบรายการ เป็นเครื่องมือวัดชนิดที่ให้ตรวจสอบว่าเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือมี ไม่มี สิ่งที่กำหนดตามรายการอาจอยู่ในรูปของการทำเครื่องหมายตอบหรือเลือกว่าใช่ ไม่ใช่ก็ได้

4) มาตราวัดอันดับคุณภาพ เครื่องมือชนิดนี้เหมาะสำหรับการวัดอารมณ์และความรู้สึกที่ต้องการทราบความเข้มว่ามีมากน้อยเพียงใดในเรื่องนั้น

5) การใช้ความหมายภาษา เทคนิคการวัดโดยใช้ความหมายภาษาของออสกูด เป็นเครื่องมือที่วัดได้ครอบคลุมมากชนิดหนึ่ง เครื่องมือวัดชนิดนี้จะประกอบด้วยเรื่องซึ่งถือเป็น “สังกัป” และจะมีคุณศัพท์ที่ตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ประกอบสังกัปนั้นหลายคู่แต่ละคู่มี 2 ขั้ว ช่องห่างระหว่าง 2 ขั้วนี้บ่งด้วยตัวเลข ถ้าใกล้ข้างใดมากก็จะมีลักษณะตามคุณศัพท์ของขั้วนั้นมาก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้มาตราวัดประมาณค่าของลิเคอร์ทเพื่อวัดความรู้สึกการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลและสังคม

ความสำคัญของการมีความตระหนักถึงอิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชน

ความตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อมวลชน หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้และความเชื่อว่าสื่อมวลชนสามารถจะทำให้บุคคลผู้รับสื่อมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนอาจศึกษาได้ทั้งในรูปของปริมาณของความตระหนักว่ามีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดและอาจศึกษาได้ในรูปของทิศทางของการตระหนักว่ามีผลดี ผลเสียอะไรบ้าง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน ; อรพินทร์ ชูชม;และ สุภาพร ลอยด์.2529:23)

ความตระหนักถึงอิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชนมาจากการที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับคุณโทษของสื่อมวลชนต่อเด็ก ซึ่งอาจทำให้บุคคลเกิดความพอใจหรือไม่พอใจสิ่งนั้นได้

ฉะนั้น เจตคติของบุคคลต่อสื่อมวลชนย่อมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการตระหนักในเรื่องนี้ของบุคคลนั้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน ; อรพินทร์ ชูชม;และสุภาพร ลอยด์.2529:23)

วิธีวัดการตระหนักถึงผลดีและผลเสียของสื่อมวลชนต่อเด็ก กระทำได้หลายแบบ คือ

1) ให้ตอบแบบอิสระ

2) ให้แสดงปฏิกริยาต่อผลดีและผลเสียที่กำหนดให้และพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ

3) ให้พิจารณารายการโทรทัศน์โดยส่วนรวมแล้วตัดสินว่ามีผลดีและผลเสียมากน้อยกว่ากันเพียงใด

4) ให้แสดงปฏิกริยาต่อผลดีและผลเสียของรายการแต่ละประเภท เช่น โฆษณาสินค้า

5) ให้แสดงปฏิกิริยาความคิดเห็นต่อผลดีและผลเสียหลายข้อแล้วใช้คะแนนรวมเพื่อให้ทราบทิศทางและปริมาณการตระหนัก

ในการพัฒนาความตระหนักถึงอิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชน นอกจากกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจแล้ว การปลูกฝังหรือการสร้างและพัฒนาความรู้สึกตระหนักถึงอิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชนก็นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้สึก อารมณ์เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล ดังนั้นการปลูกฝังในเรื่องความรู้สึก อารมณ์จึงเป็นสิ่งที่ต้องพยายามสอดแทรกในทุกเวลาทุกโอกาสที่จะกระทำได้ แม้ว่าพฤติกรรมนี้จะไม่เห็นผลในทันทีทันใดก็ตาม

การสร้างความตระหนัก

เทคนิคกระบวนการสร้างความตระหนัก เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนให้ความสนใจ เอาใจใส่ รับรู้เห็นคุณค่าในปรากฏการณ์พฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม นามธรรมที่เกิดขึ้น มีขั้นตอนดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 48)

(1) สังเกต ให้ข้อมูลที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่ และเห็นคุณค่า

(2) วิจารณ์ ให้ตัวอย่าง สถานการณ์ ประสบการณ์ตรง เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์สาเหตุ ผลดี ผลเสีย

(3) สรุป ให้อภิปรายหาข้อมูลหรือหลักฐานมาสนับสนุนคุณค่าของสิ่งที่จะต้องตระหนักและวางเป้าหมายที่จะพัฒนาตนเองในเรื่องนั้น

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร.(2534: 27-33) ได้นำเสนอขั้นตอนในการสร้างความตระหนักไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ผู้เรียนทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำจะใช้หลายรูปแบบ เช่น กรณีตัวอย่างที่ตั้งประเด็นคำถามปลายเปิดไว้ให้ผู้เรียนขบคิดและตัดสินใจหรือการให้ผู้เรียนดูรูปภาพ ภาพยนตร์ วิดีโอ เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆที่เกี่ยวข้องแล้วตั้งประเด็นคำถามปลายเปิดให้ผู้เรียนหรือผู้รับการอบรมได้ทำการตัดสินใจเอง

ขั้นที่ 2 ให้ผู้เรียนจดบันทึกความคิดเห็นพร้อมด้วยเหตุผลในการตัดสินใจของตนเอง

ขั้นที่ 3 ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มย่อยช่วยกันอภิปรายคิดหาเหตุผลและให้สรุปออกมาเป็นความคิดเหตุผลและการตัดสินใจของกลุ่มอีกครั้งหนึ่งแล้วให้ผู้เรียนแต่ละคนนำไปเปรียบเทียบกับความคิดเห็น เหตุผลและการตัดสินใจของตนเองว่า ความคิดเห็น เหตุผลและการตัดสินใจของตนเองที่ตัดสินใจไว้แต่แรก (ในขั้นที่ 2) สอดคล้องกันหรือไม่ เพราะเหตุใด ถ้าไม่สอดคล้องจะปรับเปลี่ยนความคิดของตนเองหรือไม่อย่างไร

ขั้นที่ 4 การตัดสินใจของกลุ่มย่อย (ตามขั้นที่ 3) แล้วให้ผู้เรียนทั้งหมดกลับเข้าไปรวมกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ตัวแทนของกลุ่มย่อยนำความคิดเห็น เหตุผลและการตัดสินใจของแต่ละกลุ่มมาเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง โดยให้ตัวแทนนักเรียนทำหน้าที่จดบันทึกข้อยุติพร้อมด้วยเหตุผลและการตัดสินใจของกลุ่มใหญ่ไว้ด้วย

ขั้นที่ 5 เมื่อผู้เรียนเห็นคุณค่าและยอมรับความสำคัญของกิจกรรมจริยธรรมที่ต้องปลูกฝังด้วยใจ(ความคิด) ของเขาว่าดี ไม่ดี ชอบ ไม่ชอบ เห็นคุณค่า ไม่เห็นคุณค่าแล้ว ผู้สอนจะต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะแนวทางที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความตระหนัก

ดลพร เผือกคง (2541) ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องการรับรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อน จ.สุราษฎร์ธานี โดยใช้แบบสอบถามกับประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณที่ตั้งโครงการโรงไฟฟ้า ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีการรับรู้ต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนอยู่ในระดับกลาง และมีความตระหนักในระดับสูง ซึ่งการรับรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการขึ้นอยู่กับอายุ การประกอบอาชีพ ระดับการศึกษา ระยะทาง สมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานอยู่ในโรงไฟฟ้า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ประพล มิลินทจินดา (2542) ศึกษาความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อศึกษาความตระหนักและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนัก ผลการวิจัย พบว่า ระดับความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับสูง อายุ การศึกษา อาชีพ การรับรู้ข่าวสารและความรู้ ความเข้าใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความตระหนักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนเพศ และสถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และประสบการณ์ในปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่มีผลต่อความตระหนัก ผลการทดสอบถดถอยพหุคูณ แสดงว่า ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจและการรับรู้ข่าวสาร

อ้อยทิพย์ ทองดี (2537)ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลของการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบด้วยวิธีการสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านโคนพิทยา อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ปีการศึกษา 2536 จำนวน 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 12 คน กลุ่มควบคุม 12 คน

กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1.30 ชั่วโมง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้รับการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบด้วยวิธีการสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรม (กลุ่มทดลอง)มีคะแนนจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับความตระหนักโดยส่วนใหญ่ ความตระหนักที่มีอยู่ในตัวบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับ ความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์หรือสิ่งเร้าที่ได้รับ ซึ่งจะเห็นว่าความตระหนักมักไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับเพศ การศึกษาและอายุของบุคคล ความตระหนักจะมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องที่จะพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะสร้างความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยให้ความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสื่อมวลชน ผลกระทบและอิทธิพลของสื่อมวลชน โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม อาทิ การใช้สถานการณ์กรณีที่เป็นปัญหาแล้วจัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม การให้ใบงาน ใช้การตั้งถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกสังเกต วิเคราะห์วิจารณ์ หาเหตุผล หาข้อดีข้อจำกัดของสื่อมวลชนแต่ละประเภท และลงสรุปโดยมีหลักฐานข้อมูลมาสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ

ในวงวิชาการทางจิตวิทยาเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่า เจตคติมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2530 : 129) เจตคติ คือ สภาวะแห่งความพร้อมทางด้านจิตใจซึ่งเกิดจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้เป็นแรงที่จะกำหนดทิศทางของปฏิกริยาของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น วัตถุ สิ่งของ และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง (สุรพงษ์ ชูเดช. 2542: 31; อ้างอิงจาก Alport.1935: 810) เจตคติเป็นจิตลักษณะประเภทหนึ่งของบุคคลที่อยู่ในรูปของความรู้เชิงประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีประโยชน์หรือโทษมากน้อยเพียงใดจนเกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบซึ่งจะนำไปสู่ความพร้อมที่จะกระทำสิ่งนั้นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความชอบหรือไม่ชอบของบุคคล (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2530: 125) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับเฟอร์กูสัน (อ้อมเดือน สดมณี ; พรเทพ เสถียรนพเก้า ;และ สุขุมาล เกษมสุข.2548 :25; อ้างอิงจาก Ferguson.1952;1962: 91)ที่อธิบายว่า เจตคติเป็นการแสดงออกของความเชื่อว่าอะไรถูก อะไรผิด ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือปฏิเสธ

เจตคติมิใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดแต่เกิดจากการเรียนรู้และได้รับจากประสบการณ์ (แสงดาว วัฒนาสกุลเกียรติ.2547: 58) เจตคติเกิดจากการเรียนรู้จากการกระทำและประสบการณ์ของบุคคล ทั้งที่เป็นประสบการณ์ตรงจากการกระทำ การมีส่วนร่วมกิจกรรมด้วยการปฏิบัติจริงและยังได้รับจากการได้รับรู้ข้อมูลใหม่จากบุคคลอื่น (พรรณี ช.เจนจิต.2539 :544) เจตคติของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะแตกต่างกันออกไปซึ่งเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ เจตคติเป็น

ตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลซึ่งไม่สามารถสังเกตวัดได้โดยตรง แต่จะรู้จากการเกิดพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออก (อ้อมเดือน สดมณี ;พรเทพ เสถียรนพเก้า ;และ สุขุมาล เกษมสุข. 2548: 28) เจตคติสามารถเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากเจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ถ้าการเรียนรู้หรือประสบการณ์นั้นเปลี่ยนแปลงไป เจตคติย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย (อ้อมเดือน สดมณี ;พรเทพ เสถียรนพเก้า ;และ สุขุมาล เกษมสุข. 2548: 28 อ้างอิงจาก กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์.2523) การนำความรู้ในเรื่องเจตคติมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์จึงสามารถกระทำได้โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ให้ความรู้เกี่ยวกับคุณหรือโทษของสิ่ง ๆ นั้น เมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่าแล้ว หลังจากนั้นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ และความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นก็จะเกิดตามมาโดยอัตโนมัติ

ดังนั้นหากต้องการให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งสำหรับงานวิจัยนี้ คือ การเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพ ควรนำหลักการของการเปลี่ยนแปลงเจตคติมาช่วยในการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อไป

การเปลี่ยนเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์

แมคไกวร์ (สุรพงษ์ ชูเดช.2542 : 31; อ้างอิงจาก McGuire.1969 :155-156) ได้อธิบายองค์ประกอบของเจตคติว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1) *องค์ประกอบด้านความรู้เชิงประเมินค่า (Cognitive Component)* หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งหนึ่งว่าดีมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด หรือ เลว มีโทษมากน้อยเพียงใด ซึ่งของทุกสิ่งย่อมมี 2 ด้าน คือ ด้านดีและด้านไม่ดี หรือประโยชน์และโทษ บุคคลสามารถจะรับรู้รับทราบเกี่ยวกับประโยชน์และโทษของสิ่งต่าง ๆ ได้และอาจมีความรู้เพิ่มเติมมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากองค์ประกอบความรู้เชิงประเมินค่าสิ่งหนึ่ง เป็นต้นกำเนิดของเจตคติของบุคคลต่อสิ่งนั้น ฉะนั้นการเปลี่ยนเจตคติที่สำคัญ คือ การปรับองค์ประกอบความรู้เชิงประเมินค่าในเรื่องนั้นให้ตรงกับความจริงโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณหรือโทษต่อสิ่งนั้นเพิ่มเติมแก่บุคคล

2) *องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component)* หมายถึง ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น เมื่อบุคคลทราบว่าสิ่งใดมีประโยชน์ บุคคลก็จะรู้สึกชอบ พอใจสิ่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบนี้จึงเป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหลังจากที่บุคคลได้ประเมินค่าสิ่งนั้นแล้ว ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้นก็จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติและสอดคล้องกับความรู้เชิงประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งนั้น

3) *องค์ประกอบด้านความพร้อมกระทำ (Behavioral Component)* หมายถึง การที่บุคคลมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม สิ่งที่เขาชอบ เขาพอใจและพร้อมที่จะทำลายหรือทำเพิกเฉยต่อสิ่งที่เขาไม่พอใจ เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นภายหลังเมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่าและมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นแล้ว สิ่งซึ่งสอดคล้องกันและติดตามมา คือ ความพร้อมที่จะ

กระทำการให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนต่อสิ่งนั้นด้วย องค์ประกอบนี้ก็ยังคงอยู่ภายในจิตใจของบุคคลและยังไม่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรม ความพร้อมกระทำจะปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะอื่น ๆ ของบุคคลและสถานการณ์ ผู้ที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองและสามารถบังคับควบคุมตนเองได้จะเป็นผู้ที่กระทำตามเจตคติของตน

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของเจตคติดังกล่าวทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลซึ่งกระทำได้โดย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคนอื่นๆ. 2531: 132-147)

1) *การพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่า* เป็นการใช้ข้อความชักจูงด้านคุณหรือโทษของสิ่งที่ต้องการจะเปลี่ยนเจตคติหรือทั้งสองด้าน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้นและเปลี่ยนความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นได้โดยทางอ้อมด้วย วิธีนี้มีสิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณา 4 ประการ คือ

1.1) ผู้ชักจูงควรเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูง มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องที่จะชักจูง มีความน่าไว้วางใจ มีชื่อเสียงและน่าดึงดูดใจ

1.2) เนื้อหาของสารชักจูงเป็นข้อความที่กล่าวถึงประโยชน์ที่จะเกิดจากการยอมรับการชักจูงหรือโทษของการที่บุคคลจะไม่ปฏิบัติตามการชักจูง

1.3) การชี้ประโยชน์ที่ตรงกับความต้องการของผู้รับ

1.4) กระบวนการเปลี่ยนเจตคติในจิตใจของผู้รับ

2) *การพัฒนาอารมณ์เพื่อเปลี่ยนเจตคติ* เป็นการเปลี่ยนเจตคติที่องค์ประกอบด้านความรู้สึกโดยตรงอาจจะกระทำได้หลายวิธีและมักจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอย่างไม่เป็นระบบระเบียบ ทำได้โดยเสริมอารมณ์ทางบวกเข้าไปแทนอารมณ์ทางลบในขณะที่กระทำพฤติกรรม การเชื่อมโยงสิ่งเร้าจะทำให้บุคคลมีอารมณ์ดี มีความสุข ความพอใจในขณะที่บุคคลกระทำพฤติกรรม

การเปลี่ยนแปลงความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งอาจจะใช้ได้ทั้งในกรณีที่ต้องการจะเปลี่ยนเจตคติของผู้รับไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับเจตคติเดิม และในกรณีที่ต้องการเพิ่มปริมาณความพอใจต่อสิ่งนั้นซึ่งมีอยู่ในปริมาณน้อยมาแต่เดิมให้มากยิ่งขึ้น วิธีการพัฒนาอารมณ์เพื่อเปลี่ยนเจตคติอาจใช้ประกอบกับวิธีการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่าได้เป็นอย่างดี

3) *การให้กระทำพฤติกรรมที่สนับสนุนเจตคติที่ต้องการจะพัฒนา* บุคคลจะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจของตนเอง โดยการอาสาสมัครหรือยินยอมอย่างจริงใจ มีการขวนขวายศึกษาหาข้อดีข้อเสียเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยตนเอง ทำความเข้าใจกับรายละเอียดในเรื่องหนึ่งให้มากกว่าที่ตนได้เคยปฏิบัติมาและเกิดความกระจ่างในข้อถกเถียงต่าง ๆ ในเรื่องนั้นด้วย กิจกรรมที่ผู้รับการชักจูงจะเกี่ยวข้องอย่างเต็มที่นี้จะทำให้เกิดผลในการที่ผู้รับการชักจูงจะชักจูงตนเองให้เปลี่ยนเจตคติและในบางกิจกรรมจะเป็นการอภิปรายหรือแสดงบทบาทร่วมกับผู้อื่น ในกรณีเช่นนี้กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลอีกทางหนึ่ง พฤติกรรมที่ผู้รับการชักจูงกระทำมีทั้งพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเจตคติเดิมเป็นการเพิ่มความเข้มข้นของเจตคติเดิมให้มากยิ่งขึ้น และการแสดงบทบาทที่ขัดกับเจตคติเดิมโดยมีจุดประสงค์ที่จะเปลี่ยนเจตคติของผู้แสดงบทบาทให้ไปอยู่

ในทิศทางตรงข้ามกับเจตคติเดิม การเปิดโอกาสให้บุคคลได้กระทำพฤติกรรมที่สนับสนุนเจตคติที่ต้องการสนับสนุนนั้น อาจจัดให้ผู้รับการชักจูงเขียนบทความ พูดชักจูงเพื่อน พูดต่อหน้ากลุ่ม ช่วยปิดโฆษณา พูดโต้วาที เป็นต้น

นอกจากการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลแล้ว แมคไกวร์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และคนอื่น ๆ. 2531:155-158;อ้างอิงจาก McGuire.1969 : 263-265) ยังได้เสนอให้ใช้วิธีการต้านการเปลี่ยนเจตคติเพื่ออนุรักษ์เจตคติที่เหมาะสมอยู่แล้วหรือได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแล้วของบุคคลให้คงอยู่ทนทานโดยใช้การฝึกสนับสนุนและการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4) *วิธีการต้านการเปลี่ยนเจตคติ* เป็นวิธีการอนุรักษ์เจตคติที่เหมาะสมอยู่แล้วหรือได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแล้วของบุคคลให้อยู่ทนทาน ไม่เปลี่ยนไปทางด้านที่ไม่ปรารถนา แมคไกวร์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน;และคนอื่น ๆ 2531:155-158;อ้างอิงจาก McGuire.1969 :263-265) ได้เสนอวิธีการป้องกัน 2 ประเภท คือ การฝึกสนับสนุนและการสร้างภูมิคุ้มกัน

4.1) การฝึกสนับสนุน หมายถึง การสร้างความแข็งแกร่งและความมั่นคงให้แก่เจตคติเดิม ซึ่งอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น

4.1.1) การแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม คือ การเพิ่มความรู้ทางด้านประโยชน์ของเจตคติที่ตนยึดถือให้มากขึ้น อาจทำได้โดยตนเองหรือจากการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีเจตคติเช่นเดียวกับตน

4.1.2) การแสดงบทบาทสมมติสนับสนุนเจตคติเดิมของตน

4.1.3) การเกาะยึดเจตคตินี้กับคุณธรรมหรือค่านิยมอื่นที่มั่นคง หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติที่ต้องการจะอนุรักษ์กับพื้นฐานทางจิตใจทางด้านอื่นๆที่มีความมั่นคงอยู่แล้ว ทำให้เจตคติเหล่านั้นมั่นคงขึ้นแล้วการเปลี่ยนแปลงอาจทำได้ยากขึ้น

4.2) การสร้างภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวรับสถานการณ์การปลุกปั่น โจมตีให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือ การฝึกโจมตีอย่างอ่อน แล้วฝึกให้นักเรียนหาข้อโต้แย้งหรือเหตุผลมาหักล้างข้ออ้างนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันทำได้ 3 ด้าน คือ

4.2.1) นำหลักฐานมาหักล้างข้อโจมตีอย่างอ่อน ทำได้โดยการเตรียมหลักฐานมาให้พิจารณา วิเคราะห์ หรือ บอกแหล่งที่จะไปสอบหาหลักฐานมาเอง เมื่อได้มาแล้วจะต้องฝึกโต้แย้งหักล้างหลักฐานที่มาจากการโจมตีนั้นให้ได้อย่างครบถ้วน

4.2.2) การเตือนว่าจะถูกชักจูง จะช่วยให้ผู้ถูกชักจูงไม่แปลกใจและไม่เผลอตัวและสามารถหาข้อโต้แย้งมาใช้ป้องกันตนเองได้

4.2.3) การฝึกลดความน่าเชื่อถือของผู้ที่จะมาชักจูง ทำให้ผู้เข้ารับการชักจูงตระหนักว่าผู้ที่มาชักจูงให้เปลี่ยนเจตคติเป็นผู้ที่ไม่น่าไว้วางใจ มีอคติ จึงไม่ควรเห็นด้วยตามการชักจูง

ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้แนวทางการพัฒนาเจตคติโดยพัฒนาทั้ง 3 องค์ประกอบ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อและใช้วิธีการต้านการเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือ ใช้การฝึกสนับสนุนโดยใช้การแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

ภายในกลุ่มและใช้การสร้างภูมิคุ้มกันโดยวิธีการฝึกโจมตีอย่างอ่อน โดยจัดหาบทความที่เป็นข้อโจมตีอย่างอ่อนมาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์ หาเหตุผลมาหักล้างข้ออ้างนั้น

สำหรับการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อครั้งนี้ ผู้วิจัยจะจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยให้ความรู้และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประโยชน์และโทษของสื่อ อิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคมทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนและเห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อรวมถึงอันตรายหรือผลเสียของการไม่รู้เท่าทันสื่อ เพื่อที่จะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีการคิดวิจารณญาณ รู้จักเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์และต่อต้านหรือปฏิเสธสื่อที่เป็นอันตรายต่อตนเองและสังคม โดยผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสิ่งเร้าและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาด้วยการจัดหาสื่อ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และอุปกรณ์ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้ได้เรียนรู้และได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเสริมสร้างและพัฒนาเจตคติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยใช้การแสดงบทบาทสมมติร่วมกับการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งกลุ่มนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคล

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อจะเป็นกิจกรรมที่จะดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านการคิด โดยจะทำการสร้างความตระหนักและพัฒนาเจตคติของผู้เข้ารับการอบรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคมและได้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกวร์และใช้กิจกรรมกลุ่ม

การพัฒนาด้านพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านการเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจัดเป็นการพัฒนาพฤติกรรมของผู้รับสื่อ ในการพัฒนาด้านนี้จะกระทำควบคู่กับการพัฒนาทางการคิด โดยอาศัยแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีปัญญานิยมที่เชื่อว่ากระบวนการทางปัญญาและพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กัน การปรับพฤติกรรมทางปัญญาเน้นที่การเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความเชื่อ การรับรู้ เพื่อที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตามแนวคิดนี้ นักปรับพฤติกรรมทางปัญญามีความเชื่อว่า 1)กระบวนการทางปัญญานั้นมีผลต่อพฤติกรรม 2) กระบวนการทางปัญญาสามารถจัดให้มีขึ้นได้และเปลี่ยนแปลงได้ 3) พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอาจจะเป็นผลเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางปัญญา (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2543:308;อ้างอิงจาก Kazdin.1978)

สำหรับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคการควบคุมตนเองเป็นวิธีการในการพัฒนาพฤติกรรม โดยรายละเอียดของการควบคุมตนเองจะนำเสนอดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง

การควบคุมตนเองเป็นวิธีการที่ใช้ในการปรับพฤติกรรมที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ โดยอาศัยหลักการเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรม การให้ข้อมูลป้อนกลับและการเสริมแรงเพื่อปรับหรือเปลี่ยนพฤติกรรมที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยบุคคลเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของตนเอง สังเกต บันทึกพฤติกรรมและประเมินพฤติกรรมของตนเอง ตลอดทั้งให้การเสริมแรงตนเองเพื่อให้บรรลุพฤติกรรมเป้าหมายที่กำหนดไว้

ความหมายของการควบคุมตนเอง

การควบคุมตนเองเป็นความสามารถในการกำหนดตนเองของบุคคลทั้งในด้านความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและการกระทำให้เป็นไปในทิศทางที่บุคคลต้องการไม่ว่าจะเผชิญปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ (Bandura.1977:140) นอกจากนี้ การควบคุมตนเองยังเป็นความสามารถที่จะละเว้นการกระทำบางอย่างหรือเป็นความสามารถที่จะกระทำพฤติกรรมที่ต้องใช้ความอดทนและความคิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม เพื่อให้ได้รับผลดีตามที่ตนต้องการและหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ดีอันอาจเกิดขึ้นกับตนเอง (Mischel ; & Mischel.1976 : 84)

ในปัจจุบันนี้นักจิตวิทยาได้นำเอาหลักการควบคุมตนเองมาใช้เพื่อปรับหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลกันมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้เพราะการใช้วิธีการให้มีการควบคุมตนเองนั้นเป็นวิธีการที่ทำให้มีความรู้สึกว่าเขาเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากกว่าที่จะเป็นเพียงบุคคลที่ต้องตกเป็นฝ่ายที่จะต้องรับผลของการกระทำแต่เพียงอย่างเดียว(แสวง ทวีคูณ. 2538: 16 ; อ้างอิงจากGross. 1987) โดยความสามารถในการควบคุมตนเองประกอบด้วย (นงนุช โรจนเลิศ. 2533: 18;อ้างอิงจาก Rosenbaum.1980 : 109-121)

1) การใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลและคำพูดบอกตนเองในการควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์และการกระทำ

2) การประยุกต์วิธีการมาใช้แก้ปัญหาอย่างเป็นลำดับขั้น เช่น การวางแผนการให้คำจำกัดความของปัญหา การประเมินตัวเลือก การคาดหมายถึงสิ่งที่จะเกิดตามมา

3) ความสามารถที่จะยับยั้งการกระทำตามอำเภอใจของตนเอง

4) การรับรู้ถึงประสิทธิภาพในผลการกระทำของตนเอง เช่น สามารถสังเกต เห็นถึงคุณสมบัติและความสามารถของตนในการควบคุมสิ่งแวดล้อมหรือควบคุมผลการกระทำด้วยตนเอง

ดังนั้นบุคคลที่มีการควบคุมตนเองสูงจึงเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเลือกกระทำพฤติกรรมต่างๆ ด้วยความคิดอย่างมีเหตุผล สามารถประเมินทางเลือก รู้จักแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา มีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อเป้าหมายในอนาคต ตลอดจนรับรู้ถึงผลการกระทำของตนเอง สามารถให้รางวัลและลงโทษตนเองในผลการกระทำนั้น ส่วนบุคคลที่มีการควบคุมตนเองต่ำจะขาดความสามารถในการประเมินและเลือกกระทำพฤติกรรมต่างๆด้วยเหตุผลมักกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามอำเภอใจตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลของการกระทำนั้น ขาดทักษะในการแก้ปัญหา ไม่รู้จักวาง

แผนการดำเนินงานเพื่อเป้าหมายในอนาคต ตลอดจนไม่สามารถยับยั้งการกระทำหรือควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์เมื่ออยู่ในภาวะต้องเผชิญปัญหาหรือเกิดความขัดแย้งในจิตใจ (นงนุช โรจนเลิศ. 2533:18) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของโรบิน ฟิชเชลและบราวน์ (รับขวัญ ภูษาแก้ว. 2544:47;อ้างอิงจาก Robin ; Fischel ; & Brown.1984) ที่พบว่า เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมถูกประเมินว่ามีลักษณะหุนหันพลันแล่นมากกว่าและมีการควบคุมตนเองน้อยกว่าเด็กที่ไม่มีปัญหาพฤติกรรม นอกจากนี้เด็กที่มีการควบคุมตนเองน้อยจะไม่สามารถยับยั้งพฤติกรรมต่อสิ่งยั่วยุได้

ในการควบคุมตนเอง บุคคลจำเป็นต้องรู้จักตนเองให้ดีเสียก่อน คือ รู้จักพฤติกรรมของตนเอง รู้จักสิ่งแวดล้อมและรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมของตนเองเพื่อป้องกันไม่ให้ตนเองถูกควบคุมโดยผู้อื่นและในการควบคุมตนเองบุคคลจำเป็นต้องมีการตั้งมาตรฐานพฤติกรรมสำหรับตนเองไว้ประพฤติปฏิบัติ มีการประเมินการประพฤติปฏิบัติของตนตามมาตรฐานที่ตั้งไว้ มาตรฐานพฤติกรรมที่บุคคลตั้งไว้นี้เองจะเป็นสิ่งที่ช่วยในการตัดสินใจและชี้แนะแนวทางในการกระทำของบุคคล การตั้งมาตรฐานพฤติกรรมของบุคคลนั้นมีการพัฒนามาจากข้อมูลต่าง ๆที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม (Bandura. 1986:336)

การควบคุมตนเองมีความสำคัญกับบุคคลใน 2 ประการ คือ (1) ลดหรือกำจัดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้น้อยลงหรือหมดไป และ (2) สร้างพฤติกรรมหรือส่งเสริมจิตลักษณะหรือบุคลิกภาพที่ดีงามที่ยังขาดอยู่ให้มีมากขึ้น (นงนุช โรจนเลิศ.2533:30)

ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้การควบคุมตนเองในการลดพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสมให้น้อยลงหรือหมดไปรวมทั้งลดเวลาที่ใช้ไปกับสื่อมวลชนโดยไม่ใช้ความคิดและพัฒนาพฤติกรรมการเปิดรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพโดยส่งเสริมการเปิดรับสื่อมวลชนที่มีความหลากหลายและเป็นประโยชน์เพื่อขยายฐานความรู้ ความเข้าใจให้กว้างและลึกขึ้น

แนวทางการพัฒนาการควบคุมตนเอง

ในการฝึกฝนตนเอง นักจิตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ได้ศึกษากระบวนการและวิธีการเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการควบคุมตนเองไว้ดังนี้

เพอรี่และริชาร์ดได้เสนอวิธีการควบคุมตนเองเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการควบคุมตนเองไว้ดังนี้ (นงนุช โรจนเลิศ. 2533: 26-27;อ้างอิงจากPerri ;& Richard.1977 :177-183)

1) การตั้งเป้าหมาย คือ การกำหนดเกณฑ์ในการแสดงพฤติกรรมหนึ่งด้วยตนเอง ซึ่งการตั้งเป้าหมายนี้จะช่วยให้ผู้แสดงพฤติกรรมรู้ถึงพฤติกรรมที่ต้องการกระทำอย่างชัดเจน

2) การสังเกตตนเอง เป็นกระบวนการที่บุคคลสังเกตหรือจำแนกลักษณะของพฤติกรรมของตนเองพิจารณาว่าตนได้ทำพฤติกรรมตามเป้าหมายแล้วหรือยัง เพราะถ้าบุคคลรับรู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับตนเองจึงจะเกิดความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงหรือมีการตั้งเป้าหมายที่เหมาะสมที่จะกระทำ

พฤติกรรม การสังเกตตนเองจึงเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการประเมินตนเองและมีการเสริมแรงตนเองตามมา ซึ่งการกระทำเช่นนี้เท่ากับบุคคลได้เกิดการควบคุมตนเองแล้ว

3) การประเมินตนเอง คือ การที่บุคคลตัดสินพฤติกรรมของตนโดยการประเมินคุณค่าของพฤติกรรมจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตตนเองซึ่งทำให้เขาได้พิจารณาถึงพฤติกรรมที่กำลังทำอยู่อย่างถี่ถ้วน การประเมินตนเองมีความสำคัญในกระบวนการควบคุมตนเอง เนื่องจากการประเมินตนเองอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

4) การเสริมแรงตนเอง คือ การจัดผลกรรมที่เป็นแรงเสริมให้แก่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ตนเองเพื่อทำให้พฤติกรรมนั้นเพิ่มขึ้น การเสริมแรงตนเองมักเกิดร่วมกับการตั้งเป้าหมาย คือ มีการตั้งเป้าหมายหรือกำหนดเกณฑ์เสียก่อน แล้วจึงมีการเสริมแรงตามมา

สำหรับเทคนิคที่นักปรับพฤติกรรมส่วนใหญ่ใช้ในการควบคุมตนเองมีหลายเทคนิค ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรมตนเอง การประเมินตนเอง การเสริมแรงตนเอง การตั้งเกณฑ์มาตรฐานของตนเอง (นิตยาภรณ์ ด้วงเรือง. 2540: 26; อ้างอิงจาก Cormier ;& Cormier.1979 : 478) อย่างไรก็ตาม การควบคุมตนเองมักใช้วิธีการเหล่านี้ควบคู่กันไปและการใช้วิธีการเหล่านี้มาผสมผสานจะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นมากกว่าใช้เพียงเทคนิคเดียว ดังเช่น การศึกษาของเพอรี่และริชาร์ด (นิตยาภรณ์ ด้วงเรือง. 2540: 27;อ้างอิงจากPerri;&Richard.1977: 177-183)ที่พบว่า บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการควบคุมตนเองจะใช้เทคนิคหลายเทคนิคผสมผสานกันมากกว่าบุคคลที่ประสบความล้มเหลวในการควบคุมตนเอง นอกจากนี้การใช้เทคนิคควบคุมตนเองยังขึ้นอยู่กับบุคคล สถานการณ์ และพฤติกรรมอีกด้วย

ราธัสและเนวิด (Rathus ;& Nevid.1995) ได้เสนอเทคนิคในการควบคุมตนเองเพื่อให้สามารถลดละนิสัยที่ไม่ดีหรือทำตามความตั้งใจได้สำเร็จโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อต่อสู้กับสิ่งยั่วยุให้ทำความผิดดังนี้

1) วิเคราะห์พฤติกรรมที่เป็นปัญหา โดยวิเคราะห์ปัญหาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นว่ามีสาเหตุมาจากอะไร

2) การตัดสินใจเลือกสิ่งเร้าในการแก้ปัญหาด้วยการเสริมแรง

3) บันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในทุกขณะ โดยบันทึกเวลา สถานที่ ความคิดและความรู้สึก รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ทำให้มีความตระหนักในสภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมซึ่งมีผลให้เกิดแรงจูงใจที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ควรมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา (Rathus ;& Nevid.1995: 269 ; citing Komaki ;& Boyce.1987)และอาจสำรวจติดตามผลตนเองและวิเคราะห์บทบาทรวมทั้งให้กำลังใจตนเองเพื่อพัฒนาตนให้อยู่ในกรอบของสังคมได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาข้างต้น กระบวนการควบคุมตนเองเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการปรับพฤติกรรมซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้โดยอาศัยหลักการเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรม ซึ่งกระบวนการนี้บุคคลจะใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือหลายๆ วิธี รวมกันเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป้าหมาย

สำหรับการฝึกอบรมครั้งนี้จะใช้เทคนิคการควบคุมตนเองตามแนวคิดของเพอรี่และริชาร์ด และแนวคิดของราธัสและเนวิด โดยในขั้นแรกจะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำการวิเคราะห์พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเลือกรับและใช้สื่อของตนเอง ทำการวิเคราะห์ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร มีแนวทางใดในการแก้ปัญหาได้บ้าง ขั้นตอนต่อมา จะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกำหนดเป้าหมายการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและแจ้งให้ผู้เข้ารับการอบรมคนอื่นๆ ได้รับรู้โดยทั่วกัน หลังจากนั้นจะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้กลับไปทำการควบคุมตนเองโดยสังเกตตนเอง จดบันทึกพฤติกรรมตนเอง (ระบุสื่อที่เปิดรับ เวลาที่ใช้ไปกับการเปิดรับสื่อ ผลได้รับจากการเปิดรับสื่อ) และทำการประเมินพฤติกรรมตนเอง เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมของตน การให้ข้อมูลป้อนกลับจะทำให้บุคคลได้เรียนรู้ผลการกระทำของตนเองหลังจากทำกิจกรรมหรือแสดงพฤติกรรมในแต่ละครั้ง ทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าและข้อบกพร่องเพื่อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และหาวิธีแก้ไขข้อบกพร่องนั้นในการทำกิจกรรมหรือแสดงพฤติกรรมในครั้งต่อไป ซึ่งหากบุคคลสามารถทำได้ตามที่กำหนดไว้ก็ควรจะมีการให้การเสริมแรงตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตนเอง

ประภาวดี แจ้งศิริ (นิตยาภรณ์ ด้วงเรือง.2540 :35; อ้างอิงจาก ประภาวดี แจ้งศิริ.2527: 60-63) ได้ศึกษาผลของการควบคุมตนเองต่อพฤติกรรมก่อกวนในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยศึกษานักเรียน 54 คน ของโรงเรียนชลธารวิทยา ในระยะทดลองผู้วิจัยให้นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันตั้งเป้าหมายในการลดพฤติกรรมก่อกวนในชั้นเรียน แล้วให้นักเรียนสังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง ตลอดจนให้มีการเสริมแรงตนเอง เมื่อสามารถลดพฤติกรรมก่อกวนในชั้นเรียนได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผลการทดลองพบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมก่อกวนในชั้นเรียนลดลงมากกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุมทั้งในระยะทดลองและระยะติดตามผล

นิตยาภรณ์ ด้วงเรือง.(2540) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้การควบคุมตนเองกับการใช้สัญญาเงื่อนไขเพื่อลดพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพิปูนสังฆรักษ์ประชาอุทิศ อ.พิปูน จ.นครศรีธรรมราช โดยศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีพฤติกรรมสูบบุหรี่ จำนวน 16 คน เป็นกลุ่มทดลองที่ 1 ใช้การควบคุมตนเอง 8 คน กลุ่มทดลองที่ 2 ใช้สัญญาเงื่อนไข 8 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า นักเรียนมีพฤติกรรมสูบบุหรี่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ภายหลังการใช้การควบคุมตนเองและภายหลังการใช้สัญญาเงื่อนไข โดยทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมสูบบุหรี่ลดลงแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

โสภิดา ลิ้มวัฒนาพันธ์ (2538) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการควบคุมตนเองและการเสริมแรงทางบวกด้วยเบี้ยอรรถกรที่มีต่อการเพิ่มและการคงอยู่ของพฤติกรรมความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายของนักเรียนวิทยาลัยเทคนิคชั้นปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชายที่มีพฤติกรรมรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายต่ำ จำนวน 15 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับเทคนิคการควบคุมตนเอง กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการเสริมแรงทางบวกด้วยเบี้ยอรรถกรและกลุ่มควบคุม ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษากลุ่มที่ใช้เทคนิคการควบคุม

ตนเองและกลุ่มที่ได้รับการเสริมแรงทางบวกด้วยเบี้ยอรรถกรมีพฤติกรรมรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายสูงกว่านักศึกษากลุ่มควบคุม โดยในระยะติดตามผล นักศึกษากลุ่มที่ใช้เทคนิคการควบคุมตนเองมีพฤติกรรมรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายสูงกว่านักศึกษากลุ่มได้รับการเสริมแรงทางบวกด้วยเบี้ยอรรถกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุพล ชัดเชื้อ (2535) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการควบคุมตนเองและการปรับสินไหมที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดเสมียนนารี กรุงเทพ ผลการศึกษา พบว่า ภายหลังการทดลองนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีความก้าวร้าวลดลงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยนักเรียนที่ใช้การควบคุมตนเองมีพฤติกรรมก้าวร้าวลดลงมากกว่านักเรียนที่ได้รับการปรับสินไหม

พรฉวี ดาโรจน์ (2542)ได้ทำการศึกษาผลของการใช้เทคนิคการควบคุมตนเองเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษา อ.พนา จ.อำนาจเจริญ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 36 คน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงแบ่งเป็นกลุ่มที่ใช้เทคนิคการควบคุมตนเอง(กลุ่มทดลอง) จำนวน 18 คน และกลุ่มที่ไม่ใช้เทคนิคการควบคุมตนเอง (กลุ่มควบคุม) จำนวน 18 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้เทคนิคการควบคุมตนเองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จีรวรรณ มาทวี (2548) ได้ทำการศึกษาสาเหตุ ผลสืบเนื่องและแนวทางในการลดพฤติกรรมการติดเกมคอมพิวเตอร์ กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการใช้การควบคุมตนเองเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตารามที่เล่นเกมคอมพิวเตอร์วันละ 3 ชั่วโมงขึ้นไป จำนวน 8 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายจากประชากร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ก่อนและหลังการใช้การควบคุมตนเอง นักเรียนมีพฤติกรรมติดเกมคอมพิวเตอร์แตกต่างกันโดยมีพฤติกรรมติดเกมคอมพิวเตอร์ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

จากเอกสารและงานวิจัยที่ได้กล่าวไปข้างต้น สรุปได้ว่า การปรับพฤติกรรมโดยใช้วิธีการควบคุมตนเองสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของวัยรุ่นจากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ เช่น ลดความก้าวร้าว ลดพฤติกรรมก่อกวนในชั้นเรียน ลดการสูบบุหรี่ และลดพฤติกรรมการติดเกมคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้การควบคุมตนเองยังสามารถเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้มีมากยิ่งขึ้น เช่น พัฒนาพฤติกรรมตั้งใจเรียน และเพิ่มพฤติกรรมความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำวิธีการควบคุมตนเองไปใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งก็คือ พฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจ

การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในครั้งนี้อาศัยหลักการการเสริมสร้างพลังอำนาจซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งนำเอาศักยภาพทางสติปัญญาและพลังในตัวบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและผู้อื่น (จินตนา ยูนิพันธ์. 2539: 11) แนวคิดของการเสริมสร้างพลังอำนาจนอกจากจะพัฒนาความสามารถและความงอกงามของบุคคลด้านสติปัญญาแล้ว ยังช่วยพัฒนาให้บุคคลเห็นคุณค่าในตนเอง ภูมิใจในตนเอง มั่นใจในตนเอง (นวชล จงเปรมกิจไพศาล.2546;อ้างอิงจาก Pastor.1996) ซึ่งตามหลักพื้นฐานทางจิตวิทยามีความเชื่อว่า การที่บุคคลมีความมั่นใจในการปฏิบัติการใด ๆ ก็ต่อเมื่อบุคคลรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า หลักการเสริมสร้างพลังอำนาจจึงถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความรู้สึกในตัวบุคคลว่าตนสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆได้สำเร็จและตนเป็นคนที่มีคุณค่า นอกจากนั้นแล้ว หลักการนี้ยังช่วยให้บุคคลมีความแข็งแกร่ง เข้าใจชีวิต เศรษฐกิจและสังคมได้ดี มีความสามารถในการเลือกและช่วยตนเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมในทางที่ดี (อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย.2541:17) จากความสำคัญของการเสริมสร้างพลังอำนาจที่ช่วยเสริมสร้างพลังในตัวบุคคลทั้งด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ความหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่สามารถเป็นได้ทั้งกระบวนการ(Process) และผลลัพธ์(Outcome) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

เวบสเตอร์ (Webster.1998) ได้ให้ความหมายว่าของการเสริมสร้างพลังอำนาจว่าเป็นการเพิ่มความสามารถหรือให้อำนาจหน้าที่ซึ่งทำให้บุคคลมีความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ให้สำเร็จโดยมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน มีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างและร่วมมือกันทำงาน

กิ๊บสัน (Gibson.1991) อธิบายถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจว่าเป็นกระบวนการทางสังคมเป็นการแสดงถึงการยอมรับและชื่นชม การส่งเสริม การพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของบุคคลในการตอบสนองความต้องการของตนเองและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของตนเองได้ซึ่งสอดคล้องกับโฮแคนสัน (Hokanson.1992)ที่กล่าวไว้ว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปในการจัดเตรียมเครื่องมือ โอกาส ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อสร้าง พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพของบุคคลให้สามารถบรรลุเป้าหมายทั้งหมดของแต่ละบุคคลและเป้าหมายของสังคมในที่สุด

แชนด์เลอร์ (Chandler.1992:66)ให้ความหมายว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นการช่วยให้บุคคลมีความรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถและมีประสิทธิภาพที่จะปฏิบัติงานของตนได้จนประสบ

ความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ซึ่งสอดคล้องกับฮอตเตอร์(Hotter.1992:11)ที่เห็นว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดปรัชญาบนพื้นฐานของความเชื่อในความมีคุณค่าและการสร้างศักยภาพแก่ตนเองของแต่ละบุคคล

พาสเตอร์(นวชล จงเปรมกิจไพศาล.2546;อ้างอิงจาก Pastor.1996) กล่าวว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการในลักษณะของการปฏิรูปในสิ่งใหม่ที่ดีขึ้นมากกว่าจะเป็นการปรับปรุง เพราะเน้นการแก้ปัญหาและมุ่งพัฒนาความเข้มแข็ง ความสามารถและความงอกงามของบุคคลทางด้านสติปัญญา จิตใจ ให้มีคุณค่า ภาคภูมิใจในตนเอง มีความสามารถในการเลือกและช่วยตนเองได้ ทั้งนี้การให้อำนาจนั้นมีทั้งในระดับบุคคลและในระดับกลุ่มและการสร้างอำนาจต้องไม่หยุดนิ่ง ต้องเป็นพลวัต

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจ หมายถึง กระบวนการที่มุ่งพัฒนาความสามารถของบุคคลทางด้านสติปัญญาและจิตใจให้บุคคลเห็นคุณค่าและเกิดความภูมิใจในตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าตนมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่และชีวิตของตนเองได้

ความสำคัญของการเสริมสร้างพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการถ่ายโอนอำนาจและสนับสนุนให้บุคคลสามารถกระทำการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ทำให้บุคคลสามารถแสดงศักยภาพภายในตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่ เกิดการพัฒนาความสามารถและพัฒนาด้านการตัดสินใจมีผลให้บุคคลเกิดความภาคภูมิใจ มีความมั่นใจในตนเอง รู้สึกชีวิตมีคุณค่า มีขวัญและกำลังใจที่จะเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นวชล จงเปรมกิจไพศาล.2546:20)

อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย(2541:17) ได้กล่าวสรุปถึงความสำคัญของการเสริมสร้างพลังอำนาจไว้ดังนี้

1) การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพเพื่อผลผลิตขององค์การ สร้างความรักและยึดมั่นผูกพันต่อหน่วยงานของตนเอง

2) การใช้เทคนิคการเสริมสร้างพลังอำนาจในบุคคล จะนำไปสู่การมีคุณค่าแห่งตน รู้สึกว่าตนเองมีประโยชน์ มีคุณค่า ช่วยให้บุคคลมีความแข็งแกร่ง เข้าใจชีวิต เข้าใจเศรษฐกิจและสังคมได้ดี อันนำไปสู่การมีพฤติกรรมในทางที่ดี มีความสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นผลสำเร็จ

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในครั้งนี้ การได้นำหลักการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้จะช่วยทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถกระทำการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถแสดงศักยภาพภายในตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่ เกิดการพัฒนาความสามารถและพัฒนาด้านการตัดสินใจซึ่งนอกจากจะเป็นผลดีต่อตัวบุคคลและผลงานที่ออกมาแล้วยังมีผลให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีประโยชน์ มีคุณค่าและมีความมั่นใจในตนเองมากยิ่งขึ้น

กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ

ในกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ฮอคส์ (Hawks.1992) มีความเชื่อว่าต้องประกอบด้วยบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้เสริมสร้างพลังอำนาจ และ ผู้ที่ได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจ ดังนั้น ฮอคส์จึงได้ใช้กรอบแนวคิดของเมอร์เรล (Murrell)และ โวคท์และเมอร์เรล (Vogt;&Murrell) ในการอธิบายกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ โดยเสนอเป็นทฤษฎีที่เรียกว่า Murrell Armstrong Empowerment Matrix ซึ่งประกอบด้วยวิธีการต่างๆ 6 ขั้นตอน ได้แก่ (อติพร ทองหล่อ. 2546: 33)

1) การให้ความรู้หรือการศึกษา เป็นการแบ่งข้อมูลข่าวสารและช่วยเหลือผู้อื่นในการเรียนรู้การใช้ข้อมูลและคิดสร้างสรรค์ข้อมูลใหม่ๆ

2) การชักนำ เป็นการชักนำให้ผู้อื่นตัดสินใจ

3) การเป็นที่ปรึกษา การเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุน เป็นการให้การช่วยเหลือสนับสนุนและให้คำชี้แนะแก่ผู้อื่น เพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น

4) การเตรียมการ มีการเตรียมทรัพยากรหรือแหล่งประโยชน์ เพื่อความสำเร็จ

5) การมีแบบแผน รวมถึงการส่งเสริมการจัดองค์การหรือข้อจำกัดในกิจกรรม

6) การดำเนินการ เป็นการอาศัยประสบการณ์ในอดีตหรือวิธีการเดิมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและองค์การในการเตรียมดำเนินการให้ดีที่สุด

หลักการเสริมสร้างพลังอำนาจ

ชอร์ทและเกียร์ (สมชาย บุญศิริเภสัช.2545:29;อ้างอิงจากShort;& Greer.1997:134-135) ได้รวบรวมผลการศึกษาค้นคว้าของบุคคลต่าง ๆ พบว่า หลักการพื้นฐานของการเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของบุคลากร ประกอบด้วย หลักการสำคัญ 2 ประการได้แก่

1) ทำให้บุคลากรมีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่เป็นพลังความสามารถในการทำงาน

2) ให้บุคลากรได้แสดงออกซึ่งความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ พลังอำนาจในการทำงาน

หลักการทั้ง 2 ประการเป็นสิ่งที่สามารถบริหารจัดการให้เกิดขึ้นได้ในกระบวนการทำงาน โดยส่งเสริมให้บุคคลมีอิสระ มีขอบเขต ความรับผิดชอบ มีทางเลือกให้เลือกปฏิบัติ ให้ควบคุมดูแลงานด้วยตนเอง ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สนับสนุนและตรงกับงานในหน้าที่ของบุคคล (สมชาย บุญศิริเภสัช.2545:29;อ้างอิงจากKouzes;& Porner.1987:248)

การเสริมสร้างพลังอำนาจในการเรียนการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจในการสอนมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนจะต้องเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การเสริมสร้างพลังอำนาจในการจัดการเรียนการสอนนั้นก่อให้เกิดสิ่งเหล่านี้ คือ 1) การให้การดูแลเอาใจใส่ 2) การอบรมเลี้ยงดู 3) การพัฒนาให้เติบโต 4) การสนับสนุน และ 5) การยอมรับการเสริมสร้างพลังอำนาจผ่านทางการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นกระบวนการของการแลกเปลี่ยนพลังงานระหว่าง

ผู้สอนและผู้เรียน ในกระบวนการดังกล่าวจะมีการรวมพลังงานของทั้งจากตัวผู้สอนและผู้เรียนเพื่อนำไปสู่การบรรลุความสำเร็จแห่งตน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะต้องเกิดขึ้นอย่างตั้งใจ มีความต่อเนื่องและบ่อยครั้ง เครื่องมือที่สำคัญและจำเป็นต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจในการเรียนการสอนตามแนวคิดของชัลลี (Chally.1992) ซึ่งทั้งตัวผู้สอนและผู้เรียนควรมีในการเสริมสร้างพลังอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวผู้สอนเพื่อที่จะสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์หรือความสำเร็จในการเรียนรู้ของตนมี 5 ประการดังต่อไปนี้ คือ

1) การมีมโนทัศน์ต่อตนเองในทางบวกหรือในทางที่ดี ผู้สอนจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้สึกต่อตัวเองในด้านดี เพราะการที่บุคคลเห็นคุณค่าในตนเองหรือเชื่อว่าตนเองมีความสามารถย่อมเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างพลังอำนาจและผลักดันให้ภารกิจต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ ซึ่งการสร้างความรู้สึกต่อตนเองในด้านดีนั้นสามารถพัฒนาได้ระหว่างการมีสัมพันธภาพของผู้สอนและผู้เรียน บนพื้นฐานของการเห็นคุณค่าของบุคคลทุก ๆ คนและตัวผู้สอนเองก็จะต้องมีความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในด้านดีด้วยเช่นกันจึงจะสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้เรียนได้

2) การมีความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การมีความคิดหรือจินตนาการของตน ซึ่งเป็นการประสานความรู้ที่ผ่านมาและความคิดเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาซึ่งมีความจำเป็นต่อการพัฒนาวิชาชีพและสังคม

3) การมีทรัพยากร ทรัพยากรมีความจำเป็นต่อกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงเงินทุน วัสดุอุปกรณ์และรวมถึงเวลา ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรและอุทิศเวลาเพื่อการสอน

4) การมีข้อมูลข่าวสาร การมีข้อมูลต่างๆที่หลากหลายและเพียงพอมีความสำคัญต่อทั้งตัวผู้สอนและผู้เรียน ข้อมูลคือแหล่งของอำนาจที่จะต้องนำมาใช้อย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ ผู้สอนต้องมีบทบาทสำคัญต่อการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้เรียนและการรู้จักรับข้อมูลข่าวสารจากผู้เรียนก็มีความสำคัญด้วยเช่นกัน

5) การได้รับการสนับสนุน การให้การสนับสนุนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้งานบรรลุความสำเร็จ ผู้สอนควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้การยอมรับ ให้ข้อมูลย้อนกลับเมื่อตรวจรายงานของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างพลังอำนาจในการจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โดยผู้สอนมีหน้าที่ในการพัฒนาความสามารถและศักยภาพในตัวของผู้เรียนให้สูงขึ้น และเมื่อความสามารถและศักยภาพดังกล่าวได้รับการพัฒนาแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องมีกลวิธีที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถดึงศักยภาพในตนเองออกมาอย่างเต็มที่ โดยผู้สอนคือบุคคลสำคัญในการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้เรียน ซึ่งการเสริมสร้างพลังอำนาจนี้เริ่มจากการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทั้ง 2 ฝ่าย มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องมือ สิ่งแวดล้อมและโอกาสเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักรู้ในศักยภาพและความสามารถของตน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าการเรียนรู้เป็นของตน ตนเองมีส่วนในการรับผิดชอบตระหนักรู้ในการกระทำของตนและมีอำนาจในการควบคุมการกระทำนั้นของตนให้บรรลุเป้าหมาย นั่นคือ ผู้เรียนรับรู้ถึงการมีพลังอำนาจของตน การเสริมสร้างพลัง

อำนาจจะช่วยเสริมสร้างให้บุคคลมีความกระตือรือร้นและมีแรงจูงใจภายในตนเองเพื่อการเดินทางไปสู่ความสำเร็จ

สำหรับการฝึกอบรมในงานวิจัยนี้ได้นำหลักการของการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้ โดยผู้วิจัย/วิทยากรจะจัดประสบการณ์ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนและแนวคิดของการรู้เท่าทันสื่อแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม รวมทั้งฝึกทักษะการคิดวิจารณญาณเพื่อช่วยทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการฝึกอบรม วิทยากรจะเป็นผู้ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนและเป็นผู้อำนวยความสะดวกโดยการจัดสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาเพื่อกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการเลือกสื่อหรือหัวข้อต่าง ๆ ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจ ให้การสนับสนุนข้อมูลความรู้ การฝึกทักษะการร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การให้ข้อมูลป้อนกลับ เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้สร้างการเรียนรู้จากการสนทนา มีอิสระในการเลือก ตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสแสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่และมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของการทำกิจกรรมกลุ่มและฝึกการทำโครงการ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

การพัฒนาบุคคลโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเพิ่มพูนความรู้ การสร้างเสริมเจตคติ การพัฒนาจิตลักษณะ รวมทั้งการพัฒนาทักษะศักยภาพต่าง ๆ ของบุคคล กระบวนการหนึ่งที่ได้รับความนิยมในการนำมาใช้พัฒนาบุคคล ก็คือ การฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะอย่างของบุคคลเพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ทักษะหรือความชำนาญการและเจตคติอันเหมาะสมจนสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและเจตคติ(เครือวัลย์ ลิ่มอภิชาต.2531:2) การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้และมีความชำนาญด้านใดด้านหนึ่งตามวัตถุประสงค์เฉพาะที่ตั้งไว้และเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลไปในทางที่ต้องการ(Beach.1980:17) การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะความชำนาญและเจตคติโดยมุ่งเน้นให้บุคคลมีความสามารถ ความรู้และเจตคติที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน (จินดารัตน์ ปีมณี. 2545: 64)

จากความหมายของการฝึกอบรมดังกล่าว จะเห็นว่า การฝึกอบรมนั้นมีความหมายกว้างขวาง ครอบคลุมการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านความคิด จิตใจและพฤติกรรม การฝึกอบรมจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์มุ่งเน้นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยมากมักจะมีผู้นิยม

นำมาใช้ในการพัฒนาบุคคลในการทำงาน แต่ในปัจจุบันมีการนำรูปแบบการฝึกอบรมมาใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจหรือการพัฒนาจิตลักษณะของบุคคลมากยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมโดยทั่วไปมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (เครือวัลย์ ลิ่มอภิชาต.2531:5 ;และชูชัย สมิทธิไกร.2540:174)

1) พัฒนาความรู้ คือ มุ่งเน้นให้ผู้รับการอบรมมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานหรือหน้าที่อย่างถูกต้องหรือมีความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ที่ต้องการ

2) การพัฒนาทักษะ และ ความสามารถ คือ มุ่งให้ผู้รับการอบรมมีทักษะและความสามารถในการปฏิบัติงานหรือหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

3) พัฒนาเจตคติ คือ มุ่งให้ผู้รับการอบรมมีเจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ ในทางที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อและพัฒนาทักษะความสามารถในการคิดวิจารณญาณหรือการคิดอย่างมีเหตุผลของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้สามารถวิเคราะห์วิพากษ์ ตีความและประเมินสื่อได้ รวมทั้งจะมีการเปลี่ยนแปลงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อและมีเจตคติที่ดีต่อการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นโทษ

การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมได้มีการนำเอาแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้เป็นหลักในกระบวนการพัฒนา การฝึกอบรมตามกระบวนการนี้มิใช่การให้ความรู้ด้านเนื้อหาเป็นหลักแต่จะเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้และการปฏิบัติโดยคำนึงถึงคุณค่าของผู้เข้ารับการอบรม การฝึกอบรมรูปแบบนี้จึงเน้นผู้เข้ารับการอบรม/ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม (ดารณี จามจุรี. 2545: 1)

ปรัชญาที่ใช้ในการจัดการฝึกอบรม

ในทางด้านการศึกษา การเสริมสร้างพลังอำนาจ กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ว่า ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ปรัชญาของการจัดการศึกษาที่มองว่า ผู้เรียนเป็นผู้ดูจึงไม่เหมาะกับการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้เรียน ปรัชญาประสบการณ์นิยม(Pragmatism) เป็นปรัชญาที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจมากที่สุด (ดารณี จามจุรี.2545 : 59;อ้างอิงจาก Hawks.1992: 613)

การจัดการศึกษาโดยอาศัยแนวปรัชญาสาขานี้เน้นการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ต่อเนื่อง ลักษณะการจัดการเรียนรู้ให้ความสำคัญแก่กระบวนการใน

การศึกษาหาความรู้ หลักสูตรจึงเป็นการประมวลประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ วิธีการเรียนการสอน คือ การแก้ปัญหา การทำโครงการและกิจกรรมโดยยึดถือความถนัด ความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก

ปรัชญาที่ใช้ในการฝึกอบรมอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า 1) ผู้เรียนมีความสามารถและความสามารถของผู้เรียนพัฒนาได้ และ 2) ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกความรู้ วิธีการที่เหมาะสมและเห็นว่ามีประโยชน์ วิทยากรมีหน้าที่เพียงแต่เป็นผู้เอื้ออำนวยข้อมูล ความรู้ และทักษะ

การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่จัดการอบรมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง วิทยากรจะต้องเป็นผู้ที่ให้การยอมรับและมีความเคารพในตัวผู้เข้ารับการอบรมว่ามีความรู้ ความสามารถ ดังนั้น วิทยากรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงออกถึงความสามารถนั้น ๆ ลักษณะการฝึกอบรมเป็นการฝึกอบรม 2 ทาง กล่าวคือ ทั้งผู้ฝึกและผู้เข้ารับการฝึกต่างก็เป็นหุ้นส่วนกัน ทั้งสองฝ่ายต่างเรียนรู้ซึ่งกันและกันและร่วมมือกันในการพัฒนาทักษะ ความสามารถ การวางแผนแก้ไขปัญหา วิทยากรจะทำหน้าที่เสมือนผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้กระตุ้นและเป็นผู้แนะนำ สนับสนุนส่งเสริมเพื่อช่วยให้กิจกรรมได้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจะต้องมีบทบาทดังนี้ (Arnold.1991)

1) กระตุ้นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของกลุ่มสมาชิกทั้งหมด
2) รู้ถึงศักยภาพและความแตกต่างภายในกลุ่มเพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์
3) กระตุ้นให้มีการกำหนดประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างแม่นยำ
4) จัดสรรเวลาให้เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม
5) ดึงความรู้และประสบการณ์ของกลุ่มออกมา
6) ให้ข้อมูลและความคิดเห็นในโอกาสหรือกรณีที่เหมาะสม
7) สรุปประเด็นต่าง ๆ ที่ได้บรรลุในแต่ละช่วงของการฝึกอบรม
8) มีข้อเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์ กรณีที่เกิดมีข้อขัดแย้งและเกิดความอึดอัดใจขึ้นมา
9) กระตุ้นให้มีการถามคำถามเชิงวิจารณ์และชี้ประเด็นที่เป็นปัญหาขึ้นมา

นอกจากบทบาทดังกล่าวข้างต้นแล้ว บทบาทของวิทยากรจะเน้นความมีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นครูหรือที่ปรึกษา นั่นคือจะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี มีความเข้าใจและมีความไวในการรับรู้ถึงความรู้สึก ความต้องการที่แท้จริงของผู้อื่นด้วย (Quin ;& et al.1990)

การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่เน้นการถ่ายทอดทฤษฎี เนื้อหา แต่ความรู้ในเชิงทฤษฎี ความรู้และแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้จากการดึงส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวจากประสบการณ์ชีวิตหรือกิจกรรมที่มีส่วนร่วม

จากแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดแนวทางในการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในระยะของการฝึกทำโครงการ โดยใช้การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมซึ่งยึดหลักการดังนี้

1) ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้
2) ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในทางปฏิบัติ
3) การฝึกปฏิบัติมุ่งเน้นให้เกิดทักษะและเจตคติ รวมถึงส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้

จากการเรียนในชั้นเรียนไปประยุกต์และทดลองใช้ในทางปฏิบัติ

4) วิทยากรมีหน้าที่สนับสนุนทรัพยากร อาทิความรู้ ข้อมูล รวมถึงการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นที่กลุ่มผู้เรียนมีความเห็นร่วมกันว่าต้องได้รับการพัฒนา

5) ประเมินผลโดยดูจากการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรม รายงานการประเมินตนเองของผู้เข้ารับการอบรม แบบสอบถาม และผลการปฏิบัติงาน

การประเมินผลการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม

การประเมินผลถือได้ว่าเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาและการฝึกอบรมทุกประเภท เนื่องด้วยเป็นการสะท้อนว่าโครงสร้าง เนื้อหา และบรรยากาศการเรียนรู้/การฝึกอบรมมีความเหมาะสมหรือไม่

การประเมินตามสภาพจริง(Authentic Assessment)ได้รับความนิยมและถูกนำมาใช้มากขึ้นในวงการศึกษาและการฝึกอบรมเนื่องมาจากการวัดและประเมินผลแบบที่ใช้กันอยู่ที่เป็นแบบทดสอบแบบเลือกตอบจะวัดได้เฉพาะพฤติกรรมระดับต้น ๆ ในด้านความรู้ความเข้าใจ คือ ระดับความรู้ ความจำ ความเข้าใจ ส่วนการคิดระดับสูงหรือในขั้นสูง กระบวนการที่มีความซับซ้อนและทักษะการปฏิบัติมักจะถูกละเลยในการประเมินผล ด้วยเหตุนี้การประเมินตามสภาพจริงจึงได้ถูกนำมาใช้มากขึ้น

การประเมินตามสภาพจริงเป็นเทคนิคการประเมินที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในโลกที่เป็นจริงของผู้เรียนอาจเป็นได้ตั้งแต่การประเมินตนเองจนถึงการสังเกตของผู้สอนและแม้กระทั่งการใช้ข้อสอบ การประเมินผลทั้งหมดเน้นที่การพิจารณาทักษะและความรู้ที่ผู้เรียนสามารถแสดงออกมาระหว่างปฏิบัติงาน การประเมินผลแบบนี้สามารถประเมินความสามารถของผู้เรียนได้มากกว่าการประเมินโดยใช้ข้อสอบแบบตัวเลือกคำตอบสั้น ๆ (ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. 2547: 53;อ้างอิงจาก Brown ;& Craig. 2001)

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตามสภาพจริง

แนวทางในการประเมินตามสภาพจริงสามารถใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายในการวัดและประเมินผล โดยวิธีการประเมินตามสภาพจริงมีดังนี้ (เอกรินทร์ สี่มหาศาล;และปรารถนา ยุกตะนันท์.2546 :24-26)

1) การสังเกต การสังเกตเป็นวิธีการประเมินที่กระทำได้ในทุกสถานการณ์และทุกสถานที่ ผู้ประเมินอาจกำหนดเครื่องมือหรือเกณฑ์ในการสังเกตหรืออาจไม่มีเครื่องมือในการสังเกตก็ได้ วิธีการสังเกตสามารถใช้ประเมินผลการเรียนรู้ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะกระบวนการ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

2) การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เป็นวิธีการประเมินโดยตั้งคำถามอย่างง่าย ๆไม่ซับซ้อนเกินไป ซึ่งทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ใช้เพื่อให้ทราบถึงความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม เป็นต้น

3) บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความสามารถพิเศษ ความถนัด ความสนใจและการแสดงออกทางพฤติกรรมลักษณะต่าง ๆ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการเรียนรู้และแนวทางพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรต่อไป

4) แบบทดสอบวัดความสามารถที่เป็นจริง เป็นวิธีการสร้างข้อสอบโดยใช้คำถามที่เกี่ยวข้องกับการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆหรือการเสริมความรู้ใหม่จากความเข้าใจและประสบการณ์เดิมหรือจากสถานการณ์จำลองที่กำหนดขึ้นให้คล้ายคลึงกับสถานการณ์จริงเพื่อเลียนแบบสภาพจริง เป็นต้น

5) การรายงานตนเอง เป็นวิธีการประเมินด้วยการให้ผู้เรียนเขียนบรรยายความรู้สึกหรือพูดแสดงความคิดเห็นออกมาโดยตรง เพื่อประเมินความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ ความต้องการการใช้วิธีการต่าง ๆ และการสร้างผลงานของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจผู้เรียนแต่ละคนมากยิ่งขึ้นและสามารถประเมินการเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะกระบวนการรวมทั้งเจตคติต่อการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

6) การใช้แฟ้มสะสมงาน เป็นการจัดเก็บตัวอย่างผลงานที่มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบและกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชั้นของหลักสูตรหรือโปรแกรมการเรียน เพื่อใช้เป็นหลักสูตรแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้เรียนในด้านความรู้ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆที่ผู้เรียนพัฒนาได้สำเร็จ รวมทั้งความถนัด ความสนใจ ความพยายาม แรงจูงใจและความก้าวหน้าทางการเรียนที่สามารถนำมาประกอบการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนแต่ละคนให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ในเรื่องของการประเมินผลการฝึกอบรม ผู้วิจัยจะนำการประเมินตามสภาพจริงมาใช้ร่วมด้วย นอกเหนือจากการใช้แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ โดยวิธีการประเมินตามสภาพจริงที่จะนำมาใช้ได้แก่

1) การสังเกต โดยเป็นการสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและการสังเกตผลงานที่แต่ละบุคคล แต่ละกลุ่ม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ

2) การรายงานตนเอง โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองในด้านความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด ทักษะที่ได้รับและการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ต่าง ๆ

เหตุที่เลือกวิธีการประเมินตามสภาพจริง 2 วิธีนี้ เนื่องจากเป็นวิธีการที่สะดวก สามารถเห็นถึงกระบวนการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและยังช่วยทำให้การประเมินมีลักษณะที่ครบทุกด้านกล่าวคือ เป็นการประเมินทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ เจตคติ ด้านทักษะกระบวนการและพฤติกรรมอย่างครบถ้วน

แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม

ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม

กลุ่ม หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมตัวกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน (Davis.1962: 405) มีความสนใจร่วมกัน มีจุดมุ่งหมายที่จะกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาหรือมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน ซึ่งสมาชิกจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (จินดารัตน์ ปีมณี. 2545: 55) เนื่องจากกลุ่มเป็นระบบสังคมอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันและพึ่งพาอาศัยกัน ในเชิงจิตวิทยา กลุ่มมีความหมายถึง การยอมรับระหว่างกันในกลุ่ม และการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสมาชิกจะส่งผลต่อเจตคติและพฤติกรรมของสมาชิก (น้ำอ้อย หอมจริง. 2546: 11;อ้างอิงจาก Forsyth.1999: 9)

ในส่วนของกิจกรรมกลุ่ม คาร์ทไรท์และซานเดอร์ (Cartwright ;& Zander.1968:3) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นการนำเอาวิธีการต่าง ๆ เช่น บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง เกม การอภิปราย การสังเกต และการให้ปฏิกริยาย้อนกลับซึ่งกันและกันเพื่อช่วยในการตัดสินใจร่วมกันและยังใช้ฝึกทักษะเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์หรือการประชุมต่าง ๆ

ในขณะที่จินดารัตน์ ปีมณี(2545:56) กล่าวถึง กิจกรรมกลุ่มว่าเป็นการจัดประสบการณ์ต่าง ๆเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยสมาชิกในกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ การคิด การแก้ปัญหาและการลงมือกระทำต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งอย่างมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ

น้ำอ้อย หอมจริง (2546: 24) ให้ความหมายว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีการสอนที่ดีวิธีหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ ด้านความรู้สึกและพฤติกรรมในเรื่องต่าง ๆ เพราะกิจกรรมกลุ่มยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นการจัดประสบการณ์โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่จะต้องมีการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาและลงมือกระทำซึ่งผลที่ได้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทั้งในด้านความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมในเรื่องต่างๆ สำหรับกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจะพยายามให้ผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้และเน้นการเรียนแบบถ่ายโยงความรู้ช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมมีการพัฒนาด้านการคิด และได้ฝึกทักษะการคิด สร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ ดังนั้นกิจกรรมกลุ่มจึงประกอบด้วย กิจกรรมที่ช่วยให้สมาชิกในกลุ่มได้รับความรู้ ความเข้าใจแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอันนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจและการตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อและกิจกรรมที่จะช่วยฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ และ การมีส่วนร่วมในการแสดงออกได้แก่ การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง กรณีตัวอย่าง การแสดงบทบาทสมมติ และ การฝึกปฏิบัติ

ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมกลุ่ม

ผกา บุญเรือง (2525 :110) ได้เสนอขั้นตอนในการจัดกิจกรรมกลุ่มไว้ดังต่อไปนี้

1) *ขั้นนำ* คือ การปูพื้นผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียน หรือการสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ที่จะตามมา

2) *ขั้นกิจกรรม* คือ การให้ผู้เรียนลงมือทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามกิจกรรมที่เตรียมไว้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ในภายหลัง

3) *ขั้นการอภิปรายและวิเคราะห์* คือ การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นหลังจากที่ได้ทำกิจกรรมเสร็จไปแล้ว ในขั้นนี้ผู้ดำเนินการจะต้องเป็นผู้นำทางช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์พฤติกรรมต่าง ๆ และอภิปรายร่วมกันจนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

4) *ประยุกต์ใช้และสรุป* เมื่อผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจตามที่ต้องการแล้ว ผู้ดำเนินการจะต้องช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนติดตามต่อไปถึงการนำเอาการเรียนรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริง เสร็จแล้วผู้ดำเนินการและผู้เรียนช่วยกันสรุปถึงการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้น

ศุภวดี บุญวงศ์(2527:133-134) กล่าวถึงขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มไว้ดังนี้ คือ

1) *ขั้นการมีส่วนร่วม* ระยะนี้ผู้เรียนจะเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มและเป็นผู้ลงมือปฏิบัติหรือค้นคว้าแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้นั้นด้วยตนเอง ผลการเรียนรู้จะเกิดจากผู้เรียนโดยตรง ผู้ที่มีส่วนร่วมมากก็จะได้รับผลการเรียนรู้มากขึ้นด้วย

การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆดังนี้

1.1) ทางด้านร่างกาย คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติหรือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการค้นคว้าสืบสวนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้นั้นด้วยตนเอง ซึ่งจะต้องอาศัยการแสดงออกทางด้านร่างกาย วาจาในการสื่อความหมายกับผู้อื่น เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

1.2) ทางด้านจิตใจ คือ การที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัตินั้นอย่างแท้จริง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การรับรู้แนวคิดและการเรียนรู้ทางด้านเนื้อหาเป็นอย่างดีและช่วยให้ผู้เรียนจำเนื้อหาได้อีกนาน

1.3) ทางด้านสติปัญญา คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการเห็นจริง มีการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ มีการสร้างแนวความคิดจากสิ่งที่ได้รับรู้นั้น จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียนมากขึ้นและเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิดและเหตุผล ในการพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน การตัดสินใจ การวิเคราะห์และสรุปสิ่งที่เรียนรู้นั้นด้วยตนเอง

2) *ขั้นวิเคราะห์* ผู้เรียนจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้นั้นทันที ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างกว้างขวาง สามารถประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม วิธีการ ผลของการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองดีขึ้น

3) *ขั้นสรุปและประยุกต์หลักการ* ขั้นนี้ผู้เรียนจะรวบรวมแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นแล้วสรุปเป็นหลักการของตนเอง ซึ่งจะทำได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1) การประยุกต์เพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพหรือการพัฒนาตนเองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3.2) การประยุกต์เพื่อใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ในอนาคตและเพื่อใช้ในการปรับปรุงควบคุมธรรมชาติและสังคมให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนช่วยกันคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

4) *ขั้นประเมินผล* ผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองและของกลุ่ม จากการอภิปราย ให้ข้อเสนอแนะและติชมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เทคนิคขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นนำ ขั้นกิจกรรม ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย และขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ โดยจะให้มีการประเมินผลการฝึกอบรมอยู่ในขั้นตอนสุดท้าย

ขนาดของกลุ่ม

ขนาดของกลุ่ม คือ จำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นจำนวนสมาชิกภายในกลุ่มที่เหมาะสมได้มีผู้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

ออตตาเวย์ (Otttaway.1966:7) กล่าวว่า กลุ่มควรมีขนาดเล็ก เพราะจะช่วยให้สมาชิกมีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระโดยทั่วถึงกัน โดยสมาชิกไม่ต้องใช้เสียงดังมาก ดังนั้นกลุ่มควรมีสมาชิกอย่างมากที่สุด 12 คน หรือมากกว่านั้นก็ไม่ควรเกิน 15 คน ซึ่งสอดคล้องกับคมเพชร ฉัตรศุภกุล (2522:26) ที่เห็นว่า ขนาดของกลุ่มไม่ควรเกิน 15 คน กลุ่มจะใหญ่เท่าใดขึ้นอยู่กับความจำเป็นของสถานการณ์ กลุ่มที่มีสมาชิกมากเกินไปจะทำให้การทำงานซ้ำซ้อน และเดตัน (จรีวรรณ วัฒนะจิตพงศ์.2537:19;อ้างอิงจาก Deighton.1971:225) เห็นว่า การที่กลุ่มมีขนาดใหญ่เกินไปจะทำให้โอกาสที่สมาชิกจะมีส่วนร่วมลดน้อยลงมีมากขึ้นอาจมีผลให้กลุ่มแตกแยกกันง่ายขึ้นด้วย นอกจากนี้วัตสันและแฮร์ (จรีวรรณ วัฒนะจิตพงศ์.2537:19;อ้างอิงจากWatson and Hare.n.d.) เห็นว่า กลุ่มควรมีขนาดไม่ใหญ่นักและควรมีจำนวน 5 คนเป็นอย่างน้อย แต่บางทีก็อาจกำหนดให้มีจำนวน 12-15 คนก็ได้ เพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจเพราะจะทำให้สิ้นเปลืองน้อยลง แต่ก็ควรมีการแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย 2 กลุ่มเพื่อให้มีขนาดเหมาะสม

จากแนวคิดเกี่ยวกับขนาดของกลุ่มที่ใช้ในกิจกรรมกลุ่มพอสรุปได้ว่า กลุ่มควรมีสมาชิกประมาณ 5 -15 คน เพื่อง่ายต่อการทำกิจกรรมร่วมกัน

ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม

ในเรื่องระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้เกิดกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมนั้น ไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่ใช้เอาไว้อย่างแน่นอน สำหรับในประเทศไทยยังไม่พบว่ามี

งานวิจัยที่ได้ทำการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลโดยเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการที่มีแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ ในด้านปัญญา/ความรู้ ความเข้าใจ/ การคิด ด้านความรู้สึก/จิตใจและด้านพฤติกรรม จำนวน 5 เรื่อง พบว่า มีการใช้เวลาในการพัฒนาโดยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตั้งแต่ 12-24 ชั่วโมง (สุรพงษ์ ชูเดช.2542 ; เอมอร กฤษณะรังสรรค์.2537; ดาราวรรณ ต๊ะปินตา.2535;จินดารัตน์ ปีมณี.2545 ;ผจงจิต อินทสุวรรณและคนอื่น ๆ .2547) ส่วนการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองโดยใช้การควบคุมตนใช้เวลาในการฝึกอบรมตั้งแต่ 1 เดือน - 5 เดือน (นิศารัตน์ มัธยัสถ์ถาวร. 2546; ภัทราวุธ รักกลิ่น. 2544 ;จีรวรรณ มาทวี. 2548 ;โสภิดา ลิ้มวัฒนาพันธ์. 2538 ;สุพล ชัดเชื้อ. 2535) ผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรมของกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลองไม่มีความแตกต่างกันจำนวน 1 เรื่อง นอกนั้นมีความแตกต่างกันหมด ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะใช้เวลาในการฝึกอบรมที่เป็นการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิด จิตใจและพฤติกรรม โดยใช้การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นเวลา 24 ชั่วโมงและฝึกควบคุมตนในการเลือกรับและใช้สื่อเป็นเวลา 1 เดือน

เทคนิคที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มสามารถใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จได้ โดยแต่ละวิธีนั้นจะถูกนำไปใช้แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมและตามความเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ในที่นี้จะนำเสนอตัวอย่างของเทคนิคที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งได้แก่

1) การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือหัวข้อที่กลุ่มตัดสินใจร่วมกัน โดยสมาชิกจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเป็นอิสระและอย่างเป็นธรรมชาติ การอภิปรายกลุ่มจะเปิดโอกาสให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มได้อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือประสบการณ์ซึ่งกันและกันเพื่อหาข้อสรุปหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นใดประเด็นหนึ่ง มีข้อดี คือ เป็นวิธีที่สามารถรวบรวมความคิด ประสบการณ์จากบุคคลหลายฝ่ายซึ่งจะนำไปสู่การได้ข้อสรุปหรือข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา และเปิดโอกาสให้ผู้รับการอบรมได้แสดงความคิดเห็นของตนอย่างเสรี ฝึกทักษะการแสดงออกและมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (รัตติกรณ์ จงวิศาล.2543:51-52)

2) การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นการประชุมกลุ่มซึ่งเปิดโอกาสและกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยไม่มีข้อจำกัดและไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินคุณค่าใด ๆ เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายและมีปริมาณมากที่สุด ข้อดี คือ เป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการระดมความคิดเห็นหรือการหาหนทางในการแก้ปัญหา โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันและเป็นการฝึกให้ผู้รับการอบรมรู้จักรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยปราศจากการตัดสินหรือวิพากษ์วิจารณ์ (รัตติกรณ์ จงวิศาล.2543: 52)

3) กรณีตัวอย่าง (Case) เป็นการนำเอากรณีหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงนำมา

ดัดแปลงและให้เป็นตัวอย่างในการให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกฝนหาทางแก้ปัญหานั้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ตนได้รับอย่างถี่ถ้วน รวมทั้งการนำเอากรณีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง ซึ่งทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากขึ้น (ทิศนา แขมมณี. 2522 : 201-202)

4) เกม (Game) เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ลงมือปฏิบัติหรือเข้ามามีส่วนร่วมจัดขึ้นเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น การสร้างความรู้จักคุ้นเคย การสื่อความหมาย การตัดสินใจและแก้ปัญหา เป็นต้น การเลือกใช้กิจกรรมใดนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ (นิรันดร์ จุลทรัพย์. 2544: 258 -259)

5) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นการจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้แสดงได้มีโอกาสแสดงออกตามธรรมชาติ โดยอาศัยบุคลิกภาพหรือเปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงบุคลิกภาพของเขาอย่างอิสระ วิธีการนี้มีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมติ เช่นเดียวกับเกม ผู้นำกลุ่มจะเป็นผู้สร้างสถานการณ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือสถานการณ์การประชุม ในการประชุมและการแสดง ผู้แสดงจะต้องใช้บทเจรจาและบุคลิกภาพของตนเองและสวมบทบาทนั้น ผู้นำกลุ่มจะให้ผู้แสดงได้ทราบจุดมุ่งหมายที่จำเป็นบางประการหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้ผู้แสดงอาจมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ เวลาที่ใช้แสดงจะเป็นช่วงสั้น ๆ ภายหลังการแสดงจะมีการวิเคราะห์บทบาทโดยอาศัยการสังเกตและการอภิปรายของกลุ่ม (จินดารัตน์ ปีมณี. 2545: 61-62) โดยทั่วไปจะใช้เทคนิคนี้ในกรณีที่ต้องการเปลี่ยนเจตคติ การแก้ปัญหาเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ การสั่งงาน การมอบอำนาจหน้าที่ การใช้ภาวะผู้นำและเพื่อเปิดโอกาสให้ได้แสดงพฤติกรรมใหม่ ๆ (กรมการฝึกหัดครู. 2536: 31)

6) สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือ การจำลองสถานการณ์จริงหรือสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงแล้วให้ผู้เรียนลงไปอยู่ในสถานการณ์และมีปฏิกริยาโต้ตอบกัน วิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริงผู้เรียนอาจจะไม่กล้าแสดงเพราะอาจจะเป็นการเสี่ยงต่อผลที่จะได้รับจนเกินไป (ทิศนา แขมมณี. 2522: 201-202)

7) การฝึกปฏิบัติ (Exercise) เป็นการนำทฤษฎีหรือแนวคิดตามที่เรียนรู้มาทดลองปฏิบัติในตอนท้ายของการฝึกอบรม ภายใต้การดูแลของผู้ให้การอบรม ผู้ให้การอบรมจะเป็นผู้เตรียมกิจกรรมหรือสิ่งที่จะให้ฝึกปฏิบัติไว้ล่วงหน้า หลังจากฝึกอบรมทางทฤษฎีมาแล้วอาจมีการสาธิตหรือกระทำให้ดูก่อนและให้ผู้รับการอบรมทดลองทำตาม มีข้อดี คือ ผู้รับการอบรมได้ฝึกปฏิบัติจริง ๆ ก่อนที่จะนำทักษะไปใช้และทุกคนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและเป็นเทคนิคที่จูงใจให้คนอยากจะเรียนรู้ (รัตติกรณ์ จงวิศาล.2543: 52)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ เจตคติและพฤติกรรม ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เทคนิคการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเกี่ยวกับการอภิปรายกลุ่ม กรณีตัวอย่าง การระดมสมอง เกม การแสดงบทบาทสมมติ และการฝึกปฏิบัติ เพื่อ

เปิดโอกาสให้ผู้รับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและเปิดโอกาสให้ผู้รับการฝึกอบรมได้แสดงความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของตนเองตลอดจนการฝึกปฏิบัติซึ่งจะทำให้ผู้รับการฝึกอบรมได้ทดลองปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

ในงานวิจัยของชอว์ (ประยูร บุญใช้.2544:133;อ้างอิงจาก Shaw.1986) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการกระทำของกลุ่มและบุคคลในด้านสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การแก้ปัญหาและการพิจารณาตัดสิน พบว่า นักเรียนที่มีสภาพการเรียนเป็นกลุ่มมีการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบุคคลทั้งในด้านสถานการณ์และในห้องทดลอง ส่วนด้านการแก้ปัญหาในสถานการณ์การเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มสามารถให้คำตอบได้ดีกว่าและมากกว่าบุคคล แต่จะใช้เวลามากกว่าในด้านการพิจารณาตัดสินจากการอภิปรายของกลุ่ม ชอว์สรุปว่า โดยทั่วไป กลุ่มจะมีการพิจารณาตัดสินได้แม่นยำกว่าการตัดสินเป็นรายบุคคล

ฤทัยรัตน์ ธรเสนา(2535 :151) ได้ศึกษาอัตมโนทัศน์หลายมิติของนักศึกษาพยาบาลจังหวัดอุดรธานี โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม ผลการวิจัย พบว่า การที่นักศึกษาพยาบาลได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและความสามารถของตนประสานความคิดของตนเองและกลุ่ม ทำให้นักศึกษาพยาบาลกล้าคิด กล้าทำมากยิ่งขึ้น เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความมั่นใจในตนเอง รวมทั้งตระหนักถึงคุณค่าและเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

ทัศไนยวรรณ จินตสุธานนท์ (2546) ศึกษาเรื่อง ผลการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการควบคุมตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลชัยภูมิ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลชัยภูมิ ในภาคการเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โดยเลือกเด็กที่มีคะแนนการควบคุมตนเองต่ำที่สุด จำนวน 15 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีการควบคุมตนเองก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 กล่าวคือ ภายหลังจากที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพัฒนาการควบคุมตนเองดีขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กิจกรรมกลุ่มสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทั้งในด้านของความรู้ ความคิด ความคิดเห็น เจตคติและพฤติกรรมของบุคคล ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนมีส่วนในการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง การเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวย่อมนำมาซึ่งความรู้สึกภาคภูมิใจในความสามารถของตน เห็นความสำคัญของตนเองที่มีต่อกลุ่ม นอกจากนี้อิทธิพลของกลุ่มยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตนเองและผู้อื่นด้วยเพราะเมื่อร่วมกลุ่มสมาชิกจะต้องพยายามทำความเข้าใจสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่มโดยการยอมรับฟังเหตุผล เคารพในสิทธิและหน้าที่ของกันและกัน การได้ทำงานร่วมกันทำให้เข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก ทราบถึงความรู้ความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อสมาชิกอื่น หากได้รับการยอมรับจาก

สมาชิกจะทำให้เกิดความรู้สึกแห่งการยอมรับ ความอบอุ่น สมาชิกทุกคนมีเจตคติที่ดีต่อกันทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในกลุ่ม

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม ทำให้สรุปได้ว่า กิจกรรมกลุ่มสามารถพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการเรียนรู้และการแสดงออกและช่วยให้บุคคลมีเจตคติที่ดีต่อตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองและยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม พฤติกรรมกล้าแสดงออก ดังนั้นกิจกรรมกลุ่มจึงเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทักษะและเจตคติให้แก่ผู้รับการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมได้เรียนรู้มากที่สุด สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีกิจกรรมกลุ่มมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของผู้เข้ารับการฝึกอบรม นอกจากนั้นแล้ว ในการวิจัยครั้งนี้ยังได้ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ลงมือปฏิบัติโดยการฝึกทำโครงการ

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้โครงการ

การเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตั้งอยู่บนความเชื่อพื้นฐานที่ว่าเป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้เกิดการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนริเริ่ม วางแผนและดำเนินการศึกษาด้วยตนเอง ได้ปฏิบัติเรียนรู้จากสภาพจริง โดยเป็นการพัฒนาทั้งสติปัญญาและเจตคติ รวมทั้งได้มีการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นภายใต้บรรยากาศที่ผู้เรียนได้รับการปฏิบัติจากผู้สอนอย่างให้เกียรติ เคารพความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้เรียน การเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้เรื่องหนึ่งตามความสนใจของผู้เรียนอย่างลุ่มลึกโดยผ่านกระบวนการหลักคือ กระบวนการแก้ปัญหาที่ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเองและได้เรียนรู้จากการได้รับประสบการณ์จากแหล่งความรู้เบื้องต้น

ความหมายของโครงการ

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์.(2544:81) ได้ให้ความหมายของโครงการ หรือ โครงงาน (Project) ว่า หมายถึง การสืบค้นอย่างลุ่มลึกในหัวข้อการเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนรายบุคคล กลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ทั้งชั้นเรียน ลักษณะสำคัญของโครงการ คือ การเน้นไปที่การหาคำตอบให้แก่คำถามหรือสิ่งที่อยากทราบตามหัวข้อโครงการ

อุดมศักดิ์ ธนะกิจรุ่งเรืองและคนอื่น ๆ (2543:17) กล่าวว่า โครงการ หมายถึงกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจโดยอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือกระบวนการอื่นใดไปใช้ในการศึกษาหาคำตอบในเรื่องนั้น ๆ โดยมีผู้สอนคอยกระตุ้นแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิด

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า โครงการ หมายถึง กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ศึกษา ค้นคว้าหาคำตอบให้กับสิ่งที่ผู้เรียนสนใจศึกษาอย่างลึกซึ้งโดยมีการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มี

การวางแผน ออกแบบ สร้างผลงานอย่างมีกระบวนการลำดับขั้นตอนภายใต้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำงาน มีทักษะการทำงานและเจตคติที่ดีต่อการทำงาน

หลักการของการเรียนรู้โดยใช้โครงการ

การใช้โครงการตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อและหลักการต่อไปนี้ (ทิศนา แขมมณี. 2547 : 138-139 ; อ้างอิงจาก Guzdial.1998: 47-71)

1) โครงการเป็นกิจกรรมที่มีบริบทจริงเชื่อมโยงอยู่ ดังนั้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงสัมพันธ์กับความเป็นจริง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

2) การให้ผู้เรียนทำโครงการเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าสู่กระบวนการสืบสอบ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องใช้การคิดขั้นสูงที่ซับซ้อนขึ้น ดังนั้นจึงเป็นช่องทางที่ดีในการพัฒนากระบวนการทางสติปัญญาของผู้เรียน

3) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลักช่วยให้ผู้เรียนได้ผลิตงานที่เป็นรูปธรรมออกมา ผลผลิตที่แสดงออกถึงความรู้ ความคิดของผู้เรียนนี้สามารถนำมาอภิปรายแลกเปลี่ยนและวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างชัดเจน ซึ่งผลการวิจัยทางด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ได้ชี้ชัดว่า การเรียนรู้จะพัฒนาขึ้น หากความรู้และทักษะต่าง ๆ สามารถแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน

4) การแสดงผลงานต่อสาธารณะ สามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และการทำงานให้แก่ผู้เรียนได้ ซึ่งแรงจูงใจจะมีผลต่อความใส่ใจ ความกระตือรือร้นและความอดทนในการแสวงหาความรู้ การศึกษาความรู้และการใช้ความรู้

5) การให้ผู้เรียนทำโครงการนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะกระบวนการในการสืบสอบและการแก้ปัญหาแล้วยังสามารถช่วยดึงศักยภาพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนออกมาใช้ประโยชน์ด้วย

จุดประสงค์ในการเรียนรู้โดยใช้โครงการ

ฟิตเซอรัลด์และฟิตเซอรัลด์ (อนุรักษ์ ชาติเชยแดง.2547:15-16;อ้างอิงจาก Fitzerrald ;& Fitzerrald.1955:356) กล่าวถึง จุดประสงค์ในการเรียนรู้โดยใช้โครงการว่า

1) เพื่อกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน เพราะการเรียนรู้โดยใช้โครงการ ผู้สอนจะให้ผู้เรียนได้เลือกโครงการด้วยตนเอง แต่ก่อนที่จะเลือก ผู้สอนจะต้องจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นเสียก่อน ผู้เรียนจึงสามารถเลือกโครงการได้

2) เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมต่าง ๆในสถานการณ์จริง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการทำงานได้ในที่สุด

3) เพื่อพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองที่เหมาะสม เก็บรวบรวมข้อมูลและหาความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบที่จะให้เสรีภาพในการคิดและการกระทำ

5) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่าจุดประสงค์ในการเรียนรู้โดยใช้โครงการก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้ความสามารถในการคิดและการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก

บทบาทของผู้สอนต่อการจัดกิจกรรมโครงการ

บทบาทของผู้สอนถือว่ามีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมโครงการให้ประสบความสำเร็จ ผู้สอนควรให้ความสนใจในโครงการของผู้เรียนอย่างจริงจัง มีเทคนิควิธีการในการกระตุ้นและส่งเสริมความคิดที่หลากหลาย อีกทั้งร่วมวางแผนตัดสินใจ ให้กำลังใจแก่ผู้เรียนในระหว่างดำเนินกิจกรรมโครงการ ซึ่งบทบาทของผู้สอนต่อการจัดกิจกรรมโครงการแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้ (สุกัญญา วุฒิรัตน์. 2547: 56-57)

1) *ระยะเริ่มต้น* เป็นระยะที่ยุ่งยากที่สุดในการจัดกิจกรรม เพราะจะต้องมีการเลือกหัวข้อปัญหาที่จะศึกษา ในระยะนี้ผู้สอนต้องให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ซึ่งสามารถทำได้ดังนี้

1.1) กระตุ้นและเร้าความสนใจของผู้เรียน เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมโครงการ ผู้สอนอาจตั้งคำถามง่าย ๆ จากสิ่งใกล้ตัวของผู้เรียนหรือให้ผู้เรียนศึกษาตัวอย่างโครงการที่สำเร็จแล้ว

1.2) แนะนำวิธีการจัดกิจกรรมโครงการและเลือกหัวข้อเรื่องหรือปัญหาที่จะศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจและศึกษาเพิ่มเติม

1.3) จัดให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ

1.4) ช่วยแนะนำในการวางโครงเรื่องย่อและวางแผนการทำงาน ให้คำปรึกษาในการทำโครงการ

2) *ระยะที่ผู้เรียนจัดทำโครงการ* บทบาทของผู้สอนที่ควรปฏิบัติมีดังนี้

2.1) แนะนำการสร้างทักษะสัมพันธ์กับผู้อื่นในการทำงานร่วมกัน

2.2) ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน โดยพิจารณาแผนการดำเนินการ ให้ความช่วยเหลือหากผู้เรียนต้องการคำปรึกษา

2.3) จัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพบปะ รวมกลุ่มเพื่อรายงานปากเปล่าโดยมีผู้สอนร่วมอยู่ด้วยซึ่งถือว่าเป็นวิธีหนึ่งในการติดตามความก้าวหน้าและช่วยแก้ปัญหาซึ่งกันและกันระหว่างผู้เรียน

2.4) กระตุ้นให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการทำงานให้ประสบความสำเร็จในทุกขั้นตอน

3) *ระยะสิ้นสุดการจัดกิจกรรมโครงการ* บทบาทของผู้สอนที่ควรปฏิบัติมีดังนี้

3.1) ตรวจสอบการเขียนรายงาน

3.2) ประเมินผลโครงการซึ่งควรมีการประเมินร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงผลงานให้ดียิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า บทบาทของผู้สอนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดกิจกรรมโครงการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง บทบาทของผู้สอนจะต้องเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก ให้คำปรึกษาและให้การติดตามการดำเนินกิจกรรมโครงการของผู้เรียนตั้งแต่ต้นจนจบ

ขั้นตอนของการเรียนรู้โดยใช้โครงการ

ริสค์และลาร์ดิซาเบล(อนุรักษ์ ชาติเชยแดง. 2547: 16 ; อ้างอิงจาก Risk.1958: 473-474 ; Lardizabel.1970: 56-57) ได้เสนอขั้นตอนของการดำเนินการเรียนรู้โดยใช้โครงการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดจุดมุ่งหมาย ขั้นนี้ผู้สอนจะต้องจัดหาสถานการณ์เพื่อเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อผู้เรียนเลือกหัวข้อโครงการขึ้นมาแล้วก็ทำการกำหนดจุดประสงค์ของโครงการว่า โครงการนั้นจะศึกษาอะไร จะทำอะไร ในขั้นนี้บทบาทของผู้สอนคือ ช่วยเร้าให้ผู้เรียนสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้สอนจะต้องจัดสถานการณ์ใช้สื่อหรือกรณีตัวอย่างเรื่องราวต่างๆ ที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ วุฒิภาวะและความต้องการของผู้เรียน

ขั้นที่ 2 วางแผน เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนเสนอแนวทางหรือขั้นตอนต่าง ๆที่ตนเองคิดว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลหรือดำเนินการแก้ปัญหา ซึ่งผู้สอนจะต้องช่วยเสนอแนะชี้นำขั้นตอนที่เหมาะสม

ขั้นที่ 3 ดำเนินการ เป็นขั้นที่ผู้เรียนต้องดำเนินการตามแผนที่วางไว้ โดยผู้สอนจะต้องคอยกำกับดูแลให้ผู้เรียนดำเนินการตามแผน และอาจจะต้องช่วยแก้ปัญหา ถ้าผู้เรียนไม่สามารถดำเนินการตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 4 ประเมินผล เป็นขั้นที่ผู้เรียนประเมินผลงานของตนเองเป็นการประเมินการดำเนินการหรือประเมินผลที่ได้จากโครงการ

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2531: 17-38) ได้เสนอขั้นตอนการทำโครงการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องดำเนินการต่อเนื่องและมีการดำเนินงานหลายขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มถึงขั้นสุดท้ายดังนี้

1) การคิดและเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ ขั้นนี้นับเป็นขั้นที่สำคัญ ผู้เรียนจะต้องคิดและเลือกด้วยตนเอง โดยทั่วไปหัวข้อเรื่องของโครงการมักจะได้มาจากปัญหา คำถามหรือความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของผู้เรียนเอง

2) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้และการสำรวจวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้ผู้เรียนได้แนวคิดที่จะกำหนดขอบเขตที่ศึกษาเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น จนสามารถออกแบบและวางแผนการดำเนินโครงการได้อย่างเหมาะสม

3) การจัดทำเค้าโครงของโครงการ โดยทั่ว ๆ ไปจะเขียนเพื่อแสดงแนวคิด แผนงานและขั้นตอนของการทำโครงการนั้น ซึ่งประกอบด้วย ชื่อโครงการ ชื่อผู้ทำโครงการ ชื่อที่ปรึกษาโครงการ ที่มาและความสำคัญของโครงการ จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า(ถ้ามี) วิธีการดำเนินงาน แผนการปฏิบัติงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ และเอกสารอ้างอิง

4) การลงมือทำโครงการ เมื่อเค้าโครงของโครงการได้รับความเห็นชอบแล้ว ขั้นต่อไปคือการลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในโครงการ

5) การแสดงผลงาน จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนสำคัญอีกประการหนึ่งของการทำโครงการ เรียกได้ว่าเป็นงานขั้นสุดท้าย เป็นการแสดงผลิตผลของความคิดและความพยายามทั้งหมดที่ผู้ทำโครงการได้ทุ่มเทและเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจถึงผลงานนั้น การแสดงผลงานอาจอยู่ในรูปของการจัดนิทรรศการ หรือในรูปของการรายงานปากเปล่าไม่มีการแสดงผลงาน อย่างไรก็ดีไม่ว่าจะเลือกรูปแบบใด ควรจัดให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

5.1) ชื่อโครงการ ชื่อผู้ทำโครงการ ชื่อที่ปรึกษาโครงการ

5.2) คำอธิบายย่อ ๆ ถึงเหตุจูงใจในการทำโครงการและความสำคัญของโครงการ

5.3) วิธีดำเนินการโดยเฉพาะขั้นตอนที่เด่นและสำคัญ

5.4) การสาธิตหรือแสดงผลที่ได้จากการทดลอง

5.5) ผลการสังเกตและข้อมูลเด่น ๆ ที่ได้จากการทำโครงการ

จากขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การคิดและเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการตามความสนใจเป็นขั้นตอนแรก หลังจากนั้นจะตามด้วยวางแผน ออกแบบการทำโครงการ การดำเนินการตามแผน เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ วิเคราะห์ สังเคราะห์และนำมาเรียบเรียงข้อมูลให้สมบูรณ์ผ่านการทดสอบและประเมินผลก่อนที่จะแสดงผลงานนำเสนอออกสู่สาธารณะต่อไป

การประเมินผลการทำโครงการ

การประเมินผลการทำโครงการทำได้หลายวิธี เช่น การประเมินตนเอง การประเมินโดยเพื่อน การเขียนบันทึกการเรียนรู้ประจำสัปดาห์ว่าได้เรียนรู้อะไร รู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับการเรียนรู้และต้องการทำอะไรต่อไปในอนาคต (นฤมล นุตาคม.2543 :35-46)

การประเมินผลโครงการควรใช้การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง (Authentic Assessment) ส่วนวิธีการประเมินผลโครงการนั้น ได้แก่ (พนิดา สินสุวรรณ และชรินทร์ มั่งคั่ง. 2546 :27)

1) การสังเกต

2) การสัมภาษณ์ การสอบถาม

3) การวัดความรู้ ความสามารถ ควรเป็นแบบสอบถามปลายเปิดเพื่อดูความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ความเข้าใจเดิมกับสิ่งที่ได้เพิ่มเติมจากประสบการณ์ในการปฏิบัติโครงการ

4) การรายงาน จะเป็นการเขียนรายงานหรือเล่าขั้นตอนหรือประสบการณ์ในการทำโครงการก็ได้

5) แฟ้มผลงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้โครงการ

ซีเกล (วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์.2545:86;อ้างอิงจาก Siegel.2000) ได้นำการเรียนแบบโครงการมาใช้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางธุรกิจบนเครือข่ายเวิลด์ไวด์เว็บแก่นักศึกษาสาขาวิชาการตลาด สำหรับวิธีการศึกษา ซีเกลแบ่งโครงการเพื่อพัฒนาทักษะสติปัญญาออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นระยะที่ทบทวนให้มีแนวคิดทางสติปัญญาสามารถทำได้โดยการนำอภิปราย การให้แบบฝึกสถานการณ์ การให้ผู้เรียนนำเสนอรายงานหน้าชั้นเรียน การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การนำสถานการณ์ปัจจุบันที่เกี่ยวข้องมาอภิปรายในประเด็นเกี่ยวกับความสามารถทางสติปัญญาที่มีต่อระบบเศรษฐกิจการตลาด ระยะที่ 2 เป็นการทำโครงการ โดยแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มละประมาณ 12-26 คน แล้วให้ผู้เรียนทำกิจกรรมโครงการ ซึ่งแบ่งเป็นโครงการ 3 ระดับย่อย ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเวลา กล่าวคือ โครงการระดับที่ 1 ให้ผู้เรียนนำเสนอโครงการแข่งขันทางด้านสติปัญญาในเชิงธุรกิจโดยให้เวลา 2-4 สัปดาห์ จำนวนคนในทีมย่อยในระดับที่ 1 ให้เป็นรายบุคคลหรือให้จับคู่ช่วยกันทำได้ ต่อมาโครงการระดับที่ 2 ให้มีการขยายขอบเขตของโครงการเพิ่มขึ้นจนถึงโครงการในระดับที่ 3 เป็นโครงการเกี่ยวกับการตลาดในระดับนานาชาติและนำเสนอบนเว็บ ผลการศึกษาในครั้งนี้ได้รับผลตอบสนองที่ดีมาก เนื่องจากว่า การเรียนแบบโครงการนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสข้อมูล และสถานการณ์จริงในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงในปัจจุบัน

ไชด์ริสต์ (สุกัญญา วุฒิรัตน์.2547:62;อ้างอิงจากChildrese.1983:3280-A) ศึกษาผลการทำโครงการวิทยาศาสตร์ที่มีต่อการพัฒนาทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจต์ในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เลือกเรียนวิชาเคมี จำนวน 73 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่ต้องทำโครงการ 2) กลุ่มที่เลือกทำโครงการหรือไม่ทำก็ได้ 3) กลุ่มที่ไม่ต้องทำโครงการ ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง 9 สัปดาห์มีพัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจต์ไม่แตกต่างกัน เมื่อทดสอบความคิดเชิงวิทยาศาสตร์พบว่า นักเรียนที่ทำโครงการวิทยาศาสตร์มีระดับพัฒนาการการเรียนรู้ตามทฤษฎีของเพียเจต์สูงขึ้น

คอลลินส์ (ไพรัตน์ ไหลไผ่ทอง.2538:64; อ้างอิงจาก Collin.1956) ได้ทดลองวิธีสอนแบบโครงการในวิชาคณิตศาสตร์ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการทดลองปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบโครงการมีผลสัมฤทธิ์ในการคำนวณสูงกว่ากลุ่มควบคุม ทั้งนี้เพราะว่า การสอนแบบโครงการช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความอยากรู้และมีการฝึกฝนที่เป็นระบบด้วย

อารีรัตน์ ขวัญทะเล (2546) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องจำนวนและตัวเลขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการทำโครงงานทางคณิตศาสตร์ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องจำนวนและตัวเลขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการทำโครงงานทางคณิตศาสตร์สูงกว่าการเรียนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ สุกัญญา วุฒิรัตน์ (2547) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่

มีความสามารถพิเศษทางคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังการสอนโดยใช้โครงงานคณิตศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลระยอง ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางคณิตศาสตร์หลังการสอนโดยใช้โครงงานคณิตศาสตร์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สามารถ สุขาวงษ์ (2537) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการทำงานกลุ่มและความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนแบบโครงการโดยใช้การเรียนแบบร่วมมือ ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 พฤติกรรมการทำงานกลุ่มของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05และความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้โครงการ พบว่า การเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความสนใจและความถนัดของตนเอง ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดระดับสูง พัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา ทักษะทางวิชาการและทักษะทางสังคม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติ มีทักษะกระบวนการ มีบุคลิกภาพที่ดี สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มีผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้โดยผู้เรียนที่ได้รับการสอนด้วยการทำโครงการจะมีพัฒนาการ ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ความสามารถในการคิดวิจารณญาณและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ทำโครงการ

แนวคิดการถ่ายโยงการเรียนรู้

การถ่ายโยงการเรียนรู้ตรงกับภาษาอังกฤษว่าTransfer of Learning หมายถึง ประสบการณ์หรือการกระทำในเรื่องหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระทำในคราวต่อไป (สุชา จันทร์เอม.2544:186) ในการฝึกอบรมส่วนมากกระทำกันไปโดยเชื่อว่า เรื่องที่สอนไปแล้วจะโอนไปสู่สถานการณ์ใหม่ ๆ ได้

หลักการถ่ายโยงการเรียนรู้

ธอร์นไดก์ จัดต์และนักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ได้ให้ข้อสรุปที่เหมือนกันว่า การถ่ายโยงการเรียนรู้ต้องอาศัยสถานการณ์และองค์ประกอบหลายอย่างจึงจะทำให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้และการถ่ายโยงการเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติหรือตามธรรมชาติแต่จะต้องมีองค์ประกอบหรือหลักเกณฑ์ดังนี้ (อารี พันธ์มณี.2546 :264-265)

1) การถ่ายโยงการเรียนรู้โดยความคล้ายคลึง การถ่ายโยงการเรียนรู้จะเกิดขึ้นและมีมากขึ้น หากสถานการณ์การเรียนรู้ทั้ง 2 สถานการณ์มีความคล้ายคลึงกัน การเรียนรู้เดิมจะช่วย

ส่งเสริมการเรียนรู้ใหม่ให้ดีขึ้น สะดวก ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งลักษณะความคล้ายคลึงอาจจะมีในด้านเนื้อหา วิธีการ หลักการก็ได้ ตัวอย่างเช่น การเรียนวิชาคณิตศาสตร์มาก่อน จะช่วยให้การเรียนวิชาฟิสิกส์ดีขึ้น หรือการจัดกิจกรรมสภาพภายในห้องเรียนให้คล้ายคลึงกับสภาพที่นักเรียนจะไปพบนอกห้องเรียน เช่น การพูดต่อหน้าในที่สาธารณะ การจัดสถานการณ์จำลอง เป็นต้น ซึ่งจากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงความคล้ายในเนื้อหา วิธีการ และทำให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ได้

2) การถ่ายโยงการเรียนรู้โดยการสรุปความ การถ่ายโยงการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ หากสถานการณ์การเรียนรู้เดิมทำให้ผู้เรียนเข้าใจแจ่มแจ้งจนสามารถสรุปเป็นหลักเกณฑ์ หลักการเพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้ใหม่ได้

3) การถ่ายโยงการเรียนรู้โดยความสัมพันธ์ การถ่ายโยงการเรียนรู้โดยความสัมพันธ์จะเกิดขึ้นได้ หากสถานการณ์การเรียนรู้เดิมมีกระสวนหรือรูปแบบ ก็จะนำกระสวนเดิมมาเทียบเคียงกับกระสวนใหม่ ใช้กระสวนแห่งความสัมพันธ์เป็นเครื่องช่วยให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้

4) การถ่ายโยงการเรียนรู้โดยทางเจตคติและอุดมคติ การถ่ายโยงการเรียนรู้ในลักษณะนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการมีเจตคติและอุดมคติที่ดีและมั่นคง เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมทำให้การทำงานอย่างอื่นเป็นระเบียบไปด้วย

ในการฝึกอบรมครั้งนี้ วิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมจะส่งเสริมให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้เชิงบวก กล่าวคือ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการฝึกทำโครงการ ยิ่งไปกว่านั้นการฝึกอบรมควรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์จริงในชีวิตประจำวัน การฝึกอบรมควรเน้นให้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์และทำให้มีความหมายต่อชีวิต ไม่ใช่เรียนให้รู้เพียงอย่างเดียวแต่ต้องให้เข้าใจชัดเจนจนสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในสภาพจริงจึงจะทำให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ ในการฝึกอบรมวิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมควรสอนเป็นลำดับขั้นจากง่ายไปยาก จากเรื่องใกล้ตัวไปไกลตัว จากทักษะเบื้องต้นสู่ทักษะที่สูงขึ้นเพื่อทำให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ที่ดี นอกจากนี้วิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกฝนตนเอง หลังจากที่ได้เรียนรู้มาแล้วเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดทักษะความชำนาญและพัฒนาความสามารถให้สูงขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับชุดฝึกอบรม

ชุดฝึกอบรม

ชุดฝึกอบรม หมายถึง สื่อการฝึกอบรมแบบประสมที่กำหนดวิธีการสอนของวิทยากรและกิจกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ รวมทั้งระบุเอกสาร วัสดุ อุปกรณ์ และแบบทดสอบที่ใช้ประเมินผลการฝึกอบรมแต่ละวิชา โดยมีขั้นตอนการสร้างอย่างมีระบบ (ชมนาด พงศ์นพรัตน์.2526:1)

ชุดฝึกอบรมเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมประเภทหนึ่งที่ประกอบด้วยวัตถุประสงค์การฝึกอบรม เนื้อหา กิจกรรม วิธีการสอนและการประเมินการฝึกอบรม ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2

ประเภทคือ ชุดฝึกอบรมที่ศึกษาได้ด้วยตนเอง (Self-Learning Module) และ ชุดฝึกอบรมที่ต้องสอนและทำกิจกรรม (Teaching Module) (Pareek;&Roa.1980: 92)

ชุดฝึกอบรมโดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (สุเทพ หุ่นสวัสดิ์. 2540: 14-15)

1) วัตถุประสงค์การฝึกอบรม ในวัตถุประสงค์จะระบุว่า เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมผ่านการฝึกอบรมแล้วควรมีพฤติกรรมเช่นใด พฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวที่แสดงออกจะเป็นผลจากการเรียนรู้ ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมควรระบุในลักษณะของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม คือ สามารถวัดได้ สังเกตได้

2) เนื้อหาของการฝึกอบรม เป็นเรื่องราวหรือกิจกรรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

3) วิธีการฝึกอบรม หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ซึ่งมีหลายวิธี คือ

3.1) การศึกษาด้วยตนเอง หมายถึง การฝึกอบรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถศึกษาด้วยตนเองโดยทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองตามที่ระบุไว้ในคู่มือ

3.2) การบรรยาย เป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฟังการบรรยายจากวิทยากรที่จัดให้ตลอดระยะเวลาการฝึกอบรม

3.3) ใช้ทั้ง 2 วิธีประกอบกัน คือ มีทั้งการบรรยายจากวิทยากรและให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมศึกษาเองบางส่วน

4) สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม หมายถึง สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ใช้ในการฝึกอบรม เช่น วิดีทัศน์ สไลด์ แผ่นโปร่งใส คู่มือ แบบฝึกหัด เอกสารที่เกี่ยวข้องและอุปกรณ์ที่อาจมี

5) การประเมินผลการฝึกอบรม หมายถึง การวัดผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์เพียงใด เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ซึ่งสามารถวัดได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์หรือการใช้แบบทดสอบ

สำหรับชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อนี้เป็นชุดฝึกอบรมที่มุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการอบรมจากวิทยากรและมีการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองตามที่ระบุไว้ในคู่มือโดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมมีความรู้และทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อได้ มีความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและมีเจตคติที่ดีต่อการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์ประกอบของชุดฝึกอบรมจะประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม 2) เนื้อหาของการฝึกอบรมซึ่งจะจัดลำดับตามกระบวนการทางจิตและคำนึงถึงความยากง่ายอย่างเป็นระบบและสัมพันธ์กันอย่างเป็นขั้นตอน 3) วิธีการฝึกอบรม 4) สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม และ 5) การประเมินผลการฝึกอบรม

การพัฒนาชุดฝึกอบรม

เนื่องจากชุดฝึกอบรมประกอบด้วยองค์ประกอบหลายส่วน เช่น วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการฝึกอบรม สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรมและการประเมินผล ดังนั้นในการพัฒนาชุดฝึกอบรมจึงจะต้องพิจารณาในส่วนต่าง ๆดังกล่าวทั้งหมดอย่างเป็นระบบว่าในการพัฒนาชุดฝึกอบรมนั้นควรใช้วิธีการใด อย่างไร ซึ่งมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุดฝึกอบรมไว้ดังนี้

พารีคและโร (Pareek;&Roa.1980:1)ได้พัฒนาชุดฝึกอบรมโดยดำเนินการตามขั้นตอน ซึ่งมีอยู่ 7 ขั้นต่อไปนี้ คือ

1) ระบุปัญหาในเรื่องระดับความสามารถของคนหรือองค์การ วิเคราะห์แล้วเห็นว่ามีความจำเป็นต้องแก้ไขและสามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม

2) กำหนดกลวิธีในการฝึกอบรม เมื่อพิจารณาว่าการแก้ปัญหาต้องใช้วิธีการฝึกอบรม ผู้พัฒนาชุดฝึกอบรมจะต้องกำหนดยุทธวิธีในการฝึกอบรมว่าควรจะใช้รูปแบบและเทคนิควิธีใดบ้างในการฝึกอบรม

3) ระบุความจำเป็นในการฝึกอบรม ขั้นตอนนี้นับว่ามีความสำคัญในการพัฒนาชุดฝึกอบรมเพราะจะทำให้ชุดฝึกอบรมนั้นมีวัตถุประสงค์ตรงกับปัญหาและความจำเป็นการฝึกอบรม

4) พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนที่จะต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงกับปัญหาและความจำเป็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม แบ่งได้ 3 ขั้นตอนสำคัญ ๆ ดังนี้ คือ

4.1) การกำหนดวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ดังกล่าวจะต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพราะจะช่วยให้สามารถกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นในการฝึกอบรมเป็นพื้นฐาน

4.2) การคัดเลือกเนื้อหา จะต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เป็นสิ่งใหม่และเป็นที่น่าสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยพิจารณาจากวัยและระดับความรู้เดิมด้วย

4.3) การเลือกกิจกรรมการเรียนหรือประสบการณ์การเรียน นอกจากจะต้องเป็นการส่งเสริมให้บรรลุวัตถุประสงค์แล้ว ประสบการณ์ที่จัดให้จะต้องน่าสนใจและเป็นการส่งเสริมกันระหว่างประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ได้หลายทาง ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่สามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

5) เลือกสื่อในการฝึกอบรม การที่บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้ดีนั้นจำเป็นต้องมีการสื่อความหมายที่ดีเพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม สื่อจึงนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากในการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ จากผู้พูดไปยังผู้ฟัง สื่อที่กล่าวถึงนี้หมายถึง วัสดุ เครื่องมือ หรือวิธีการช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความสนใจและกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการฝึกอบรม โดยในการใช้สื่อเพื่อการอบรมควรยึดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้เป็นพื้นฐานในการนำสื่อมาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

6) ดำเนินการฝึกอบรม เป็นขั้นที่นำชุดฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอน การ

ประเมินผลที่ใช้ในระหว่างฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมว่าสามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ต้องคำนึงถึงกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการฝึกอบรมว่าเป็นไปตามขอบเขตที่กำหนดไว้หรือไม่

7) ประเมินผลการฝึกอบรม เป็นการประเมินจุดมุ่งหมายในด้านความรู้และด้านการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมภายหลังจากการฝึกอบรมอาจใช้วิธีสัมภาษณ์ สังเกตหรือทดสอบร่วมกันก็ได้

ในการพัฒนาชุดฝึกอบรมครั้งนี้จะเริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหาของการรู้เท่าทันสื่อในสังคมไทยปัจจุบัน ต่อจากนั้นจะทำการกำหนดยุทธวิธีในการฝึกอบรมว่าจะใช้รูปแบบและเทคนิควิธีการใดบ้าง มีการระบุกล่าวถึงความจำเป็นของการฝึกอบรม หลังจากนั้นจะทำการพัฒนาชุดฝึกอบรม โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ คัดเลือกเนื้อหาและกิจกรรมที่ส่งเสริมให้การฝึกอบรมบรรลุผล มีการเลือกสื่อในการฝึกอบรมที่น่าสนใจและช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ ต่อจากนั้นจะนำชุดฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมเกี่ยวกับเนื้อหา สื่อ กิจกรรมที่ใช้และมีการประเมินผลการฝึกอบรมว่าทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ การสังเกต การรายงานตนเอง การตอบแบบสอบถามและการใช้แบบทดสอบหรือแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยหลายเรื่องได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งสามารถนำมาเสนอได้ดังนี้

แกทเธอร์โคล (Gathercoal.1991) ได้ทำการศึกษาเพื่อวัดผลหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อที่สอนให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ว่ามีผลต่อการทำความเข้าใจของนักเรียนต่อโฆษณาทางโทรทัศน์และข้อความโน้มน้าวใจหรือไม่ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองในการศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การสอนหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถยกระดับความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อโฆษณาทางโทรทัศน์และข้อความโน้มน้าวใจได้ โดยภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งการทำความเข้าใจโฆษณาทางโทรทัศน์และข้อความโน้มน้าวใจ ผลการศึกษาให้ข้อเสนอแนะว่า การสอนหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาความเข้าใจต่อโฆษณาทางโทรทัศน์และข้อความโน้มน้าวใจของนักเรียนได้

ออสตินและจอห์นสัน (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์.2543:122-123; อ้างอิงจากAustin;& Johnson. 1997)ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของการอบรมเกี่ยวกับความรู้เท่าทันสื่อให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต่อการรับรู้โฆษณาสุรา บรรทัดฐานทางสังคมเกี่ยวกับสุรา ความคาดหวังสำหรับการดื่มและพฤติกรรมเกี่ยวกับสุรา ใช้การวิจัยเชิงทดลองโดยใช้แบบแผน Solomon Four- Group เก็บ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาสรุปได้ว่า

1) ผู้วิจัยพบว่า การอบรมเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อมีผลต่าง ๆ ได้แก่ (1) ผลทันที คือ นักเรียนมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับเจตนาโน้มน้าวใจ การมองว่าตัวละครในโฆษณาไม่ค่อยเหมือนบุคคลที่พวกเขารู้จักในชีวิตจริงและไม่ค่อยเป็นที่ปรารถนา นักเรียนลดความต้องการที่จะ

เป็นเหมือนตัวละครในโฆษณา ลดความคาดหวังผลลัพธ์ในเชิงบวกจากการดื่มสุรา และลดความน่าจะเป็นที่จะเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับสุรา (2) ผลทางอ้อมที่พบคือ การรับรู้เกี่ยวกับความพยายามสร้างความจริงของโทรทัศน์และทัศนะที่พวกเขามีต่อบรรทัดฐานทางสังคมเกี่ยวกับสุรา

2) การอบรมจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อกล่าวถึงสุราอย่างเฉพาะเจาะจง

3) การอบรมจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นในกลุ่มเด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย

ฟีลก์ (Fealk.1998) ได้ทำการประเมินประสิทธิผลของโครงการ “Aducation”หรือ โครงการอบรมการรู้เท่าทันสื่อโฆษณาซึ่งมีระยะเวลา 1 วันที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มการตระหนักรู้ในเรื่องโฆษณาให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโครงการ “Aducation”จะมีความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์โฆษณามากกว่ากลุ่มควบคุมและสามารถระบุเทคนิคการโน้มน้าวใจที่ใช้ในการโฆษณาได้มากกว่ากลุ่มควบคุม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโครงการ “Aducation”มีความรู้เกี่ยวกับการโฆษณามากกว่ากลุ่มควบคุมและสามารถระบุเทคนิคการโน้มน้าวใจที่ใช้ในการโฆษณาได้มากกว่ากลุ่มควบคุม นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ “Aducation”มีเจตคติเชิงวิพากษ์ต่อโฆษณา อย่างไรก็ตาม นักเรียนได้รายงานว่าตนเองมีความเข้าใจเกี่ยวกับแรงจูงใจของผู้โฆษณาค่อนข้างต่ำ และมีความเข้าใจการโน้มน้าวใจของผู้โฆษณาสูงขึ้นเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ข้อจำกัดของงานวิจัยนี้อาจเนื่องมาจากเงื่อนไขด้านเวลาที่มีระยะเวลาในการเข้าร่วมโครงการเพียง 1 วัน

ฮอบส์ (Hobbs.1998) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลวิธีการสอนแบบต่าง ๆที่ใช้สอนการรู้เท่าทันสื่อตามหลักสูตร สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการฝึกหัดวิเคราะห์สื่อและมีประสบการณ์ในการผลิตสื่อภาพยนตร์และวิดีโอในชั้นเรียนบ่อยครั้งโดยไม่พึ่งแต่เพียงวัสดุการสอนที่จัดไว้ตามหลักสูตรจะทำคะแนนการวิเคราะห์สื่อรายการข่าวโทรทัศน์ได้ดีกว่า ผลที่ได้นี้ยังชี้ให้เห็นอีกว่านักเรียนในชั้นที่สอนทักษะการรู้เท่าทันสื่อรวมเข้าไปในหลักสูตรที่มีอยู่เดิมจะมีทักษะการประมวลผลข้อมูลข่าวสารสูงกว่าและมีการจำและเข้าใจแนวคิดที่นำเสนอในวิดีโอได้ดีกว่า

ฮอบส์ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 132; อ้างอิงจากHobbs.1999) ได้ทำการศึกษาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มของวัยรุ่นชาวออสเตรเลีย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวัดทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนมัธยมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนักเรียนที่ได้รับการสอนวิชาสื่อมวลชนศึกษาอย่างเข้มข้นเป็นระบบกับนักเรียนที่ได้รับการสอนสื่อมวลชนศึกษาที่มีความเข้มข้นน้อยกว่า ผลการวิจัยพบว่า

1) ความสามารถของนักเรียนในการวิเคราะห์สารจากสื่อทั้งโฆษณาและข่าวมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม โดยกลุ่มที่ได้รับการสอนวิชาสื่อมวลชนศึกษาอย่างเข้มข้นมากกว่าจะมีความสามารถในการวิเคราะห์สารสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนอย่างเข้มข้นน้อยกว่า

2) นักเรียนมีทักษะในการวิเคราะห์โฆษณาโทรทัศน์ได้ดีกว่าการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์

3) นักเรียนแสดงระดับความสามารถในการวิเคราะห์สื่อแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของ

เนื้อหาสื่อ

4) ความเข้าใจสื่อและนิสัยการบริโภคสื่อมีความสัมพันธ์กับทักษะการวิเคราะห์สื่อ

5) การมีทักษะในการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อมากขึ้นไม่มีผลทำให้การบริโภคสื่อลดลง

เจอร์นิแกน (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์.2543: 134-135; อ้างอิงจากJernigan.1998) ได้ทำการศึกษาเพื่อสร้างหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาสำหรับวัยรุ่นผิวดำ งานวิจัยดังกล่าวเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่มเพื่อถามเกี่ยวกับการใช้และความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อมวลชน จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้มาสร้างหลักสูตรนำร่องให้เหมาะสมกับวัยรุ่นผิวดำและนำไปทดลองใช้และประเมินผลโดยวัยรุ่นผิวดำ โดยใช้แบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิจารณญาณก่อนและหลังเข้าร่วมหลักสูตรนี้ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมหลักสูตรมีทักษะการคิดวิจารณญาณดีขึ้น สามารถสรุป จำแนกการอนุมานและการลงความเห็นโดยทั่วไปและรู้จักหาสื่อทางเลือกอื่นที่ไม่ใช่สื่อกระแสหลัก นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้ยังชี้ให้เห็นอีกว่า วัยรุ่นผิวดำที่ร่วมหลักสูตรสามารถประมวลข้อมูลที่เข้ามาในสภาพการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฟูเออร์สไตน์ (Feuerstein.1999) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในการช่วยพัฒนาการคิดวิจารณญาณของนักเรียนอายุระหว่าง 10-12 ปี ในอิสราเอลตอนเหนือ โดยวัดการคิดวิเคราะห์ที่นักเรียนมีต่อเนื้อหาของสื่อในระดับผิวเผินและเนื้อหาในระดับที่แฝงนัยยะโดยใช้การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าผลของหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อต่อการส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่เรียนในหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถวิเคราะห์สื่อได้ดีขึ้นตามลำดับ เมื่อเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน และเมื่อนักเรียนผ่านประสบการณ์การรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น กล่าวคือ เข้าร่วมหลักสูตรเป็นระยะเวลานานขึ้นจะมีความสามารถในการวิเคราะห์สื่อและทักษะการคิดวิจารณญาณมากขึ้น

เยทส์(Yates. 2000) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อที่มีต่อการตอบสนองของเด็กต่อข่าวสารโน้มน้าวใจภายใต้กรอบแนวคิด Elaboration Likelihood Model การวิจัยครั้งนี้ใช้การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเป็นตัวแปรคั่นกลางในกระบวนการโน้มน้าวใจ และใช้การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อส่งผลต่อเจตคติของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาแตกต่างกัน กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมจะมีเจตคติในทางลบต่อผลิตภัณฑ์โฆษณา โฆษณาทางโทรทัศน์ และบริบทรอบๆ ด้าน ผลการศึกษาได้เสนอแนะว่า การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อจะทำให้ผู้ได้รับการศึกษาเกิดความสงสัยเนื้อหาสารในเชิงการค้ามากขึ้น เพราะพวกเขาตระหนักถึงเทคนิคที่ผู้โฆษณาใช้ในการชักจูงใจผู้ชม ถ้าเด็กมีการตระหนักถึงเทคนิคโน้มน้าวใจที่ผู้โฆษณานำมาใช้มากขึ้นแล้ว พวกเขาก็พร้อมที่จะวิเคราะห์และวิพากษ์ในเชิงการค้ามากขึ้นและมีการตัดสินใจที่ดียิ่งขึ้นในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อควรถูกจัดไว้เป็นหลักสูตรในโรงเรียนที่จะมีประสิทธิภาพในการสร้างผู้รับสื่อที่มีความสามารถเชิงวิพากษ์

ฮินดิน (Hindin. 2001)ได้ทำการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรการให้การศึกษาด้านโภชนาการและการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพ่อแม่ การวิจัยนี้ถูกออกแบบมาเพื่อ (1) เพิ่มความตระหนักรู้

ในผลกระทบของโฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีต่อข้อเรียกร้องในการซื้ออาหารของเด็กก่อนวัยเรียน (2) เพิ่มทักษะในการใช้โฆษณาทางโทรทัศน์เกี่ยวกับอาหารเพื่อสอนให้เด็กรู้เกี่ยวกับตัวเลือกอาหารที่ดีต่อสุขภาพและวิธีการชมโฆษณาทางโทรทัศน์อย่างวิเคราะห์วิพากษ์ การศึกษานี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีการทดสอบก่อนและหลัง มีกลุ่มควบคุมเพื่อเปรียบเทียบ ผลลัพธ์ของการประเมินวัดจากความเข้าใจของพ่อแม่ต่อเทคนิคการโน้มน้าวใจของโฆษณา ความสามารถในการแยกแยะคำกล่าวอ้างและข้อเท็จจริงในโฆษณา ผลลัพธ์ที่คาดหวัง ค่านิยม การรับรู้ความสามารถของตนและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพูดคุยเกี่ยวกับโฆษณากับเด็กในขณะที่ชมอยู่ด้วยกันหรือในการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องให้ซื้ออาหารในร้านค้า ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในกลุ่มควบคุม แต่ผลที่พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001-.05 ถูกพบในกลุ่มทดลอง ในตัวแปรความเข้าใจเกี่ยวกับโฆษณาทางโทรทัศน์ เจตคติต่อโฆษณาทางโทรทัศน์ ผลลัพธ์ที่คาดหวัง ค่านิยม การรับรู้ความสามารถของตน และพฤติกรรม ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรการให้การศึกษาทางโภชนาการและการรู้เท่าทันสื่อช่วยให้พ่อแม่เข้าใจเทคนิคการโน้มน้าวใจในโฆษณาได้ดีขึ้น สามารถแยกความแตกต่างระหว่างคำกล่าวอ้างและข้อเท็จจริงในโฆษณาและมีพฤติกรรมสามารถตอบสนองอย่างเหมาะสมต่อข้อเรียกร้องของเด็กให้ซื้ออาหารตามโฆษณาทางโทรทัศน์

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาได้โดยอาศัยการให้การศึกษาและการฝึกอบรม ซึ่งผลจากการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อจะทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะการวิเคราะห์ วิพากษ์ดีขึ้น รวมถึงมีเจตคติเชิงวิพากษ์ต่อสื่อเพิ่มขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคาดการณ์ว่านักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรมซึ่งได้รับการฝึกในกิจกรรมที่หลากหลายประกอบกับการได้รับการฝึกปฏิบัติจากการทำโครงการและมีระยะเวลาในการฝึกที่ยาวนานกว่าจะมีการรู้เท่าทันสื่อสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมและกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นการพัฒนาทางด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรมเท่านั้นโดยที่ไม่ได้ฝึกทำโครงการ

นอกจากนี้ จากการศึกษางานวิจัยข้างต้น พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองเป็นการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรหรือการฝึกอบรมเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ได้แก่ กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มวัยรุ่นและพ่อแม่ผู้ปกครอง แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะแตกต่างจากงานวิจัยที่นำเสนอไว้ข้างต้น โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้กับกลุ่มของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่าของประเทศชาติในอนาคต และการวิจัยครั้งนี้ยังจะทำการศึกษาผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยจะตรวจสอบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัดจะมีต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาหรือไม่ และจะตรวจสอบว่านักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อแตกต่างกันจะมีการรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกันหรือไม่

แนวคิดของการรับรู้ความสามารถของตน

การรับรู้ความสามารถของตนเป็นแนวคิดสำคัญแนวคิดหนึ่งที่มาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory) ของอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura)

ตามแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา แบนดูรามีความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนเรานั้นไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ว่าจะต้องมีปัจจัยส่วนบุคคล(ปัญญา ชีวภาพ และสิ่งภายในอื่นๆ) ร่วมด้วยและการร่วมของปัจจัยส่วนบุคคลนั้นจะต้องร่วมกันในลักษณะซึ่งกันและกันกับปัจจัยทางด้านพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งแสดงให้เห็นได้ดังนี้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต.2543:48)

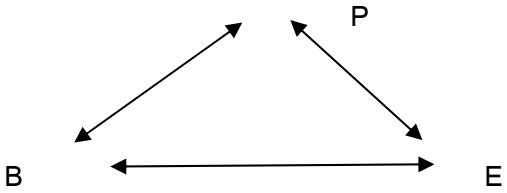

ภาพประกอบ 3 การแสดงการกำหนดซึ่งกันและกันของปัจจัยทางพฤติกรรม (B) สภาพแวดล้อม(E) และ ปัจจัยส่วนบุคคล (P) ที่มีผลต่อการเรียนรู้และการกระทำ

การที่ปัจจัยทั้งสามทำหน้าที่กำหนดซึ่งกันและกันก็ไม่ได้หมายความว่าทั้ง 3 ปัจจัยนั้นจะมีอิทธิพลในการกำหนดซึ่งกันและกันอย่างเท่าเทียมกัน บางปัจจัยอาจมีอิทธิพลมากกว่าอีกบางปัจจัย และอิทธิพลของปัจจัยทั้งสามนั้นไม่ได้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน หากแต่ต้องอาศัยเวลาในการที่ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งจะมีผลต่อการกำหนดปัจจัยอื่น ๆ (Bandura.1989.)

ความหมายของการรับรู้ความสามารถของตน

แบนดูรา (Bandura.1986) กล่าวว่าการรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง การที่บุคคลประเมินเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ที่บางครั้งอาจจะมีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน มีความแปลกใหม่ที่ไม่สามารถทำนายสิ่งที่เกิดขึ้นได้ การรับรู้ความสามารถของตนมิได้ขึ้นอยู่กับทักษะที่บุคคลมีอยู่ในขณะนั้นเท่านั้นแต่ยังขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลว่าเขาสามารถทำอะไรได้ด้วยทักษะที่เขามีอยู่

ชังค์ (Schunk.2000) กล่าวว่าการรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง ความเชื่อมั่นของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถที่จะเรียนรู้หรือกระทำพฤติกรรมตามความสามารถที่มีอยู่ซึ่งไม่เหมือนกับการที่เรารู้ว่าจะทำอะไร การรับรู้ความสามารถของตนเป็นการประเมินทักษะและความสามารถของบุคคลตามระดับความสามารถที่มีอยู่

เชลล์ เมอร์ฟีและบรุนนิ่ง (Shell ; Murphy ;& Bruning. 1989) กล่าวว่าการรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง ความมั่นใจในตนเองของบุคคลว่าจะสามารถปฏิบัติภารกิจที่กำหนดให้ได้สำเร็จหรือไม่

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง การที่บุคคลมีความเชื่อมั่นต่อความสามารถของตนเองในการที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

ตามแนวคิดของแบนดูรา การรับรู้ความสามารถของตนเป็นปัจจัยในการทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้โดยตรง โดยในการตัดสินใจแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นเกิดจากองค์ประกอบ 2 ประการ คือ (Bandura.1997:21-24)

(1) ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองของบุคคลว่าจะสามารถปฏิบัติงานหรือแสดงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการได้ ซึ่งความเชื่อมั่นดังกล่าวเป็นผลที่ได้รับมาจากการเรียนรู้จากพฤติกรรมจากตัวแบบในสังคมและหรือจากการที่ได้กระทำพฤติกรรมด้วยตนเอง

(2) ความคาดหวังในผลลัพธ์/ผลสำเร็จของการปฏิบัติงาน บุคคลได้รับการเรียนรู้จากผลลัพธ์ของการกระทำของตัวแบบทางสังคมและหรือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้โดยกระทำมาก่อน

การรับรู้ความสามารถของตนเป็นเหตุที่เกิดขึ้นก่อนที่จะกระทำพฤติกรรม ในขณะที่ผลลัพธ์ของการกระทำที่จะเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่บุคคลคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะเกิดขึ้น โดยอาศัยการตัดสินการรับรู้ความสามารถของตนว่าจะสามารถทำได้แค่ไหน โดยขึ้นอยู่กับระดับความคาดหวังในความสามารถของตนเอง ความเข้มหรือความมั่นใจในสามารถของตนและการนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ (Bandura.1997:22-23)

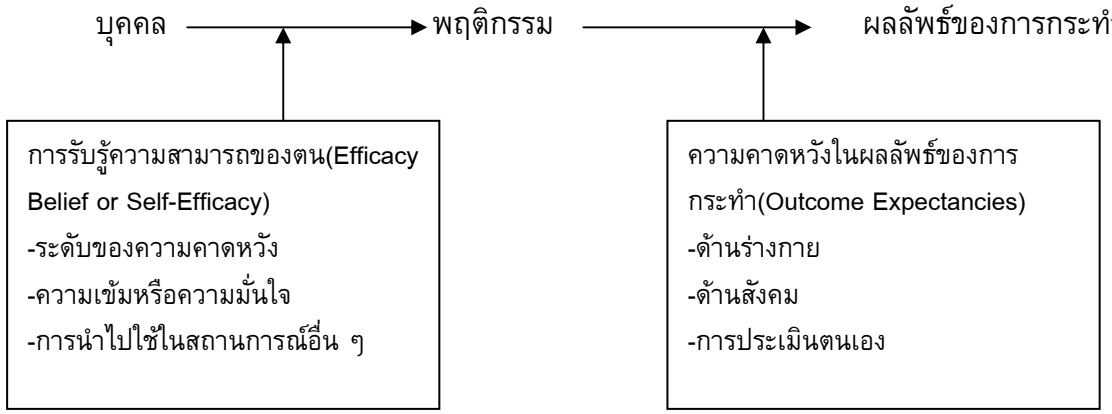

ภาพประกอบ 4 แสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไขระหว่างความเชื่อในความสามารถของตนเองและความคาดหวังในผลลัพธ์ของการกระทำซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง (Bandura.1997:22)

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนกับพฤติกรรมของบุคคล

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมหลายท่าน ตั้งข้อสังเกตว่าการรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวแปรเชื่อมแทรกที่มีอิทธิพลต่อการทำนายและมีผลต่อการกระทำ/พฤติกรรมของบุคคล

(Hofstetter; Zuniga ;& Dozier. 2001: 62 citing Bandura.1977,1982,1986; Bandura: Adams;& Beyer.1977 ; Bandura ;Jeffrey ;& Gajdes.1975) แบนดูราเชื่อว่าการรับรู้ความสามารถของตนมีความสำคัญและมีผลต่อการกระทำของบุคคล มีผลต่อการเลือกกิจกรรม การใช้ความพยายาม ความอดทนในการทำงาน การคิดและปฏิกริยาทางอารมณ์ของบุคคล บุคคล 2 คนอาจมีความสามารถไม่แตกต่างกัน แต่อาจแสดงออกในคุณภาพที่แตกต่างกันได้ถ้าพบว่า บุคคล 2 คนนี้มีการรับรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ในคน ๆเดียวก็เช่นกัน ถ้ารับรู้ความสามารถของตนในแต่ละสถานการณ์แตกต่างกันก็อาจแสดงพฤติกรรมออกมาได้แตกต่างกัน แบนดูราเห็นว่า ความสามารถของคนเรานั้นยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ ดังนั้นสิ่งที่จะกำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออก จึงขึ้นอยู่กับการรับรู้ความสามารถของตนในสถานการณ์นั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าเรามีความเชื่อว่าเรามีความสามารถ เราก็จะแสดงถึงความสามารถนั้นออกมา คนที่เชื่อว่าตนเองมีความสามารถจะมีความอดทน ไม่ท้อถอยง่ายและสามารถประสบความสำเร็จได้ในที่สุด อย่างไรก็ตาม แบนดูรา (Bandura.1986) ได้กล่าวถึงการกระทำพฤติกรรมของบุคคลว่า แม้ว่าบุคคลจะมีการรับรู้ความสามารถของตนสูง บุคคลก็อาจจะไม่กระทำพฤติกรรมนั้นก็ได้ ถ้ามีปัจจัยต่อไปนี้

1) ขาดสิ่งจูงใจหรือถูกบังคับจากภายนอกให้กระทำ

2) การตัดสินผลกรรมที่ผิดพลาดไป ทำให้บุคคลรู้สึกว่าไม่คุ้มค่าที่ตนจะกระทำพฤติกรรมนั้น

3) ความไม่ทันการณ์ในการประเมินความสามารถของตน เพราะประสบการณ์ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้าหากบุคคลไม่ได้ประเมินตนเองตลอดเวลาจะทำให้บุคคลตัดสินเกี่ยวกับความสามารถของตนผิดพลาดไป อันมีผลให้บุคคลไม่กระทำพฤติกรรม

4) การประเมินการรับรู้ความสามารถของตนผิดพลาด

5) การประเมินความสำคัญของทักษะย่อย ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการกระทำพฤติกรรมนั้นผิดพลาด

6) เป้าหมายของการกระทำมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจนและเป้าหมายนั้นไม่สามารถปฏิบัติได้

7) การรู้จักตนเองที่ไม่ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป การรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวกำหนดกระบวนการคิด กระบวนการจูงใจ กระบวนการด้านความรู้สึกและกระบวนการเลือก

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

จากการศึกษาของนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมหลายท่าน เชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถทำนายการแสดงพฤติกรรมและมีผลต่อพฤติกรรมและผลการปฏิบัติงานของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จมากกว่าบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำกว่า แม้ว่าจะมีความสามารถ

ที่เท่าเทียมกันซึ่งสามารถยืนยันได้จากทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนของแบนดูรา (Bandura.1977) และจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนและพฤติกรรมการทำงานของซาดรีและโรเบิร์ตสัน (วัลลภา สบายยิ่ง.2542 : 2 ; อ้างอิงจาก Sandri ;& Robertson.1993) ที่สรุปว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงาน สำหรับการรู้เท่าทันสื่อนับได้ว่าเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยการรับรู้ความสามารถของตนเพื่อส่งผลให้ผู้บริโภคสื่อสามารถเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถยืนยันได้ด้วยผลงานวิจัยของฮอพสเตตเตอร์ ซูนิกาและโดซิเออร์ (Hofstetter;Zuniga;& Dozier. 2001) ซึ่งได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (Media Self Efficacy) การใช้สื่อและการเปิดรับสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ผลการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อกับการเลือกใช้สื่อการเปิดรับสื่อแต่ละประเภท กล่าวคือ คนที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อโทรทัศน์หนังสือพิมพ์และสื่อบุคคลสูงจะเลือกใช้สื่อเพื่อแสวงหาข้อมูล เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและเพื่อหาความเพลิดเพลินมากกว่าคนที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำ โดยในงานวิจัยนี้ยังได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ในกระบวนการสอนเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อควรที่จะมีการเพิ่ม/พัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนของนักศึกษาในชั้นเรียนด้วย

การประเมินการรับรู้ความสามารถของตน

แบนดูรา (Bandura.1977,1986) มองว่า การรับรู้ความสามารถของตนเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากกว่าเป็นแนวคิดทั่ว ๆ ไป การวัดการรับรู้ความสามารถของตนจะไม่ใช่การวัดที่คลุมเครือในเรื่องรวม ๆ แต่เป็นการวัดการรับรู้ความสามารถของตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีบริบท

การรับรู้ความสามารถของตนเป็นการตัดสินใจของบุคคลอย่างแน่นอนเกี่ยวกับความมั่นใจในความสามารถของตนเองในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้สำเร็จ ด้วยระดับความสามารถเฉพาะที่แตกต่างกัน การรับรู้ความสามารถของตนของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับมิติ 3 มิติดังนี้ (Bandura.1986 :396)

1) มิติระดับหรือขนาดของความคาดหวัง (Magnitude) หมายถึง ระดับความคาดหวังของบุคคลในการกระทำกิจกรรม ซึ่งจะแปรผันตามความยากง่ายของงานที่จะกระทำ บุคคลที่มีความคาดหวังในความสามารถของตนเองต่ำหรือมีขีดความสามารถจำกัด จะทำงานได้เฉพาะเรื่องที่ง่าย ถ้ามอบหมายให้กระทำกิจกรรมที่ยากเกินความสามารถก็จะพบความล้มเหลว ดังนั้นถ้ามอบหมายงานจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล

2) มิติเกี่ยวกับการนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ (Generality)เป็นความคาดหวังในความสามารถของตนในการนำมาปฏิบัติในสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งมีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกัน

3) มิติความเข้มหรือความมั่นใจ (Strength) หมายถึง ความสามารถที่จะพิจารณาตัดสินความเป็นไปได้ในความสามารถของบุคคลที่จะปฏิบัติงาน คือ เป็นความเชื่อมั่นของบุคคลในการประเมินการกระทำของตนเอง

วิธีวัดการรับรู้ความสามารถของตนที่ใช้กันมาก คือ (ปรีดา เบ็ญคาน.2548 : 24)

1) การวัดความมั่นใจโดยถามว่าผู้ตอบมีความมั่นใจว่าเขาสามารถปฏิบัติงานในงานที่ยากขึ้นหรือไม่ คำตอบมักจะเป็นว่า “ไม่มีความมั่นใจ” (0) จนถึง “มีความมั่นใจเต็มที่” (10) หรือใช้มาตรวัดแบบ 0% ถึง 100 %

2) การวัดระดับความยากมักมีการถามว่า สามารถปฏิบัติงานในงานที่ยากขึ้นหรือไม่ คำตอบจะเป็นแบบ “ใช่” และ “ไม่ใช่”

3) การวัดแบบผสม คือ มีทั้งความมั่นใจและความยาก โดยใช้คำถามเดียวกันและมีคำตอบให้เลือกทั้ง 2 แบบ คือ “ใช่” และ “ไม่ใช่” และแบบเปอร์เซ็นต์หรือบนมาตรวัด 11 หน่วย การรวมคะแนนโดยรวมคำตอบของความมั่นใจเฉพาะข้อที่ผู้ตอบ “ตอบใช่” ในมาตรวัดระดับความยาก

ส่วนการวัดการตัดสินความสามารถของตนที่แผ่ขยายไปยังกิจกรรมอื่นทำได้ 3 ลักษณะ คือ (1) การวัดภายในขอบเขตกิจกรรมเดียวกัน เช่น การรับรู้ความสามารถของตนในการปฏิเสธการชักชวนเพื่อนให้เสพยาเสพติดกับการปฏิเสธการชักชวนของผู้อื่น (2) การวัดขอบเขตกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น การวัดความสามารถของตนในการควบคุมการรับประทานอาหารกับการรับรู้ความสามารถของตนในการเพิ่มการออกกำลังกาย และ (3) การวัดการรับรู้ความสามารถของตนโดยคำนึงถึงเวลา (วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี.2542 :34)

นอกจากการวัดการรับรู้ความสามารถของตนที่เป็นการวัดความมั่นใจ ระดับความยากและแบบผสม ยังมีการวัดการรับรู้ความสามารถของตนในลักษณะทั่ว ๆ ไป โดยการตอบจะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคอร์ท ตั้งแต่ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งจนถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง

ฮอพสเตตเตอร์ ซูนิกาและโดซิเออร์ (Hofstetter;Zuniga;& Dozier.2001) ได้สร้างแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (Media Self Efficacy) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งวัดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพื่อแสวงหาข้อมูลข่าวสาร การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพื่อหาความเพลิดเพลินโดยเป็นการวัดการใช้สื่อแต่ละประเภท ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อหนังสือพิมพ์ และสื่อบุคคล คำตอบจะเป็น “ใช่” และ “ไม่ใช่” “ใช่” ให้ 1 คะแนน และ “ไม่ใช่” ให้ 0 คะแนน หลังจากนั้นจะวัดระดับความมั่นใจ โดยมีระดับความมั่นใจตั้งแต่ 0% ถึง 100 % คำตอบ 100% แสดงว่า คุณมั่นใจว่าคุณทำได้ ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดฉบับนี้มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาคตั้งแต่ .60 - .86

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการวัดแบบผสมทั้งระดับความมั่นใจและความยาก เพราะมีความเที่ยงตรงเชิงเอกนัยและเชิงทำนายสูง เมื่อเปรียบเทียบกับการวัดแบบอื่นและยังเป็นการวัดทั้ง 2 มิติตรงตามทฤษฎีของแบนดูรา (วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี. 2542: 35) กล่าวคือ จะให้ผู้ตอบประเมินความสามารถของตนเองในการใช้สื่อโดยประเมินว่า ท่านสามารถใช้สื่อในด้านต่อไปนี้ได้หรือไม่ ถ้า

ได้ ท่านมีความมั่นใจในความสามารถของตนเองในระดับใดโดยมีคำตอบให้เลือกตั้งแต่ ไม่สามารถทำได้ ให้ 0 คะแนน มั่นใจน้อยมาก ให้ 1 คะแนน มั่นใจน้อย ให้ 2 คะแนน มั่นใจปานกลาง ให้ 3 คะแนน มั่นใจมาก ให้ 4 คะแนน และมั่นใจมากที่สุด ให้ 5 คะแนน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาใช้วัดระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อของผู้เข้ารับการอบรมก่อนการฝึกอบรม เพื่อจะได้จัดกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง กับ กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มหน่วยทดลองเหล่านี้เข้ากลุ่มทดลอง 2 กลุ่มและกลุ่มควบคุม 1 กลุ่มในสัดส่วนที่เท่ากัน

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อกับรูปแบบการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

จากการศึกษาเอกสารปริทัศน์งานวิจัยเรื่อง Adult Media Literacy ที่จัดทำขึ้นโดยองค์กร Ofcomซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลอุตสาหกรรมสื่อสารมวลชนในสหราชอาณาจักร พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นตัวแปรหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มระดับการรู้เท่าทันสื่อ ในงานชิ้นนี้ได้กล่าวไว้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อซึ่งโดยตัวของการรับรู้ความสามารถของตนแสดงให้เห็นถึงส่วนผสมของทักษะและความเชื่อมั่นในตนเองในการใช้สื่อ การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นปัจจัยหรือตัวแปรที่ช่วยให้การรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้น ซึ่งทักษะและความเชื่อมั่นที่มีในการรับรู้ความสามารถของตนจะนำไปสู่การค้นพบ การสำรวจและเรียนรู้ที่มากขึ้น ในทางกลับกันหากขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนก็จะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการรู้เท่าทันสื่อ (Livingstone ; Van Couvering ; & Thunim.n.d.:56)

จากการศึกษาตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนทำให้ได้พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีอิทธิพลต่อกระบวนการคิด ปฏิกริยาทางอารมณ์ แรงจูงใจและการเลือกกระทำพฤติกรรมของบุคคล (วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี. 2543: 29-30) บุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะมีความพยายามและเอาใจใส่ในการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ มากและเมื่อพบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ บุคคลกลุ่มนี้จะกระตุ้นตนเองให้ใช้ความพยายามมากขึ้น บุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีความกระตือรือร้น มีแรงจูงใจในการพัฒนาความสามารถของตนเอง ในขณะที่ผู้ที่รับรู้ความสามารถของตนต่ำมักจะท้อถอยขาดความมั่นใจในตนเองและรู้สึกว่างานนั้นยากลำบาก มักจะไม่พยายามกระทำให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งส่งผลให้บุคคลประสบความล้มเหลวในการกระทำพฤติกรรมมากขึ้น โดยการรับรู้ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์กับกระบวนการคิดและการกระทำพฤติกรรมของบุคคล

จากการศึกษางานวิจัยของบิชอพและคนอื่น ๆ (Bishop;et.al. 2005) ที่ได้ทำการประเมินผลของการใช้แผ่นพับที่มีต่อความตั้งใจที่จะหยุดสูบบุหรี่ในผู้หญิงที่ตรวจพบความผิดปกติบริเวณลำคอ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงในกลุ่มทดลองที่ได้รับแผ่นพับเกี่ยวกับการรักษามะเร็งบริเวณลำคอที่เกิดจากการสูบบุหรี่มีความตั้งใจหยุดสูบบุหรี่สูงกว่าในกลุ่มควบคุม ซึ่งผลสำเร็จนี้เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตน โดยพบว่า ผู้หญิงที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีความตั้งใจที่จะหยุดสูบบุหรี่ที่สูงกว่าผู้หญิงที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนต่ำกว่า

กิสก์และคนอื่น ๆ (Gist;& et.al.1989) ได้ทำการศึกษาผลของการใช้วิธีการสลับเทคนิคการฝึกต่อการรับรู้ความสามารถของตนและผลของงานในการฝึกโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้กับผู้บริหารและผู้จัดการของมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ จำนวน 108 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการวัดการรับรู้ความสามารถของตนต่อการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูง ปานกลางและต่ำ แล้วจัดเข้าเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม สำหรับกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยใช้วิธีการฝึก 2 วิธี คือ การใช้ตัวแบบกับการใช้ผู้สอน/พี่เลี้ยง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนด้านคอมพิวเตอร์สูงนั้น การใช้ตัวแบบและการใช้ผู้สอน/พี่เลี้ยงมีความสัมพันธ์กับผลของงานสูงด้วย และกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนด้านคอมพิวเตอร์สูงมีผลของงานสูงกว่ากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนด้านคอมพิวเตอร์ต่ำและยังพบว่า ในกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำ กลุ่มที่ใช้ตัวแบบมีความมั่นใจในความสามารถของตนเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์มากกว่ากลุ่มผู้ใช้ผู้สอน/พี่เลี้ยงด้วย นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอีเดนและเอวิแรม (Eden;& Aviram.1993) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการฝึกการรับรู้ความสามารถของตนต่อความเร็วในการหางานทำโดยการช่วยให้ประชาชนช่วยตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลตกงานจำนวน 66 คน ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยที่กลุ่มทดลองจะได้ชมวิดีทัศน์ที่แสดงถึงความสำเร็จในการหางานทำและยังมีการอภิปรายกลุ่มย่อย มีการแสดงบทบาทสมมติในกลุ่มย่อย โดยทำเช่นนี้ 8 ครั้งเป็นเวลา 2 สัปดาห์ครึ่ง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองสามารถเพิ่มความเร็วในการหางานทำได้ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะมีการเพิ่มความเร็วในการหางานทำได้สูงมากขึ้นกว่ากลุ่มอื่นด้วย

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าในกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกอบรมในรูปแบบเดียวกัน กลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่ากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำ

นอกจากนี้ในงานวิจัยของล็อคและคนอื่น ๆ (Locke;et.al. 1984) ได้ทำการศึกษาผลของการรับรู้ความสามารถของตน การตั้งเป้าหมายและการใช้ยุทธศาสตร์การทำงานต่อผลของงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการจัดการจำนวน 209 คน ช่วงแรกผู้วิจัยทำการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการฝึกต่าง ๆ ในการเพิ่มผลของงาน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง 1 ได้รับการฝึก 3 ขั้นตอน คือ Walk Thought , Similar Uses และ Repeat Uses กลุ่มทดลอง 2 เป็นกลุ่มที่ทำการฝึก Low Strategy ซึ่งเป็นการฝึกโดยให้กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบแต่สิ่งที่ดี ๆ ความคิดที่ดีมีคุณภาพเพียงอย่างเดียว ส่วนกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความสามารถของตน การตั้งเป้าหมายและยุทธศาสตร์การทำงานมีความสัมพันธ์กับผลของงานและยังพบอีกว่า ความสามารถ

ผลงานในอดีตและการรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวทำนายที่สำคัญของการตั้งเป้าหมายการทำงานด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์อย่างมากกับผลของงานที่ทำมาแล้วในอดีต สำหรับผลการทดลองที่เพิ่มผลของงานนั้น พบว่า นิสิตกลุ่มทดลอง1ซึ่งได้รับการฝึก 3 ขั้นตอน สามารถเพิ่มผลของงานได้มากกว่ากลุ่มอื่น

จากงานวิจัยนี้จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมในรูปแบบที่แตกต่างกันมีผลต่อการเพิ่มของงานที่แตกต่างกันโดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรูปแบบการฝึกอบรมในขั้นตอนกิจกรรมที่มีความหลากหลายกว่าจะมีผลของงานมากกว่ากลุ่มอื่น ทั้งนี้การรับรู้ความสามารถของตนก็พบว่ามีความสัมพันธ์กับผลของงานด้วย

ถึงแม้ว่าจากการทบทวนเอกสารจะไม่พบงานวิจัยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อกับรูปแบบวิธีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ แต่จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนกับวิธีการพัฒนาประสิทธิภาพหรือผลของงานทำให้พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีผลต่อประสิทธิภาพของงาน โดยในบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในระดับที่แตกต่างกัน บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีประสิทธิภาพของงานมากกว่าบุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนต่ำ แม้ว่าจะได้รับการฝึกอบรมในรูปแบบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ดังนั้นจึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่า นักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในระดับที่แตกต่างกันเมื่อได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในรูปแบบเดียวกันจะมีการรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกันหรือไม่ นอกจากนี้ยังจะทำการศึกษาว่านักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในระดับสูงหรือต่ำเหมือนกันเมื่อได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในรูปแบบที่แตกต่างกันจะมีการรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกันหรือไม่

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตเป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีวิธีดำเนินการดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1 ที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม จำนวน 70 คน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม 2 กลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในระดับที่แตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง จำนวน 35 คน และกลุ่มที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ จำนวน 35 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการวัดตัวแปรดังกล่าวก่อนดำเนินการทดลอง กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบแยกประเภท (Stratified random sampling) ตามลักษณะของระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อมวลชน หลังจากนั้นสุ่มนักศึกษาในแต่ละกลุ่มให้ได้รับรูปแบบการฝึกอบรมที่แตกต่างกันไป 3 รูปแบบโดยใช้การสุ่มอย่างง่าย กลุ่มทดลอง A (จำนวน 24 คนแบ่งเป็นกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำจำนวนกลุ่มละ 12 คน)ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ ในระยะที่ 1เป็นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรมและในระยะที่ 2 ได้รับการฝึกทำโครงการ กลุ่มทดลอง B (จำนวน 23 คนแบ่งเป็นกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำจำนวน 11 และ 12 คน ตามลำดับ) ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1ซึ่งเป็นเป็นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม และ กลุ่มควบคุม(จำนวน 23 คนแบ่งเป็นกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำจำนวน 12 และ 11 คนตามลำดับ) ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้ฝึกทำโครงการ เมื่อสิ้นสุดการทดลองมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดระยะเวลาของการฝึกอบรมจำนวนทั้งสิ้น 60 คน อยู่ในกลุ่มทดลอง A จำนวน 20 คน กลุ่มทดลอง B จำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 20 คนและทั้ง 3 กลุ่มยังมีนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำในจำนวนที่เท่ากัน คือกลุ่มย่อยกลุ่มละ 10 คน ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างและการจัดเข้ากลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง		การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ			รวม
		ฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (พัฒนาทั้ง 3 ด้าน และฝึกทำโครงการ) (กลุ่มทดลอง A)	ฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1(พัฒนาทั้ง 3 ด้าน) (กลุ่มทดลอง B)	ไม่ได้ฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้ฝึกทำโครงการ (กลุ่มควบคุม)	
การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ	สูง	10	10	10	30
	ต่ำ	10	10	10	30
	รวม	20	20	20	60

แบบแผนการทดลอง

แบบแผนการวิจัยที่ใช้ในครั้งนี้ คือ Generalized Randomized Block Design (Kirk.1995: 302-307)โดยมีการสุ่มตัวแปรจัดกระทำหลังจากสุ่มหน่วยทดลองเป็น 2 กลุ่มตามระดับของการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและมีการวัดตัวแปรตาม 4 ครั้ง คือ ก่อนการทดลอง ภายหลังการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 1 ภายหลังการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 2 และ ติดตามผลเมื่อสิ้นสุดการฝึกทำโครงการแล้ว 1 เดือน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองซึ่งมีตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

1. ตัวแปรอิสระมี 2 ประเภท คือ

1.1 ตัวแปรอิสระที่ถูกจัดกระทำ คือ รูปแบบการฝึกอบรม 3 รูปแบบ ประกอบด้วย

1.1.1 ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ ในระยะที่ 1เป็นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม และ ระยะที่ 2 ได้รับการฝึกทำโครงการ

1.1.2 ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1โดยเป็นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรมแต่ไม่ได้รับการฝึกทำโครงการ

1.1.3 ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้รับการฝึกทำโครงการ

1.2 ตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรจัดประเภท คือ การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.2.1 กลุ่มนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง

1.2.2 กลุ่มนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

2. ตัวแปรตาม เป็นลักษณะที่มุ่งหวังจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายหลังจากได้มีการ

ทดลองหรือการฝึกอบรมแล้ว คือ การรู้เท่าทันสื่อ 3 ด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพโดยมีโครงสร้างของการทดลองดังนี้

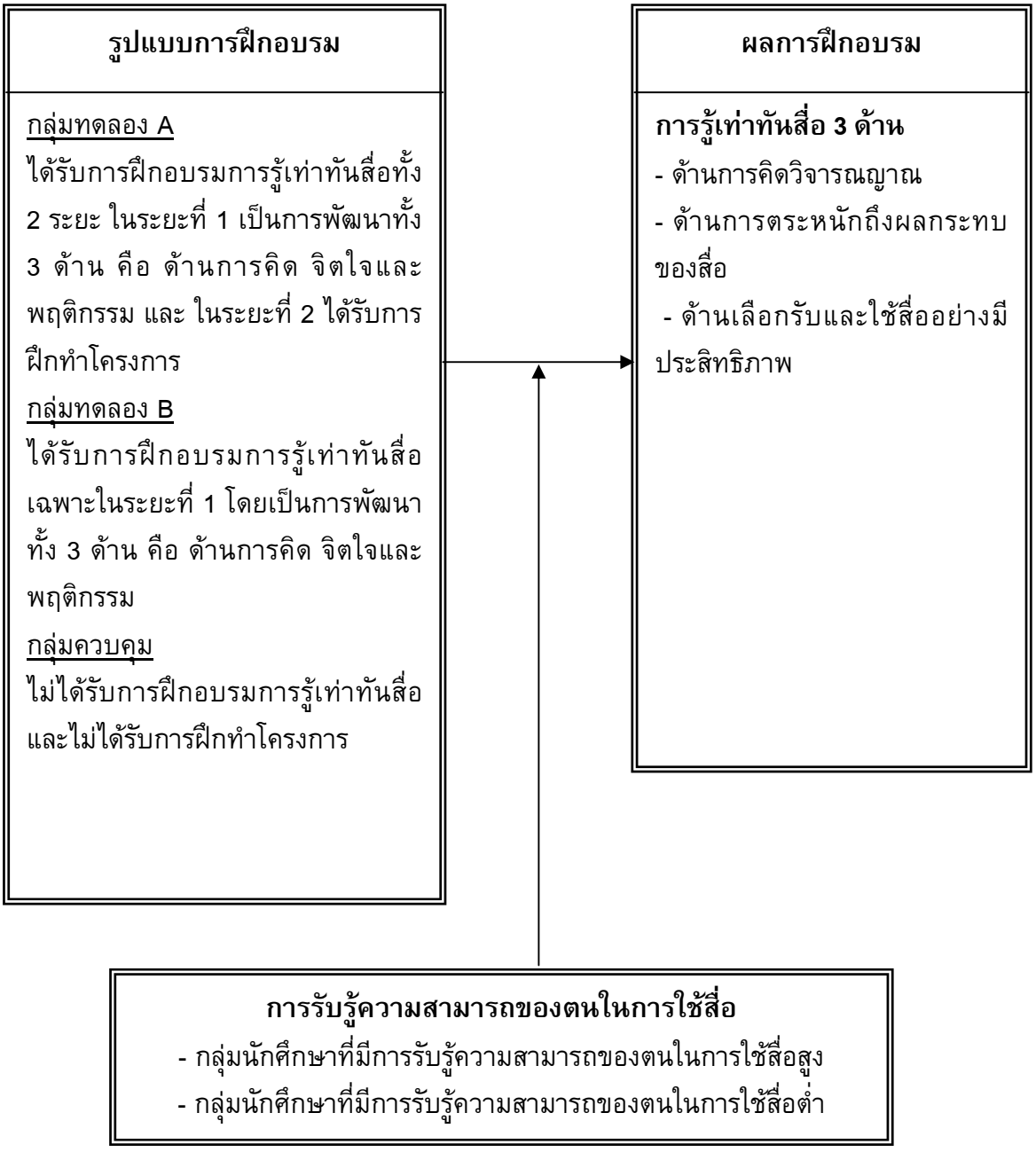

ภาพประกอบ 5 โครงสร้างการทดลอง

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและประเมินผล คือ

1.1 แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ

1.2 แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและประเมินผล

1.1 แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ

แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อเป็นเครื่องมือวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย

1) แบบทดสอบปรนัย สำหรับวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ และ

2) แบบสอบถามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท สำหรับวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

<u>ขั้นตอนการพัฒนาแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ มีขั้นตอนดังนี้</u>

1) ศึกษาข้อมูลแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อและการสร้างเครื่องมือวัด

2) สร้างแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อตามลักษณะและพฤติกรรมของการรู้เท่าทันสื่อ โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1) **ด้านการคิดวิจารณญาณ** คือ การที่ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ ตีความเนื้อหาสาระนัยยะที่แฝงอยู่ในสื่อได้ สามารถตั้งคำถามหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ และ สามารถประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ รวมถึงสามารถประเมินค่านิยม อุดมการณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในสื่อได้

การรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณจะกำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อของผู้รับสื่อไว้ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 การรู้ ระดับที่ 2 การเข้าใจ ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ และ ระดับที่ 4 การประเมิน

ระดับที่ 1 การรู้ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อสามารถรับรู้เนื้อหาของสื่อตามที่ได้เห็น ตามที่ได้ยิน เข้าใจความหมายของสื่อในระดับผิวเผิน รับรู้ได้ตามสิ่งที่สื่อนำเสนออย่างตรงไปตรงมา เชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอโดยไม่มีข้อสงสัย ผู้รับสื่อในระดับนี้จะเชื่อว่า สิ่งที่สื่อนำเสนอสะท้อนความจริง เป็นสิ่งที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ ผู้รับสื่อในระดับนี้จะไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดไม่ถูกต้อง จะเชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ จัดเป็นระดับต่ำสุดของการรู้เท่าทันสื่อ

ระดับที่ 2 การเข้าใจ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อรับรู้และเข้าใจเนื้อหาของสื่อได้มากกว่าระดับการรู้ โดยสามารถเข้าใจและอธิบายความหมายของเนื้อความที่สื่อนำเสนอได้ จะสามารถตีความเนื้อหาสื่อได้มากขึ้นกว่าระดับการรู้ แต่ยังเป็นการตีความที่แคบและจำกัดยังไม่สามารถเชื่อมโยงไปยังบริบทที่

เกี่ยวข้องได้ ผู้รับสื่อในระดับนี้จะสามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของสื่อได้ บอกกลยุทธ์หรือเทคนิคที่สื่อใช้ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อได้ แต่ในการตัดสินใจจะเลือกเชื่อหรือไม่เชื่อสื่อยังมีความลังเลในการตัดสินใจ ยังไม่มีหลักการในการตัดสินใจ

ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ คือ ระดับที่ผู้รับสื่อไม่เพียงแค่รู้และเข้าใจเนื้อหาที่สื่อนำเสนอแต่ยังจะรู้ว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอเป็นสิ่งที่สื่อสร้างขึ้น สื่อสร้างภาพความจริงโดยอาศัยเทคนิคต่าง ๆ และรู้ว่าสื่อมีผลประโยชน์ทางการค้า ผู้รับสื่อในระดับนี้จะสามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของสื่อได้ สามารถบอกกลยุทธ์หรือเทคนิคที่สื่อใช้ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อได้และยังสามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ แม้ว่าสื่อจะไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้รับสื่อในระดับการวิเคราะห์จะมีความสามารถในการระบุความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริง ความคิดเห็น คำกล่าวอ้าง การโฆษณาชวนเชื่อได้ สามารถตีความหมายที่แฝงอยู่ในสื่อได้และตีความได้หลากหลายมิติ สามารถตัดสินได้ว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อเนื้อหาจากสื่อได้มากน้อยเพียงใด สามารถตัดสินความถูกต้องความเหมาะสมของสิ่งที่สื่อนำเสนอ

ระดับที่ 4 การประเมิน คือ ระดับที่ผู้รับสื่อนอกจากจะมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอและมีความสามารถในระดับการวิเคราะห์สื่อแล้วยังสามารถประเมินจุดยืนของสื่อได้ ตัดสินได้ว่าสื่อมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับธุรกิจการค้า สามารถตีความเนื้อความสื่ออย่างเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม สามารถเห็นถึงค่านิยม อุดมการณ์ แบบแผนความคิดที่อยู่ในเนื้อหาสื่อ สามารถรับรู้ว่าผลผลิตสื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง รู้ว่าสื่อกำลังใช้เทคนิค วิธีการ กลยุทธ์ในการกระตุ้นให้ผู้รับสื่อเกิดอารมณ์ เจตคติคล้อยตามสิ่งที่สื่อนำเสนอ ผู้รับสื่อในระดับการประเมินจะตีความสิ่งที่สื่อนำเสนอได้อย่างหลากหลาย ไม่ตีความและเชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอมาทั้งหมดโดยจะสามารถประเมินได้ว่าเนื้อหาที่สื่อนำเสนอเชื่อถือได้หรือไม่อย่างมีหลักการ ผู้รับสื่อในระดับนี้ หากพบข้อสงสัยจะสามารถตัดสินใจโดยจะแสวงหาความรู้จากแหล่งอื่นเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้อง เป็นผู้รับสื่อที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ จัดเป็นระดับสูงสุดของการรู้เท่าทันสื่อ

การวัดการรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณจะวัดได้จากแบบทดสอบปรนัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยคำถามปลายปิดที่มีตัวเลือก 4 ตัวเลือกให้เลือกตอบ โดยในแต่ละตัวเลือกจะมีเกณฑ์ในการให้คะแนนตามคำตอบว่า ผู้ตอบมีการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณอยู่ในระดับใด อาทิ ถ้าผู้ตอบเลือกตอบในข้อที่อยู่ในระดับการประเมินจะได้ 4 คะแนน เลือกตอบในข้อที่อยู่ในระดับการวิเคราะห์จะได้ 3คะแนน เลือกตอบในข้อที่อยู่ในระดับการเข้าใจ จะได้ 2 คะแนน และเลือกตอบในข้อที่อยู่ในระดับการรู้จะได้ 1 คะแนน (ในแต่ละข้อจะมีเกณฑ์ในการให้คะแนน ปรากฏในภาคผนวก ก) ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น

00. ท่านคิดว่าเป้าหมายของการส่ง SMS ในรายการทางโทรทัศน์คืออะไร

(1) ☐ ก. ต้องการให้ผู้ชมรายการมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเข้ามาในรายการ

(3) ☐ ข. ต้องการเพิ่มความน่าสนใจให้กับรายการโดยที่ทางรายการก็ได้รับผลประโยชน์

(2) ☐ ค. ต้องการให้ผู้ชมมีส่วนร่วมและได้แสดงปฏิกริยาตอบกลับในประเด็นต่างๆ ที่รายการตั้งประเด็นไว้

(4) ☐ ง. ต้องการได้รายได้จากการส่ง SMSของผู้ชมและได้ข้อมูลเพื่อแสดงต่อผู้สนับสนุนรายการว่ารายการเป็นที่นิยม

2.2) **ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ** หมายถึง การที่ผู้รับสื่อรับรู้ว่าสื่อมวลชนมีประโยชน์และมีโทษต่อบุคคลและสังคม สื่อสามารถจะทำให้ผู้รับสื่อมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ รวมทั้งเข้าใจผลกระทบของสื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านความคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม

การวัดการรู้เท่าทันสื่อในด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อวัดได้จากแบบสอบถามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท 4 อันดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะให้ผู้ตอบประเมินตนเองว่ามีความรู้สึก/ความคิดเห็นตามที่ระบุไว้ในแต่ละข้อในระดับใด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ ถ้าตอบจริงที่สุด ให้ 4 คะแนน ค่อนข้างจริง ให้ 3 คะแนน ค่อนข้างไม่จริง ให้ 2 คะแนน และไม่จริงเลย ให้ 1 คะแนน ส่วนข้อความทางลบจะให้คะแนนในลักษณะตรงกันข้ามกล่าวคือ ถ้าตอบจริงที่สุด ให้ 1 คะแนน ค่อนข้างจริง ให้ 2 คะแนน ค่อนข้างไม่จริง ให้ 3 คะแนน และ ไม่จริงเลย ให้ 4 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อในด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น

ข้อความ	ระดับของความคิดเห็น			
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
0.การรับชมภาพความรุนแรงผ่านทางสื่อโทรทัศน์เป็นประจำทำให้เยาวชนเกิดความชินชาจนรู้สึกว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ				
*00.สื่อลามกที่ปรากฏในอินเตอร์เน็ต **ไม่**ได้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมทางเพศขึ้นในสังคม*				

2.3) **ด้านการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพ** หมายถึง การที่ผู้รับสื่อเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนในทางสร้างสรรค์โดยนำเนื้อหาสาระหรือข้อคิดที่ได้รับจากสื่อมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต มีการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและเป็นประโยชน์เพื่อขยายขอบเขตความรู้ ความเข้าใจให้กว้างขึ้น และมีการเปิดรับสื่ออย่างมีสติโดยไม่คล้อยตามความเชื่อและค่านิยมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อรวมทั้งไม่เลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อ

การวัดการรู้เท่าทันสื่อในด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพวัดได้จากแบบสอบถามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท 4 อันดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะให้ผู้ตอบประเมินว่าตนเองมีพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในแต่ละข้อตรงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ ถ้าตอบจริงที่สุด ให้ 4 คะแนน ค่อนข้างจริง ให้ 3 คะแนน ค่อนข้างไม่จริง ให้ 2 คะแนน และไม่จริงเลย ให้ 1 คะแนน ส่วนข้อความทางลบจะให้คะแนนในลักษณะตรงกันข้าม ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อในด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น

ข้อความ	ระดับของพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	จริงที่สุด	**ค่อนข้างจริง**	**ค่อนข้างไม่จริง**	**ไม่จริงเลย**
0.ข้าพเจ้าสนใจติดตามรายการที่ให้ความรู้ด้านสุขภาพเพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองและคนรอบข้าง				
*00.เนื้อหาจากสื่อมวลชนที่ข้าพเจ้าได้อ่าน/รับชม**ไม่**สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนหรือการดำรงชีวิตได้*				
000.ข้าพเจ้าเลือกรับชม/รับฟัง/อ่านข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนหลากหลายประเภททั้งโทรทัศน์/สิ่งพิมพ์ และอินเตอร์เน็ตเพื่อขยายฐานความรู้ให้กว้างขึ้น				
0000.เมื่อดูรายการโทรทัศน์ของวัยรุ่นหากเห็นว่าแฟชั่นที่กำลังได้รับความนิยมมีรูปแบบที่โชว์รูปร่าง ผิวพรรณ ข้าพเจ้าก็เลือกแต่งกายตามแบบนั้นเพื่อไม่ให้ตกกระแส				

3) นำแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านตรวจสอบความเป็นปรนัย ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

4) นำเครื่องมือวัดการรู้เท่าทันสื่อที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบกับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 คน

5) ในส่วนของเครื่องมือวัดที่เป็นแบบทดสอบปรนัยและแบบสอบถามมาตราวัดแบบลิเคอร์ทจะนำมาหาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้การแบ่งเป็นกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ โดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซ็นต์ (ร้อยละ25) ผู้วิจัยใช้สถิติ t-testแบบ independent เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก (discrimination) โดยคัดเลือกเอาไว้เฉพาะข้อที่มีค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากจำนวนข้อคำถามที่นำไปทดลองใช้ (try out) ทั้งสิ้น 70 ข้อ ปรากฏว่าได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ดังกล่าวจำนวน 52 ข้อและหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดทั้งฉบับโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟ่า(α Coefficient) ของครอนบาค(Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้งฉบับเท่ากับ .88 สำหรับค่าอำนาจจำแนกรายข้อของข้อคำถามแต่ละข้อและค่าความเชื่อมั่นรายด้านและทั้งฉบับนั้นจะนำเสนอไว้ในภาคผนวก ก

6) คัดเลือกข้อคำถามแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์

1.2 แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบวัดให้เลือกตอบซึ่งมีข้อความและมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ ให้ผู้ตอบประเมินตนเองโดยพิจารณาข้อความที่กำหนดให้แล้วเลือกตอบตามความคิดเห็นของตน ตั้งแต่ “ไม่สามารถทำได้” จนถึง “มั่นใจมากที่สุด” โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ ไม่สามารถทำได้ ให้ 0 คะแนน มั่นใจน้อยมาก ให้ 1 คะแนน มั่นใจน้อย ให้ 2 คะแนน มั่นใจปานกลาง ให้ 3 คะแนน มั่นใจมาก ให้ 4 คะแนน และมั่นใจมากที่สุด ให้ 5 คะแนน การตัดสินว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงหรือต่ำจะใช้ค่าคะแนนมัธยฐานของกลุ่มเป็นเกณฑ์ ถ้าได้คะแนนสูงกว่าค่ามัธยฐานแสดงว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง ถ้าได้คะแนนเท่ากับหรือต่ำกว่าค่ามัธยฐานแสดงว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ ตัวอย่างข้อคำถามเช่น

0.ข้าพเจ้าสามารถใช้อินเตอร์เน็ตดาวน์โหลดรูปภาพจากเว็บไซต์เพื่อนำมาใช้ประกอบการทำรายงานได้

0	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
ไม่สามารถทำได้	*มั่นใจน้อยมาก*	*มั่นใจน้อย*	*มั่นใจปานกลาง*	*มั่นใจมาก*	*มั่นใจมากที่สุด*

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ ผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านตรวจสอบความเป็นปรนัย ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ หลังจากนั้นนำแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบกับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 คน หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t-test) โดยคัดเลือกเอาไว้เฉพาะข้อที่มีค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากจำนวนข้อคำถามที่นำไปทดลองใช้ (try out) ทั้งสิ้น 21 ข้อ ปรากฏว่าได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ดังกล่าวจำนวน 21 ข้อและค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .92 สำหรับค่าอำนาจจำแนกรายข้อของข้อคำถามแต่ละข้อนั้นเสนอไว้ในภาคผนวก ก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรม

เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อซึ่งมีขั้นตอนการสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ดังนี้

การสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

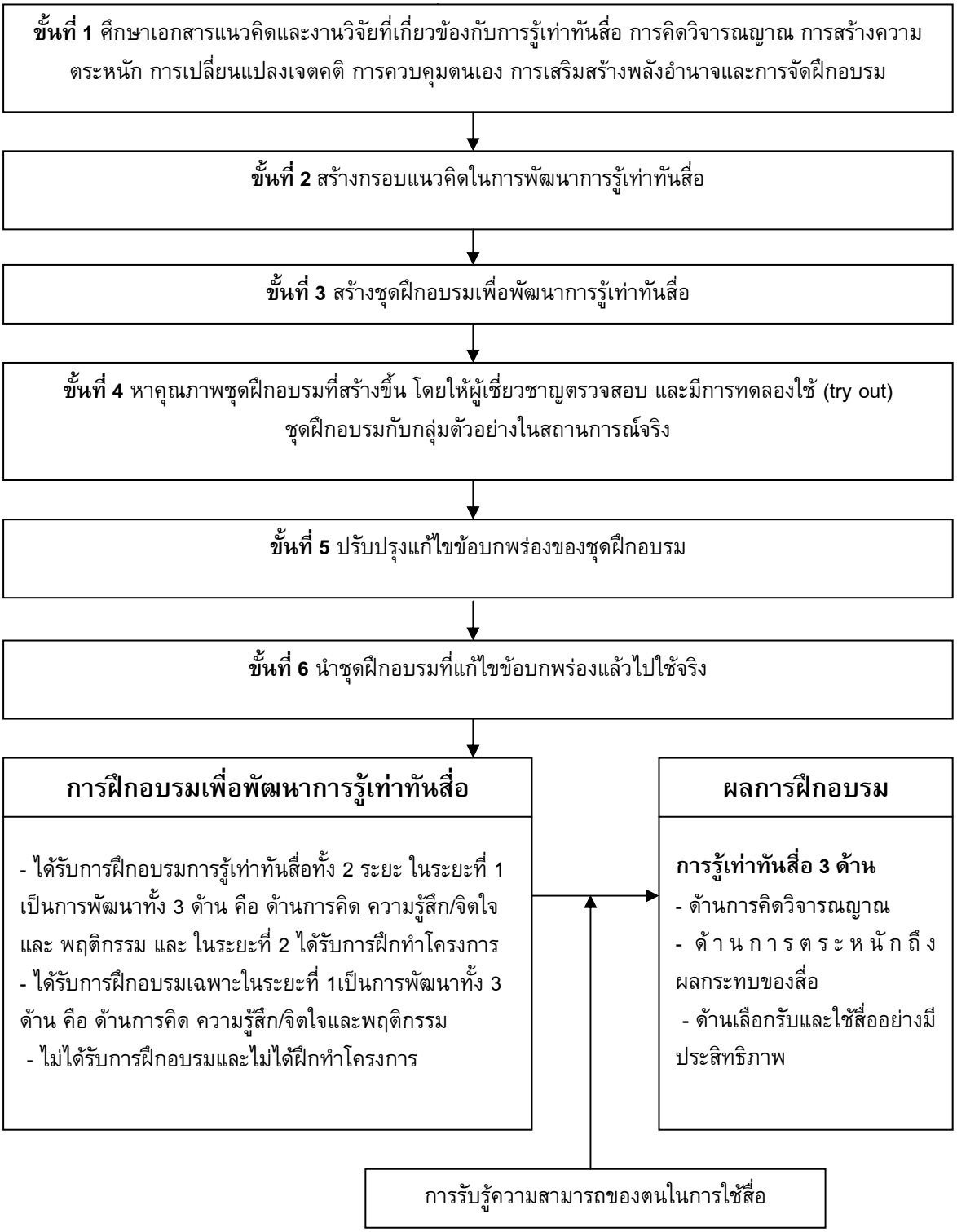

ภาพประกอบ 6 ขั้นตอนการสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

การสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

ในการสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่1 ศึกษาเอกสารแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณญาณ การสร้างความตระหนัก กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ การควบคุมตนเอง การเสริมสร้างพลังอำนาจและแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรม ซึ่งสามารถประมวลเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่เหมาะสมกับนักศึกษาโดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีดังต่อไปนี้

1) ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อโดยมีกิจกรรมในการบรรยายและอภิปรายเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับรู้ความหมาย ความสำคัญและแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาในขั้นต่อไป

2) ใช้แนวคิดการพัฒนาการคิดวิจารณญาณเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณโดยมีกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทำการฝึกวิเคราะห์วิพากษ์ ตีความ และประเมินสื่อตามแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อด้วยการฝึกตั้งคำถาม การนำเสนอกรณีศึกษาหรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับสื่อมวลชนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกคิด โดยมีการฝึกคิดเป็นรายบุคคล ฝึกคิดในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ตามลำดับ โดยใช้การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มและการเล่นเกม

แนวคิดที่1และ2 ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้ การคิด

3) ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักเพื่อสร้างความรู้สึกตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนให้เกิดกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยมีกิจกรรมให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ อิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชนโดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำกิจกรรมกลุ่ม มีการนำกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นจริงมาตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สังเกต วิเคราะห์หาผลกระทบจากการนำเสนอของสื่อมวลชนซึ่งจะทำให้เกิดการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนได้ในที่สุด

4) ใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์ (McGuire.1969) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ สนับสนุนการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์และต่อต้านการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่ไม่สร้างสรรค์และเป็นโทษ โดยมีกิจกรรมประกอบด้วยขั้นตอนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับรู้ความรู้เชิงประเมินค่าโดยให้มีการวิเคราะห์อภิปรายถึงประโยชน์และโทษของสื่อมวลชน ผลกระทบทางบวกและทางลบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน ในส่วนของการพัฒนาองค์ประกอบด้านความรู้สึกและองค์ประกอบความพร้อมที่จะกระทำจะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำกิจกรรมร่วมกันคิดคำขวัญรณรงค์ให้ประชาชนสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์ และต่อต้านสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคมและให้เขียนจดหมายหรือบทความแสดงความคิดเห็นสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและแสดงความคิดเห็นตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคมเพื่อชักชวนให้ประชาชนทั่วไปเห็นความสำคัญของการรู้เท่าทัน

สื่อ นอกจากนี้จะมีการให้แสดงบทบาทสมมติและวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดตามมาจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์และการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นโทษ และนอกจากจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลแล้ว ยังจะใช้วิธีการต้านการเปลี่ยนเจตคติเพื่ออนุรักษ์เจตคติที่เหมาะสมอยู่แล้วหรือได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแล้วของบุคคลให้อยู่ทนทานไม่เปลี่ยนไปในด้านที่ไม่พึงปรารถนาโดยใช้การฝึกสนับสนุนด้วยการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมโดยให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่มที่มีความคิดเห็นและเจตคติเช่นเดียวกับตนและใช้วิธีการสร้างภูมิคุ้มกันโดยวิทยากรจะจัดหาสถานการณ์ที่เป็นข้อโต้แย้งในทางลบมาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์และหาเหตุผลมาหักล้างข้อโต้แย้งนั้น

แนวคิดที่ 3 และ 4 ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้สึก/จิตใจ

5) ใช้การฝึกควบคุมตนเองตามแนวคิดของราธัสและเนวิด(Rathus;& Nevid.1995) และแนวคิดของเพอร์รี่ และริชาร์ด (Perri ;& Richard.1977) เพื่อพัฒนาความสามารถในการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นปัญหาของตนและหาแนวทางแก้ไขโดยให้มีการกำหนดเป้าหมาย สังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง ประเมินตนเองและให้การเสริมแรงตนเอง สำหรับข้อมูลที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำการสังเกตและบันทึกด้วยตนเองจะเป็นข้อมูลป้อนกลับที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมการรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการให้ข้อมูลป้อนกลับและการเสริมแรงจะช่วยเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้มีเพิ่มมากขึ้น

แนวคิดที่ 5 ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านพฤติกรรม

6) ใช้เทคนิคขั้นตอนการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้น ดังนี้

6.1) ขั้นนำ เป็นระยะของการบอกจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม และสร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจและมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนรู้โดยใช้การเล่นเกม การสนทนา การตั้งคำถาม การใช้ภาพหรือเสียง เป็นต้น

6.2) ขั้นกิจกรรม เป็นระยะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมหรือคิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลของการเรียนรู้เกิดจากตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยตรง

6.3) ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย เป็นระยะระหว่างเรียนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์หลังจากที่ได้ลงมือกระทำกิจกรรม

6.4) ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ เป็นระยะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรวบรวมแนวคิดที่ค้นพบจากการทำกิจกรรมและจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น สรุปเป็นหลักการของตนเองเพื่อประยุกต์ใช้ต่อไป

แนวคิดทฤษฎีที่ 6 เป็นส่วนที่อยู่ในกระบวนการจัดกิจกรรมทุกขั้นของการฝึกอบรมในระยะที่ 1

7) ใช้แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment)โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เสริมสร้างการเรียนรู้จากการอภิปราย สนทนา ให้อิสระในการเลือก การตัดสินใจทั้งในการคิดและการเลือกทำโครงการ การแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ วิทยากรต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงศักยภาพของตนอย่างเต็มที่และมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ของการทำกิจกรรมกลุ่มและการฝึกทำโครงการ โดยวิทยากรจะเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนและแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ ฝึกทักษะการคิดวิจารณญาณและอำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อมโดยเลือกสื่อและหัวข้อที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจและต้องช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดกำลังใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง ตระหนักรู้ในศักยภาพและความสามารถของตน

แนวคิดที่ 7ถูกนำมาใช้ในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้งในระยะที่1และระยะที่ 2

8) ใช้แนวคิดการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้โดยใช้โครงการและการถ่ายโยงการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมในระยะที่ 1 ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงโดยมีกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ”ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การเลือกหัวข้อที่จะทำการศึกษา การวางแผน การดำเนินการตามแผนจนสิ้นสุดโครงการ และให้อิสระในการคิดและการตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการทำโครงการ การฝึกอบรมในรูปแบบนี้จะไม่ใช่การให้ความรู้ด้านเนื้อหาเป็นหลักแต่จะเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้และลงมือปฏิบัติ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะและเจตคติที่ดีต่อการทำโครงการ

แนวคิดที่ 8 ถูกนำมาใช้ในการฝึกอบรมในระยะที่ 2 : การฝึกทำโครงการ

ขั้นตอนที่ 2 สร้างกรอบแนวคิดในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจากการประมวลเอกสารในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยสรุปได้ว่าการรู้เท่าทันสื่อมี 3 ด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ โดยแบ่งขั้นตอนการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ มุ่งพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยพัฒนาด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม กล่าวคือ เป็นการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ การสร้างความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ การควบคุมตนเองให้มีการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้การพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ กระบวนการปรับพฤติกรรมโดยการควบคุมตนเองและใช้กิจกรรมกลุ่ม ซึ่งจะช่วยพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ โดยใช้ระยะเวลาในการฝึก 10 กิจกรรม ๆ ละประมาณ 90 - 150 นาที และให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกลับไปฝึกโดยการควบคุมตนเองเป็นเวลา 4 สัปดาห์ มีการประเมินและ

รายงานผลการควบคุมตนเอง โดยใช้เวลาในการรายงานผลครั้งละประมาณ 60 นาที จำนวน 4 ครั้ง เป็นเวลา 240 นาที รวมเวลาในการฝึกอบรมระยะที่ 1 ใช้เวลาทั้งสิ้น รวม 1,440 นาที (24 ชั่วโมง)

ระยะที่ 2 การฝึกทำโครงการ การฝึกทำโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้จากการได้รับการพัฒนาในระยะที่ 1 ไปประยุกต์ทดลองใช้ในสถานการณ์จริง เป็นการนำหลักการถ่ายโยงการเรียนรู้มาใช้และได้ใช้แนวคิดการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้โดยใช้โครงการ กล่าวคือ ในการฝึกอบรมรูปแบบนี้จะมิใช่การให้ความรู้ด้านเนื้อหาเป็นหลัก แต่จะเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การฝึกอบรมรูปแบบนี้จึงมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เปิดโอกาสและให้อิสระผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ริเริ่มทำโครงการและศึกษาหัวข้อที่กลุ่มมีความสนใจ มีส่วนร่วมในการวางแผน ออกแบบ ดำเนินการศึกษาด้วยตนเอง เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ได้ใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อ มีการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะและเจตคติที่ดีต่อการทำโครงการ นอกจากนี้ในการฝึกอบรมรูปแบบนี้ยังได้นำหลักการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้ร่วมด้วย กล่าวคือ รูปแบบการฝึกอบรมแบบนี้ วิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมจะเป็นผู้เสริมสร้างพลังอำนาจโดยมีบทบาทในอำนวยความสะดวกในการจัดหาทรัพยากร ข้อมูล ข่าวสารเพื่อพัฒนาศักยภาพและความสามารถของผู้เข้ารับการฝึกอบรม นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตระหนักรู้ในศักยภาพของตนและดึงศักยภาพนั้นออกมาใช้อย่างเต็มที่โดยวิทยากรจะให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือและการสนับสนุน การใช้แนวคิดการฝึกอบรมรูปแบบนี้จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ มีอิสระและมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองให้มีมากขึ้น

สำหรับขั้นตอนในการฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ” จะประกอบด้วย 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ

ก่อนที่จะทำการเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ วิทยากรจะชี้แจงวัตถุประสงค์ของการฝึกทำโครงการและกำหนดระยะเวลาในการทำโครงการ รวมทั้งจะจัดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแบ่งกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 6 - 7 คน โดยให้จัดกลุ่มตามความสนใจในการเปิดรับสื่อและใช้สื่อมวลชนของแต่ละบุคคล โดยในโครงการนี้ได้กำหนดประเภทสื่อมวลชนที่ให้ทำการศึกษาไว้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร (2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรทัศน์และ(3)สื่อใหม่ ได้แก่ อินเตอร์เน็ต

ในการเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ วิทยากรจะเปิดโอกาสให้นักศึกษาเลือกประเด็นหัวข้อที่จะทำการศึกษาด้วยตนเองตามความสนใจ โดยให้ไปเก็บข้อมูลติดตามตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อ หลังจากที่ได้หัวข้อที่ศึกษาแล้วให้กำหนดวัตถุประสงค์ว่าจะศึกษาอะไร ขอบเขตการศึกษาเป็นอย่างไร

ขั้นที่ 2 การวางแผน

ในขั้นนี้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะเสนอแนวทางหรือขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์โดยให้ทำเค้าโครงของโครงการ แสดงแนวคิดและแผนดำเนินการทำโครงการที่แต่ละกลุ่มเป็นผู้ออกแบบ

บทบาทของวิทยากรในขั้นนี้จะช่วยให้คำแนะนำในการเขียนโครงการ เป็นที่ปรึกษา ตรวจสอบการเขียนเค้าโครง ศึกษาความเป็นไปได้ในการทำโครงการ และมีบทบาทในการเอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดหาสถานที่ในการนัดประชุม พบปะรวมกลุ่มทำงาน

ขั้นที่ 3 การดำเนินการทำโครงการ

ในขั้นนี้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องดำเนินการตามแผนที่วางไว้ โดยวิทยากรจะมีบทบาทคอยกำกับ ดูแลติดตามความก้าวหน้า โดยในทุกสัปดาห์จะมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมกับวิทยากรเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินการและให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำเสนอผลการศึกษาในแต่ละระยะพร้อมทั้งเสนอปัญหาและอุปสรรคที่พบในการทำโครงการ

ในสัปดาห์แรกของระยะการฝึกทำโครงการ ในช่วงนี้กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องนำเสนอผลที่ได้จากการสำรวจเก็บข้อมูล ติดตาม ตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อแต่ละประเภทที่มีการนำเสนอที่ไม่เหมาะสม(ตามที่แต่ละกลุ่มเลือกที่จะศึกษา) ทำการวิพากษ์วิจารณ์การนำเสนอของสื่อที่ไม่เหมาะสมว่ามีรูปแบบใดบ้างและส่งผลต่อบุคคลและสังคมอย่างไรบ้าง หลังจากนั้นให้แต่ละกลุ่มตัดสินใจเลือกกรณีปัญหาเกี่ยวกับสื่อที่จะไปทำการศึกษาเจาะลึก

ในสัปดาห์ที่สองของระยะการฝึกทำโครงการ ในช่วงนี้จะให้แต่ละกลุ่มได้ลงไปศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม ศึกษาเจาะลึกลงไปในกรณีที่พบว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อสังคม โดยนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมในระยะที่ 1 อาทิ แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม โดยให้มีการวิเคราะห์วิพากษ์อย่างมีหลักการเพื่อนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ในสัปดาห์ถัดมา

ขั้นที่ 4 แสดงผลงาน

ในสัปดาห์ที่สามของระยะการฝึกทำโครงการ ในช่วงนี้จะเป็นการแสดงผลงานที่ได้จากการศึกษาอาจจัดอยู่ในรูปของการรายงานหรือในรูปของการจัดนิทรรศการ ซึ่งในการนำเสนอต้องครอบคลุมประเด็น คือ มีชื่อโครงการ ชื่อผู้ทำโครงการ ที่มาและความสำคัญของโครงการ วิธีดำเนินการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษาและนำผลที่ได้มาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มใหญ่

ขั้นที่ 5 การประเมินผล

การประเมินผลในโครงการนี้จะมีทั้งในระหว่างการดำเนินการ ซึ่งก็คือ การประเมินความก้าวหน้าเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการทำโครงการและทำการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และยังมีการประเมินหลังจากเสร็จสิ้นการแสดงผลงานโดยเป็นการประเมินร่วมกันระหว่าง

กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากร เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินจะมีการใช้เกณฑ์การประเมินผล (รูบริคส์) และการสังเกต

สำหรับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดรูปแบบการฝึกอบรมไว้ 3 รูปแบบให้กับกลุ่มทดลองซึ่งมี 2 กลุ่มและจัดให้มีกลุ่มควบคุม 1 กลุ่มซึ่งไม่ได้รับการฝึกอบรมมาเป็นกลุ่มเปรียบเทียบผลการทดลอง

กลุ่มทดลองA รูปแบบการฝึกอบรมเต็มรูปแบบจะได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ

ในระยะที่ 1 จะได้รับการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ ได้รับการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม (กิจกรรมที่1-10 :รายละเอียดกิจกรรมแสดงไว้ในตาราง 2) โดยใช้ระยะเวลาในการฝึก 10 กิจกรรม ๆละประมาณ 90 - 150 นาที นอกจากนี้ยังมีการฝึกควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อนอกสถานที่ฝึกอบรมเป็นเวลา 4 สัปดาห์ และมีการพบกันระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกสัปดาห์ เป็นเวลา 4 ครั้ง ครั้งละ 60 นาทีเพื่อติดตามตรวจสอบผลการควบคุมตนเอง รวมเวลาในการฝึกอบรมระยะที่ 1 ใช้เวลาทั้งสิ้น 1,440 นาที หรือ 24 ชั่วโมง

ในระยะที่ 2 จะได้รับการฝึกทำโครงการ เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ (รายละเอียดขั้นตอนการฝึกทำโครงการแสดงไว้แล้วในข้างต้น) โดยในแต่ละสัปดาห์จะมีการประชุมร่วมกันสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ไปเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เวลาประมาณ 12 ชั่วโมง

สำหรับรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเต็มรูปแบบที่ใช้กับกลุ่มทดลอง A จะแสดงไว้ในตาราง 2

ตาราง 2 กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเต็มรูปแบบ

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	แนวคิด	วิธีดำเนินกิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	การประเมินผล
1	<u>ระยะที่ 1การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ</u> (ครั้งที่1-10) ครั้งที่ 1 กิจกรรมรู้จักเพื่อน - รู้จักสื่อ (120 นาที) (พัฒนาด้านความรู้ การคิดและความรู้สึก/จิตใจ)	1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสร้างความคุ้นเคยและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกคนอื่น	- แนวคิดเกี่ยวกับการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อสร้างความคุ้นเคยและลายพฤติกรรม	-การเล่นเกม ”สัมภาษณ์-ล่าลายชื่อ”	-ใบงานที่ 1 แบบล่ารายชื่อ	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ
		2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความหมายความสำคัญและประเภทของสื่อมวลชนได้	- แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน	- ตั้งคำถาม - ระดมสมอง - บรรยาย/อภิปราย	-ใบความรู้ -แผ่นโปร่งใส -เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ	
		3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์และอภิปรายถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม	-แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก - แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์โดยเป็นการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่า	- การอภิปรายกลุ่ม	- ใบงานที่ 2	
2	กิจกรรมมารู้เท่าทันสื่อกันเถอะ (90 นาที) (พัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ)	1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถบอกประโยชน์และโทษของสื่อมวลชนได้ 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลกระทบของสื่อมวลชน	-แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก - แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์โดยเป็นการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่าและด้านความรู้สึก	- การสนทนา - การตั้งคำถาม - การนำเสนอกรณีปัญหา - การอภิปรายกลุ่ม	-ใบงานและบทความ -คอมพิวเตอร์ -โฆษณาสร้างสรรค์สังคม -แผ่นโปร่งใส -เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ <u>การรายงานตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ตาราง 2 (ต่อ)

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	แนวคิด	วิธีดำเนินกิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	การประเมินผล
2 (ต่อ)	กิจกรรมมารู้เท่าทันสื่อกันเถอะ (90 นาที) (พัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ)	3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความหมายและความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ 4) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถบอกคุณลักษณะของบุคคลที่มีการรู้เท่าทันสื่อได้	-แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ	- ตั้งคำถามและให้อภิปรายกลุ่ม -บรรยาย	-ใบงาน -แผ่นโปร่งใส -เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ -แบบรายงานตนเอง	
3	กิจกรรมรู้เท่าทันสื่อนั้นสำคัญไฉน (150 นาที) (พัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ)	1)ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์ผลกระทบของสื่อมวลชนได้ 2)ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ สนับสนุนการเลือกรับและใช้สื่อในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ และต่อต้านการเลือกรับและใช้สื่อที่ไม่สร้างสรรค์และเป็นโทษ	- แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์ โดยเป็นการพัฒนาความพร้อมที่จะกระทำ - แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก	- การตั้งคำถาม - การอภิปรายกลุ่ม - การคิดคำขวัญ - การแสดงบทบาทสมมติ	- กระดาษโปสเตอร์ - ปากกาเคมี - ใบงาน -แผ่นโปร่งใส -เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและการอภิปราย <u>การรายงานตนเอง</u> -ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
		3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและอันตรายของการไม่รู้เท่าทันสื่อ 4)ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อได้	- แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ	- บรรยายและอภิปราย - มอบหมายงาน	- ใบงาน - แบบรายงานตนเอง - แบบบันทึกการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในรอบสัปดาห์	

ตาราง 2 (ต่อ)

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	แนวคิด	วิธีดำเนินกิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	การประเมินผล
4	กิจกรรมรู้เท่า-รู้ทันเห็นความสำคัญรู้เท่าทันสื่อ(90 นาที) (พัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ)	1)ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ สนับสนุนการเลือกรับและใช้สื่อในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ และต่อต้านการเลือกรับและใช้สื่อที่ไม่สร้างสรรค์และเป็นโทษ 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถชักชวนให้ผู้อื่นเกิดความตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ	-แนวคิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์โดยใช้วิธีการฝึกสนับสนุนและการสร้างภูมิคุ้มกัน	- หาสถานการณ์ที่เป็นข้อโต้แย้งในทางลบมาให้ทำการอภิปรายเพื่อหักล้างข้อโต้แย้งนั้น - การมอบหมายงานให้เขียนจดหมายหรือบทความฯ	- ใบงาน -แผ่นโปร่งใส -เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ -ตัวอย่างการเขียนจดหมายตรวจสอบสื่อของผู้บริโภคสื่อ - แบบรายงานตนเอง	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ <u>การรายงานตนเอง</u> -ให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
5	กิจกรรมรู้จักตน ค้นพบปัญหาพัฒนาตนเอง” (พัฒนาด้านพฤติกรรม) (150 นาที)	1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความสำคัญของการควบคุมตนเองได้ 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเลือกรับและใช้สื่อของตนเองได้ 3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการเลือกรับและใช้สื่อของตนเองได้ 4) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวางแผนกำหนดเป้าหมายและดำเนินการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อให้มีประสิทธิภาพได้	- แนวคิดการควบคุมตนเองตามแนวคิดของราธัสและเนวิด(Rathus ;& Nevid.) และแนวคิดของเพอร์รี่และริชาร์ด(Perri ;& Richard.)	- การตั้งคำถาม - ระดมสมอง - การอภิปรายกลุ่ม - ฝึกวิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นปัญหาของตนและหาแนวทางแก้ไข - วางแผนการควบคุมตนเอง - นำเสนอแผนการควบคุมตนเอง - นำไปฝึกปฏิบัติด้วยการควบคุมตนเองเป็นเวลา 4 สัปดาห์โดยมี	- แผ่นโปร่งใสและเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ - แผ่นพลิก - ใบงานที่ 1 -ใบงานที่ 2 แบบวิเคราะห์ปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อ -แบบบันทึกพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อในรอบสัปดาห์	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ - งานที่มอบหมายให้บันทึกการเลือกรับและใช้สื่อในรอบสัปดาห์ - แผนการพัฒนาพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

ตาราง 2 (ต่อ)

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	แนวคิด	วิธีดำเนินกิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	การประเมินผล
5 (ต่อ)	กิจกรรมรู้จักตน ค้นพบปัญหาพัฒนาตนเอง (พัฒนาด้านพฤติกรรม) (150 นาที)	5) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถพัฒนาความสามารถในการเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ		(ต่อ) การกำหนดเป้าหมาย สังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง ประเมินตนเองและให้การเสริมแรงตนเอง	-แผนการพัฒนาตนเองควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน - แบบรายงานตนเอง	<u>การรายงานตนเอง</u> -ให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
6	กิจกรรมรู้ทันสื่อ -รู้ทันเทคนิคสร้างสื่อ (120 นาที) (พัฒนาด้านการคิด)	1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ว่า“ผลผลิตสื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง” 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความหมายความสำคัญของการคิดวิจารณญาณ 3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์และประเมินสื่อที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้	- แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ - แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ	- การเล่นเกม - การตั้งคำถาม - นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยให้ฝึกคิดเป็นรายบุคคล-กลุ่มย่อย-กลุ่มใหญ่ - การอภิปรายกลุ่ม - ฝึกตั้งคำถามและตอบคำถาม - มอบหมายงาน	-ใบงานที่ 1 และใบงานที่ 2 -กรณีปัญหาตัวอย่างภาพโฆษณาสถานลดน้ำหนัก -แผ่นโปร่งใส -เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ -คอมพิวเตอร์ -แบบรายงานตนเอง	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ <u>การรายงานตนเอง</u> -ให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
7	กิจกรรมรู้ทันสื่อ -รู้ทันธุรกิจสื่อ (120 นาที) (พัฒนาด้านการคิด)	1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ว่า“สื่อมีนัยยะทางการค้า” 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์และประเมินสื่อที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้	- แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ - แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ	- การเล่นเกม - การระดมสมอง - การตั้งคำถาม - นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยให้ฝึกคิดเป็นรายบุคคล-กลุ่มย่อย-กลุ่มใหญ่ - การอภิปรายกลุ่ม	-ใบงาน -บทความ -เทปบันทึกภาพรายการโทรทัศน์ -ตัวอย่างโฆษณาแฝง -คอมพิวเตอร์ -แบบรายงานตนเอง	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ <u>การรายงานตนเอง</u>ให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ตาราง 2 (ต่อ)

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	แนวคิด	กิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	การประเมินผล
7 (ต่อ)	กิจกรรมรู้ทันสื่อ -รู้ทันธุรกิจสื่อ		- แนวคิดการควบคุมตนเอง	- นำเสนอผลการควบคุมตนเองและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	-แบบประเมินผลการควบคุมตนเอง	<u>การประเมินตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการอบรมรายงานและประเมินผลการควบคุมตนเอง
8	กิจกรรมรู้ทันสื่อ -รู้ทันอุดมการณ์สื่อ (120 นาที) (พัฒนาด้านการคิด)	1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ว่า “เนื้อหาในสื่อทั้งหลายเต็มไปด้วยอุดมการณ์และค่านิยม” 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้	- แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ - แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ	- การเล่นเกม - นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยให้ฝึกคิดเป็นรายบุคคล-กลุ่มย่อย-กลุ่มใหญ่ - การอภิปรายกลุ่ม - บรรยายและอภิปราย - มอบหมายงาน	-ใบงานที่ 1 และใบงานที่ 2 -บทความ -คอมพิวเตอร์และตัวอย่างเกมออนไลน์ -เทปบันทึกภาพมิวสิควิดีโอ -แบบรายงานตนเอง -แบบประเมินผลการควบคุมตนเอง	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ <u>การรายงานตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
			- แนวคิดการควบคุมตนเอง	- นำเสนอผลการควบคุมตนเองและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	-แบบประเมินผลการควบคุมตนเอง	<u>การประเมินตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการอบรมรายงานและประเมินผลการควบคุมตนเอง

ตาราง 2 (ต่อ)

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	แนวคิด	กิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	การประเมินผล
9	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันผู้รับสื่อ (120 นาที) (พัฒนาด้านการคิด)	1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ว่า “ผู้รับสื่อสามารถต่อรองความหมายของเนื้อหาสื่อ” 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์และ ตีความหมายสื่อที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้	- แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ - แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ	- การเล่นเกม - การตั้งคำถาม - การอภิปรายกลุ่ม - บรรยายและอภิปราย	-ใบงาน -แบบสอบถาม “สื่อในดวงใจ” -แผ่นโปร่งใส -เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ -แบบรายงานตนเอง	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ <u>การรายงานตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
			- แนวคิดการควบคุมตนเอง	- นำเสนอผลการควบคุมตนเองและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	-แบบประเมินผลการควบคุมตนเอง	<u>การประเมินตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการอบรมรายงานและประเมินผลการควบคุมตนเอง
10	กิจกรรมตาดูหูฟังเฝ้าระวังติดตามสื่อ (120 นาที) (การพัฒนาการคิด จิตใจและพฤติกรรม)	1)ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการระบุปัญหา วิเคราะห์วัตถุประสงค์และเทคนิคในการนำเสนอของสื่อ วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาที่เกิดจากการนำเสนอของสื่อมวลชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่พบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน	- แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก - แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ	- การตั้งคำถาม -การวิเคราะห์และอภิปรายกลุ่ม	- ใบงาน -ข่าวและโฆษณาจากหนังสือพิมพ์และนิตยสาร -ตัวอย่างเกมออนไลน์ -โฆษณาทางโทรทัศน์ - แผ่นใส - เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ -คอมพิวเตอร์	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ <u>การรายงานตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ตาราง 2 (ต่อ)

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	แนวคิด	กิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	การประเมินผล
10	กิจกรรมตาดูหูฟังเฝ้าระวังติดตามสื่อ (ต่อ)	2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ มีปฏิกิริยาตอบโต้สื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสมได้			-แบบรายงานตนเอง	
			- แนวคิดการควบคุมตนเอง	- นำเสนอผลการควบคุมตนเองและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	-แบบประเมินผลการควบคุมตนเอง	<u>การประเมินตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการอบรมรายงานและประเมินผลการควบคุมตนเอง
11-13	<u>การฝึกอบรมในระยะที่ 2 (ครั้งที่ 11-13)</u> กิจกรรมการฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ” (ระยะเวลา 3 สัปดาห์)	1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์ถึงผลกระทบของสื่อมวลชน 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อมวลชนได้ 3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในกลุ่มและมีปฏิกิริยาตอบโต้สื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสมได้ 4) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง	- แนวคิดการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม - การเรียนรู้โดยใช้โครงการ - การถ่ายโยงการเรียนรู้	-ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ” โดยมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการฝึกทำโครงการ ดังนี้ <u>ขั้นที่1</u> การเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ <u>ขั้นที่ 2</u> การวางแผน <u>ขั้นที่ 3</u> การดำเนินการทำโครงการ <u>ขั้นที่ 4</u> แสดงผลงาน <u>ขั้นที่ 5</u> การประเมินผล	-เอกสารการวางแผนการดำเนินโครงการ -คอมพิวเตอร์ -ฟิวเจอร์บอร์ด -แบบรายงานตนเอง -แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ	<u>การสังเกต</u> -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ <u>การรายงานตนเอง</u> ให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง <u>การใช้เกณฑ์การให้คะแนน</u>ในการประเมินผลการทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ”

จากตาราง 2 เมื่อแบ่งกิจกรรมตามการพัฒนาในแต่ละด้าน จะพบว่า

1. **การพัฒนาด้านการคิด** ประกอบด้วย
   1.1 กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันเทคนิคสร้างสื่อ (ครั้งที่ 6) เวลา 120 นาที
   1.2 กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันธุรกิจสื่อ (ครั้งที่ 7) เวลา 120 นาที
   1.3 กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันอุดมการณ์สื่อ (ครั้งที่ 8) เวลา 120 นาที
   1.4 กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันผู้รับสื่อ (ครั้งที่ 9) เวลา 120 นาที
   รวม 480 นาที คิดเป็น 8 ชั่วโมง
2. **การพัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ**ประกอบด้วย
   2.1 กิจกรรมมารู้เท่าทันสื่อกันเถอะ (ครั้งที่ 2) เวลา 90 นาที
   2.2 กิจกรรมรู้เท่าทันสื่อนั้นสำคัญไฉน (ครั้งที่ 3) เวลา 150 นาที
   2.3 กิจกรรมรู้เท่า-รู้ทัน เห็นความสำคัญรู้เท่าทันสื่อ (ครั้งที่ 4) เวลา 90 นาที
   รวม 330 นาที คิดเป็น 5 ชั่วโมง 30 นาที
3. **การพัฒนาด้านการคิดและพฤติกรรม** ประกอบด้วย
   3.1 กิจกรรมรู้จักตน ค้นพบปัญหา พัฒนาตนเอง (ครั้งที่ 5) เวลา 150 นาที
คิดเป็น 2 ชั่วโมง 30 นาที

(หมายเหตุ การพัฒนาด้านพฤติกรรมจะต้องให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกปฏิบัติด้วยการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อใช้เป็นเวลา 4 สัปดาห์และให้มีการพบกันระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกสัปดาห์ เป็นเวลา 4 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที รวมเวลา 240 นาที)

รวม 390 นาที คิดเป็น 6 ชั่วโมง 30 นาที

4. **การพัฒนาด้านการคิดและความรู้สึก** ประกอบด้วย
   4.1 กิจกรรมรู้จักเพื่อน -รู้จักสื่อ (ครั้งที่ 1) เวลา 120 นาที
   รวม 120 นาที คิดเป็น 2 ชั่วโมง
5. **การพัฒนาด้านการคิด ความรู้สึกและพฤติกรรม** ประกอบด้วย
   5.1 กิจกรรมตาดูหูฟัง เฝ้าระวังติดตามสื่อ (ครั้งที่ 10) เวลา 120 นาที
   5.2 กิจกรรมการฝึกทำโครงการ (ครั้งที่ 11-13 :เป็นกิจกรรมในระยะที่ 2)

กลุ่มทดลอง B รูปแบบการฝึกอบรมจะได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1เท่านั้นโดยเป็นการพัฒนาในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม เป็นเวลาจำนวน 24 ชั่วโมง กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาทั้ง 3 ด้านจะใช้กิจกรรมที่พัฒนาเช่นเดียวกับที่ใช้ในกลุ่มทดลอง A จำนวน 10 กิจกรรม (ครั้งที่ 1 –10 รายละเอียดกิจกรรมแสดงในตาราง 2)

ในการดำเนินการฝึกอบรมระยะที่ 1 กลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง B จะได้รับการฝึกอบรมจากวิทยากร/ผู้ดำเนินการฝึกอบรมชุดเดียวกัน โดยได้รับการฝึกอบรมพร้อมกัน

สำหรับการฝึกอบรมในระยะที่ 2 ฝึกทำโครงการจะจัดให้เฉพาะกลุ่มทดลอง A เท่านั้น ในขณะที่กลุ่มทดลอง B ไม่ได้ฝึกทำโครงการแต่ให้ทำกิจกรรมอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ โดยกลุ่มทดลอง B ได้รับมอบหมายให้ไปทำการรณรงค์การแต่งกายของนักศึกษาให้ถูกต้องตามระเบียบของสถาบันฯ เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ ในแต่ละสัปดาห์จะมีการประชุมรายงานความก้าวหน้าติดตามผล สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ 1-2 ชั่วโมงและในสัปดาห์ที่ 3 ให้แสดงผลงานและประเมินผลงาน ซึ่งทั้งกลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง Bจะไม่ได้แสดงผลงานในช่วงเวลาเดียวกัน

กลุ่มควบคุม จะไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้รับการฝึกทำโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 สร้างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา จากกรอบแนวคิดในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเต็มรูปแบบเป็น 2 ระยะ ในระยะที่ 1 เป็นการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้กิจกรรมในการฝึกอบรมจำนวน 10 กิจกรรม ๆ ละ ประมาณ 90-150 นาที และให้มีการฝึกควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อในกลุ่มทดลอง เป็นเวลา 4 สัปดาห์ โดยให้มีการพบกันระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกสัปดาห์ เป็นเวลา 4 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที รวมเป็นเวลา 1,440 นาที หรือคิดเป็น 24 ชั่วโมง และในระยะที่ 2 เป็นการฝึกทำโครงการมีการเข้าพบวิทยากรและเพื่อนผู้เข้ารับการฝึกอบรมใช้เวลาพบกลุ่ม 3 ครั้ง ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง เพื่อรับการให้ข้อมูลป้อนกลับ

ในการฝึกอบรมแต่ละครั้ง ผู้วิจัยซึ่งจะเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมครั้งนี้จะเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุน สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นให้กำลังใจ มีการทบทวนการพิจารณาไตร่ตรองและติดตามผลในแผนการควบคุมตนเองและแผนการทำโครงการของแต่ละกลุ่ม รวมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ปรับปรุงตนและโครงการของตน

สำหรับการเลือกใช้เทคนิคการฝึกอบรมที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการคิด จิตใจและพฤติกรรม ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคและกิจกรรมที่หลากหลาย โดยยึดผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมมากที่สุดและมีโอกาสในการแสดงออก พยายามให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง เช่น ใช้กระบวนการกลุ่ม การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง กรณีศึกษา การตั้งคำถาม การแบ่งปันประสบการณ์ การบันทึกตนเอง การฝึกปฏิบัติโดยทำโครงการ ซึ่งการเลือกเทคนิคและกิจกรรมที่มีความหลากหลายและเหมาะสมจะจูงใจให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความสนใจในการฝึกอบรม เกิดการเรียนรู้และช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถเปลี่ยนแปลงทักษะ เจตคติและพฤติกรรมได้

ในการฝึกอบรมครั้งนี้มีการจัดเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งคู่มือวิทยากรที่ใช้ประกอบการสอนในการฝึกอบรม มีการจัดสภาพแวดล้อมห้องฝึกอบรมอย่างเหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนา มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้บรรยากาศที่ดี

ขั้นตอนที่ 4 การหาคุณภาพชุดฝึกอบรม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและมีการทดลองใช้ (try out) ชุดฝึกอบรมกับกลุ่มตัวอย่างในสถานการณ์จริง ดังมีรายละเอียดดังนี้

4.1) ผู้วิจัยนำชุดฝึกอบรมที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสารมวลชน ด้านการพัฒนาหลักสูตรและฝึกอบรมและผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ให้คำแนะนำและตรวจสอบเนื้อหาชุดฝึกอบรม กิจกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมมากขึ้นก่อนนำหลักสูตรไปทดลองใช้

สำหรับการปรับปรุงชุดฝึกอบรมก่อนนำไปทดลองใช้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงชุดฝึกอบรมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

(1) ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรม ผู้วิจัยมีการปรับปรุงโดยสลับกิจกรรมให้ลำดับการนำเสนอกิจกรรมมีความสอดคล้องกับกระบวนการทางจิต โดยเริ่มจากการปูพื้นความรู้ การสร้างความตระหนักโดยให้มีตั้งแต่ต้นเพื่อให้เห็นความสำคัญ ตามมาด้วยการเปลี่ยนเจตคติ การพัฒนาทางด้านการคิด การควบคุมตน ตามลำดับ โดยดึงการพัฒนาเจตคติมาก่อนที่จะให้ควบคุมตนเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดมีความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการพัฒนา

(2) เพิ่มกิจกรรมโดยขยายระยะเวลาในการพัฒนาเจตคติให้มีมากขึ้น โดยเพิ่มการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อสื่อมวลชนที่ดีด้วย

(3) ปรับสำนวนภาษา ให้เข้าใจง่ายขึ้น สื่อความหมายให้เข้าใจตรงกัน และเลือกใช้คำให้คงที่

(4) กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ปรับปรุงโดยหากิจกรรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เพิ่มบทบาทกระบวนการกลุ่มและเลือกใช้วิธีการฝึกอบรมที่หลากหลายเพื่อไม่ให้รูปแบบการฝึกอบรมน่าเบื่อ มีการหาเกมที่เกี่ยวข้องกับสื่อมาเพิ่มเติม โดยนำมาเล่นในขั้นนำเพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และสร้างบรรยากาศให้มีความสนุกสนาน

(5) เนื้อหาของกิจกรรมในชุดฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ปรับปรุงเนื้อหาในแต่ละกิจกรรมให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับแนวคิดทฤษฎีและประสบการณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมากยิ่งขึ้น

4.2) การทดลองใช้ (try out) ชุดฝึกอบรม มีวัตถุประสงค์เพื่อ

4.2.1) ประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกอบรมด้านต่าง ๆ ได้แก่ เนื้อหา วิธีการฝึกอบรม กิจกรรมที่ใช้ ระยะเวลา ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ชุดฝึกอบรม

4.2.2) ประเมินผลการฝึกอบรมและเปรียบเทียบการรู้เท่าทันสื่อของผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนและหลังการฝึกอบรม สำหรับแบบแผนการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในขั้นตอนนี้ใช้แบบแผนการทดลองแบบ one group pretest posttest design (Campbell;& Stanley.1966) ดังแสดงในแผนการทดลองดังนี้

การทดสอบก่อน	การทดลอง	การทดสอบหลัง
T1	X	T2

เมื่อ T1 แทน การทดสอบที่จัดกระทำก่อนการทดลอง

X แทน การจัดกระทำการทดลอง

T2 แทน การทดสอบที่จัดกระทำหลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ชั้นปี 1 ที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการนี้ จำนวน 10 คน โดยจะนำกิจกรรมในการฝึกอบรมระยะที่ 1 จำนวน 10 กิจกรรมไปทดลองใช้(try out) กับนักศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อก่อนและหลังการฝึกอบรม และหาความเหมาะสมด้านระยะเวลา การสื่อความหมายและผลกระทบอื่น ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมมีดังนี้

1) คู่มือวิทยากร ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการฝึกอบรมและการประเมินผล

2) อุปกรณ์การฝึกอบรม สื่อและกิจกรรมต่าง ๆ

3) แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ

4) แบบประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกอบรมในด้านเนื้อหากิจกรรม กระบวนการต่าง ๆ ในการฝึกอบรม ระยะเวลา และปัญหาอุปสรรคที่พบในการใช้ชุดฝึกอบรม โดยประเมินจากความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

การประเมินผลชุดฝึกอบรม พิจารณาจากเกณฑ์ดังนี้

1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการรู้เท่าทันสื่อภายหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทดสอบโดยการหาค่า t-test (dependent)

2) ความคิดเห็นที่มีต่อชุดฝึกอบรมจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับปานกลางขึ้นไป

จากการทดลองใช้ชุดฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อภายหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏในภาคผนวก ข)

ขั้นตอนที่ 5 การปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาชุดฝึกอบรม จากการประเมินผลการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลไปปรับปรุงแก้ไขชุดฝึกอบรมเพื่อให้มีความเหมาะสมและนำไปทดลองใช้เพื่อศึกษาผลการวิจัยในเรื่องต่อไปนี้

(1) ลักษณะของกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม มีการปรับปรุงลักษณะกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น เพิ่มความหลากหลายในรูปแบบการทำกิจกรรม เลือกเนื้อหาที่เป็นที่สนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ปรับปรุงกิจกรรมให้น่าสนใจมากขึ้น

(2) ตารางเวลา ปรับเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับการนำไปใช้ฝึกอบรมจริง

(3) ปรับภาษาและคำถามที่ใช้ในใบงาน ให้มีความชัดเจน เข้าใจง่ายและสื่อความหมายเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้น

(4) สื่อการสอน ได้มีการปรับปรุง PowerPoint และเอกสารประกอบการฝึกอบรมได้แก่ ใบงาน ใบความรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

(5) เนื้อหาการฝึกอบรมบางกิจกรรมได้มีการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับระยะเวลา

ขั้นตอนที่ 6 นำชุดฝึกอบรมที่ได้ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาผลของชุดฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งนี้เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ปี 1 (คนละกลุ่มกับนักศึกษาที่เข้าร่วมทดลองใช้ชุดฝึกอบรม ครั้งที่ 1) จำนวน 60 คน กลุ่มทดลอง A จำนวน 20 คน กลุ่มทดลอง B จำนวน 20 คน ในการทดลองครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กลุ่มควบคุม จำนวน 20 คน เพื่อเปรียบเทียบผลการฝึกอบรม โดยก่อนการฝึกอบรม ผู้วิจัยจะให้นักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพื่อจัดกลุ่มนักศึกษาเข้ารับการทดลอง และจัดให้มีการปฐมนิเทศผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อเพื่อเป็นการประเมินผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนการทดลอง นอกจากนี้ยังมีการสอบถามความคาดหวังของผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีการแนะนำโครงการฝึกอบรม วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม หัวข้อการฝึกอบรม ความสำคัญและประโยชน์ของการฝึกอบรมและมีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากร

การดำเนินการทดลอง

1) ผู้วิจัยดำเนินการวัดตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรจัดประเภท ก่อนดำเนินการทดลอง เพื่อจัดกลุ่มนักศึกษาเข้ารับการทดลอง โดยการสุ่มนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการตามระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ(สูงและต่ำ)เข้ากลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

2) ผู้วิจัยจัดปฐมนิเทศนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการและสร้างความคุ้นเคยระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรม

3) ผู้วิจัยดำเนินการวัดตัวแปรตามคือ การรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน ก่อนดำเนินการทดลอง

4) ดำเนินการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 1 กับกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม โดยในกิจกรรมที่ 1-6 ทำการฝึกวันละ 2 กิจกรรม ใช้เวลาประมาณวันละ 3.30 - 4 ชั่วโมง รวมเป็นเวลา 3 วันติดต่อกัน สำหรับกิจกรรมที่ 7- 10 ทำการฝึกสัปดาห์ละ 1 กิจกรรม ทุกสัปดาห์ เป็นเวลา 4 สัปดาห์ ในแต่ละกิจกรรมจะเป็นการฝึก 2 ชั่วโมงและ รายงานผลการควบคุมตนเองในช่วงท้ายกิจกรรมอีก 1 ชั่วโมง รวมเป็นกิจกรรมละ 3 ชั่วโมง

5) ภายหลังสิ้นสุดการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 1 ดำเนินการวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน ในกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

6) กลุ่มทดลอง A ดำเนินการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 2 ฝึกทำโครงการโดยมีการเข้าพบกลุ่ม 3 ครั้ง ๆ ละ 1-2 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง จำนวน 3 ครั้ง ระหว่างการเข้าพบกลุ่มจะมีการรายงานผล ปัญหาและอุปสรรค การดำเนินการตามแผนที่แต่ละกลุ่มได้วางแผนไว้ วิทยากรจะให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ การอภิปรายและให้ความรู้เพิ่มเติมตามความต้องการของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม

7) เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 2 การฝึกทำโครงการ ดำเนินการวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน ในกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

8) เมื่อสิ้นสุดการฝึกทำโครงการแล้ว 1 เดือน ดำเนินการวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านในกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

การประเมินผลการทดลองสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 3 การประเมินผลการทดลอง

ผลการทดลอง	ระยะเวลาประเมิน			
	ก่อนการทดลอง	**ภายหลังการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (ระยะที่ 1)**	**ภายหลังการฝึกทำโครงการ (ระยะที่2)**	**หลังสิ้นสุดการฝึกทำโครงการแล้ว 1 เดือน**
วัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน				
กลุ่มทดลอง A	✓	✓	✓	✓
กลุ่มทดลอง B	✓	✓	✓	✓
กลุ่มควบคุม	✓	✓	✓	✓

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 คำนวณค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ของคะแนนการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 คำนวณค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ตรวจสอบการแจกแจงปกติหลายตัวแปร โดยการหาสัมประสิทธิ์ความเบ้

(Skewness) ความโด่ง (Kurtosis) และสถิติ Shapiro -Wilk เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการใช้สถิติ MANOVA

1.4 ตรวจสอบการเท่ากันของเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรโดยใช้สถิติบอกซ์ (Box's M Test)เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการใช้สถิติ MANOVA และตรวจสอบความเท่ากันของความแปรปรวนของตัวแปรทุกตัวด้วยวิธี Levene 's Test

2. สถิติสำหรับทดสอบสมมติฐาน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร 3 ทางแบบวัดซ้ำ (Three Way Manova ,Repeated Measures(two between subject factors and one within subject factor) (Steven.2002)

2.1 หาปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อกับครั้งของการวัดที่มีต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้สถิติ MANOVA โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 1และหากพบว่าการทดสอบปฏิสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะทำการทดสอบปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยการทดสอบที่เรียกว่า การวิเคราะห์อิทธิพลย่อย (Simple effect) ของการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งเป็นการทดสอบปฏิสัมพันธ์ในแต่ละกลุ่มของอีกตัวแปรหนึ่งหรือเท่ากับการทดสอบสมมติฐานจากแหล่งความแปรปรวน และเมื่อพบปฏิสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่ (Pairwise Comparison) ตามวิธีบอนเฟอโรนีด้วยความเชื่อมั่น 95% เพื่อพิจารณาคู่ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญต่อไป

2.2 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของคะแนนการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ใช้สถิติ MANOVA โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 2 และหากพบว่าคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะทำการทดสอบความแปรปรวนตัวแปรเดียว(Univariate Test) และทำการเปรียบเทียบรายคู่ต่อไป

2.3 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของคะแนนการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในระดับสูงกับนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในระดับต่ำของทั้ง 3 กลุ่ม ใช้สถิติ MANOVA โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 3

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มีสมมติฐานการวิจัย คือ

1.มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และครั้งของการวัดต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

2. นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะจะมีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1และนักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ

3.นักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงจะมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อการทดสอบสมมติฐาน

ซึ่งมีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

$\overline{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
SD	”	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
F	”	ค่าสถิติ F ที่ได้จากการคำนวณ
Sig.	”	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (ที่ระดับ .05)
Std. Error	”	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน
G	”	รูปแบบการฝึกอบรม(GA คือ รูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มทดลอง A ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ ,GB คือ รูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มทดลอง B ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 และ GC คือ รูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มควบคุมซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ)
SE	”	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อแบ่งเป็นการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำและการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง

T	แทน	ครั้งของการวัด แบ่งเป็น 4 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ก่อนการทดลอง (T1) ครั้งที่ 2 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 (T2) ครั้งที่ 3 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 (T3) และ ครั้งที่ 4 ติดตามผล (T4)
N	”	จำนวนนักศึกษาในกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

ตอนที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้จากนักศึกษาที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม โดยมีนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดโครงการ จำนวน 60 คน เป็นกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน ทั้ง 3 กลุ่มมีนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำ โดยแบ่งเป็น 6 กลุ่มย่อยในสัดส่วนที่เท่ากันคือกลุ่มละ 10 คน

การวิจัยครั้งนี้ได้ออกแบบการวิจัยในลักษณะการวัดซ้ำ (Repeated Measure Design) ซึ่งทำการวัดตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ 4 ครั้งด้วยกัน ได้แก่ การวัดครั้งที่ 1 : ก่อนทดลอง (T1) , การวัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 (T2) ,การวัดครั้งที่ 3 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 (T3) และ การวัดครั้งที่ 4 : ติดตามผล (T4)

สำหรับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน ใน 4 ครั้งของการวัด ซึ่งจำแนกตามประเภทของรูปแบบการฝึกอบรม(กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ) และระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ(สูงและต่ำ) จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง 4

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพจำแนกตามรูปแบบการฝึกอบรม ระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัด

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ 3 ด้าน	กลุ่มทดลองA (ได้รับการฝึกอบรมทั้ง 2 ระยะ)			กลุ่มทดลอง B (ได้รับการฝึกอบรมเฉพาะในระยะที่ 1)			กลุ่มควบคุม (ไม่ได้รับการฝึกอบรมทั้ง 2 ระยะ)		
	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ	รวม	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ	รวม	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ	รวม
	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$
	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)
	N	N	N	N	N	N	N	N	N
1. ด้านการคิดวิจารณญาณ	44.60	44.20	44.40	44.40	44.20	44.30	45.10	45.30	45.20
	6.88	4.47	5.65	6.87	4.89	5.80	4.65	4.69	4.55
ก่อนการทดลอง	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ภายหลังการ	54.10	55.20	54.65	54.80	52.90	53.85	46.70	46.10	46.40
ฝึกอบรมระยะที่ 1	3.81	2.97	3.38	4.52	6.33	5.44	3.27	5.74	4.56
	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ภายหลังการ	54.50	56.70	55.60	52.70	50.70	51.70	47.90	47.10	47.50
ฝึกอบรมระยะที่ 2	4.77	4.62	4.71	7.66	8.90	8.14	3.35	5.24	4.30
	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ติดตามผล	56.00	58.20	57.10	55.60	55.80	55.70	47.90	48.60	48.25
	4.67	3.29	4.09	4.27	4.47	4.26	4.41	5.13	4.67
	10	10	20	10	10	20	10	10	20

ตาราง 4 (ต่อ)

ตัวแปร การรู้เท่าทันสื่อ 3 ด้าน	กลุ่มทดลองA (ได้รับการฝึกอบรมทั้ง 2 ระยะ)			กลุ่มทดลอง B (ได้รับการฝึกอบรมเฉพาะในระยะที่ 1)			กลุ่มควบคุม (ไม่ได้รับการฝึกอบรมทั้ง 2 ระยะ)		
	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ	รวม	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ	รวม	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ	รวม
	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$
	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)
	N	N	N	N	N	N	N	N	N
2. ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ									
ก่อนการทดลอง	49.20	47.60	48.40	47.60	46.90	47.25	48.80	47.90	48.35
	2.90	4.86	3.98	5.19	3.38	4.28	5.49	4.25	4.80
	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1	50.00	53.00	51.50	52.90	49.20	51.05	47.60	46.60	47.10
	4.45	3.37	4.14	3.67	5.00	4.68	5.91	5.83	5.74
	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2	52.60	52.50	52.55	53.90	49.60	51.75	48.70	47.80	48.25
	5.52	3.69	4.57	4.50	3.20	4.64	4.40	4.69	4.45
	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ติดตามผล	52.90	53.30	53.10	54.30	50.20	52.25	49.30	48.60	48.95
	6.23	5.33	5.65	6.11	4.96	5.81	6.52	5.74	5.99
	10	10	20	10	10	20	10	10	20

ตาราง 4 (ต่อ)

ตัวแปร การรู้เท่าทันสื่อ 3 ด้าน	กลุ่มทดลองA (ได้รับการฝึกอบรมทั้ง 2 ระยะ)			กลุ่มทดลอง B (ได้รับการฝึกอบรมเฉพาะในระยะที่ 1)			กลุ่มควบคุม (ไม่ได้รับการฝึกอบรมทั้ง 2 ระยะ)		
	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อมวลชนต่ำ	รวม	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ	รวม	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง	การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ	รวม
	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$	$\overline{X}$
	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)
	N	N	N	N	N	N	N	N	N
3. ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ก่อนการทดลอง	62.10	62.00	62.05	67.00	60.60	63.80	67.20	63.90	65.55
	6.26	6.75	6.34	7.57	4.60	6.93	6.34	5.45	5.99
	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1	66.80	71.60	69.20	71.40	65.80	68.60	63.50	63.40	63.45
	6.32	4.55	5.90	6.85	8.51	8.05	6.77	6.40	6.41
	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2	69.90	71.50	70.70	70.60	66.30	68.45	65.30	63.20	64.25
	7.31	7.20	7.11	7.55	6.34	7.13	5.52	5.01	5.24
	10	10	20	10	10	20	10	10	20
ติดตามผล	70.90	71.70	71.30	72.90	67.90	70.40	67.60	64.60	66.10
	8.36	7.06	7.54	7.26	6.54	7.20	7.31	4.67	6.16
	10	10	20	10	10	20	10	10	20

จากตาราง 4 เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมสรุปได้ว่า คะแนนรวมเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน คือด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพเกือบทุกตัวมีค่าสูงขึ้นตามลำดับครั้งของการวัดทั้งในกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) และ กลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) ยกเว้นการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณของกลุ่มทดลอง B มีคะแนนรวมเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านนี้ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ต่ำกว่าภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 และการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ กลุ่มควบคุมมีคะแนนรวมเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านนี้ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 และภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ต่ำกว่าก่อนการทดลอง และการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มทดลอง B มีคะแนนรวมเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านนี้ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ต่ำกว่าภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1และกลุ่มควบคุมมีคะแนนรวมเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 และภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ต่ำกว่าก่อนการทดลอง

นอกจากนี้ หากพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่างกัน พบว่า ในภาพรวมกลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง Bที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่างกันมีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และระยะติดตามผลเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองและมากกว่ากลุ่มควบคุม

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปได้ว่าการเพิ่มขึ้นของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านของกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่มและกลุ่มควบคุมนี้เป็นการเพิ่มขึ้นของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่ออย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติการทดสอบความแปรปรวนหลายตัวแปรแบบสามทางโดยมีการวัดซ้ำ (Three way MANOVA ; repeated measures) ดังมีรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปในการวิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อการทดสอบสมมติฐาน

ก่อนทดสอบสมมติฐาน ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร (MANOVA) โดยทำการตรวจสอบความเป็นอิสระของคะแนน จากการที่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ได้รับคัดเลือกเข้ามาอย่างเป็นอิสระโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างเข้ารับการทดลองตามรูปแบบการฝึกอบรมที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มจึงไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นในข้อนี้ นอกจากนี้ ได้ทำการตรวจสอบการแจกแจงปกติหลายตัวแปร ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การตรวจสอบค่า

ความเบ้ (Skewness) และความโด่ง(Kurtosis)ของตัวแปรแต่ละตัว พบว่าตัวแปรแต่ละตัวมีการแจกแจงแบบปกติควบคู่ไปกับการพิจารณาโดยใช้สถิติ Shapiro –Wilk เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีน้อยกว่า 20 สามารถใช้การตรวจสอบดังกล่าวร่วมกับการหาค่าความเบ้และค่าความโด่งได้ (Steven.1992) ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีนัยสำคัญ ยกเว้นตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ในกลุ่มทดลอง B และตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพในกลุ่มควบคุม จึงถือว่า การแจกแจงของตัวแปรตามในแต่ละกลุ่มของตัวแปรอิสระส่วนใหญ่เป็นการแจกแจงแบบปกติ

ในการตรวจสอบความเท่ากันของเมทริกซ์ความแปรปรวน- แปรปรวนร่วม โดยใช้ Box's M Test พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อตรวจสอบความเท่ากันของความแปรปรวนของตัวแปรทุกตัวด้วยวิธี Levene 's Test ของทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการวิเคราะห์พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีนัยสำคัญ ยกเว้นตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 แสดงว่าเมทริกซ์ความแปรปรวน -แปรปรวนร่วมระหว่างกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ MANOVA นอกจากนี้จากการที่มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มเท่ากันเมื่อพิจารณาคุณสมบัติของ Sphericity ของเมทริกซ์ความแปรปรวน-แปรปรวนร่วม พบว่า ค่า Epsilon ซึ่งเป็นดัชนีสะท้อนความเบี่ยงเบนออกจากเงื่อนไขของSphericity เป็น1.0 หรือเข้าใกล้ 1.0 ซึ่งถือว่าเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นเรื่องการเท่ากันของความแปรปรวน-แปรปรวนร่วม (ผจงจิต อินทสุวรรณ.2545 :138,157) (ผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบความเท่ากันของเมทริกซ์ความแปรปรวน- แปรปรวนร่วม ค่าความเบ้ ค่าความโด่งและค่า Shapiro-Wilk แสดงอยู่ในภาคผนวก ข)

จะเห็นได้ว่าข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ ส่วนใหญ่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ MANOVA ดังนั้นจึงนำไปสู่การทดสอบสมมติฐานได้

สำหรับรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อการทดสอบสมมติฐานมีดังนี้

สมมติฐานที่ 1 มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม (กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ) การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (สูงและต่ำ) และครั้งของการวัด (ก่อนการทดลอง ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และติดตามผล) จะมีต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพมีความแตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรม ระดับของการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัด

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพจากการวัดทั้ง 4 ครั้ง คือ ก่อนการ

ทดลอง ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และติดตามผลมาวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรแบบวัดซ้ำเพื่อตรวจสอบความแปรปรวนจากแหล่งความแปรปรวนต่าง ๆ ที่เป็นตัวแปรอิสระ ซึ่งได้แก่ ตัวแปรรูปแบบการฝึกอบรม ประกอบด้วยกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1(กลุ่มทดลอง B)และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) ตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ ประกอบด้วย การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำ และตัวแปรครั้งของการวัด ประกอบด้วย ก่อนการทดลอง ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และติดตามผล ผลการวิเคราะห์เสนอไว้ในตาราง 5 ต่อไปนี้

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรของคะแนนเฉลี่ยรวมของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามรูปแบบการฝึกอบรม (G) การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (SE) และครั้งของการวัด (T)

แหล่งความแปรปรวน	ค่าสถิติ Wilks' Lambda (Λ)	Multivariate F test	Sig.
ระหว่างกลุ่ม			
รูปแบบการฝึกอบรม (G)	.68	3.73	.00*
การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (SE)	.96	.81	.49
ปฏิสัมพันธ์ 2 ทาง			
รูปแบบการฝึกอบรม (G)×การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (SE)	.93	.67	.67
ภายในกลุ่ม			
ครั้งของการวัด (T)	.21	19.16	.00*
ปฏิสัมพันธ์ 2 ทาง			
ครั้งของการวัด (T) ×รูปแบบการฝึกอบรม (G)	.37	3.31	.00*
ครั้งของการวัด (T) ×การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ(SE)	.82	1.09	.39
ปฏิสัมพันธ์ 3 ทาง			
ครั้งของการวัด (T) ×การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (SE) ×รูปแบบการฝึกอบรม (G)	.80	.62	.88

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 ดังกล่าวข้างต้น พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัดที่มีต่อการรู้เท่าทันสื่อมีค่า Λ เท่ากับ .80 ค่า F เท่ากับ .62 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .88 แสดงว่า ไม่พบปฏิสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้

ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัดที่มีต่อการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งหมายความว่า การรู้เท่าทันสื่อไม่แตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัด ดังนั้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจึงไม่ยืนยันสมมติฐานที่ 1

จากผลในตาราง 5 พบปฏิสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรม (T×G) (Λ= .37 ,F =3.31, p=.00*) ที่มีต่อการรู้เท่าทันสื่อ โดยการรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรมและครั้งของการวัด เพื่อให้ทราบผลที่ชัดเจนจึงเริ่มต้นการทดสอบปฏิสัมพันธ์ 2 ทางดังกล่าวข้างต้นด้วยการทำการทดสอบที่เรียกว่า การวิเคราะห์อิทธิพลย่อย (Simple effect) ของการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งเป็นการทดสอบปฏิสัมพันธ์ 2 ทางในแต่ละกลุ่มของอีกตัวแปรหนึ่งหรือเท่ากับการทดสอบสมมติฐานจากแหล่งความแปรปรวนต่อไปนี้ ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ผลการทดสอบการวิเคราะห์อิทธิพลย่อย (Simple effect) ของการรู้เท่าทันสื่อระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรมด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรของการรู้เท่าทันสื่อ

แหล่งความแปรปรวน	**ค่าสถิติ Wilks'Lambda(Λ)**	**F**	**Sig.**
วัดครั้งที่ 1 : ก่อนการทดลอง×รูปแบบการฝึกอบรม (T1× G)	.91	.90	.50
วัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ×รูปแบบการฝึกอบรม (T2× G)	.57	5.98	.00*
วัดครั้งที่ 3 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ×รูปแบบการฝึกอบรม (T3× G)	.72	3.24	.01*
วัดครั้งที่ 4: ติดตามผล×รูปแบบการฝึกอบรม (T4× G)	.54	6.55	.00*
ครั้งของการวัด×รูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มทดลอง A (T× GA)	.27	14.72	.00*
ครั้งของการวัด×รูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มทดลอง B (T× GB)	.32	11.54	.00*
ครั้งของการวัด×รูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มควบคุม (T× GC)	.77	1.60	.14

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การวิเคราะห์อิทธิพลย่อยของการรู้เท่าทันสื่อ (Simple effect) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 5 ที่ คือ *1.มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการวัดครั้งที่ 2: ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 กับ รูปแบบการฝึกอบรม (T2× G)* ซึ่งแสดงว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 แตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรม *2. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการวัดครั้งที่ 3: ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 กับรูปแบบการฝึกอบรม (T3× G)* ซึ่งแสดงว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง3ด้านภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 แตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรม และ *3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการวัดครั้งที่ 4:ติดตามผล กับ รูปแบบการฝึกอบรม (T4× G)* ซึ่งแสดงว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง3ด้านในระยะติดตามผลแตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรม *4.มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มทดลอง A (T× GA)* ซึ่งแสดงว่า ในกลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านแตกต่างไปตามครั้งของการวัด และ *5.มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มทดลอง B (T× GB)* ซึ่งแสดงว่า ในกลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านแตกต่างไปตามครั้งของการวัด

จากการพบปฏิสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่ (Pairwise Comparison) ตามวิธีบอนเฟอโรนีด้วยความเชื่อมั่น 95% เพื่อพิจารณาคู่ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญต่อไป

1. การเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพในการวัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 (T2× G)

ตาราง 7 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรูปแบบการฝึกอบรมในการวัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1

ตัวแปรตามการรู้เท่าทันสื่อ	รูปแบบการฝึกอบรม	คะแนนเฉลี่ย	การเปรียบเทียบรายคู่	ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม	Std. Error	Sig.
ด้านการคิดวิจารณญาณ	GA	54.65	GA - GB	0.80	1.44	1.00
	GB	53.85	GA - GC	8.25	1.44	.00*
	GC	46.40	GB - GC	7.45	1.44	.00*
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ	GA	51.50	GA - GB	0.45	1.55	1.00
	GB	51.05	GA - GC	4.40	1.55	.02*
	GC	47.10	GB - GC	3.95	1.55	.04*
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ	GA	69.20	GA - GB	0.60	2.17	1.00
	GB	68.60	GA - GC	5.75	2.17	.03*
	GC	63.45	GB - GC	5.15	2.17	.06

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 7 พบว่า ในการวัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) และกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปได้ว่ากลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง Bซึ่งได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในระยะที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. การเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรูปแบบการฝึกอบรมในการวัดครั้งที่ 3 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 (T3× G)

ตาราง 8 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรูปแบบการฝึกอบรมในการวัดครั้งที่ 3 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2

ตัวแปรตามการรู้เท่าทันสื่อ	รูปแบบการฝึกอบรม	คะแนนเฉลี่ย	การเปรียบเทียบรายคู่	ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม	Std. Error	Sig.
ด้านการคิดวิจารณญาณ	GA	55.60	GA - GB	3.90	1.89	.13
	GB	51.70	GA - GC	8.10	1.89	.00*
	GC	47.50	GB - GC	4.20	1.89	.09
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ	GA	52.55	GA - GB	.80	1.44	1.00
	GB	51.75	GA - GC	4.30	1.44	.01*
	GC	48.25	GB - GC	3.50	1.44	.06
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ	GA	70.70	GA - GB	2.25	2.07	.85
	GB	68.45	GA - GC	6.45	2.07	.01*
	GC	64.25	GB - GC	4.20	2.07	.14

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 8 พบว่า ในการวัดครั้งที่ 3 :ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 (การฝึกทำโครงการ) กลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่เมื่อทำการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลอง A กับ กลุ่มทดลอง B และกลุ่มทดลอง B กับกลุ่มควบคุม ถึงแม้ว่าจะมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลอง A กับ กลุ่มทดลองB จะพบว่า กลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มทดลอง B และเมื่อทำการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองB กับ กลุ่มควบคุม จะพบว่ากลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุม

3. การเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรูปแบบการฝึกอบรมในการวัดครั้งที่ 4: ติดตามผล (T4× G)

ตาราง 9 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรูปแบบการฝึกอบรมในการวัดครั้งที่ 4: ติดตามผล

ตัวแปรตามการรู้เท่าทันสื่อ	รูปแบบการฝึกอบรม	คะแนนเฉลี่ย	การเปรียบเทียบรายคู่	ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม	Std. Error	Sig.
ด้านการคิดวิจารณญาณ	GA	57.10	GA - GB	1.40	1.37	.94
	GB	55.70	GA - GC	8.85	1.37	.00*
	GC	48.25	GB - GC	7.45	1.37	.00*
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ	GA	53.10	GA - GB	.85	1.84	1.00
	GB	52.25	GA - GC	4.15	1.84	.08
	GC	48.95	GB - GC	3.30	1.84	.23
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ	GA	71.30	GA - GB	0.90	2.21	1.00
	GB	70.40	GA - GC	5.20	2.21	.07
	GC	66.10	GB - GC	4.30	2.21	.17

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 9 พบว่า ในการวัดครั้งที่ 4 :ติดตามผล พบว่า กลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อ จะพบว่า ในระยะติดตามผล กลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุม

สรุปได้ว่า ในการวัดครั้งที่ 2 :ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ,การวัดครั้งที่ 3 :ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และการวัดครั้งที่ 4 :ระยะติดตามผล นักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อมีการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การทดสอบดังกล่าวข้างต้นเป็นการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มเมื่อแยกวิเคราะห์ตามครั้งของการวัดและในการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะนำเสนอต่อไปนี้จะเป็นการทดสอบความแตกต่างภายในกลุ่มเมื่อแยกวิเคราะห์ตามรูปแบบการฝึกอบรม โดยที่ผลของการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรแบบวัดซ้ำทั้ง 3 กลุ่มนั้น พบว่า กลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง Bที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้ค่า Λ และให้ค่า F ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\Lambda_{\text{กลุ่มทดลอง A}}$ = .27 , $F_{\text{กลุ่มทดลอง A}}$ = 14.72 , p =.00* , $\Lambda_{\text{กลุ่มทดลอง B}}$ = .32 , $F_{\text{กลุ่มทดลอง B}}$ = 11.54, p =.00*)ในขณะที่ผลการวิเคราะห์ในกลุ่มควบคุมนั้นให้ค่า Λ และให้ค่า F ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\Lambda_{\text{กลุ่มควบคุม}}$ = .77 , $F_{\text{กลุ่มควบคุม}}$ = 1.60 , p =.14) ซึ่งแสดงว่า ในกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อไม่มีการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการวัดทั้ง 4 ครั้ง ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านตามครั้งของการวัดในกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ(กลุ่มทดลอง A) และ กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) ในตาราง 10 ถึง ตาราง 11

4.การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพแต่ละครั้งของการวัดในกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ(กลุ่มทดลอง A) (T× GA)

ตาราง 10 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อแต่ละด้านคือ ด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างครั้งของการวัด (T) ของกลุ่มทดลอง A

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ	ครั้งของการวัด	คะแนนเฉลี่ย	การเปรียบเทียบรายคู่	ผลต่างคะแนนเฉลี่ยรายคู่ (ครั้งของการวัด)	Sig.
ด้านการคิดวิจารณญาณ	T4	57.10	T2-T1	10.25	.00*
	T3	55.60	T3-T1	11.20	.00*
	T2	54.65	T4-T1	12.70	.00*
	T1	44.40	T3-T2	.95	1.00
			T4-T2	2.45	.01*
			T4-T3	1.50	.27
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ	T4	53.10	T2-T1	3.10	.04*
	T3	52.55	T3-T1	4.15	.01*
	T2	51.50	T4-T1	4.70	.01*
	T1	48.40	T3-T2	1.05	.97
			T4-T2	1.60	.48
			T4-T3	.55	1.00
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ	T4	71.30	T2-T1	7.15	.00*
	T3	70.70	T3-T1	8.65	.00*
	T2	69.20	T4-T1	9.25	.00*
	T1	62.05	T3-T2	1.50	.55
			T4-T2	2.10	.66
			T4-T3	.60	.85

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 10 เมื่อพิจารณา คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อจำแนกตามครั้งของการวัด ครั้งที่ 1, 2, 3 และ 4 (ก่อนการทดลอง, ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 , ภายหลังการฝึกอบรม

ระยะที่ 2 และติดตามผล) ของกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ(กลุ่มทดลอง A)พบว่า การวัดครั้งที่ 4:ติดตามผลมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ การวัดครั้งที่ 3 :ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ,การวัดครั้งที่ 2 :ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 และการวัดครั้งที่ 1:ก่อนการทดลอง ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านมีค่าสูงขึ้นตามครั้งของการวัด และเมื่อทำการเปรียบเทียบรายคู่แล้ว พบว่า การวัดครั้งที่ 1กับ 2 ,ครั้งที่ 1 กับ 3 ,ครั้งที่ 1 กับ 4 และ ครั้งที่ 2 กับ 4 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่สำหรับการวัดครั้งที่ 2 กับ 3 และครั้งที่ 3 กับ 4 นั้นไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A นั้นมีความคงทนจนถึงการวัดในครั้งที่ 4 คือระยะติดตามผล สำหรับคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณนั้น นอกจากจะมีความคงทนแล้วยังมีคะแนนที่แสดงถึงพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มก็จะพบว่ากลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ ดังภาพประกอบ 7 ถึงภาพประกอบ 9

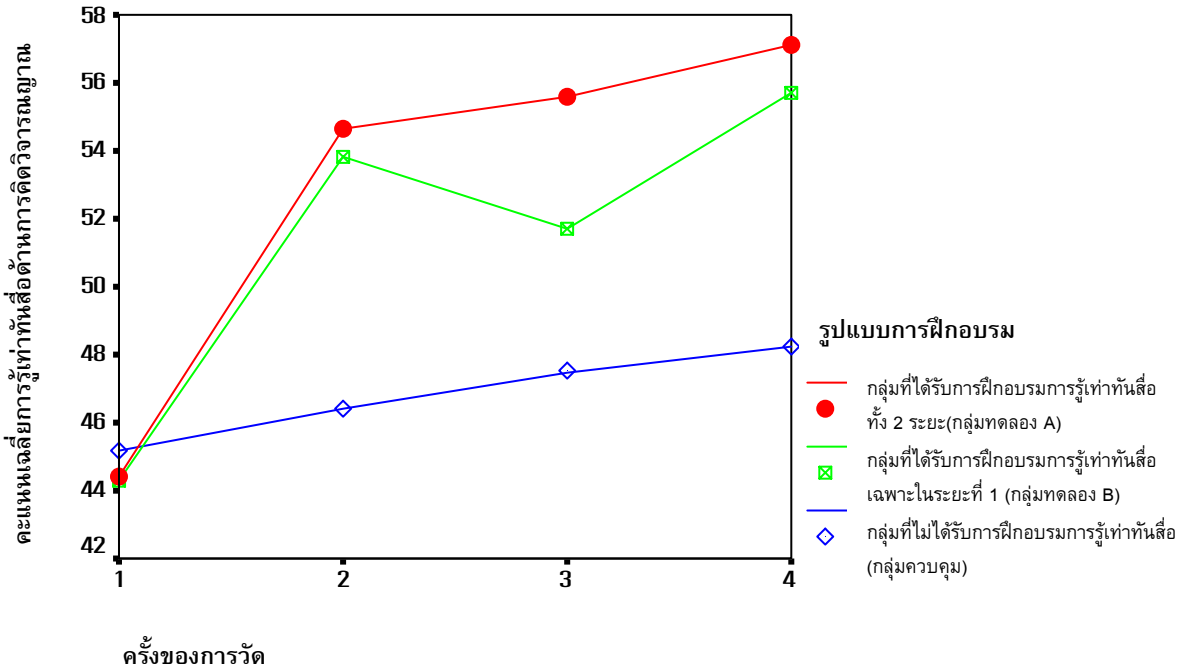

ภาพประกอบ 7 กราฟแสดงความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณที่วัดในแต่ละครั้งของการวัดของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และ กลุ่มควบคุม

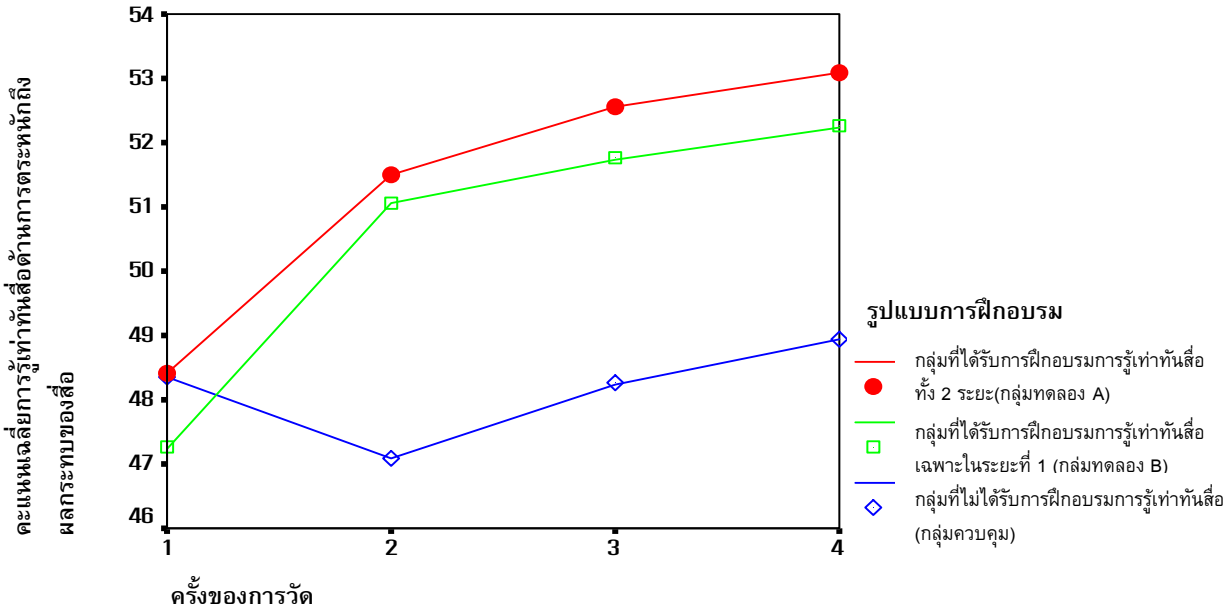

ภาพประกอบ 8 กราฟแสดงความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่วัดในแต่ละครั้งของการวัดของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

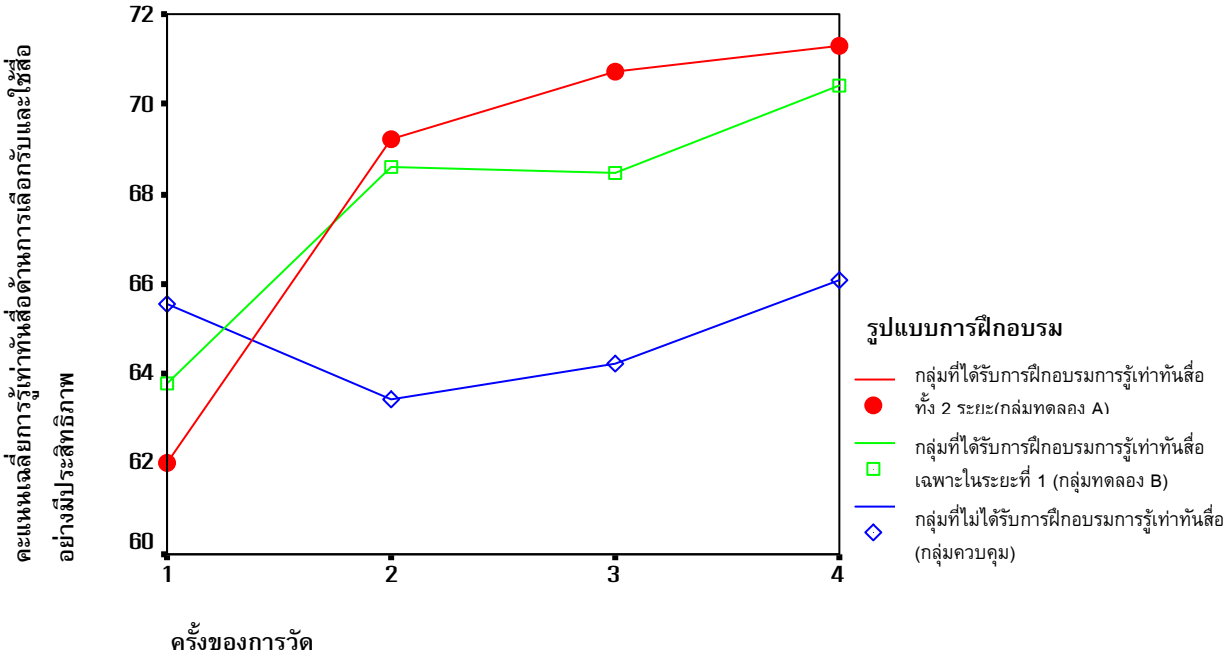

ภาพประกอบ 9 กราฟแสดงความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพที่วัดในแต่ละครั้งของการวัดของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และ กลุ่มควบคุม

5.การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพแต่ละครั้งของการวัดในกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) (T× GB)

ตาราง 11 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างครั้งของการวัด (T) ของกลุ่มทดลอง B

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ	ครั้งของการวัด	คะแนนเฉลี่ย	การเปรียบเทียบรายคู่	ผลต่างคะแนนเฉลี่ยรายคู่ (ครั้งของการวัด)	Sig.
ด้านการคิดวิจารณญาณ	T4	55.70	T2-T1	9.55	.00*
	T2	53.85	T3-T1	7.40	.00*
	T3	51.70	T4-T1	11.40	.00*
	T1	44.30	T3-T2	-2.15	.60
			T4-T2	1.85	.42
			T4-T3	4.00	.07
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ	T4	52.25	T2-T1	3.80	.04*
	T3	51.75	T3-T1	4.50	.00*
	T2	51.05	T4-T1	5.00	.00*
	T1	47.25	T3-T2	.70	1.00
			T4-T2	1.20	1.00
			T4-T3	.50	1.00
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ	T4	70.40	T2-T1	4.80	.03*
	T2	68.60	T3-T1	4.65	.01*
	T3	68.45	T4-T1	6.60	.00*
	T1	63.80	T3-T2	- .15	1.00
			T4-T2	1.80	.69
			T4-T3	1.95	.57

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 11 เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อจำแนกตามครั้งของการวัด ครั้งที่ 1, 2, 3 และ 4 (ก่อนการทดลอง, ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1, ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และติดตามผล) ของกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) พบว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพในการวัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 สูงกว่าการวัดครั้งที่ 1:ก่อนการทดลอง แต่มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณวัดครั้งที่ 3:ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ลดลงกว่าวัดครั้งที่ 2:ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มทดลอง B ไม่ได้รับการฝึกอบรมในระยะที่ 2 ซึ่งเป็นการฝึกทำโครงการ อย่างไรก็ตามในการวัดระยะติดตามผล กลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงกว่าก่อนการทดลอง ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 และภายหลังการฝึกอบรมในระยะที่ 2 และเมื่อทำการเปรียบเทียบรายคู่แล้ว พบว่า การวัดครั้งที่ 1กับ 2 ,ครั้งที่ 1 กับ 3 และครั้งที่ 1 กับ 4 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่สำหรับการวัดครั้งที่ 2 กับ 3 ,ครั้งที่ 2 กับ 4 และครั้งที่ 3 กับ 4 นั้นไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ พบว่า การวัดครั้งที่ 4 : ระยะติดตามผลมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ การวัดครั้งที่ 3 :ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ,การวัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1และการวัดครั้งที่ 1: ก่อนการทดลอง ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมีค่าสูงขึ้นตามครั้งของการวัด และเมื่อทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อเป็นรายคู่ พบว่า การวัดครั้งที่ 1กับ 2 , ครั้งที่ 1 กับ 3 และ ครั้งที่ 1กับ 4 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่สำหรับการวัดครั้งที่ 2 กับ 3 ,ครั้งที่ 2 กับ 4 และครั้งที่ 3 กับ 4 นั้น ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง B เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครั้งของการวัดครั้งที่ 1,2,3และ4 นั้น ได้ผลเหมือนกัน คือ คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลอง แสดงว่า การฝึกอบรมครั้งนี้ทำให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปี 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตมีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้งด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ข้อมูลของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณของกลุ่มทดลอง Aโดยการเปรียบเทียบผลของการวัดครั้งที่ 2 และ 4 พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิด

วิจารณญาณวัดครั้งที่ 4 : ติดตามผลสูงกว่าการวัดครั้งที่ 2:ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า นอกจากคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณจะมีความคงทนแล้วยังมีการพัฒนาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาถึงการวิเคราะห์ข้อมูลของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพโดยเปรียบเทียบระหว่างผลของการวัดครั้งที่ 3 และ 4 ของกลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง B พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง B มีความคงทน

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบปฏิสัมพันธ์ระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรมที่มีต่อการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ สรุปผลได้ว่า กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อในการวัดภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และติดตามผลแตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพในการวัดภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 และภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ และด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนในการวัดครั้งที่ 2 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณในการวัดครั้งที่ 4: ติดตามผลแตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยภาพรวมแล้วสามารถสรุปได้ว่านักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อมีการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาที่ดีที่สุด คือ รูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ ในระยะที่ 1จะได้รับการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม (24 ชั่วโมง) และ ในระยะที่ 2 ได้รับการฝึกทำโครงการ (3 สัปดาห์) ทั้งนี้เพราะโปรแกรมการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อที่มีประสิทธิภาพควรจะมีการพัฒนาทั้งในด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา การพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจ และการ

พัฒนาทักษะทางพฤติกรรม ครบทั้ง 3 องค์ประกอบของการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ ประกอบกับการเปิดโอกาสให้ผู้รับการฝึกอบรมได้เรียนรู้ด้วยตนเองได้สร้างความรู้ด้วยตนเองจากการฝึกทำโครงการซึ่งนับเป็นการถ่ายโยงการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง โดยนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมในระยะที่ 1 ไปใช้ในการฝึกทำโครงการ และนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดความคงทนของพฤติกรรมในที่สุด

ในการทดสอบสมมติฐานที่ 2 และสมมติฐานที่ 3 จะเป็นการทดสอบอิทธิพลหลัก (main effect)

สมมติฐานที่ 2 นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะจะมีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1และนักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ

จากตาราง 5 เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานในข้อนี้ ปรากฏว่าผลการวิเคราะห์ด้วยการทดสอบความแปรปรวนหลายตัวแปรแสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อในภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างระหว่างทั้ง 3 กลุ่มมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ 2 โดยที่มีค่า Λ เท่ากับ.68 ค่า F เท่ากับ 3.73 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .00 และเพื่อให้การวิเคราะห์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ต่อไปว่า รูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้ในกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ(กลุ่มทดลอง A) กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) นั้นส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพอย่างไร โดยทำการทดสอบความแปรปรวนตัวแปรเดียว (Univariate F test) ซึ่งเสนอไว้ในตาราง 12

ตาราง 12 ผลการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อซึ่งแบ่งเป็นการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ(กลุ่มทดลอง A) กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม)

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ	รูปแบบการฝึกอบรม	คะแนนเฉลี่ย	F	Sig.
ด้านการคิดวิจารณญาณ	GA	52.94	11.23	.00*
	GB	51.39		
	GC	46.84		
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ	GA	51.39	3.33	.04*
	GB	50.58		
	GC	48.16		
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ	GA	68.31	2.25	.12
	GB	67.81		
	GC	64.84		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 12 พบว่า กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านน้อยที่สุด

นอกจากนี้ เมื่อทำการทดสอบแล้ว พบว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่การรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเพื่อให้การวิเคราะห์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ร่วมด้วย ซึ่งเสนอไว้ในตาราง 13

ตาราง 13 ผลการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ และ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อเมื่อจำแนกตามรูปแบบการฝึกอบรม

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ	การเปรียบเทียบรายคู่	ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม	Std.Error	Sig.
ด้านการคิดวิจารณญาณ	GA - GB	1.55	1.34	.76
	GA – GC	6.10	1.34	.00*
	GB - GC	4.55	1.34	.04*
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ	GA - GB	.81	1.30	1.00
	GA – GC	3.23	1.30	.05*
	GB - GC	2.41	1.30	.21

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 13 เมื่อทำการทดสอบแล้ว พบว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณของกลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง Bสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อก็พบว่า กลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อของกลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง B ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปได้ว่า กลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ 2 แต่ส่วนที่ไม่ยืนยันสมมติฐานที่ 2 คือ คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อของกลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง B ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 3 นักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงจะมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

จากตาราง 5 เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 3 ดังกล่าวข้างต้น พบว่าคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อระหว่างนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งไม่ยืนยันสมมติฐานที่ 3 โดยมีค่า Λ เท่ากับ .96 และค่า F

มีค่าเท่ากับ .81 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่านักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพเท่ากับ50.36, 50.65 และ 67.93 สำหรับนักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำนั้นมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพเท่ากับ 50.42, 49.43 และ 66.04 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำพบว่ามีค่าความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพเท่ากับ0.06, 1.22 และ 1.89 ที่ระดับนัยสำคัญ (sig.) เท่ากับ .96 , .26 และ .20 แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อนั้นไม่มีผลต่อคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองโดยมีการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งสรุปสาระสำคัญของการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อสร้างชุดฝึกอบรมสำหรับพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
2. เพื่อศึกษาผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา

2.1 เพื่อตรวจสอบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัดมีต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

2.2 เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบการฝึกอบรมใดมีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 เพื่อตรวจสอบว่านักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อแตกต่างกันจะมีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพแตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานการวิจัย

1.มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และครั้งของการวัดต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

2. นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะจะมีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1และนักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ

3.นักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงจะมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1 ที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมตลอดโครงการ จำนวน 60 คน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม 2 กลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในระดับที่แตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง จำนวน 30 คน และกลุ่มที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ จำนวน 30 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบแยกประเภท (Stratified random sampling) ตามลักษณะของระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ หลังจากนั้นสุ่มนักศึกษาในแต่ละกลุ่มให้ได้รับรูปแบบการฝึกอบรมที่แตกต่างกันไป 3 รูปแบบโดยใช้การสุ่มอย่างง่าย กลุ่มทดลอง A จะได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ ในระยะที่ 1เป็นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม และในระยะที่ 2 ได้รับการฝึกทำโครงการ สำหรับกลุ่มทดลอง B ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1ซึ่งเป็นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม และ กลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและไม่ได้ฝึกทำโครงการ แต่ละกลุ่มมีจำนวน 20 คน โดยภายในกลุ่มจะมีนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำในสัดส่วนที่เท่ากันคือกลุ่มย่อยละ 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและประเมินผล คือ

2.1.1 แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วย

2.1.1.1 แบบทดสอบปรนัย สำหรับวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ เป็นแบบทดสอบปรนัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 16 ข้อ ประกอบด้วยคำถามปลายปิดที่มีตัวเลือก 4 ตัวเลือกให้เลือกตอบ โดยในแต่ละตัวเลือกจะมีเกณฑ์ในการให้คะแนนตามคำตอบว่าผู้ตอบมีการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณอยู่ในระดับใด (4 ระดับ) มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อซึ่งเป็นค่าสถิติที (t) อยู่ในช่วง 2.41-6.38 มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบัคเท่ากับ .72

2.1.1.2 แบบสอบถามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท 4 อันดับเป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบ สำหรับวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ จำนวน 15 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกของข้อซึ่งเป็นค่าสถิติที (t) อยู่ในช่วง 2.16-7.05 มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบัคเท่ากับ .75 และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ จำนวน 21 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อซึ่งเป็นค่าสถิติที (t) อยู่ในช่วง 2.21-8.21 มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบัคเท่ากับ .84

2.1.2 แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นแบบสอบถามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท 4 อันดับ จำนวน 21 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อซึ่งเป็นค่าสถิติที (t) อยู่ในช่วง 3.83-10.06 มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบัคเท่ากับ .92

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ชุดฝึกอบรมนี้พัฒนามาจากการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณญาณ การสร้างความตระหนัก กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ การควบคุมตนเอง การเสริมสร้างพลังอำนาจ การเรียนรู้โดยใช้โครงการและแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมเพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ การกำหนดจุดมุ่งหมายและกิจกรรมการฝึกอบรมอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มหรือกิจกรรมกลุ่ม

การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อแบ่งเป็น 2 ระยะ

ระยะที่ 1 จะได้รับการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ ได้รับการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรมโดยใช้ระยะเวลาในการฝึก 10 กิจกรรม ๆละประมาณ 90-150 นาที และให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกลับไปฝึกโดยการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อเป็นเวลา 4 สัปดาห์มีการประเมินและรายงานผลการควบคุมตนเอง โดยใช้เวลาในการรายงานผลครั้งละประมาณ 60 นาที จำนวน 4 ครั้งเป็นเวลา 240 นาที รวมเวลาในการฝึกอบรมระยะที่ 1 ใช้เวลาทั้งสิ้น 1,440 นาที หรือคิดเป็น 24 ชั่วโมง

ระยะที่ 2 การฝึกทำโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้จากการได้รับการพัฒนาในระยะที่ 1 ไปประยุกต์ ทดลองใช้ในสถานการณ์จริงเป็นการนำหลักการถ่ายโยงการเรียนรู้มาใช้และได้ใช้แนวคิดการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้โดยใช้โครงการ สำหรับขั้นตอนในการฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ” จะประกอบด้วย 5 ขั้น ได้แก่ (1) การเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ (2) การวางแผน (3) การดำเนินการทำโครงการ (4) แสดงผลงาน และ (5) การประเมินผล

หลังจากได้สร้างชุดฝึกอบรมแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้นำชุดฝึกอบรมดังกล่าวไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่าน ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสารมวลชน ด้านการพัฒนาหลักสูตรและฝึกอบรมและผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาทำการตรวจสอบเนื้อหาชุดฝึกอบรม กิจกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมมากขึ้นก่อนนำหลักสูตรไปทดลองใช้ หลังจากที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำแล้วได้นำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คนเพื่อเปรียบเทียบผลการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อก่อนและหลังการฝึกอบรม และหาความเหมาะสมด้านระยะเวลา การสื่อความหมายและผลกระทบอื่น ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนจะนำไปทดลองใช้จริง

3. การดำเนินการทดลอง

1) ผู้วิจัยดำเนินการวัดตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรจัดประเภทก่อนดำเนินการทดลอง เพื่อจัดกลุ่มนักศึกษาเข้ารับการทดลอง โดยการสุ่มนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการตามระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (สูงและต่ำ) เข้ากลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

2) ผู้วิจัยจัดปฐมนิเทศนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการ

ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการและสร้างความคุ้นเคยระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรม

3) ผู้วิจัยดำเนินการวัดตัวแปรตามคือ การรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน ก่อนดำเนินการทดลอง

4) ดำเนินการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อในระยะที่ 1 กับกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์

5) ภายหลังสิ้นสุดการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 1 ดำเนินการวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน ในกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

6) กลุ่มทดลอง A ดำเนินการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 2 ฝึกทำโครงการโดยมีระยะเวลา 3 สัปดาห์ ให้เข้าพบกลุ่ม 3 ครั้ง ๆ ละ 1-2 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ระหว่างการเข้าพบกลุ่มจะมีการรายงานผล ปัญหาและอุปสรรค การดำเนินการตามแผนที่แต่ละกลุ่มได้วางแผนไว้ วิทยากรจะให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ การอภิปรายและให้ความรู้เพิ่มเติมตามความต้องการของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม

7) เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อระยะที่ 2 การฝึกทำโครงการ ดำเนินการวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน ในกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

8) เมื่อสิ้นสุดการฝึกทำโครงการแล้ว 1 เดือน ดำเนินการวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านในกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการทดลองนี้ได้นำมาวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร 3 ทางแบบวัดซ้ำ (Three Way MANOVA ,Repeated Measures (two between subject factors and one within subject factor) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม ระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และครั้งของการวัดต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การรู้เท่าทันสื่อไม่มีความแตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรม ระดับของการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัด

2. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรมต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงทำการทดสอบอิทธิพลย่อยของการรู้เท่าทันสื่อระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรม ผลการวิเคราะห์พบว่า

2.1 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A)และนักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1 (กลุ่มทดลอง B) มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A)มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 (การฝึกทำโครงการ) นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 ระยะติดตามผลหลังการฝึกทำโครงการแล้ว 1 เดือน นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) และนักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1(กลุ่มทดลอง B) มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1,ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังมีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณในระยะติดตามผลสูงกว่าภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.5 นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่1(กลุ่มทดลอง B) มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 ,ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 และติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในการทดสอบอิทธิพลหลัก พบว่า

3. นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่สำหรับคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า กลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยในด้านนี้ไม่แตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

และนักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อไม่แตกต่างจากกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่1(กลุ่มทดลอง B) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. นักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพไม่แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การอภิปรายผลการวิจัยตามสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อกับครั้งของการวัดต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 พบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม ระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ และครั้งของการวัดต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณญาณ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การรู้เท่าทันสื่อไม่มีความแตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรม ระดับของการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัด ซึ่งไม่ยืนยันสมมติฐานที่ 1 อาจเป็นเพราะว่าการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อหากอยู่ตามลำพังจะส่งผลต่อกระบวนการคิดและการเลือกกระทำพฤติกรรมของบุคคลแตกต่างกันแต่เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับรูปแบบการฝึกอบรมและครั้งของการวัดอาจมีผลทำให้ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของปฏิสัมพันธ์ ในกรณีของการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อนั้นถ้าวิเคราะห์โดยลำพัง พบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มทดลองที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในกระบวนการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ได้มีการนำเอาแนวคิดหลักการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้ ซึ่งหลักการดังกล่าวอาจมีส่วนทำให้นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการตระหนักรู้ในศักยภาพและความสามารถของตนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้นำเอาแนวคิดการควบคุมตนเองมาใช้โดยให้นักศึกษาทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของตนเอง เป็นข้อมูลป้อนกลับที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อของนักศึกษา กระบวนการพัฒนาในส่วนนี้นอกจากจะมีผลต่อการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อแล้วยังอาจส่งผลต่อการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อให้สูงขึ้นด้วย โดยเฉพาะในกลุ่มทดลองที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำเมื่อได้รับการฝึกอบรมอาจมีผลทำให้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพิ่มสูงขึ้นได้ นอกจากนี้ จากการที่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มอาสาสมัครซึ่งใช้ค่ามัธยฐานในการแบ่งกลุ่มการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ จึงอาจเป็นเหตุให้การรับรู้

ความสามารถของตนในการใช้สื่อไม่ส่งผลตามแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำไม่ได้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำมีการเกาะกลุ่มคะแนนใกล้เคียงกันกับค่ามัธยฐาน (การกระจายของคะแนนแสดงในภาคผนวก ข)

จากเหตุปัจจัยข้างต้นจึงทำให้ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัดที่มีต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

2. พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรมที่มีต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ แสดงว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพจะแตกต่างกันไปตามรูปแบบการฝึกอบรมและครั้งของการวัด ดังนั้นจึงทำการทดสอบที่เรียกว่าการวิเคราะห์อิทธิพลย่อยของการรู้เท่าทันสื่อระหว่างครั้งของการวัดกับรูปแบบการฝึกอบรม ผลการทดสอบพบอิทธิพลระหว่างกลุ่มและอิทธิพลภายในกลุ่ม ดังจะนำเสนอสรุปผลและการอภิปรายผลจำแนกตามครั้งของการวัด ดังนี้

2.1 การวัดครั้งที่ 2: ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม พบว่า

2.1.1 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ และ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อของกลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง B สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2.1.2 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง Aสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างภายในกลุ่ม พบว่า

2.1.3 กลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นพัฒนาทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ ได้รับการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม สามารถพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรีให้สูงขึ้นอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

(1) *บรรยากาศในการเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม* ในช่วงของการฝึกอบรมวิทยากรสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ ช่วยทำให้นักศึกษากล้าที่จะแสดงออก มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน วิเคราะห์ อภิปรายร่วมกันโดยทำการศึกษาเป็นกลุ่ม นักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในขณะที่วิทยากรจะเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถาม กระตุ้นให้เกิดความคิดและเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศเพื่อกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการเลือกสื่อและเนื้อหาในสื่อที่นักศึกษาสนใจ มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย มีความสนุกสนาน ให้เล่นเกมในขั้นนำเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและจูงใจนำเข้าสู่กิจกรรม ซึ่งจากการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรม นักศึกษามีความกระตือรือร้น ให้ความสนใจในการทำกิจกรรมกลุ่ม โดยเฉพาะการเล่นเกมจะมีความชื่นชอบเป็นพิเศษ ทั้งนี้จากการรายงานตนเองของนักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รายงานว่า สิ่งที่นักศึกษาประทับใจ คือ ประทับใจบรรยากาศในการฝึกอบรม การได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรมและเนื้อหากิจกรรมมีความน่าสนใจ กิจกรรมมีความสนุกสนาน มีการเล่นเกมเพื่อผ่อนคลาย ประทับใจเพื่อนและอาจารย์ที่มีความเป็นกันเอง (รายละเอียดนำเสนอในภาคผนวก ค)

(2) *ใช้แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อองค์รวม โดยเป็นการพัฒนาทั้งในด้านการคิด จิตใจและพฤติกรรม* รูปแบบการฝึกอบรมในระยะที่ 1 มีการพัฒนาทั้งในด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และด้านพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบราวน์ (Brown.1998) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าโปรแกรมการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อที่มีประสิทธิภาพควรจะมีการพัฒนาทั้งในด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา การพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจ และการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรมโดยโปรแกรมที่สร้างขึ้นควรจะเน้นการเตรียมผู้รับสื่อให้ได้รับการพัฒนากระบวนการคิดโดยสนับสนุนการใช้การคิดวิจารณญาณ (Brown.1998 citing Bruner.1962 ; Sample.1979) ทั้งนี้กิจกรรมทั้ง 10 กิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่ถูกนำมาใช้ในการฝึกอบรมระยะที่ 1 เป็นการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยการพัฒนาความรู้ ความคิดหรือกระบวนการทางปัญญา การพัฒนาความรู้สึก/จิตใจและการพัฒนาพฤติกรรมโดยใช้หลักการของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(2.1) การพัฒนาความรู้ ความคิด/กระบวนการทางปัญญา ในการฝึกอบรมครั้งนี้เน้นการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณซึ่งต้องพัฒนาทักษะสำคัญ 3 ด้าน คือ (1) การวิเคราะห์ (2) การตีความ และ (3) การประเมิน ตามแนวคิดของวอสนอบ (Worsnop.n.d.:5) ผ่านรูปแบบกิจกรรมที่นำมาใช้คือ การใช้คำถาม การฝึกตั้งคำถามกับสื่อ การอภิปรายกลุ่ม การใช้กรณีศึกษาโดยนำเนื้อหาสื่อที่ได้รับความสนใจเป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหามาให้นักศึกษาได้ฝึกคิดทั้งที่เป็นการฝึกคิดรายบุคคล ฝึกคิดในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ตามลำดับ การ

พัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณนับเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับการฝึกอบรมในครั้งนี้ ทั้งนี้เพราะจากการศึกษาแนวคิดเรื่องของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้งในและต่างประเทศ พบว่า การสอนการรู้เท่าทันสื่อไม่เพียงแค่การบรรยายหรือสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้จากสื่อ แต่ต้องสนใจพัฒนาทักษะที่จะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้รับสื่อให้มีศักยภาพมากขึ้น โดยเครื่องมือสำคัญในการทำให้บุคคลเป็นผู้รู้เท่าทันสื่อได้ก็คือ *การคิดวิจารณญาณ* (Considine.1995 ; Potter.1998 ; Brown.1998 ;Worsnop.n.d.;เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์.2540;พรทิพย์ เย็นจะบก.2547) นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสอดคล้องกับโปรแกรมการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของทอร์แมน (Thoman.2003:online) ที่เห็นว่า องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจะต้องให้เรียนรู้ทักษะการใช้การคิดวิเคราะห์หรือการคิดวิจารณญาณ เรียนรู้ที่จะวิเคราะห์และตั้งคำถามว่าอะไรอยู่ในภาพ สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่ออะไร สร้างมาได้อย่างไรและมีอะไรที่ถูกละเว้นไม่ให้นำเสนอ รู้จักตั้งคำถามกับสื่อว่าใครเป็นเจ้าของสื่อ ผลิตสื่อนั้นขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด ใครได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์ อะไรคือผลกระทบที่จะเกิดกับบุคคลหรือสังคม การเรียนรู้เรื่องดังกล่าวสามารถทำได้ผ่านการตั้งคำถาม การอภิปรายซักถามในห้องเรียน และการทำกิจกรรมกลุ่ม ผลการวิจัยครั้งนี้มีส่วนคล้ายคลึงกับงานวิจัยของฟูเออร์สไตน์ (Feuerstein.1999) ที่ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในการช่วยพัฒนาการคิดวิจารณญาณของนักเรียนอายุระหว่าง 10-12 ปี ในอิสราเอลตอนเหนือ โดยวัดการคิดวิเคราะห์ที่นักเรียนมีต่อเนื้อหาของสื่อในระดับผิวเผินและเนื้อหาในระดับที่แฝงนัยยะโดยใช้การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าผลของหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อต่อการส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่เรียนในหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถวิเคราะห์สื่อได้ดีขึ้นตามลำดับ เมื่อเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน จะเห็นได้ว่าการคิดวิจารณญาณจะช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่ออย่างมีเหตุผล ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีการพัฒนาการคิดวิจารณญาณเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

จากการฝึกอบรมครั้งนี้มีผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดของนักศึกษาในทางที่ดีสังเกตได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของนักศึกษา นักศึกษาจะมีพัฒนาการทางการคิด มีความกล้าวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นมากขึ้นกว่าในระยะแรกของการฝึกอบรม นอกจากนี้ผลการรายงานตนเองของนักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรม ได้รายงานว่า จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ทำให้ได้ใช้การคิดวิจารณญาณในการรับสื่อ มีการคิดตัดสินใจก่อนที่จะเชื่อ-ไม่เชื่อ รู้จักตั้งคำถามกับสื่อ ไม่ถูกสื่อครอบงำ รู้เทคนิควิธีที่สื่อใช้ในการโน้มน้าวใจ รู้จักการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารจากการรายงานข่าวต่าง ๆ ของสื่อมวลชน รวมไปถึงการโฆษณาชวนเชื่อ รู้ทันกลยุทธ์ วิธีการนำเสนอการขายที่นำเสนอเกินความเป็นจริงในโฆษณา สามารถแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็น วิเคราะห์ตีความและประเมินสื่อได้ ไม่หลงเชื่อสื่อง่าย ๆ และจะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการเลือกรับสื่อและเผยแพร่ให้คนรอบข้างได้ทราบด้วย (รายละเอียดนำเสนอในภาคผนวก ค) จากการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาและการรายงานตนเองของนักศึกษาข้างต้น แสดงถึงผลจากการฝึกอบรมที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาทางด้านความรู้และการคิด นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าการที่นักศึกษาได้รับการ

ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยเน้นการคิดวิจารณญาณส่งผลให้นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อในด้านการคิดวิจารณญาณเพิ่มสูงขึ้นจากระยะก่อนการทดลอง

(2.2) การพัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ การพัฒนาในด้านนี้นับเป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ โดยกิจกรรมในการพัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจจะถูกนำมาใช้ในกิจกรรมระยะแรกของการฝึกอบรม (กิจกรรมที่1-4) ซึ่งจะเน้นให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลและสังคม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับวิธีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของพอตเตอร์ (Potter.2005) ที่เห็นว่าวิธีการที่จะทำให้ผู้รับสื่อมีการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มมากขึ้น คือให้ผู้รับสื่อตระหนักและเข้าใจถึงผลกระทบและอิทธิพลของสื่อ ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับสื่อปกป้องตนเองได้ การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวผู้วิจัยได้จัดหาเนื้อหาในสื่อที่เป็นปัญหาในปัจจุบันมาให้นักศึกษาได้ฝึกคิดวิเคราะห์ ระบุปัญหา หาสาเหตุ วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาและร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาผ่านกระบวนการกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้ยังเน้นการสร้างและพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อซึ่งจะทำให้นักศึกษาเห็นประโยชน์และโทษของสื่อ เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและอันตรายของการไม่รู้เท่าทันสื่อผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกวร์ (สุรพงษ์ ชูเดช.2542 : 31; อ้างอิงจาก McGuire.1969 :155-156) ใน 3 องค์ประกอบคือ (1) องค์ประกอบด้านความรู้เชิงประเมินค่าโดยใช้กิจกรรมการอภิปรายกลุ่ม (2) องค์ประกอบด้านความรู้สึก โดยให้รับชมสื่อที่มีคุณค่าและสื่อที่สร้างปัญหาพร้อมให้ระบุข้อคิดที่ได้จากการรับชม (3)องค์ประกอบด้านความพร้อมกระทำ โดยใช้กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ การเขียนจดหมายตรวจสอบติดตามเฝ้าระวังสื่อ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้นักศึกษามีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อและรู้จักเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับผลการรายงานตนเองของนักศึกษาที่ว่า จากการทำกิจกรรมทำให้มีเจตคติมุมมองใหม่ ๆ ในการเลือกรับและใช้สื่อ มีการปรับเปลี่ยนเจตคติในการรับชมสื่อให้หลากหลายมีสาระมากยิ่งขึ้น รู้ว่าการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นโทษจะมีผลเสียต่อตนเองอย่างไร รู้ถึงผลดี ผลเสียในการใช้สื่อ รู้ถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อความคิด จิตใจและพฤติกรรม รู้ถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและผลเสียของการไม่รู้เท่าทันสื่อ นอกจากนี้ยังได้รับความสนุกสนานจากการฝึกอบรมและดีใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ (รายละเอียดนำเสนอในภาคผนวก ค)

จะเห็นได้ว่า การที่นักศึกษาได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยการพัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจส่งผลให้นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนสูงขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม

(2.3) การพัฒนาด้านพฤติกรรม สำหรับการฝึกอบรมครั้งนี้ได้นำเทคนิคการควบคุมตนเองมาใช้ในการปรับพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน โดยในขั้นแรกจะให้นักศึกษาทำการวิเคราะห์พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเลือกรับและใช้สื่อของตนเอง ทำการวิเคราะห์ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร มีแนวทางใดในการแก้ปัญหาได้บ้าง ขั้นตอนต่อมา จะให้กำหนดเป้าหมายการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและแจ้งให้คนอื่น ๆ ได้รับรู้โดยทั่วกัน หลังจากนั้นจะให้นักศึกษาได้กลับไปทำการควบคุมตนเองโดยสังเกตตนเอง จดบันทึกพฤติกรรมตนเอง และทำการประเมินพฤติกรรม

ตนเองทุกวันเป็นเวลา 4 สัปดาห์ และในทุกสัปดาห์จะให้มารายงานผลและประเมินการควบคุมตนเอง จากการทำกิจกรรมนี้เป็นกิจวัตรประจำวันก็ส่งผลให้นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อโดยสังเกตได้จากการบันทึกพฤติกรรมตนเองและจากแบบประเมินผลการควบคุมตนเองของนักศึกษา นักศึกษาได้รายงานว่าจากการเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปคือ หันมาดูรายการที่มีสาระมากขึ้นและลดการใช้สื่อที่ไม่เป็นประโยชน์ลง รับสื่อหลากหลายมากขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ไม่รับเฉพาะสื่อที่ชอบเท่านั้น รู้จักการรู้เท่าทันสื่อ ไม่หลงเชื่อคล้อยตามสื่อโดยทันที มีการรับชมข่าวสารมากขึ้น ให้เวลาในการดูข่าวสารเพิ่มขึ้น หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมก็จะเจาะจงรับรายการที่มีประโยชน์ ได้รับความรู้ที่หลากหลาย มีความรู้รอบด้านมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้แบ่งเวลาในการใช้สื่อได้ถูกต้องมากขึ้น รู้จักหาแหล่งข้อมูลจากสื่อที่มีประโยชน์ให้แก่ตนเองมากขึ้น เล่นเกมน้อยลง อ่านหนังสือ/นิตยสารเพิ่มขึ้น ลดการชมรายการบันเทิงลงและหันมารับชมรายการที่มีประโยชน์และได้ความรู้ จัดสรรเวลาในการรับชมสื่อให้เหมาะสมกับตนเอง (รายละเอียดของการประเมินผลการควบคุมตนเองนำเสนอในภาคผนวก ค) แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของทอร์แมน (Thoman.2003:online) และแนวคิดของพอตเตอร์ (Potter.2005) ที่เสนอว่าในการทำให้ผู้รับสื่อมีการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้นจะต้องให้ผู้รับสื่อรู้จักเลือกรับสื่อที่เป็นประโยชน์และลดเวลาที่เสียไปกับสื่อต่าง ๆ ที่ไม่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ควรลดเวลาที่ใช้ไปกับการอ่าน/รับชมสื่อโดยไม่ใช้ความคิด ทั้งนี้ทำได้โดยการวางแผนที่จะเปิดรับสื่อและข่าวสารที่แตกต่างไปจากที่เคยทำเป็นนิสัย พยายามเพิ่มความหลากหลายในการเลือกรับและใช้สื่อ ซึ่งความหลากหลายจะขยายประสบการณ์ที่มีกับเนื้อหาสื่อ และควรกำหนดโปรแกรมโดยตั้งเป้าหมายด้วยตนเองมากกว่าที่จะยอมให้สื่อมากำหนดหรือครอบงำ ซึ่งการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้สูงขึ้นต้องเป็นการพัฒนาทั้งความรู้และพัฒนาทักษะ ผลจากการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของจีรวรรณ มาทวี (2548) ที่ได้ทำการศึกษาสาเหตุ ผลสืบเนื่องและแนวทางในการลดพฤติกรรมการติดเกมคอมพิวเตอร์ กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการใช้การควบคุมตนเองเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตารามที่เล่นเกมคอมพิวเตอร์วันละ 3 ชั่วโมงขึ้นไป จำนวน 8 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายจากประชากร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ก่อนและหลังการใช้การควบคุมตนเอง นักเรียนมีพฤติกรรมติดเกมคอมพิวเตอร์แตกต่างกันโดยมีพฤติกรรมติดเกมคอมพิวเตอร์ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จะเห็นได้ว่า การที่นักศึกษาได้รับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้การควบคุมตนเองส่งผลให้นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าก่อนการทดลอง และเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากการรายงานตนเองของนักศึกษายังพบอีกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวทำให้นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อให้เป็นประโยชน์มากขึ้นและเลือกรับสื่อที่หลากหลายมากขึ้นด้วย

(2.4) การเสริมสร้างพลังอำนาจ สำหรับการฝึกอบรมในงานวิจัยนี้ได้นำหลักการของการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้ โดยวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนและแนวคิดหลักของการรู้เท่า

ทันสื่อแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม รวมทั้งฝึกทักษะการคิดวิจารณญาณเพื่อช่วยทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการฝึกอบรม วิทยากรเป็นผู้ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนและเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาเพื่อกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการเลือกสื่อหรือหัวข้อต่าง ๆ ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจ ให้การสนับสนุนข้อมูลความรู้ การฝึกทักษะ ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้ข้อมูลป้อนกลับ เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้สร้างการเรียนรู้จากการสนทนา มีอิสระในการเลือก ตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมดึงศักยภาพในตนเองออกมาโดยให้แสดงความคิดเห็น ทักษะความสามารถอย่างเต็มที่และมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของการทำกิจกรรมกลุ่ม

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการรายงานตนเองของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจและประทับใจการฝึกอบรมทั้งในเรื่องของบรรยากาศในการอบรม ความเป็นกันเองของอาจารย์ การทำงานเป็นกลุ่ม การช่วยกันทำงาน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ สื่อและเนื้อหากิจกรรมมีความน่าสนใจ (รายละเอียดเพิ่มเติมดูได้จากภาคผนวก ค)

จะเห็นได้ว่า จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นทำให้ในการวัดการรู้เท่าทันสื่อภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 นักศึกษากลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง Bที่ได้รับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านจึงมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในระยะที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถพัฒนาให้นักศึกษามีการรู้เท่าทันสื่อสูงขึ้นได้ และผลการวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นว่าชุดฝึกอบรมที่สร้างขึ้นเป็นชุดฝึกอบรมที่พัฒนาการรู้เท่าทันสื่อได้เพราะสร้างขึ้นตามหลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยบูรณาการหลักของการพัฒนาด้านการคิด จิตใจและพฤติกรรมเข้ากับเนื้อหาแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่นักศึกษาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมจึงทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้กิจกรรมในการฝึกอบรมระยะที่ 1เป็นกิจกรรมที่ได้ให้นักศึกษามีส่วนร่วม ได้ฝึกคิด ฝึกลงมือปฏิบัติในหลายรูปแบบทั้งกิจกรรมกลุ่มที่มีการอภิปรายกลุ่ม การคิดคำขวัญ คิดบทละครและนำมาแสดงบทบาทสมมติและกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติด้วยตนเองโดยการเขียนจดหมายตรวจสอบสื่อ การฝึกตั้งคำถามกับสื่อและการฝึกควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อเป็นเวลา 4 สัปดาห์ กิจกรรมเหล่านี้สามารถพัฒนากระบวนการในการเปลี่ยนแปลงการรู้คิด เจตคติและแบบแผนพฤติกรรม นอกจากนี้รูปแบบกิจกรรมที่จัดขึ้นก็ทำให้นักศึกษามีความพึงพอใจ ประทับใจ เกิดความสนุกสนานและมีเจตคติที่ดีต่อการฝึกอบรม ทั้งนี้เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีเจตคติที่ดีต่อเรื่องที่ทำการฝึกอบรม และได้ฝึกปฏิบัติด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเองก็ย่อมนำสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2.2 การวัดครั้งที่ 3 : ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม พบว่า

2.2.1คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างภายในกลุ่ม พบว่า

2.2.2 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง B ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 เพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2.3 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 เพิ่มขึ้นจากภายหลังการฝึกอบรมในระยะที่ 1 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2.4 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง B ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ลดลงจากภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อครั้งที่ 3 :ภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 กลุ่มทดลอง A ซึ่งได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แม้ว่ากลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างจากกลุ่มทดลอง B อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน จะเห็นได้ว่า กลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มทดลอง B ในทำนองเดียวกัน แม้ว่ากลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน จะเห็นได้ว่า กลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุม

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาผลภายในกลุ่มทดลอง A ยังพบว่า กลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 เพิ่มขึ้นจากภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่กลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 ลดลงจากภายหลังการฝึกอบรมระยะ

ที่ 1อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นสรุปได้ว่า การฝึกอบรมในระยะที่ 2 ซึ่งเป็นการฝึกทำโครงการสามารถพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาได้ เนื่องมาจากเหตุผลดังนี้

(1) ได้ลงมือปฏิบัติด้วยการทำโครงการและให้อิสระในการทำโครงการ การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อครั้งนี้ได้ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกปฏิบัติด้วยการฝึกทำโครงการโดยนำแนวคิดหลักการถ่ายโยงการเรียนรู้มาใช้ให้นักศึกษานำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมในระยะที่ 1 ไปประยุกต์ใช้ในการทำโครงการและนำแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้โครงการมาใช้โดยให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติด้วยการทำโครงการ "เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ" เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เลือกสื่อและหัวข้อเรื่องที่จะทำการศึกษาในโครงการตามความสนใจอย่างอิสระ ให้ทำการวางแผน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้นักศึกษาเป็นผู้ริเริ่ม วางแผนและดำเนินการศึกษาด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมรูปแบบนี้จะเป็นการพัฒนาทั้งด้านการคิดและเจตคติรวมทั้งได้มีการพัฒนาทักษะทางสังคมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ฝึกคิดและตัดสินใจร่วมกัน การจัดกิจกรรมรูปแบบนี้จะทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและยังเป็นการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้จากการสังเกตผลงานของนักศึกษาที่เข้ารับการฝึกทำโครงการ พบว่า ในการแสดงผลงานของนักศึกษา แต่ละกลุ่มมีความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ ตีความและประเมินสื่อได้อย่างมีหลักการ มีการนำแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ได้เรียนรู้จากการฝึกอบรมในระยะที่ 1 มาใช้ในการวิเคราะห์และสามารถระบุปัญหาของสื่อ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา บอกถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคม รวมทั้งร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ จากการได้สร้างความรู้ด้วยตนเองนี้จึงทำให้ความรู้นั้นมีคุณค่าต่อชีวิตและได้นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของไชด์ริสต์ (สุกัญญา วุฒิรัตน์. 2547: 62 ;อ้างอิงจากChildrese. 1983: 3280-A) ที่ศึกษาผลการทำโครงการวิทยาศาสตร์ที่มีต่อการพัฒนาทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจต์ในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เลือกเรียนวิชาเคมี ผลการวิจัยพบว่า เมื่อทดสอบความคิดเชิงวิทยาศาสตร์พบว่า นักเรียนที่ทำโครงการวิทยาศาสตร์มีระดับพัฒนาการการเรียนรู้ตามทฤษฎีของเพียเจต์สูงขึ้น และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของคอลลินส์ (ไพรัตน์ ไหลไผ่ทอง. 2538: 64; อ้างอิงจาก Collin. 1986) ที่ได้ทดลองวิธีสอนแบบโครงการในวิชาคณิตศาสตร์ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการทดลองปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบโครงการมีผลสัมฤทธิ์ในการคำนวณสูงกว่ากลุ่มควบคุม ทั้งนี้เพราะว่า การสอนแบบโครงการช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความอยากรู้และมีการฝึกฝนที่เป็นระบบด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับจิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (รัตติกรณ์ จงวิศาล.2543:114;อ้างอิงจากจิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์. 2538: 238)ที่เสนอแนะไว้ว่า *“การให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงก็เป็นยุทธวิธีที่มีประสิทธิภาพต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อและพฤติกรรมมากกว่าการมีส่วนร่วมโดยไม่ได้ลงมือปฏิบัติ เพราะการมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้เกิดประสบการณ์ตรง มีความเชื่อถือข้อมูลที่ได้รับใหม่และมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่เรียนรู้”* การที่นักศึกษาที่ได้รับการฝึกทำโครงการมีการรู้เท่าทันสื่อภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 สูงกว่ากลุ่มควบคุมย่อมแสดงให้เห็นว่านักศึกษากลุ่มนี้ได้เกิดการเรียนรู้อย่างมี

ประสิทธิภาพ จากผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การฝึกทำโครงการช่วยให้การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามีความคงทนในการเรียนรู้เรื่องดังกล่าวได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมโดยให้ฝึกทำโครงการ

(2) ใช้กระบวนการกลุ่มและการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม ในการฝึกทำโครงการได้นำเอาแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้เป็นหลักในกระบวนการพัฒนา เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางและการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกระทำการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสแสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่และมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของการทำกิจกรรมฝึกทำโครงการตั้งแต่การเลือกสื่อมวลชนและหัวข้อเรื่องที่จะศึกษาจนถึงขั้นของการประเมินผล โดยวิทยากรมีบทบาทในฐานะผู้อำนวยความสะดวก ให้ความรู้ เป็นที่ปรึกษาคอยช่วยเหลือ สนับสนุน เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงออกถึงความสามารถอย่างเต็มที่ ให้คำชี้แนะเพื่อช่วยให้งานบรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น นอกจากนี้ยังใช้กระบวนการกลุ่มในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้

การที่กลุ่มทดลอง A ได้รับการฝึกอบรมในระยะที่ 2 ซึ่งเป็นการฝึกทำโครงการโดยนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมระยะที่ 1 มาใช้ในการทำโครงการและได้ลงมือฝึกปฏิบัติจริง ทำให้ความคงทนของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านมีมากกว่ากลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม ส่วนกลุ่มทดลอง B ที่ได้รับการฝึกอบรมเฉพาะในระยะที่ 1 เท่านั้นมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพลดลงจากภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 แสดงให้เห็นว่า เมื่อไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องโดยเน้นการฝึกปฏิบัติจากการให้ทำโครงการมีผลให้การรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ด้านนี้คงอยู่น้อยกว่ากลุ่มทดลอง A

ผลการวิจัยดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า การฝึกทำโครงการมีผลทำให้การรู้เท่าทันสื่อมีความคงทนมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกทำโครงการ หากมีการสนับสนุนให้พัฒนาการรู้เท่าทันสื่ออย่างต่อเนื่องโดยให้ได้ฝึกลงมือปฏิบัติด้วยการทำโครงการ ให้อิสระในการเรียนรู้ นำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้สร้างความรู้ด้วยตนเองก็จะทำให้การเรียนรู้นั้นมีความคงทนและมีการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องต่อไป นอกจากนี้การที่นักศึกษาได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่มีระยะเวลานานขึ้นก็ทำให้การเรียนรู้มีพัฒนาการและมีความคงทน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวก็สอดคล้องกับงานวิจัยของฟูเออร์สไตน์ (Feuerstein. 1999) ที่พบว่า เมื่อผู้เรียนผ่านประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น เข้าร่วมหลักสูตรเป็นเวลานานขึ้นจะมีความสามารถในการวิเคราะห์สื่อและมีทักษะการคิดวิจารณญาณเพิ่มมากขึ้น

2.3 การวัดครั้งที่ 4 : ติดตามผล

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม พบว่า

2.3.1 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณของกลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง B สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างภายในกลุ่ม พบว่า

2.3.2 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง B ในระยะติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3.3 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณของกลุ่มทดลอง Aในระยะติดตามผลเพิ่มขึ้นจากภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3.4 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A ในระยะติดตามผลเพิ่มขึ้นจากภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3.5 คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง A และกลุ่มทดลอง B ในระยะติดตามผลเพิ่มขึ้นจากภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิจัยดังกล่าว อาจเนื่องมาจากเหตุผลดังนี้

(1) ความคงทนของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลอง A และ กลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านในระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อในแต่ละระยะจะพบว่ามีค่าสูงขึ้นตามครั้งของการวัด นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบผลคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมยังพบอีกว่าในระยะติดตามผล กลุ่มทดลอง Aและ กลุ่มทดลอง B ยังคงมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณสูงกว่านักศึกษากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และ ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพก็มีค่าสูงกว่ากลุ่มควบคุม นอกจากนี้การที่พบผลว่าคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณของกลุ่มทดลอง Aในระยะติดตามผลเพิ่มขึ้นจากภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 น่าจะอธิบายได้ว่า หลังจากการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ สิ่งที่เกิดกับนักศึกษากลุ่มทดลอง A คือ ปัญญาที่เกิดจากการตกผลึกของประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล การประเมิน เป็นต้น ซึ่งนักจิตวิทยาเรียกปัญญาชนิดนี้ว่า Crystallized Intelligence (อารี พันธ์มณี. 2534 : 55) ปัญญาลักษณะนี้จะมีความคงทนเพราะเป็นความเข้มแข็งจากฐานภายในจึงทำให้นักศึกษากลุ่มทดลอง A มีการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณในระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่าระยะหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยดังกล่าวที่นำเสนอมาข้างต้นจึงยืนยันได้ว่าชุดฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้แก่นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความคงทนในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้แก่นักศึกษาได้เป็นอย่างดี ผลการศึกษาที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมาที่เห็นว่าการรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาได้โดยการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรม การเข้าร่วมติดตามตรวจสอบสื่อ(Gathercoal.1991 ;Yates.2000;อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์.

2543 ; อ้างอิงจาก Austin:& Johnson. 1997 ; Feuerstein. 1999 ; Hobbs. 1998) การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้โดยการเรียนรู้และมีการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง (Potter.1998)

นอกจากนี้ ผลการศึกษาในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณมีการพัฒนาอย่างเด่นชัดที่สุด มีความคงทนและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านการคิดเป็นหัวใจสำคัญโดยมีความเชื่อตามทฤษฎีการรู้คิดที่ว่า เมื่อการคิดได้รับการพัฒนาจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมตามมาในที่สุด ในการฝึกอบรมครั้งนี้ได้พัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณโดยบูรณาการเข้ากับแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อผ่านกิจกรรมการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในระยะที่ 1 ซึ่งได้เน้นกิจกรรมการพัฒนาด้านการคิดอย่างหลากหลาย อาทิ การอภิปรายกลุ่ม การฝึกสังเกตและตั้งคำถามกับสื่อ การใช้กรณีศึกษา การฝึกคิดรายบุคคล ฝึกคิดในกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ ฯลฯ และยังได้มีการฝึกทำโครงการซึ่งเป็นกระบวนการที่นักศึกษาจะได้รับการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงซึ่งนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอันจะทำให้การเรียนรู้นั้นมีความคงทน

สมมติฐานที่ 2 นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะจะมีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1และนักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ

จากการทดสอบอิทธิพลหลัก แหล่งความแปรปรวนในส่วนของรูปแบบการฝึกอบรม ผลการศึกษายืนยันสมมติฐานบางส่วนและไม่ยืนยันสมมติฐานบางส่วน โดยส่วนที่ยืนยันสมมติฐาน คือ นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มทดลอง A ได้รับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยบูรณาการหลักของการพัฒนาด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรมเข้ากับแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งเนื้อหาและสื่อที่นำมาใช้ในการพัฒนาก็เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้กิจกรรมที่จัดให้กับนักศึกษากลุ่มนี้เป็นลักษณะที่ให้นักศึกษามีส่วนร่วม ฝึกคิด ได้ลงมือปฏิบัติจริงในหลายรูปแบบทั้งกิจกรรมกลุ่มที่มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ภายในกลุ่ม ได้ฝึกคิดหาเหตุผลทั้งที่คิดเป็นรายบุคคล ฝึกคิดเป็นกลุ่ม ฝึกสังเกตและตั้งคำถามกับสื่อ ได้มีกิจกรรมพัฒนาความรู้สึกและจิตใจให้เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ มีเจตคติที่ดีต่อเรื่องที่ฝึกอบรมโดยใช้กิจกรรมที่หลากหลายและมีความสนุกสนาน ทั้งการเล่นเกม การคิดคำขวัญ การแสดงบทบาทสมมติ ประกอบกับการที่ได้ฝึกทำโครงการ ได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สร้างความรู้ด้วยตนเอง ทำให้การเรียนรู้มีความคงทน นอกจากนี้การฝึกทำโครงการยังช่วยพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและการฝึกปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้เกิดทักษะและเจตคติที่ดีต่อเรื่องที่

ทำการศึกษา กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีส่วนพัฒนาการคิดและด้านความรู้สึก สร้างความตระหนัก ทั้งนี้เมื่อนักศึกษากลุ่มดังกล่าวมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ได้รับการพัฒนาทักษะการคิด วิจารณญาณ มีการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อก็ทำให้การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ด้านนี้มีสูง กว่ากลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาบางส่วนไม่ยืนยันสมมติฐาน กล่าวคือ นักศึกษากลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมี ประสิทธิภาพไม่แตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสิ่งที่พบขัดแย้งกับแนวคิดทาง จิตวิทยา กล่าวคือ เมื่อการคิดและความรู้สึกได้รับการพัฒนาแล้ว เหตุใดจึงไม่สามารถชักนำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อ เพราะโดยทั่วไป การคิดจะชี้นำและ ควบคุมการกระทำ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์มิได้เกิดจากเหตุ ปัจจัยภายในตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยภายนอก ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม อาทิ อิทธิพลจากครอบครัว กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน ฯลฯ ที่เข้ามามีส่วนกระตุ้นด้วย นอกจากนี้ การ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยเวลานานกว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรืออาจ ต้องได้รับผลในทางลบเป็นเครื่องเตือนใจจึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว การพัฒนา พฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการควบคุมตนเองมาเป็นแนวทาง ในการพัฒนาพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งได้ให้นักศึกษาฝึกควบคุมตนในการเลือกรับและใช้สื่อเป็นเวลา 4 สัปดาห์ซึ่งอาจจะเป็นระยะเวลาที่ไม่มากพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างคงทน ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวข้างต้นจึงอาจส่งผลให้กลุ่มทดลอง A มีการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้ สื่ออย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นไม่มากพอที่จะทำให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อ เทียบกับกลุ่มควบคุม

นอกจากนี้ผลการศึกษาที่ไม่ยืนยันสมมติฐานที่ 2 อีกประการคือ นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการ ฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ระยะ (กลุ่มทดลอง A) มีคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อไม่แตกต่าง จากนักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเฉพาะในระยะที่ 1(กลุ่มทดลอง B) อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ถึงแม้ว่าผลการทดสอบจะไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตาม สมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อภายหลังการฝึกอบรมในแต่ละ ครั้งของการวัดจะพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลอง A มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่า กลุ่มทดลอง B และมีคะแนนเฉลี่ยในแต่ละครั้งของการวัดสูงขึ้นเด่นชัดอย่างต่อเนื่องจนถึงสิ้นสุดการ ฝึกทำโครงการไปแล้ว 1 เดือนและมีความคงทนของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านมีมากกว่าเมื่อ เปรียบเทียบกับนักศึกษากลุ่มทดลอง B สำหรับนักศึกษากลุ่มทดลอง B ซึ่งได้รับการฝึกอบรม เฉพาะในระยะที่ 1 และไม่ได้รับการฝึกทำโครงการ เมื่อทำการวัดการรู้เท่าทันสื่อภายหลังการฝึกทำ โครงการ พบว่า ในกลุ่มทดลอง B มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณและด้าน การเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพลดลงจากภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1 อย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า เมื่อไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องโดยเน้นการฝึกปฏิบัติจาก การให้ทำโครงการมีผลให้การรู้เท่าทันสื่อทั้ง 2 ด้านนี้คงอยู่น้อยกว่ากลุ่มทดลอง A นอกจากนี้เมื่อ พิจารณาคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลอง B กับกลุ่มควบคุมในการวัดภายหลังการฝึกอบรมในระยะที่ 2

(การฝึกทำโครงการ)ก็ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่กลุ่มทดลอง A ซึ่งได้รับการฝึกอบรมในระยะที่ 2 (การฝึกทำโครงการ)มีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าผลการวิเคราะห์จะไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะพบแนวโน้มของคะแนนที่มีความแตกต่างกันโดยรูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มทดลอง A จะมีประสิทธิภาพและมีความคงทนในการเรียนรู้มากกว่ารูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้กับกลุ่มทดลอง B

สมมติฐานที่ 3 นักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงจะมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

จากผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยไม่ยืนยันสมมติฐานที่ 3 การที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวไม่ยืนยันสมมติฐานที่ตั้งไว้อธิบายได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์จึงแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เมื่อได้รับการฝึกอบรมจึงทำให้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพิ่มขึ้นได้

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำ ในแต่ละกลุ่มจะมีนักศึกษาทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมปะปนกันอยู่ โดยเฉพาะนักศึกษาในกลุ่มทดลองที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำในระยะก่อนการทดลอง แต่เมื่อได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นการพัฒนาด้านการคิด จิตใจและพฤติกรรมตลอดทั้งได้รับการฝึกอบรมในระยะที่ 2 โดยเป็นการฝึกทำโครงการ ได้ลงมือปฏิบัติแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ด้วยตนเอง จากการได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น ประกอบกับการได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจ การเสริมแรง การกระตุ้นจากวิทยากรอาจมีส่วนทำให้นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการตระหนักรู้ในศักยภาพและความสามารถของตนในการใช้สื่อเพิ่มมากขึ้นและมีผลต่อการเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในภายหลังจากการฝึกอบรม จากการได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่ออาจส่งผลทำให้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อของกลุ่มทดลองมีเพิ่มสูงขึ้น เมื่อนักศึกษากลุ่มทดลองที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ อาจทำให้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อมวลชนสูงขึ้นและเมื่อทำการวัดการรู้เท่าทันสื่อภายหลังการฝึกอบรมแต่ละครั้งของการวัดมีผลทำให้คะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อระหว่างนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อมวลชนสูงและต่ำไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ การที่ผลการทดสอบไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ อาจเป็นเพราะลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นกลุ่มอาสาสมัครซึ่งใช้ค่ามัธยฐานในการแบ่งกลุ่มการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ จึงอาจ

เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อไม่ส่งผลตามแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงและต่ำไม่ได้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนเนื่องจากคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำมีการเกาะกลุ่มคะแนนใกล้เคียงกันกับค่ามัธยฐาน (การกระจายของคะแนนแสดงในภาคผนวก ข)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. ในการนำชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อไปใช้ วิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมควรศึกษาทำความเข้าใจแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่นำมาใช้การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้งในเรื่องของการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ การควบคุมตนเอง แนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ การเรียนรู้โดยใช้โครงการให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งควรมีความรู้พื้นฐานทางจิตวิทยา การฝึกอบรม การจัดกิจกรรมกลุ่ม การเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งจะช่วยให้ผลของการฝึกอบรมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. กิจกรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาในระยะแรกของการฝึกอบรมควรเป็นการพัฒนากระบวนการทางความรู้สึก/จิตใจ ให้เห็นถึงผลดีและผลเสียของการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่การสร้างความตระหนัก การเปลี่ยนแปลงเจตคติและการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมตามมาในที่สุด

3. ชุดฝึกอบรมนี้สามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรมได้โดยตรงหรือบูรณาการสอดแทรกเข้าไปในรายวิชาต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ อาทิ รายวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชีวิต การคิดและการตัดสินใจ เป็นต้น หรือนำไปบรรจุเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษา

4. เนื้อหาและเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมสามารถเปลี่ยนแปลง ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

5. ผู้บริหารสถาบันการศึกษาควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยถือว่าเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในยุคสังคมสารสนเทศที่มีข้อมูลข่าวสารมากมายท่วมทันทั้งที่มีประโยชน์และไร้ประโยชน์

6. องค์กรภาครัฐควรให้การสนับสนุน ส่งเสริมการจัดทำนโยบายและสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดทำโครงการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชนไทยในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข

7. องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการผลิตสื่อหรือดูแลติดตามตรวจสอบการทำงานของสื่อควรมีการผลิตรายการหรือเนื้อหาสื่อที่สอนให้ประชาชนรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า การรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาได้ผ่านการฝึกอบรม ดังนั้น ควรสร้างและพัฒนาชุดฝึกอบรมและนำไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ได้ชุดฝึกอบรมที่จะนำไปใช้พัฒนาเด็กและเยาวชนได้ทุกช่วงวัย

2. เนื่องจากผลการวิจัย พบว่า การวัดผลในระยะหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2 กับระยะติดตามผล ซึ่งมีระยะห่างกัน 1 เดือนไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรจะทิ้งระยะห่างระหว่างหลังการฝึกอบรมจนถึงระยะติดตามผลอย่างน้อยประมาณ 3 เดือนเพื่อติดตามผลระยะยาวดูว่าการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาที่พัฒนาไปแล้วยังคงอยู่กับนักศึกษาหรือไม่

3. ควรมีการพัฒนาแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อให้เป็นเครื่องมือวัดมาตรฐานซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

4. ควรนำชุดฝึกอบรมชุดนี้ไปทดลองทำการวิจัยอีกครั้ง โดยทำการปรับปรุงเพิ่มเติมในส่วนของกิจกรรมการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านพฤติกรรม โดยขยายระยะเวลาในการฝึกควบคุมตนในการเลือกรับและใช้สื่อให้มีระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น

5. ควรกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มากขึ้น เพื่อจะได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อโดยสามารถแบ่งกลุ่มสูง-กลุ่มต่ำที่มีความแตกต่างกันได้อย่างชัดเจนมาเข้ารับการทดลอง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมการฝึกหัดครู.(2536).*รายงานการวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาเทคนิคในการฝึกอบรม.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

กวช.ห่วงคนไทย “เสพสื่อ”แบบไร้สติ. (2549,29 มีนาคม). *ไทยรัฐ*.หน้า 15.

กาญจนา แก้วเทพ.(2543).*สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้*.กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กุลวดี ราชภักดี.(2545) *ความตระหนักและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักศึกษาในหอพัก สถาบันอุดมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(การศึกษาวิทยาศาสตร์).กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ถ่ายเอกสาร.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.(2539). *ยุทธศาสตร์ความล่มสลายของสังคม*.กรุงเทพฯ : ซัคเซสมีเดีย.

_____.(2543). *ปั้นสมองของชาติ : ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา*.กรุงเทพฯ: ซัคเซสมีเดีย.

_____.(2544). *การคิดเชิงวิพากษ์*.กรุงเทพฯ : ซัคเซสมีเดีย.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2540).*ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

คมเพชร ฉัตรศุภกุล.(2522).*กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*.กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

เครือวัลย์ ลิ่มอภิชาต.(2531).*ทักษะและเทคนิคการจัดฝึกอบรมและการพัฒนา*.กรุงเทพฯ : สยามศิลป์การพิมพ์.

จินดารัตน์ ปีมณี.(2545). *การพัฒนาฉันทะในการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี*. ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

จินตนา ยูนิพันธ์.(2539,มกราคม-ธันวาคม).การเสริมสร้างพลังอำนาจวิชาชีพ. *วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.8 :10-17.

จีรวรรณ มาทวี.(2548).*การศึกษาสาเหตุ ผลสืบเนื่องและแนวทางในการลดพฤติกรรมการติดเกมคอมพิวเตอร์*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.ถ่ายเอกสาร.

เฉลิมพล โสมอินทร์.(2547). *การใช้ชีวิตของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน*.กรุงเทพฯ :สูตรไพศาล.

แฉโจ๋ไทย “สำลักเสรีภาพ” อายุต่ำกว่า 19 คลอดลูกปีละ 70,000 ราย (2549.27 ธันวาคม). *ผู้จัดการออนไลน์.* WWW.MANAGER.CO.TH

ชมนาด พงศ์นพรัตน์.(2526).*การสร้างชุดฝึกอบรม*.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.

ชาญชัย ยมดิษฐ์.(2548).*เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย*.กรุงเทพฯ : หลักพิมพ์

ชี้ "สื่อ" ต้นเหตุวัยรุ่นมีเซ็กส์เร็วขึ้น.(2549, 4 เมษายน). *มติชนรายวัน*.หน้า 21.

เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์.(2530).*การฝึกสมรรถภาพทางสมองเพื่อพัฒนาคุณภาพการคิด*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ถ่ายเอกสาร.

ชูชัย สมิทธิไกร.(2540).*การฝึกอบรมบุคลากรในองค์การ*.กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรงค์ เพ็ชร์ประเสริฐ.(2546).*สื่อมวลชนบนเส้นทางทุนนิยม*.กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโปรดักส์.

ดลพร เผือกคง (2541).*การรับรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อน จ.สุราษฎร์ธานี*.วิทยานิพนธ์ กศ.ม.(สิ่งแวดล้อมศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.ถ่ายเอกสาร.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน.(2530). *ชุดฝึกอบรม : การสร้างเสริมคุณลักษณะของข้าราชการพลเรือน*. สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานก.พ.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และคนอื่น ๆ. (2531). *ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยมและจริยธรรมของข้าราชการ*.กรุงเทพฯ : สำนักงานข้าราชการพลเรือน.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน;อรพินทร์ ชูชม;และสุภาพร ลอยด์.(2529).*รายงานการวิจัยเรื่องการควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย*.กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ดารณี จามจุรี.(2545).*การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านสุขภาพในผู้ป่วยกลุ่มโรคเรื้อรัง*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.ถ่ายเอกสาร.

ดาราวรรณ ต๊ะปินตา.(2535). *การลดความวิตกกังวลของพยาบาลประจำการที่ดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนความคิดร่วมกับการฝึกสติ*.วิทยานิพนธ์ ค.ด.(จิตวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

เด็กไทยวัยทีนแห่เสพเซ็กส์ออนไลน์-ชีวิตเด็กสาวพังครืน.(2549,10กุมภาพันธ์) *โพสต์ทูเดย์*.หน้าA 8

ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ.(2547).*การพัฒนารูปแบบการวัดประเมินตามสภาพจริงจากการเรียนอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้วิธีการเรียนตามสถานการณ์ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้เรียนในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา*.วิทยานิพนธ์ ค.ด.(เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ทัศไนยวรรณ จินตสุธานนท์.(2546).*ผลการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการควบคุมตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลชัยภูมิ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ.* วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา).ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.ถ่ายเอกสาร.

ทิศนา แขมมณี.(2522).*กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*.กรุงเทพฯ : บูรพาศิลป์การพิมพ์.

_____.(2547). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*.พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นงนุช โรจนเลิศ.(2533).*การศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตนเองของนักเรียนวัยรุ่น*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาพัฒนาการ).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

นวชล จงเปรมกิจไพศาล.(2546).*ประสบการณ์เสริมสร้างพลังอำนาจของหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย*.วิทยานิพนธ์ พย.ม.(การบริหารการพยาบาล).ชลบุรี :บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.ถ่ายเอกสาร.

นฤมล นุตาคม.(2543,พฤษภาคม-สิงหาคม) การเรียนรู้โดยการทำโครงงาน.*ศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*.15(2) :35-46.

นภินทร ศิริไทย.(2547).ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพภูมิคุ้มสุขภาพที่ดีสำหรับเด็กและเยาวชน ใน *การพัฒนาองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อสุขภาพ สู่หลักสูตรในระบบและนอกระบบการศึกษาของไทย*.หน้า55-64.กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

นิตยา วิมลศักดิ์.(2548).*การศึกษาความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับมลพิษสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุดฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(การมัธยมศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

นิตยาภรณ์ ด้วงเรือง.(2540).*การเปรียบเทียบผลของการใช้การควบคุมตนเองกับการใช้สัญญาเงื่อนไขเพื่อลดพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพิปูนสังฆรักษ์ประชาอุทิศ อ.พิปูน จ.นครศรีธรรมราช*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

นิรันดร์ จุลทรัพย์.(2544).*กลุ่มสัมพันธ์สำหรับการฝึกอบรม*.พิมพ์ครั้งที่ 4.สงขลา : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

น้ำอ้อย หอมจริง.(2546).*ผลของโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการพัฒนาการคิดแก้ปัญหาตามแนวอริยสัจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 แผนกพาณิชยการ วิทยาลัยอาชีวศึกษาเพชรบุรี จ.เพชรบุรี*.วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.ถ่ายเอกสาร

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์..(2537).*เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4 .กรุงเทพฯ : B&B Publishing.

บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา.(2539). ความรู้เท่าทันสื่อมวลชน: ภารกิจของพลเมืองร่วมสมัย ใน *ฐานันดรที่สี่ จากระบบโลกถึงรัฐไทย.กรุงเทพฯ* : อมรินทร์วิชาการ.

ปกรณ์ ไพรอังกูร.(2547).*การสร้างแบบประเมินและการพัฒนาการคิดวิจารณญาณของนักเรียนนายร้อยตำรวจ*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.(จิตวิทยาการให้คำปรึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ปฐมา ทรัพย์สังข์.(2542).*การเปิดรับสื่อมวลชนของวัยรุ่นและผลกระทบที่เกิดขึ้นในเชิงจริยธรรม*.วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.ถ่ายเอกสาร.

ปรมะ สตะเวทิน.(2546). *หลักนิเทศศาสตร์*.พิมพ์ครั้งที่ 10.กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

ประพล มิลินทจินดา.(2542).*ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบุรี*.วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(รัฐศาสตร์).กรุงเทพฯ :บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.ถ่ายเอกสาร.

ประยูร บุญใช้.(2544). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านสื่อกลางเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในสถาบันราชภัฏ*.วิทยานิพนธ์ ค.ด.(หลักสูตรและการสอน).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.ถ่ายเอกสาร.

ปรีดา เบ็ญคาร.(2548). *การส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนในกระบวนการพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครู*.ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

พนิดา สินสุวรรณ และชรินทร์ มั่งคั่ง.(2546). *การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาโดยใช้โครงงานของนักศึกษาบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา* . เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรฉวี ดาโรจน์.(2542).*การใช้เทคนิคการควบคุมตนเองเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*.การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา).มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.ถ่ายเอกสาร.

พรทิพย์ เย็นจะบก.(2547).*การพัฒนาองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อ: แนวคิด หลักการ และกรณีศึกษาการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพ*.กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

พรรณี ช.เจนจิต.(2539). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*.กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ แกรมมี่.

เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์.(2537). *การพัฒนารูปแบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาครู*. วิทยานิพนธ์ ค.ด.(จิตวิทยาการศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.ถ่ายเอกสาร.

โพลเผยวัยรุ่นกทม.ส่วนใหญ่ใช้มือถือเฉลี่ย 3 ช.ม.ต่อวัน. (2549, 3 ธันวาคม).ผู้จัดการออนไลน์. www.manager.co.th.

ไพรัตน์ ไหล่ไผ่ทอง.(2538).*การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและบุคลิกภาพความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนแบบโครงการโดยใช้เทคนิคคิวซี.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(การมัธยมศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ผกา บุญเรือง (2525).*กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน.*ชลบุรี : ภาควิชาการศึกษาและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ผจงจิต อินทสุวรรณ. (2545).*การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร.*กรุงเทพฯ :ธนธัชการพิมพ์.

ผจงจิต อินทสุวรรณและคนอื่น ๆ . (2548).*รายงานการวิจัยฉบับที่ 99 เรื่อง การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของเยาวชน.*กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มลิวัลย์ สมศักดิ์.(2540). *รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มัธยม-มหาลัย 16% มีเซ็กส์แล้ว เฉลี่ยแอบทำคลอดวันละ 140 คน.(2549, 5 มกราคม). *มติชนรายวัน*. หน้า 13.

ยงยุทธ์ วงศ์ภิรมย์ศานต์. (2547).สรุปปาฐกถา เรื่อง ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพในสังคมไทย ใน *การพัฒนาองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพ สู่หลักสูตรในระบบและนอกระบบการศึกษาของไทย*.หน้า 5-8.กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

ยุพดี ไตรติลานันท์.(2542) .*ผลของการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา.*วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.ถ่ายเอกสาร.

ฤทัยรัตน์ ธรเสนา.(2535).*การพัฒนาอัตมโนทัศน์หลายมิติของนักศึกษาพยาบาลที่มีทัศนคติต่อวิชาชีพแตกต่างกันโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์.*ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

รดี ธนารักษ์.(2544).*การเปิดรับชมโฆษณาทางโทรทัศน์ของนักศึกษาอุดมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่.* ปัญหาพิเศษ ศศ.ม. (นิเทศศาสตร์).เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้. ถ่ายเอกสาร.

รักจิต มั่นพลศรี.(2547,พฤษภาคม).Media Literacy: ศาสตร์แห่งการเปิดรับสื่อด้วยปัญญา. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล*.(2) :67-83.

รัตติกรณ์ จงวิศาล.(2543).*ผลการฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.* ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

รับขวัญ ภูษาแก้ว.(2544).*ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงต่อการควบคุมตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา*.วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(จิตวิทยาการปรึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

รุ้งศิรินทร์ จันทร์หอม.(2545,เมษายน).การสร้างเกณฑ์การประเมินผลงานทางคหกรรมศาสตร์ด้วยรูบริค (Rubric Assessment).*วารสารศึกษาศาสตร์*.14(1) :23-29.

รำไพ เกตุดี.(2537,ตุลาคม). Teen Boom จับหัวใจวัยรุ่นให้อยู่หมัด. *คู่แข่งรายปักษ์*.(172) : 143-152.

โลกไซเบอร์ไทยน่าห่วง สถิตวัยโจ๋ดูหวิวผ่านเน็ตพุ่ง. (2550 , 12 กุมภาพันธ์).*ผู้จัดการออนไลน์*. www.manager.co.th.

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์.(2545).*การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บด้วยการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อการเรียนรู้เป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี*.วิทยานิพนธ์ ค.ด.(เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

วราภรณ์ ยิ้มแย้ม.(2543). *การศึกษาการพัฒนาความคิดวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองแค "สรกิจพิทยา" จังหวัดสระบุรี โดยใช้ชุดการสอน*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วัลนิกา ฉลากบาง.(2548). *การพัฒนาความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการและการบริโภคด้วยปัญญาของนักศึกษาสถาบันราชภัฏสกลนคร*.ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วัลภา สบายยิ่ง.(2542).*ปัจจัยด้านการตั้งเป้าหมายการรับรู้ความสามารถของตนเองและบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของผู้จำหน่ายตร.*.ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วิทยากร เชียงกูล.(2546). การปฏิรูปสื่อและการสื่อสารจะช่วยการปฏิรูปการศึกษาและสังคมได้อย่างไร. ใน *สื่อมวลชนบนเส้นทางทุนนิยม*.ณรงค์ เพ็ชร์ประเสริฐ.หน้า 241-242. กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรส โปรดักส์.

วิยะดา รัตนสุวรรณ.(2547).*การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรองของอาจารย์พยาบาล*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.(การบริหารการศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี.(2542).*รายงานการวิจัยฉบับที่ 81 เรื่อง ผลของรางวัลภายนอกและการรับรู้ความสามารถของตนที่มีต่อแรงจูงใจภายในของนักเรียน*.กรุงเทพฯ:สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____.(2543,เมษายน).การรับรู้ความสามารถของตน.*สารานุกรมศึกษาศาสตร์*. 19 : 29-37.

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร.(2534). ความซื่อสัตย์สุจริต จริยธรรมที่พึงประสงค์ของเยาวชนไทย : วิธีการปลูกฝังและการเสริมสร้าง ใน *การวิจัยเพื่อการพัฒนา* หน้า 27-33.กรุงเทพฯกรมการฝึกหัดครู.

ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. (2545). *ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ*.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

ศิริกาญจน์ ยิ้มประยัติ. (2548,กุมภาพันธ์). อิทธิพลของสื่อต่อวัยรุ่น. *วารสารวิชาการวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์*.1(1) :87-93.

ศุภวดี บุญวงศ์.(2527).*กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*.สงขลา : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.(2531). *คู่มือการทำและจัดแสดงโครงงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (เอกสารสำหรับครู)*.กรุงเทพฯ :สสวท.

สมชาย บุญศิริเภสัช.(2545).*การศึกษาการเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 8* .ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์.(2544).*การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินตามสภาพจริง*.กรุงเทพฯ Knowledge of center.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต.(2543).*ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*.พิมพ์ครั้งที่ 4 .กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สลดพฤติกรรมเด็กไทยติด “มือถือ”งอม.(2549,10 มีนาคม).*ไทยรัฐ*.หน้า15.

สามารถ สุขาวงษ์.(2537).*การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนแบบโครงการที่ใช้การเรียนแบบร่วมมือ*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(การมัธยมศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุกัญญา วุฒิรัตน์.(2547).*การศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้โครงงานคณิตศาสตร์*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(การศึกษาพิเศษ).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุชา จันทร์เอม.(2544).*จิตวิทยาทั่วไป*.พิมพ์ครั้งที่ 13 กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุพล ชัดเชื้อ.(2535).*การเปรียบเทียบผลของการควบคุมตนเองและการปรับสินไหมที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดเสมียนนารี กรุงเทพมหานคร*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุภาณี แก้วมณี.(2547). *การศึกษาการรู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์ : กรณีศึกษานักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร*.วิทยานิพนธ์ ว.ม. (สื่อสารมวลชน).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

สุรพงษ์ ชูเดช.(2542). *ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร.(2533).*การสื่อสารกับสังคม*.กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรัตน์ ตรีสุกล.(2548).*หลักนิเทศศาสตร์*.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ:ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สุเทพ หุ่นสวัสดิ์.(2540).*การพัฒนาชุดฝึกอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์สำหรับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในวิทยาลัยเทคนิค*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (เทคโนโลยีการศึกษา) กรุงเทพฯ :บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

แสงดาว วัฒนาสกุลเกียรติ.(2547).*การศึกษาเจตคติและการเปลี่ยนเจตคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนวัยรุ่นโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

แสวง ทวีคูณ.(2538).*การฝึกเพื่อเสริมสร้างจิตลักษณะในการป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทในนักเรียนอาชีวศึกษา*.ปริญญานิพนธ์ วท.ม.(การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

โสภิดา ลิ้มวัฒนาพันธ์.(2538).*การเปรียบเทียบผลของการปรับพฤติกรรมโดยใช้การควบคุมตนเองกับการเสริมแรงทางบวกด้วยเบี้ยอรรถกรที่มีต่อการเพิ่มและการคงอยู่ของพฤติกรรมความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคบุรีรัมย์ชั้นปีที่ 1*.ปริญญานิพนธ์ วท.ม.(การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์.(2543). *การศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดตัวแปรความรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยสื่อสารมวลชน*.วิทยานิพนธ์ ว.ม (สื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

อติพร ทองหล่อ.(2546).*รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจอาจารย์พยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก*.วิทยานิพนธ์ ค.ด.(การอุดมศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

อลิศรา ชูชาติ;นวรัตน์ สุวรรณผ่อง; และวิไลวรรณ โกยแก้วพริ้ง.(ม.ป.ป.).*เทคนิคการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม*.กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

อนุรักษ์ ชาติเชยแดง.(2547).*การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถทางการจัดการทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยวิธีสอนแบบโครงการที่ใช้เทคนิคคิวซีและวิธีสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้เทคนิคศึกษากรณีตัวอย่าง หน่วยการเรียนเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย.(2541,มกราคม-ธันวาคม).การเสริมสร้างพลังอำนาจกับการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช.*วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต*.12:14-24.

อ้อมเดือน สดมณี ;พรเทพ เสถียรนพเก้า ;และสุขุมาล เกษมสุข.(2548).*รายงานการวิจัยฉบับที่98 เรื่อง ประสิทธิผลในการฝึกอบรมทักษะและจิตลักษณะที่มีผลต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำและไฟฟ้าของนักเรียนระดับประถมศึกษา*.กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อ้อยทิพย์ ทองดี.(2537).*ผลของการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบด้วยวิธีสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว).พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.

อัจฉราพร ศรีภูษณาพรรณ;และณัฐวรรณ สุวรรณ.(2546) .*การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักศึกษาพยาบาลในกระบวนวิชาการฝึกปฏิบัติการพยาบาลพื้นฐาน*.เชียงใหม่ : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อารี พันธ์มณี.(2546).*จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน*.กรุงเทพฯ :ใยไหม.

อารีรัตน์ ขวัญทะเล.(2546).*การศึกษาผลการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องจำนวนและตัวเลขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการทำโครงการทางคณิตศาสตร์*.ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.(คณิตศาสตร์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อุดมศักดิ์ ธนะกิจรุ่งเรืองและคนอื่น ๆ.(2543,มิถุนายน).“โครงงาน”.*วารสารวิชาการ*. 3(6) :17-24.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์.(2538).แนวทางในการจัดหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาในประเทศไทย. *รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง ทิศทางการจัดการสื่อมวลชนศึกษาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก.

อุมาวัลย์ จันทะแก้ว.(2547).*อิทธิพลของพฤติกรรมการเปิดรับเนื้อหาทางเพศผ่านสื่ออินเตอร์เน็ตที่ส่งผลต่อค่านิยมทางเพศของกลุ่มวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร*.ปริญญานิพนธ์ วท.ม.(การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อุษณีย์ โพธิสุข.(2544).*รายงานการวิจัย รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านทักษะการคิดระดับสูง*.กรุงเทพฯ : ศูนย์แห่งชาติเพื่อพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

เอกรินทร์ สี่มหาศาล;และปรารถนา ยุกตะนันท์.(2546).*การออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินตามสภาพจริง*.กรุงเทพฯ : บุ๊คพอยท์.

เอมอร กฤษณะรังสรรค์.(2537).*ผลของการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขาต่อความรับผิดชอบในหน้าที่ของนักศึกษาวิชาชีพครู สถาบันราชภัฏ*.วิทยานิพนธ์ ค.ด.(จิตวิทยา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์.(2540).*การวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย.* วิทยานิพนธ์ ค.ด.(เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ภาษาอังกฤษ

American Academy of Pediatrics ,Committee on Public Education.(2001) .Sexuality, Contraception and the Media. *Pediatrics 2001* .107:191-194.

Arnold,R.(1991).*Education for Change*.Toronto : Between the Lines Company & Marshall Institute for Education and Action.

Bandura,Albert.(1977).*Social Learning Theory*. Englewood Cliffs . N.J. : Prentice-Hall.

_____. (1982).Self Efficacy Mechanism in Woman Agency. *American Journal Psychologist*. 37(2) :122-127.

_____. (1986).*Social Foundations of Thought and Action : A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs . N.J. : Prentice-Hall.

_____. (1986).*Social Learning through Imitation, In M.R. Jones(Ed).Nebraska Symposium on Motivation.10:211-274;Lincoln : University of Nebraska Press.*

_____. (1989). Social Cognitive Theory. *Annual of Child Development* , 6 :1-60.

_____. (1997). *Self Efficacy: The Exercise of Control*. USA : W.H.Freeman.

Mechanism in Woman Agency. *American Journal Psychologist*. 37(2) :122-127.

Baran ,Stanley . J.(2004).*Introduction to Mass Communication*. 3rd ed. Boston : McGraw Hill.

Beach , Dale. S.(1980). *Personnel : Management of People at Work.* 3 rd ed. New York : Macmillan.

Bergsma , Lynda. J.(2004,October). Empowerment Education : The Link Between Media Literacy and Health Promotion. *American Behavioral Scientist*.48(2):152-164. Retrieved January 29, 2006, from http://www.coe.inf/t/e/human-rights/ media/ forumstrbg Bergsmal Info doc04_en.pdf.

Bishop,A.J ; Marteau ;& et.al.(2005,July).Increasing Woman 's Intentions to Stop Smoking Following an Abnormal Cervical Smear Test Result. *Prev.Med.* .41(1):179-185.

Bloom,B.S. ;& et.al.(1971).*Handbook of Formative and Summative Evaluation of Student Learning*. New York : McGraw–Hill.

Brown,J.D.;Greenberg ,B.S;& Buerkel-Rothfuss N.L.(1993). Mass Media ,Sex and Sexuality.*Adolesc Med* **.** 4:511-525.

Brown,James.A.(1998,Winter). Media Literacy Perspective. *Journal of Communication***.** New York.48 (1):44-57.

Buckingham,David.(2003). *Media Education :Literacy, Learning and Contemporary Culture*.Blackwell.U.K.

_____.(2005,September).Media Literacy. Retrieved January 29 ,2006 from www.medienpaed.com/05-1/ Buckingham 05-1.pdf.

Campbell , D.T.; & Stanley ,J.C. (1966). *Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research*. Chicago :Rand Mcnally College Publishing Company.

Cartwright,D. ;& Alvin ,Zander.(1968). *Group Dynamics :Research and Theory*. New York : Happer and Raw.

Chally,P.S.(1992,March).Empowerment through Teaching . *Journal of Nursing Education* . 31 :117-120.

Chandler,G.E.(1992). The Source and Process of Empowerment. *Nursing Administration Quarterly* .16 :65-71.

Christ ,William.G.;& Potter , W. James.(1998,winter). Media Literacy., Media Education and the Academy. *Journal of Communication.* 48(1) : 5-15.

Considine ,M.D. (1995,July-August). Are We There? An Update on the Media Literacy Movement. *Educational Technology* . (1995,July-August): 32-41.

Davis,Francis.(1992). Media Literacy : From Activism to Exploration .*Background Paper for the National Leadership Conference of Media Literacy.* Retrieved July 28,2005 from www.medialit.org/reading_room/ pdf/357_AspenBkgnd_Davis.pdf

Davis,Keith.(1962).*Human Relations at Work*. New York : McGraw Hill .

DeFleur , M.L. ;& Dennis. E.E.(1998). *Understanding Mass Communication : A Liberal Arts Perspective .* Boston : Houghton Mifflin.

Eden,D. ;& Aviram.A.(1993).Self Efficacy Training of Speed Reemployment : Helping People to Help Themselves. *Journal of Applied Psychology*.3 :352-360.

Emerson ,John.D.; Boes ,Lisa;& Mosteller ,Frederick. (2002). Critical Thinking in College Students. *Educational Media and Technology Yearbook*.(27) :52-71.

Ennis,R.H.(1985,October). A logical Basic for Measuring Critical Thinking Skill. *Educational Leadership.* (1985,October). :45-48.

Fealk , Elizabeth. R.(1998).*Evaluation of Aducation : Are One –Shot Media Literacy Inventions Effective?.* Dissertation Abstracts International . Retrieved April 5, 2004 , from http :// info.arc.dusit.ac.th/dao/detail.nsp.

Feuerstein ,Mira.(1999).Media Literacy in Support of Critical Thinking. *Journal of Educational Media*. 24(1) :43-54.

Gathercoal , Paul.Henry. (1991). *Media Literacy and Children's Comprehension of Television Advertisements and Persuasive Written Text*. Dissertation Abstracts International .Retrieved April 5,2004 , from http ://info.arc.dusit.ac.th/dao/detail.nsp.

Gibson,C.H.(1991).A Concept Analysis of Empowerment. *Journal of Advanced Nursing.* 16:354-361.

Gist,M.E. ; Schwoere ,C ; & Rosen ,B.(1989).Effects of Alternative Training Methods on Self Efficacy and Performance in Computer Software Training. *Journal of Applied Psychology*. 74 : 884-891.

Good ,C.V.(1973).*Dictionary of Education*. New York : McGraw Hill.

Halliday,Adele;&Blackburn,Doug.(2003). *Media Literacy for Global Citizenship*. Retrieved August 15,2005 ,from www.worldvision.ca/home/media/MediaLit.pdf

Hawks,J.H.(1992). Empowerment in Nursing Education : A Concept Analysis and Application to Philosophy, Learning and Instruction. *Journal of Advance Nursing*.17 :609-616.

Heir,J.F.;Anderson,R.E.; Tatham,R.L.;& Black,W.C.(1998). *Multivariate Data Analysis*.5th ed. New Jersey:Prentice Hall.

Hilgard , E.R.(1962). *Introduction to Psychology*. New York : Harcourt Brace and World.

Hindin,Toby Jane.(2001).*Development and Evaluation of a Nutrition Education Intervention on Head Start Parents' Ability to Mediate the Impact of Television Food Advertising to Their Children*. Retrieved April 12, 2006, from http://proquest.umi.com/pqdweb?

Hobbs,Renee.(1998).Research Instructional Practices in Media Literacy and Their Impact on Students'Learning. *Journal of Communication*. From http://internet. uoregon. edu/Medialit/FA/mlhobbs/instpractice.html.

Hofstetter C.Richard ;Zuniga,Stephen ;& Dozier David M.(2001). Media Self Efficacy :Validation of a New Concept. *Mass Communication & Society*. 4(1) :61-76.

Hokanson,H.(1992,May) . Empowerment in Nursing Education : A Concept Analysis and Application to Philosophy, Learning and Instruction. *Journal of Advance Nursing*.17 :609-618.

Hotter,A.N.(1992).The Clinical Nurse Specialist and Empowerment : Say Goodbye to the Fairy Godmother. *Nursing Administration Quarterly*.16(3):11-15.

Intermedia.(2001,May).*Young People and Media in Central & Eastern Europe ,The CIS & Baltic States*. Retrieved August 16,2005 , from http://www.unicef.org/ voy/media/ InterMedia2000.pdf

Johnson,J.G.;Cohen,P.;Smailes,E.M.,Kasen,S.;& Brook,J.S.(2002). Television Viewing and Aggressive Behavior During Adolescence and Adulthood.*Science 2002*. 295:2468-71.

Jones,Jami,L. *Media Literacy*. Retrieved August 15,2005 , from http ://www.askdrjami.org.

Josephson,W.L.(1995).*Television Violence : A Review of the Effects On Children of Different Ages*.Ottawa : National Clearing House on Family Violence.

Kellner,Douglas. *Media Literacy and Critical Pedagogy in a Multicultural Society*. Retrieved August 15,2005 ,from http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner.

Kirk,R.E.(1995).*Experimental Design : Procedures for the Behavioral Sciences*. Pacific Gove,CA : Beooks/Cole Publishing..

Livingstone,Sonia ; Couvering ,Elizabeth.Van ;& Thumim , Nancy.(n.d.). *Adult Media Literacy : A Review of the Research Literature on Behalf of Ofcom*. London : Department of Media and Communications London School of Economics and Political Science). Retrieved April 12 ,2006, from www.ofcom.org.uk/advice/ media_literacy/medlitpub/medilpubres/aml.pdf.

Locke,E.A. ;et.al.(1984). Effect to Self Efficacy,Goals and Task Strategies on Task Performance. *Journal of Applied Psycholo*gy. 69 :241-251.

Merton,Simon ;Donohew ;&Crump.(1997).Health Communication in the Prevention of Alcohol,Tobacco and Drug Use. *Health Education & Behavior*.24(1997) :544-554. Retrieved January 29 ,2006 ,from www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd =Retrieve& db=PubMed&list_uids=9307892&dopt=Abstract.

Mischel,Walter ;& Mischel,Harriet.N.(1976). A Cognitive Social Learning Approach to Morality and Self Regulation, in Thomas Lickona (Ed). *Moral Development and Behavior : Theory Research and Social Issues* :84 -107. New York : Holt ,Rinehart & Winston.

Office of National Drug Control Policy.(2001,June).Helping Youth Navigate the Media Age : A New Approach to Drug Prevention. *Findings of The National Youth Anti-Drug Media Campaign Media Literacy Summit White House Conference Center.* Retrieved January 29 ,2006, from www.mediacampaign.org/kidsteens/ media_ age.pdf.

Otttaway,A.K.C..(1966). *Learning Through Group Experiences*.London : Routhledge and Kegan Paul.

Pack,Thomas. (2002,May-June). Media Literacy .*Link-Up*. 19(3). Retrieved April 5,2004 , from http ://info.arc.dusit.ac.th/abi /detail.nsp

Pareek,Udai ;& Roa T.Venkatesware.(1980).*Training of Education Managers : A Draft Handbook for Trainers in Planning and Management of Education*. Unesco , Bangkok Thailand.

Pearson ,J.C.;& Nelson , P.E. (2000). *An Introduction to Human Communication : Understanding and Sharing***.** 8th ed. New York : McGraw Hill .

Potter , W. James.(1998). *Media Literacy*. California : Sage.

_____.(2005).*Media Literacy*. 3 rd.ed. California : Sage.

Quin,R. ;& et.al.(1990). *Becoming a Master Manager*. New York : John Wily & Sons,Inc.

Rathus,Spencer.A. ;& Nevid,Jeffreys.(1995).*Adjustment and Growth : the Challenges of Life*. 6 th ed. Fort Worth : Harcourt Brace College.

Scattery,P. (1990,October). Encouraging Critical Thinking : A Strategy for Commenting on College Papers. *College Composition and Communication* .41 (3) : 332-335.(ERIC)

Schunk,D.H.(2000). *Learning Theories : An Educational Perspective*. 3 rd ed. New Jersey : Prentice-Hall.

Shell,D.F.; Murphy,C.C.;& Bruning,R.H.(1989). Self Efficacy and Outcome Expextancy Mechanisms in Reading and Writing Achievement. *Journal of Education* Psychology. 81(1).

Silverblatt , Art. (1995). *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Message.*. Westport,CT : Praeger.

Stevens,J.(2002).*Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences*. 4 th.ed. New Jersey :Lawrence Erlbaum Associates.

Strasburger ,V.C.(1993). Children , Adolescents and the Media : Five Crucial Issues. . *Adolesc Med* .4 :479-493.

Textoris,Dana. *Media Literacy Workshop.* Retrieved August 15,2005 ,from www.acluohio .org/get_involved/ cllc/mlw.pdf

Thoman,Elizabeth.(2003). *Skill & Strategies for Media Education.Center for Media Literacy*. Retrieved August 15,2005 ,from http://www.medialit.org.

Webster,M.(1998). *New Collegiate Dictionary*. Spring Field Mass : GXC Morison.

Worsnop,Christ.M.*Media Literacy Through Critical Thinking : Teacher Materials.* Retrieved August 15,2005 ,from www.nwmedialiteracy.org.

Yates,Bradford.Lee.(2000). *Media Literacy and Attitude Change : Assessing the Effectiveness of Media Literacy Training on Children's Responses to Persuasive Messages within the Framework of the Elaboration Likelihood Model of* Persuasion**.** *Dissertation Abstracts. International* . Retrieved April 5,2004 , from http: //info.arc. dusit. ac.th/ dao/detail.nsp.

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการหาคุณภาพเครื่องมือวัด
(เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลฉบับสมบูรณ์ติดต่อ
ผู้วิจัยหรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์)

แบบสอบถามความคิดเห็นและพฤติกรรมในการใช้สื่อมวลชน

<u>คำแนะนำในการตอบ</u>

1. แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วย 3 ตอน

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับความคิดที่มีต่อสื่อมวลชน จำนวน 16 ข้อ

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อสื่อมวลชน จำนวน 15 ข้อ

ตอนที่ 3 เกี่ยวกับพฤติกรรมในการใช้สื่อมวลชน จำนวน 21 ข้อ

2. การตอบแบบสอบถามในแต่ละตอน ให้ใส่เครื่องหมาย ✓ลงในช่องที่ตรงกับความคิดหรือสภาพความเป็นจริงของนักศึกษามากที่สุดเพียงข้อเดียว

3. กรุณาตอบคำถามทุกข้อเพื่อความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

ขอขอบคุณสำหรับความร่วมมือและเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามของท่าน

ผู้วิจัย
นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

<u>ตอนที่ 1</u> ความคิดที่มีต่อสื่อมวลชน

<u>คำชี้แจง</u> โปรดอ่านคำถามต่อไปนี้แล้วเลือกตอบโดยกาเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดของท่านมากที่สุด<u>เพียงข้อเดียว</u>ในแต่ละคำถาม

***<u>หมายเหตุ</u>** แบบสอบถามนี้ไม่มีคำตอบที่ถูกหรือผิดเป็นเพียงแต่เครื่องมือที่แสดงให้เห็นความคิดของผู้ตอบที่มีต่อการนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชน

1. ท่านมีความคิดอย่างไรต่อรายการเรียลลิตี้โชว์ (Reality Show)

(1)☐ ก. เป็นรายการที่ทำให้ผู้ชมได้ติดตามการดำเนินชีวิตเห็นความเป็นไป การกระทำของผู้เข้าร่วมรายการอย่างใกล้ชิด

(2)☐ ข. เป็นรายการที่ผู้ชมมีความสำคัญเพราะได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้ผู้เข้าร่วมรายการได้ดำเนินชีวิตต่อไปในเกม

(3)☐ ค. เป็นรายการที่ผู้ชมต้องพิจารณาในการชมรายการประเภทนี้อย่างมากเพราะสิ่งที่นำเสนอมีทั้งเรื่องที่เป็นแบบอย่างที่ดีและไม่ดี

(4)☐ ง. เป็นรายการที่ผู้ชมต้องพิจารณาและตระหนักว่าเนื้อหาที่นำเสนออาจเป็นสิ่งที่ทางรายการเลือกนำเสนอ ได้ถูกกำหนดขึ้น ไม่ใช่ความจริงทั้งหมด

2. ท่านมีความคิดอย่างไรต่อผลโหวต(ผลคะแนนความคิดเห็นจากผู้ชม)ในหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งปรากฏในหน้าจอโทรทัศน์

(1)☐ ก. มีความน่าเชื่อถือเพราะเป็นการโหวตของประชาชนเข้ามาโดยตรง

(3)☐ ข. ต้องพิจารณาให้ดีเพราะผลโหวตที่รายการนำเสนอเป็นความคิดเห็นของคนบางกลุ่มเท่านั้น

(2)☐ ค. เป็นเทคนิคที่ทางรายการใช้ดึงดูดผู้รับชมให้คอยติดตามชมผลโหวตจนถึงท้ายรายการ

(4)☐ ง. ต้องไตร่ตรองให้ดีเพราะผลโหวตอาจเกิดจากการจัดตั้งขึ้นเองของทางรายการเนื่องจากผลประโยชน์หรือการได้รับแรงกดดัน

3. ท่านคิดว่าเป้าหมายของการส่ง SMS ในรายการทางโทรทัศน์คืออะไร

(1) ☐ ก. ต้องการให้ผู้ชมรายการมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเข้ามาในรายการ

(3) ☐ ข. ต้องการเพิ่มความน่าสนใจให้กับรายการโดยที่ทางรายการก็ได้รับผลประโยชน์

(2) ☐ ค. ต้องการให้ผู้ชมมีส่วนร่วมและได้แสดงปฏิกริยาตอบกลับในประเด็นต่างๆ ที่รายการตั้งประเด็นไว้

(4) ☐ ง. ต้องการได้รายได้จากการส่ง SMSของผู้ชมและได้ข้อมูลเพื่อแสดงต่อผู้สนับสนุนรายการว่ารายการเป็นที่นิยม

4. ท่านมีความคิดอย่างไรต่อรายการคุยข่าวทางโทรทัศน์ที่นำข่าวจากหนังสือพิมพ์มาอ่านให้ฟัง

(1) ☐ ก. น่าเชื่อถือเพราะข้อมูลที่นำเสนอมีแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้

(2) ☐ ข. เป็นเทคนิคการนำเสนอที่ดึงดูดความสนใจมากกว่าอ่านข่าวเองจากหนังสือพิมพ์

(3)☐ ค. ต้องใช้วิจารณญาณในการรับชมเพราะผู้ดำเนินรายการมักนำความคิดเห็นมาปนกับข้อเท็จจริง

(4) ☐ ง. เป็นรายการที่ต้องระวังในการรับชมเพราะอาจถูกชี้นำทางความคิดจากผู้ดำเนินรายการได้โดยไม่รู้ตัว

5. ท่านมีความคิดอย่างไรกับการที่รายการโทรทัศน์มักนำภาพดาราที่แต่งกายโชว์รูปร่างและทรวดทรงมานำเสนอแก่ผู้ชม

(2) ☐ ก. เป็นเทคนิคในการดึงดูดความสนใจ

(1) ☐ ข. เป็นการนำเสนอแฟชั่น สิ่งที่ดูสวยงามให้แก่ผู้ชม

(3) ☐ ค. อาจทำให้เยาวชนนำไปลอกเลียนแบบได้

(4) ☐ ง. จะนำไปสู่การสร้างค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกทางเพศที่ไม่เหมาะสมตามมา

6. ท่านมีความคิดอย่างไรต่อฉากเลิฟซีนที่ไม่เหมาะสมในละครโทรทัศน์

(1) ☐ เป็นสิ่งที่ทำให้ละครน่าติดตามชม

(2) ☐ เป็นเทคนิคที่ผู้ผลิตใช้เป็นจุดขายให้แก่ละคร

(3) ☐ เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้แก่ผู้ชมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน

(4) ☐ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนพฤติกรรมทางเพศอย่างเปิดเผยให้แก่สังคมไทย

7. เมื่อท่านอ่านข่าวหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งที่มีการเขียนถึงข่าวในทางเสื่อมเสียของดารายอดนิยมโดยที่ไม่ระบุชื่อจริงแต่ใช้อักษรย่อ ท่านมีความคิดที่จะทำอะไร

(1) ☐ ก. พยายามคาดเดาว่าดาราคนนั้นเป็นใครและเชื่อตามสิ่งที่หนังสือพิมพ์นำเสนอเพราะหนังสือพิมพ์ต้องมีหลักฐานมิฉะนั้นคงไม่กล้าเสนอ

(2) ☐ ข. จะนำไปเป็นหัวข้อในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อนว่าข้อมูลดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือหรือไม่

(3) ☐ ค. ตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนไม่เชื่อในทันทีเพราะหนังสือพิมพ์มักใช้ข่าวประเภทนี้กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้อ่าน

(4) ☐ ง. จะไม่เชื่อตามสิ่งที่หนังสือพิมพ์นำเสนอทั้งหมดเพราะหนังสือพิมพ์ย่อมมุ่งหวังผลกำไรจากการขายข่าวประเภทนี้

<u>ตอนที่ 2</u> เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อสื่อมวลชน

<u>คำชี้แจง</u> โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วเลือกตอบโดยกาเครื่องหมาย ✓ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน<u>เพียงข้อเดียว</u>ในแต่ละข้อความ

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
1.การรับชมสารคดีทางโทรทัศน์ช่วยพัฒนาสติปัญญาและให้ความรู้แก่คนในสังคม				
2.อินเตอร์เน็ตเป็นแหล่งข้อมูลที่**ไม่**มีพิษภัยต่อเด็กและเยาวชน				
3.สื่อลามกที่ปรากฏในอินเตอร์เน็ต**ไม่**ได้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมทางเพศขึ้นในสังคม				
4.อินเตอร์เน็ต**ไม่**สามารถเผยแพร่แนวคิดที่ก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคมได้				
5. การใช้เวลาไปกับการเล่นเกมออนไลน์เป็นเวลานาน**ไม่**ทำให้เกิดผลเสียต่อการเรียน				
6.การรับชมสื่อลามกผ่านทางเว็บไซต์เป็นประจำ**ไม่**มีผลกระทบต่อค่านิยมทางเพศของเด็กและเยาวชน				
7.การรับชมสื่อโทรทัศน์**ไม่**สามารถปลูกฝังความคิดความเชื่อใหม่ ๆให้กับคนในสังคมได้				
8.การแต่งกายล่อแหลมของดาราที่ปรากฏผ่านสื่อสิ่งพิมพ์นำไปสู่การสร้างค่านิยมการแต่งกายล่อแหลมให้แก่เยาวชน				
9.การรับชมภาพความรุนแรงผ่านทางสื่อโทรทัศน์เป็นประจำทำให้เยาวชนเกิดความชินชาจนรู้สึกว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ				
10.สื่อโฆษณา**ไม่**มีอิทธิพลต่อการกำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้				
11.การรับชม/รับฟังข่าวสารจากสื่อมวลชนเป็นประจำสามารถทำให้บุคคลเปลี่ยนความคิด ความเชื่อได้				
12.การรับชมละครชุดจากต่างชาติซึ่งมีเนื้อหาที่แฝงการแสดงออกทางเพศอย่างสม่ำเสมอ เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะแสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างเปิดเผย				

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
13.การรับชมละครที่นำเสนอภาพความรุนแรงเป็นประจำมีผลต่อการเลียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวในเด็กและเยาวชน				
14.การเล่นเกมออนไลน์ที่มีความรุนแรงมีผลทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าวได้				
15.การรับชมสื่อลามกผ่านทางสิ่งพิมพ์เป็นประจำ**ไม่**สามารถยั่วยุให้เกิดปัญหาพฤติกรรมทางเพศได้				

ตอนที่ 3 เกี่ยวกับพฤติกรรมในการใช้สื่อมวลชน

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วเลือกตอบโดยกาเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับพฤติกรรม/การปฏิบัติของท่านเพียงข้อเดียวในแต่ละข้อความ

ข้อความ	ระดับของพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
1.ข้าพเจ้าใช้อินเตอร์เน็ตค้นหาข้อมูลจากเว็บไซต์เพื่อใช้ประกอบการเรียน				
2.ข้าพเจ้าสนใจติดตามรายการที่ให้ความรู้ด้านสุขภาพเพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองและคนรอบข้าง				
3.ข้าพเจ้าอ่านหนังสือพิมพ์เฉพาะส่วนที่เป็นละครและข่าวบันเทิงเท่านั้น				
4.ข้าพเจ้าอ่านนิตยสารเพียงเฉพาะเนื้อหาที่ให้ความบันเทิงเท่านั้น โดยไม่สนใจเนื้อหาข้อมูลใหม่ ๆ ที่ให้สาระความรู้				
5.เมื่อดูรายการโทรทัศน์ของวัยรุ่น หากเห็นว่าแฟชั่นที่กำลังได้รับความนิยมมีรูปแบบที่โชว์รูปร่าง ผิวพรรณ ข้าพเจ้าก็เลือกแต่งกายตามแบบนั้นเพื่อไม่ให้ตกกระแส				
6. เนื้อหาจากสื่อมวลชนที่ข้าพเจ้าได้อ่าน/รับชม**ไม่**สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนหรือการดำรงชีวิตได้				

ข้อความ	ระดับของพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
7.ในการชมละคร แม้จะเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นทางแก้ปัญหาของตัวละคร แต่ข้าพเจ้าก็**ไม่**เคยเลือกใช้ความรุนแรงเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาให้กับชีวิต				
8.เมื่ออ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ ข้าพเจ้ามักเชื่อข่าวนั้นอย่าง***ไม่***มีข้อสงสัยเพราะข่าวที่หนังสือพิมพ์นำเสนอล้วนผ่านการกลั่นกรองและตรวจสอบจากบรรณาธิการข่าวมาแล้ว				
9. หากเห็นข่าวเหตุการณ์เดียวกัน แต่หนังสือพิมพ์นำเสนอข้อมูลแตกต่างกัน ข้าพเจ้าเลือกเชื่อหนังสือพิมพ์ที่มีผู้อ่านมากที่สุด				
10.ข้าพเจ้า**ไม่**อ่านหรือรับฟังข่าวสารเดียวกันจากสื่อมวลชนหลาย ๆ ประเภทเพราะจะทำให้เกิดความสับสน				
11.ถ้าข้าพเจ้าชอบผู้เข้าแข่งขันคนใดในรายการประกวดแข่งขันทางโทรทัศน์ข้าพเจ้ายอมเสียเงินโหวตให้อย่างเต็มที่เพื่อ**ไม่**ให้คนที่ข้าพเจ้าชอบต้องตกรอบ				
12.เมื่อติดตามการนำเสนอข่าวบันเทิงของนิตยสารแนวปาปารัซซี่ ข้าพเจ้ามักเชื่อและมีความคิดเห็นคล้อยตามสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอ				
13.เมื่อรับชมหรือรับฟังข้อมูลข่าวสารใด ๆจากสื่อมวลชน ข้าพเจ้าได้คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อหรือปฏิบัติตามสิ่งที่สื่อมวลชนนำเสนอ				
14.ข้าพเจ้าเลือกรับชม/รับฟัง/อ่านข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนหลากหลายประเภททั้งโทรทัศน์/สิ่งพิมพ์ และอินเตอร์เน็ตเพื่อขยายฐานความรู้ให้กว้างขึ้น				
15.เมื่อข้าพเจ้าอ่านคำทำนายดวงชะตาในนิตยสาร ข้าพเจ้ามักเชื่อและปฏิบัติตามคำทำนายดวงชะตาที่อ่านนั้น				
16.เมื่อติดตามข่าวสาร ข้าพเจ้าเลือกเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนหลายๆ ประเภทเพื่อทำการเปรียบเทียบโดย**ไม่**เชื่อข้อมูลจากสื่อเพียงแหล่งเดียว				

ข้อความ	ระดับของพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
17.ข้าพเจ้าแสวงหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากสื่อมวลชน ประเภทต่างๆเพื่อให้มีความรู้กว้างขวางขึ้นนอกเหนือจากสิ่งที่ได้รับจากการเรียน				
18. เมื่อข้าพเจ้าดูรายการวิเคราะห์ข่าว ข้าพเจ้า**ไม่**เชื่อตามสิ่งที่ผู้ดำเนินรายการนำเสนอทั้งหมด แต่จะตั้งข้อสงสัย **ไม่**คล้อยตามข้อกล่าวอ้างนั้นโดยทันที				
19.เวลาดูรายการโทรทัศน์ที่นำเสนอเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับ ข้าพเจ้าเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีจริงอย่าง**ไม่**มีข้อสงสัย				
20. ข้าพเจ้าติดตามข่าวสารบ้านเมืองจากสื่อมวลชนหลายๆประเภทเพื่อตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งก่อนที่ตัดสินใจเชื่อ-**ไม่**เชื่อในสิ่งที่สื่อนำเสนอ				
21. ก่อนที่ข้าพเจ้าจะเลือกซื้อสินค้าและบริการ ข้าพเจ้ามักหาข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เพิ่มเติมโดย**ไม่**เชื่อคำกล่าวอ้างหรือโฆษณาจากสื่อมวลชนเท่านั้น				

✉เพื่อให้แบบสอบถามนี้มีความสมบูรณ์ สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้ ขอความกรุณาท่านได้ตรวจสอบว่าได้ตอบครบทุกข้อแล้ว

✂ ขอขอบคุณอย่างสูงที่ท่านได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

คำชี้แจงในการตอบ

ให้ท่านพิจารณาข้อความแต่ละข้อต่อไปนี้และประเมินความสามารถของตนเองในการใช้สื่อโดยประเมินว่าท่านสามารถใช้สื่อในด้านต่อไปนี้ได้หรือไม่ ถ้าท่านประเมินว่าสามารถทำได้ ท่านมีความมั่นใจในความสามารถของตนเองในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับระดับความมั่นใจของท่าน

ตัวอย่างการตอบ

0. ข้าพเจ้าสามารถใช้อินเตอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลเพื่อนำมาใช้ทำรายงานได้

		✓			
0	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
ไม่สามารถ	*มั่นใจ*	*มั่นใจ*	*มั่นใจ*	*มั่นใจ*	*มั่นใจ*
ทำได้	*น้อยมาก*	*น้อย*	*ปานกลาง*	*มาก*	*มากที่สุด*

คำอธิบายความหมาย จากการตอบในข้อ0. ของท่าน ท่านเลือกตอบข้อ 2 หมายความว่า ท่านมีความมั่นใจน้อยที่จะใช้อินเตอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลเพื่อนำมาใช้ทำรายงาน

1. ข้าพเจ้าสามารถใช้อินเตอร์เน็ตโดยเข้าไปใน search engine อาทิ google ,yahoo เพื่อค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

2. ข้าพเจ้าสามารถใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อติดตามข่าวสถานการณ์ปัจจุบันจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

3. ข้าพเจ้าสามารถใช้อินเตอร์เน็ตค้นหาข้อมูลที่ทันสมัยจากเว็บไซต์เพื่อนำมาใช้ทำรายงานได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

4.ข้าพเจ้าสามารถใช้อินเตอร์เน็ตดาวน์โหลดรูปภาพจากเว็บไซต์เพื่อนำมาใช้ประกอบการทำรายงานได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

5. ข้าพเจ้าสามารถใช้อินเตอร์เน็ตค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อให้มีความรู้รอบด้านมากขึ้นได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

6. ข้าพเจ้าสามารถใช้อินเตอร์เน็ตแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

7. ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาความรู้จากการรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

8. ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาความรู้รอบตัวที่เป็นประโยชน์จากการรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อให้มีความรู้รอบด้านมากขึ้น

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

9. เมื่อข้าพเจ้าต้องการก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาข้อมูลที่ทันสมัยจากการรับชมรายการโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ	มั่นใจ
ทำได้	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

10. ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับสุขภาพจากการรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อนำไปใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

11.ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับช่องทางในการประกอบอาชีพจากการรับชมโทรทัศน์เพื่อนำไปใช้ในการหารายได้ให้กับตนเองได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

12. ข้าพเจ้าสามารถสืบค้นข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เพื่อนำไปใช้ในการเรียนได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

13. ข้าพเจ้าสามารถค้นคว้าหาความรู้ /นวัตกรรมใหม่ ๆ จากการอ่านหนังสือพิมพ์เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ที่ทันสมัยมากขึ้นได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

14. ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาความรู้จากการอ่านบทวิเคราะห์ข่าวในหนังสือพิมพ์เพื่อให้มีความรู้เรื่องนั้น ๆ ลึกซึ้งรอบด้านมากขึ้นได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

15. ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมจากหนังสือพิมพ์เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

16. ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับช่องทางในการประกอบอาชีพจากหนังสือพิมพ์เพื่อนำไปใช้ในหารายได้ให้กับตนเองได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

17. ข้าพเจ้าสามารถค้นหาข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์จากนิตยสารเพื่อนำไปใช้ในการเรียนได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

18. ข้าพเจ้าสามารถค้นคว้าหาความรู้รอบตัวที่เป็นประโยชน์หลากหลายด้านจากการอ่านนิตยสารเพื่อให้มีความรู้กว้างขวางขึ้น

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

19. ข้าพเจ้าสามารถค้นหาความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับสุขภาพจากการอ่านนิตยสารเพื่อนำไปใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

20. ข้าพเจ้าสามารถแสวงหาความรู้จากการอ่านนิตยสารเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตให้กับตนเองได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

21. ข้าพเจ้าสามารถใช้นิตยสารแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าได้

0	1	2	3	4	5
ไม่สามารถทำได้	มั่นใจน้อยมาก	มั่นใจน้อย	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมากที่สุด

ขอขอบคุณอย่างสูงที่ท่านได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

การหาคุณภาพเครื่องมือวัด

ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test) และการหาค่าความเชื่อมั่นรายด้านและทั้งฉบับของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ (แบบสอบถามความคิดเห็นและพฤติกรรมในการใช้สื่อมวลชน)

ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ เมื่อนำไปใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมได้แก่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 90 คน แบ่งเป็นกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ โดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซ็นต์ (ร้อยละ25) ผู้วิจัยใช้สถิติ t-testแบบ independent เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก (discrimination) โดยคัดเลือกเอาไว้เฉพาะข้อที่มีค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากจำนวนข้อคำถามที่นำไปทดลองใช้ (try out) ทั้งสิ้น 70 ข้อ ปรากฏว่าได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ดังกล่าวจำนวน 52 ข้อและค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .88 สำหรับค่า t ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (sig.) ของข้อคำถามแต่ละข้อและค่าความเชื่อมั่นรายด้านนั้นเสนอไว้ในตาราง 14 ถึง ตาราง 16 ดังต่อไปนี้

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test)และค่าความเชื่อมั่นรายด้านของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ

ข้อที่	ค่า t (t- test)	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (sig.)
1	4.03	.00
2	4.12	.00
3	4.09	.00
4	5.54	.00
5	4.97	.00
6	2.60	.01
7	4.05	.00
8	4.14	.00
9	2.414	.02
10	3.94	.00
11	3.46	.00
12	5.12	.00
13	3.54	.00
14	2.58	.01
15	6.38	.00
16	3.78	.00

ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน = .72 (16ข้อ)

หมายเหตุ ตัดข้อที่มีค่าไม่ตามเกณฑ์ออกไป 6 ข้อ

ตาราง 15 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test) ค่าความเชื่อมั่นรายด้านของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ

ข้อที่	ค่า t (t- test)	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (sig.)
1	2.64	.01
2	4.63	.00
3	5.96	.00
4	3.66	.00
5	3.44	.00
6	6.82	.00
7	4.65	.00
8	3.23	.00
9	2.96	.01
10	4.59	.00
11	2.16	.04
12	3.31	.00
13	4.19	.00
14	4.63	.00
15	7.05	.00

ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน= .75 (15ข้อ)

หมายเหตุ ตัดข้อที่มีค่าไม่ตามเกณฑ์ออกไป 6 ข้อ

ตาราง 16 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test)และค่าความเชื่อมั่นรายด้านของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อที่	ค่า t (t- test)	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (sig.)
1	2.64	.01
2	2.24	.03
3	4.86	.00
4	3.52	.00
5	5.84	.00
6	3.80	.00
7	8.21	.00
8	6.16	.00
9	6.74	.00
10	3.07	.00
11	4.60	.00
12	4.93	.00
13	4.52	.00
14	3.28	.00
15	3.76	.00
16	3.96	.00
17	3.22	.00
18	2.21	.03
19	4.78	.00
20	2.24	.03
21	2.88	.01

ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน = .84 (21ข้อ)

หมายเหตุ ตัดข้อที่มีค่าไม่ตามเกณฑ์ออกไป 5 ข้อ

ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเกี่ยวกับค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test) และการหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของแบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเมื่อนำไปใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ได้แก่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 90 คน แบ่งเป็นกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ โดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซ็นต์ (ร้อยละ25) ผู้วิจัยใช้สถิติ t-testแบบ independent เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก (discrimination) โดยคัดเลือกเอาไว้เฉพาะข้อที่มีค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากจำนวนข้อคำถามที่นำไปทดลองใช้ (try out) ทั้งสิ้น 21 ข้อ ปรากฏว่าได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ดังกล่าวจำนวน 21 ข้อและค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .92 สำหรับค่า t ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (sig.) แต่ละข้อนั้นเสนอไว้ในตาราง 17 ดังต่อไปนี้

ตาราง 17 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้การทดสอบค่า t (t- test) ของแบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อมวลชน

ข้อที่	ค่า t (t- test)	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (sig.)
1	4.73	.00
2	4.42	.00
3	3.85	.00
4	3.84	.00
5	4.64	.00
6	7.45	.00
7	7.07	.00
8	7.06	.00
9	7.41	.00
10	6.55	.00
11	6.13	.00
12	8.29	.00
13	5.19	.00
14	7.48	.00
15	3.83	.00
16	6.42	.00
17	6.57	.00
18	6.88	.00
19	10.06	.00
20	9.02	.00
21	5.88	.00

ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = .92 (21ข้อ)

ภาคผนวก ข

การวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติม

- ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติMANOVA
- การหาคุณภาพชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ
- ค่ามัธยฐานและการแจกแจงความถี่ของตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนใน การใช้สื่อ

ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติMANOVA

ตาราง 18 ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) และค่า Shapiro-Wilk ของตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพจำแนกตามประเภทของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ	กลุ่มทดลอง A			กลุ่มทดลอง B			กลุ่มควบคุม		
	ความเบ้	ความโด่ง	Shapiro Wilk (sig)	ความเบ้	ความโด่ง	Shapiro Wilk (sig)	ความเบ้	ความโด่ง	Shapir Wilk (sig)
ด้านการคิดวิจารณญาณก่อนการทดลอง	.186	.516	.483	-.407	-.455	.642	.240	-.952	.497
ด้านการคิดวิจารณญาณภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1	.227	-.907	.413	-1.527	3.815	.022	-.351	.312	.902
ด้านการคิดวิจารณญาณภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2	-.239	-.993	.265	-1.247	.642	.010*	-.590	.083	.031
ด้านการคิดวิจารณญาณระยะติดตามผล	-.906	1.273	.194	-1.253	2.061	.021	-.542	-.292	.324
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อก่อนการทดลอง	-.969	2.940	.080	-.384	-.553	.569	.937	.604	.156
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1	-.382	-.408	.592	-.253	-1.337	.122	.084	-.431	.440
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2	-.073	-.693	.449	.331	-1.212	.122	.769	2.158	.027
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อระยะติดตามผล	-.440	-1.201	.043	-.360	-.994	.193	-.046	-.315	.536

ตาราง 18 (ต่อ)

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ	กลุ่มทดลอง A			กลุ่มทดลอง B			กลุ่มควบคุม		
	ความเบ้	ความโด่ง	Shapiro Wilk (sig)	ความเบ้	ความโด่ง	Shapiro Wilk (sig)	ความเบ้	ความโด่ง	Shapir Wilk (sig)
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพก่อนการทดลอง	-.935	1.319	.331	.728	.677	.395	1.277	.627	.010*
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1	-.199	-1.077	.466	-.166	-1.40	.147	.238	-.435	.454
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2	.658	-.680	.040	.429	-.356	.382	.835	-.085	.043
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระยะติดตามผล	-.075	-.255	.524	.233	-1.440	.044	1.133	.759	.035

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ตาราง 19 ผลการทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมทริกซ์ความแปรปรวน แปรปรวนร่วมด้วยวิธีBox's M test ของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ MANOVA	Box's M	F	Sig.	Epsilon
	213.310	.945	.674	Y_1 =.845
				Y_2 =.903
				Y_3 =.883

ตาราง 20 ผลการทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวนของตัวแปรทุกตัวด้วยวิธี Levene's test ของกลุ่มทดลอง A กลุ่มทดลอง B และกลุ่มควบคุม

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ	F (Levene Statistic)	df1	df2	sig
ด้านการคิดวิจารณญาณก่อนการทดลอง	-.358	2	57	.701
ด้านการคิดวิจารณญาณภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1	.923	2	57	.403
ด้านการคิดวิจารณญาณภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2	4.187	2	57	.020
ด้านการคิดวิจารณญาณระยะติดตามผล	.418	2	57	.660
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อก่อนการทดลอง	.838	2	57	.438
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1	.712	2	57	.495
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2	.670	2	57	.516
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อระยะติดตามผล	.003	2	57	.997
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพก่อนการทดลอง	.164	2	57	.849
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 1	2.104	2	57	.131
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการฝึกอบรมระยะที่ 2	1.543	2	57	.223
ด้านการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพระยะติดตามผล	.847	2	57	.434

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

การหาคุณภาพชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

ตาราง 21 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาก่อนและหลังจากการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

ครั้ง	N	$\overline{X}$	SD.	t
ก่อนการทดลองใช้ชุดฝึกอบรม	10	152.56	19.15	2.47*
หลังการทดลองใช้ชุดฝึกอบรม	10	173.44	16.70	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 22 การประเมินความคิดเห็นของนักศึกษาหลังจากได้รับการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

ความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ด้านจุดประสงค์การฝึกอบรม			
1.1 ความเหมาะสม	4.22	.67	มากที่สุด
2. ด้านเนื้อหา			
2.1 เหมาะสมกับเวลาที่ใช้ฝึกอบรม	4.11	.60	มาก
2.2 มีความยากง่ายพอเหมาะ	3.56	.53	มาก
2.3 น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าฝึกอบรม	4.33	.71	มากที่สุด
3. กิจกรรมการฝึกอบรม			
3.1 เร้าความสนใจของผู้เข้าฝึกอบรม	4.11	.78	มาก
3.2 ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรม	4.56	.53	มากที่สุด
3.3 ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่อบรม	4.33	.87	มากที่สุด
4. สื่อการอบรม			
4.1 น่าสนใจ ชัดเจนและมีคุณภาพ	4.22	.83	มากที่สุด
4.2 สอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาที่ใช้ฝึกอบรม	4.22	.67	มากที่สุด
4.3 ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น	4.22	.83	มากที่สุด
5.วิทยากร			
5.1 ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ การอธิบาย	4.56	.53	มากที่สุด
5.2 การเร้าความสนใจและการสร้างบรรยากาศ	4.33	.71	มากที่สุด

ตาราง 23 ค่ามัธยฐานและการแจกแจงความถี่ของตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

คะแนนการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ	**จำนวน (คน)**
40-47	1
48-55	3
56-63	14
64-71*	21
72-79	12
80-87	3
88-96	6

*ค่ามัธยฐาน (Median) ของตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ เท่ากับ 67 คะแนน

ภาคผนวก ค

- ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตและการรายงานตนเองของนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ
- การวิเคราะห์ข้อมูลแบบประเมินผลการควบคุมตนเอง
- ผลการประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตและรายงานตนเองของนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
การฝึกอบรมระยะที่ 1 **กิจกรรมที่ 1** **รู้จักเพื่อน – รู้จักสื่อ** **ขั้นนำ** -ให้นักศึกษาแนะนำตนเอง -เล่นเกม “สัมภาษณ์ ล่ารายชื่อ” **ขั้นกิจกรรม** -วิทยากรตั้งคำถามเกี่ยวกับสื่อมวลชน **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -วิทยากรให้ใบงานให้ฝึกคิดเป็นกลุ่ม **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -เสนอผลการคิดในกลุ่มใหญ่และบอกข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรม	- นักศึกษาให้ความสนใจและตั้งใจฟังในขณะที่นักศึกษาคนอื่นแนะนำตัว - นักศึกษามีความกระตือรือร้น สนุกสนานในการทำกิจกรรมละลายพฤติกรรม - นักศึกษายังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ยังไม่มั่นใจ วิทยากรจึงกระตุ้นให้ตอบด้วยการบอกว่าไม่ต้องกลัวผิดในการแสดงความคิดเห็น - การเข้ากลุ่มย่อย นักศึกษาส่วนมากไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น จะเป็นฝ่ายฟังมากกว่าพูด มีนักศึกษาบางกลุ่มไม่เข้าใจคำถาม วิทยากรจึงแก้ปัญหาโดยการยกตัวอย่างให้เห็น - การเสนอผลต่อกลุ่มใหญ่ แต่ละกลุ่มจะเลือกให้คนที่เป็นประธานออกมานำเสนอ ผลการคิดของแต่ละกลุ่มมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ไม่แตกต่างกันมาก นักเมื่อถามถึงความรู้ ข้อคิดและประโยชน์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม นักศึกษาสามารถตอบได้	***1. <u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** - ได้รับความรู้เกี่ยวกับความหมาย ลักษณะของสื่อมวลชนและรู้จักการแบ่งประเภทของสื่อมวลชน - ได้รับรู้ข้อดีและข้อจำกัดของสื่อแต่ละประเภท - ได้รู้ประโยชน์ของสื่อมวลชนแต่ละประเภท และรู้ว่าการเลือกรับและใช้สื่อที่มีประโยชน์จะทำให้เกิดผลดีอย่างไร - ได้เรียนรู้ที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ***2. <u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน</u>*** -ได้รับความคิดที่ว่าควรจะเลือกรับสื่อหลายๆประเภทเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล - นำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการรับชม/ฟังสื่อข่าวสารต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน - ทำให้รู้จักเลือกรับและใช้สื่อให้หลากหลายมากขึ้น ไม่ควรรับสื่ออย่างเดียว ควรรับหลายสื่อเพื่อนำข้อมูลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเอง - ทำให้เรามีวิจารณญาณในการเลือกรับสื่อได้ ได้ใช้ความคิดในการรับสื่อแต่ละประเภท เข้าใจเหตุการณ์ข่าวสารได้ถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อนจากเหตุการณ์จริง - ทำให้ได้รู้จักวิเคราะห์ข่าวสารและสามารถเลือกรับชมรายการที่มีประโยชน์มากขึ้น

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
กิจกรรมที่ 2 **มารู้เท่าทันสื่อกันเถอะ** **ขั้นนำ** การสนทนาถึงผลดีที่ได้รับจากการเลือกรับและใช้สื่อที่มีประโยชน์ **ขั้นกิจกรรม** -ให้ดูโฆษณาและตั้งคำถาม -เล่นเกม **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -วิทยากรให้บทความและใบงาน **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** เสนอผลการคิดในกลุ่มใหญ่และบอกข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรม	- นักศึกษาไม่ค่อยมีความมั่นใจ บางคนตอบได้ไม่ตรงประเด็น ส่วนใหญ่จะไปพูดถึงผลในทางลบของสื่อมากกว่า - นักศึกษาสามารถตอบคำถามได้ - นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม การเข้ากลุ่มย่อย นักศึกษาจะแบ่งกันหาคำตอบคนละข้อ ซึ่งเมื่อวิทยากรสังเกตเห็นจึงอธิบายว่ากิจกรรมนี้ต้องการให้ทุกคนร่วมกันฝึกคิดวิเคราะห์อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดกันในกลุ่มทำให้นักศึกษาช่วยกันทำงานมากขึ้น - การเสนอผลต่อกลุ่มใหญ่ วิทยากรขอให้เปลี่ยนคนออกมานำเสนอ ให้ผลัดกันนำเสนอให้ครบทุกคน ผลการคิดของแต่ละกลุ่ม ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่จะเห็นคล้าย ๆ กัน บางกลุ่มจะมีการยกตัวอย่าง ไม่ค่อยมีการอภิปรายโต้แย้ง - ทุกกลุ่มสามารถสรุปความรู้ ข้อคิด ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมได้	***1. <u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** - ทำให้รู้จักการคิดวิจารณญาณในการแยกแยะว่าสื่อไหนดี สื่อไหนไม่ดี รู้จักเลือกรับชมสื่อที่มีสาระ - รู้ว่าการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นโทษจะมีผลเสียต่อตนเองและสังคมอย่างไร - รู้ถึงผลดีและผลเสียในการใช้สื่อ - รู้ถึงอิทธิพลและผลกระทบของสื่อที่มีต่อความคิด จิตใจและพฤติกรรม - ทำให้ได้รู้ว่า ในการเลือกรับสื่อควรมีสติ พิจารณาเลือกรับสื่อที่ดีมีประโยชน์ - รู้ว่าในการรับสื่อจะต้องรู้ถึงเบื้องหลังว่าใครเป็นเจ้าของสื่อ - รู้จักวิเคราะห์สื่อได้มากขึ้น รู้จักการใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ ***2. <u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน</u>*** - มีสติในการรับชมสื่อ ไม่งมงายมากเกินไป - รู้จักเลือกรับสื่อที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ให้รู้จักเลือกรับและใช้สื่อให้หลากหลาย - นำไปใช้ในการวิเคราะห์วิจารณ์และพิจารณาในการรับสื่อ รู้จักใช้วิจารณญาณในการรับชมสื่อ - รู้จักวิเคราะห์ กลั่นกรองข้อมูลในการเลือกรับและใช้สื่อ ต้องตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อ - รู้จักแยกแยะประโยชน์และโทษของสื่อ

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
กิจกรรมที่ 3 **รู้เท่าทันสื่อนั้นสำคัญไฉน** **ขั้นนำ** - ตั้งคำถามถามถึงผลเสียจากการเลือกรับสื่อที่ไม่เหมาะสม **ขั้นกิจกรรม** -ให้ช่วยกันคิดคำขวัญและบทละครเพื่อออกมาแสดงบทบาทสมมติ **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -วิทยากรให้บทความและใบงาน **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -เสนอผลการคิดในกลุ่มใหญ่	- นักศึกษายังไม่ค่อยกล้าอาสาแสดงความคิดเห็น วิทยากรจึงสุ่มเลือกสอบถามบางคน ซึ่งก็สามารถบอกถึงผลเสียจากการรับสื่อที่ไม่เหมาะสมในรูปแบบที่แตกต่างกันได้ - กิจกรรมนี้นักศึกษามีความสนใจและกระตือรือร้นในการช่วยกันคิดคำขวัญ มีหลายกลุ่มสามารถคิดได้มากกว่า 3 คำขวัญ ในส่วนของการคิดบทละคร แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดโครงเรื่องและแบ่งบทบาทซึ่งทุกคนได้ออกมาแสดงบทบาทสมมติ นักศึกษาสนุกกับการทำกิจกรรม กล้าแสดงออกมากขึ้น บรรยากาศเป็นไปอย่างสนุกสนาน กิจกรรมนี้ใช้เวลามากเกินกว่าที่กำหนดไว้ - การฝึกคิดเป็นรายบุคคล นักศึกษาต่างคนต่างทำ ไม่ได้ปรึกษากัน แต่ยังใช้เวลาคิดค่อนข้างช้า การตอบจะตอบจากข้อมูลที่ปรากฏให้เห็นชัด - การฝึกคิดในกลุ่มย่อย นักศึกษากล้าแสดงความคิดเห็นมากกว่ากิจกรรมแรก - การเสนอผลต่อกลุ่มใหญ่ นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงให้คนที่ยังไม่เคยออกมานำเสนอได้ผลัดเปลี่ยนกันมานำเสนอ แต่ละกลุ่มสามารถนำเสนอการคิดได้อย่างมีเหตุผล บอกถึงผลกระทบของการไม่รู้เท่าทันสื่อได้ ส่วนใหญ่จะมองปัญหาคล้าย ๆ กัน ไม่ค่อยมีการอภิปรายโต้แย้ง	***1.<u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** - มีความคิด ทัศนคติ มุมมองใหม่ ๆ ในการเลือกรับและใช้สื่อ - ได้รู้ถึงความหมายของการรู้เท่าทันสื่อและผลกระทบของการไม่รู้เท่าทันสื่อ - รู้ว่าการเลือกรับและใช้สื่อที่มีประโยชน์จะเกิดผลดีต่อตนเอง แต่ถ้าเปิดรับสื่อที่ไม่เหมาะสมก็จะเกิดผลเสีย - รู้จักใช้การคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์ข่าว รับชมสื่อต่าง ๆ - รู้จักเลือกรับสื่อและเปิดมุมมองให้กว้างในการรับสื่อหลายด้าน ไม่เลือกรับเฉพาะสื่อที่ชอบอย่างเดียว - รู้แนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันในการรับสื่อ - ทำให้ปรับเปลี่ยนทัศนคติในการรับชมสื่อให้หลากหลายและมีสาระมากยิ่งขึ้น เกิดมุมมองในการมองสื่อหลายมุม ***2.<u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน</u>*** - การเลือกรับสื่อต่าง ๆ ที่มีประโยชน์จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง - การรู้จักใช้การคิดวิจารณญาณ คิดวิเคราะห์ในการเลือกรับและใช้สื่อ - ดูสื่อให้หลากหลายขึ้น - ทำให้รู้จักใช้ความคิดในการไตร่ตรองที่มาของสื่อที่นำเสนอว่าเป็นของหน่วยงานใด น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด - ทำให้หันมาดู/อ่านสื่อที่มีประโยชน์มากกกว่าจะไปดูสื่อที่ไม่เป็นประโยชน์ - นำไปใช้ในการวิเคราะห์สื่อประเภทต่าง ๆ ให้มากขึ้น -รู้จักควบคุมตนเองและไม่ทำตามกระแสนิยม

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
กิจกรรมที่ 4 **รู้เท่า รู้ทัน เห็นความสำคัญ รู้เท่าทันสื่อ** **ขั้นนำ** - สนทนาถึงการเลือกรับและใช้สื่อของวัยรุ่นในปัจจุบัน **ขั้นกิจกรรม** -ให้ใบงานที่เป็นข้อกล่าวอ้างที่ไม่เห็นด้วยกับการรู้เท่าทันสื่อ **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -วิทยากรให้บทความและใบงาน **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -เสนอผลการคิดในกลุ่มใหญ่และบอกข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรม	- นักศึกษามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และสามารถเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาได้ - การฝึกคิดเป็นรายบุคคล นักศึกษามีสมาธิในการอ่านและตั้งใจทำเป็นอย่างดี - การฝึกคิดในกลุ่มย่อย นักศึกษากล้าและมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น - การเสนอผลต่อกลุ่มใหญ่ นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงผู้ที่ออกมานำเสนอ การนำเสนอทำได้ดีขึ้น กล้าพูด กล้ายกตัวอย่างให้เห็นภาพชัดขึ้น ทุกกลุ่มไม่เห็นด้วยกับข้อกล่าวอ้างดังกล่าวและบอกว่า เรื่องของการรู้เท่าทันสื่อเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นและการติดตามข้อมูลข่าวสารก็เป็นสิ่งที่จำเป็น - ทุกกลุ่มสามารถสรุปความรู้ ข้อคิด ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมได้	***1.<u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** **-** ได้เห็นถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ - ได้รู้ถึงผลเสียของการไม่รู้เท่าทันสื่อ - ได้ฝึกการคิดวิเคราะห์และพัฒนาความคิดและทัศนคติในการรับสื่อ - ใช้สื่อเป็น รู้เท่าทันสื่อ วิจารณ์สื่อเป็น - ได้รู้จักการวิเคราะห์ แยกแยะข่าวสารของสื่อได้อย่างถูกวิธีและรู้ถึงคุณและโทษของสื่อที่ให้ประโยชน์ ***2.<u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน</u>*** - สามารถเลือกรับสื่อที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและเอาแบบอย่างที่ดีและมีประโยชน์มาใช้ในชีวิตประจำวัน - สามารถนำความรู้ไปแนะนำและเสนอแนะต่อเยาวชนและตัวเองได้อย่างดี ทำให้เยาวชนมีความคิดวิเคราะห์ที่ดีและเป็นเยาวชนที่ดีต่อประเทศ - ทำให้มีความสามารถในการเลือกรับสื่อ ไม่หลงเชื่อสื่อง่าย ๆ มีความคิดวิเคราะห์มากขึ้น - มีสติในการรับชมสื่อ รู้จักรับสื่อที่เหมาะสม - รู้จักเลือกรับสื่อที่มีสาระในการรับชมเพื่อที่จะตามทันสังคม - นำเอาไปใช้ในการเลือกดูสื่อต่าง ๆ - การรับรู้และการเลือกรับสื่อ การมองสื่อในหลาย ๆ แง่มุม

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
กิจกรรมที่ 5 **วิเคราะห์ตน ค้นพบปัญหา พัฒนาตนเอง** **ขั้นนำ** -สนทนาพูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์ในการเลือกรับและใช้สื่อที่มีผลกระทบในทางลบต่อตนเองและแนวทางการควบคุมตนเอง **ขั้นกิจกรรม** -ให้ใบงาน **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -ให้วางแผนในการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อ **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -สอบถามถึงความเป็นไปได้ในการควบคุมตนเอง	- นักศึกษามีส่วนร่วมในการนำเสนอประสบการณ์ - นักศึกษาสนใจและตั้งใจฟังเป็นอย่างดี - การฝึกคิดในกลุ่มย่อย นักศึกษาร่วมกันระดมความคิดหาคำตอบในใบงาน โดยผลการคิดแต่ละกลุ่มมีการนำเสนอปัญหาที่หลากหลายแตกต่างกันไป แต่บางปัญหาก็มีลักษณะที่ซ้ำกันหรือใกล้เคียงกัน -การฝึกคิดเป็นรายบุคคล มีนักศึกษาหลายคนไม่เข้าใจการกำหนดเป้าหมาย วิทยากรจึงยกตัวอย่างให้เห็น อย่างไรก็ดียังมีนักศึกษา 1 ใน 4 ที่ยังกำหนดเป้าหมายในการควบคุมตนเองได้ยังไม่ชัดเจนและเนื่องจากเวลามีจำกัดทำให้การควบคุมการเขียนแผนควบคุมตนเองยังทำได้ไม่ชัดเจนนัก จึงมีการจดข้อเสนอแนะไว้เพื่อให้แก้ไขในครั้งต่อไป - นักศึกษาส่วนใหญ่ตอบว่าไม่มั่นใจ วิทยากรจึงกระตุ้น เสริมแรงและให้ข้อคิดเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาเอาชนะใจตนเองให้ได้ ทั้งนี้หากควบคุมตนเรื่องนี้ได้สำเร็จก็สามารถนำไปประยุกต์ทำกับเรื่องอื่น ๆ ได้ ที่สำคัญให้ปรับความคิดของตนเองและเชื่อมั่นในตนเอง นักศึกษารับปากว่าจะพยายามทำให้สำเร็จ	***1.<u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** - ได้รับรู้ปัญหาการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสม สาเหตุของปัญหา ผลกระทบของปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา - ความหมายและความสำคัญของการควบคุมตนเอง - แนวทางในการควบคุมตนเอง ***2. <u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้</u>*** - นำไปใช้วางแผนในการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน - รู้จักเลือกรับและใช้สื่อให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์ - สามารถจัดสรรเวลาในการใช้สื่อให้เหมาะสม - นำไปใช้ควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
กิจกรรมที่ 6 **รู้ทันสื่อ-รู้ทันเทคนิคสร้างสื่อ** **ขั้นนำ** -เล่นเกมสื่อสารสร้างกระแส **ขั้นกิจกรรม** -ตั้งคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ในการตกเป็นเหยื่อของสื่อโฆษณา - ให้ดูโฆษณาทางโทรทัศน์และตั้งคำถาม **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -ให้ใบงาน **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -การเสนอผลการคิด	-นักศึกษาสนุกกับกิจกรรมดังกล่าว หลังจบเกมมีทั้งกลุ่มที่ตอบถูกและตอบผิด การสื่อสารมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น เมื่อถามข้อคิดที่ได้จากกิจกรรมนี้ นักศึกษาสามารถตอบได้ -นักศึกษามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น บอกเล่าประสบการณ์จากการตกเป็นเหยื่อของโปรโมชั่นโทรศัพท์มือถือ ครีมทาผิว แชมพู ฯลฯ - นักศึกษาสามารถตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง -การฝึกคิดเป็นรายบุคคล นักศึกษาตั้งใจและมีสมาธิในการทำ - การฝึกคิดในกลุ่มย่อย นักศึกษาคุ้นเคยกันมากขึ้น มีการร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากขึ้น กล้าที่จะพูดสนับสนุน /โต้แย้งโดยมีการให้เหตุผลประกอบ - การเสนอต่อกลุ่มใหญ่ นักศึกษาที่ไม่ค่อยกล้าพูด จะถูกเพื่อนกระตุ้นให้ออกมานำเสนอ เป็นข้อตกลงว่าทุกคนจะต้องมีส่วนร่วม ผลการคิดของแต่ละกลุ่มสามารถหาคำตอบได้อย่างมีเหตุมีผล สามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการนำเสนอของสื่อได้ ประเมินความน่าเชื่อถือของสื่อได้ ตั้งคำถามกับสื่อได้	***1.<u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** - ได้รู้เท่าทันสื่อมากขึ้น รู้ว่าสิ่งที่เห็นอาจไม่ใช่ความจริงแต่เกิดจากการแต่งเติมของสื่อโฆษณาได้ - มีข้อมูลในการตัดสินใจ สามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสาร - ใช้การคิดวิจารณญาณในการรับสื่อ ตัดสินใจก่อนที่จะเชื่อ-ไม่เชื่อ - รู้จักตั้งคำถามกับสื่อ ไม่ถูกสื่อครอบงำ รู้เทคนิควิธีที่สื่อใช้ในการโน้มน้าวใจ - รับรู้ว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอไม่ใช่เรื่องจริงทั้งหมด แต่เป็นสิ่งที่สื่อสร้างขึ้นได้ -รู้จักการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร การรายงานข่าวต่าง ๆ ของสื่อมวลชน ***2. <u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้</u>*** - สามารถวิเคราะห์แยกแยะภาพโฆษณาต่าง ๆ - มีข้อมูลในการตัดสินใจที่จะเชื่อหรือดูสื่อต่าง ๆ สามารถวิเคราะห์ข่าวจากการรายงานข่าวของสื่อมวลชนในชีวิตประจำวัน - ทำให้ไม่โดนสื่อครอบงำ - มีวิจารณญาณในการเลือกซื้อสินค้า ไม่โดนหลอกซื้อผลิตภัณฑ์ที่โฆษณา - อ่านเนื้อหาโฆษณาให้ละเอียดถี่ถ้วน

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
กิจกรรมที่ 7 รู้ทันสื่อ-รู้ทันธุรกิจสื่อ **ขั้นนำ** -เล่นเกมตามล่าหาข้อเท็จจริง **ขั้นกิจกรรม** - ให้ดูรายการทางโทรทัศน์และตั้งคำถามเกี่ยวกับสื่อดังกล่าว **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -ให้ใบงาน **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -การเสนอผลการคิด -การเสนอผลการควบคุมตนเอง	- นักศึกษามีความกระตือรือร้นและสามารถตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง - นักศึกษาสามารถสังเกตเห็นโฆษณาแฝงที่ปรากฏในสื่อได้และสามารถวิเคราะห์หาสาเหตุ บอกผลกระทบของปัญหาได้และมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น - การฝึกคิดเป็นรายบุคคล นักศึกษามีสมาธิในการทำใบงานและคิดได้เร็วขึ้น - การฝึกคิดในกลุ่มย่อย นักศึกษาคุ้นเคยกันมากขึ้น มีการร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้น การดำเนินกิจกรรมทำได้เร็วขึ้น - การเสนอผลการคิดต่อกลุ่มใหญ่ ดำเนินการได้รวดเร็วขึ้น สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย โดยมีการให้เหตุผลสนับสนุนข้อมูลที่นำเสนอ สามารถวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อได้ รู้ถึงธุรกิจของสื่อที่มีผลต่อเนื้อหารูปแบบรายการ - วิทยากรกำหนดเกณฑ์ในการประเมินตนเองว่า จะต้องทำสำเร็จตามแผนอย่างน้อย 5 วัน ในครั้งต่อไปต้องทำสำเร็จอย่างน้อย 6 วัน ส่วน 2 สัปดาห์สุดท้ายต้องทำให้ได้ทุกวัน ในสัปดาห์นี้มีนักศึกษา14 คนที่ไม่สามารถทำได้ สาเหตุเนื่องจากต้องออกนอกบ้านไปขายของ/มีธุระทำให้ไม่มีเวลาติดตามสื่อ และบางส่วนเกิดจากการเขียนแผนการควบคุมตนเองที่ไม่ชัดเจน หรือกำหนดเป้าหมายสูงเกินไป วิทยากรจึงให้ปรับการเขียนแผนโดยพิจารณาความเป็นไปได้ ในตอนท้ายวิทยากรได้กล่าวเสริมแรง ให้กำลังใจให้พยายามกันต่อ	***1.<u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** - เรียนรู้เกี่ยวกับสื่อและธุรกิจที่แอบแฝงอยู่ในสื่อ ซึ่งต้องระมัดระวัง - รู้จักวิธีการนำเสนอของสื่อทั้งที่เห็นชัดเจนและแอบแฝงจากโฆษณาหรือการเป็นสปอนเซอร์ให้กับรายการต่าง ๆ - ได้คิดวิเคราะห์ รู้จุดประสงค์ของโฆษณาแต่ละชิ้น - รู้หลักการโน้มน้าวใจของโฆษณา - ได้รู้และสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็น - ได้สังเกตบทความและโฆษณาที่มีธุรกิจบางอย่างแอบแฝงมา - ใช้การคิดวิจารณญาณในการรับสื่อ ตัดสินใจก่อนที่จะเชื่อ-ไม่เชื่อ - รู้จักตั้งคำถามในการรับชมสื่อ โดยเฉพาะสื่อโฆษณา - รู้เท่าทันสื่อที่นำเสนอว่าสิ่งไหนควรเชื่อ สิ่งไหนไม่ควรเชื่อ ไม่ถูกครอบงำ - รู้ว่าสื่อมีวัตถุประสงค์อะไร ผลิตขึ้นโดยใคร ทำไมต้องทำและผลที่จะตามมาเป็นอย่างไร ***2. <u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้</u>*** - ไม่หลงเชื่อสื่อง่าย ๆ ไม่งมงาย วิเคราะห์หาข้อเท็จจริงก่อนตัดสินใจ - นำความรู้ไปใช้ในการเลือกรับสื่อในชีวิตประจำวันได้ ใช้ดูรายการโทรทัศน์จะได้ไม่ถูกหลอก เวลาดูสื่อ / อ่านนิตยสารสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งไหนจริง ไม่จริง รู้เบื้องหลังของสื่อ - นำไปใช้วิเคราะห์และพิจารณาว่าสื่อนั้น ๆ ละเว้นการนำเสนออะไร - รู้จักใช้สื่อโดยการหาข้อเท็จจริง กรองข่าวสารว่ามีน้ำหนักเชื่อถือได้หรือไม่

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
กิจกรรมที่ 8 รู้ทันสื่อ-รู้ทันอุดมการณ์สื่อ **ขั้นนำ** -เล่นเกมอย่าเชื่อฉันนะ..จะบอกให้ **ขั้นกิจกรรม** - ให้ดูสื่อและตั้งคำถามเกี่ยวกับสื่อดังกล่าว **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -ให้ใบงาน **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -การเสนอผลการคิด -การเสนอผลการควบคุมตนเอง	-นักศึกษาสนุกกับการทำกิจกรรมและสามารถบอกข้อคิดและการนำไปประยุกต์ใช้ในการใช้สื่อได้ - นักศึกษาสามารถตั้งคำถามกับสื่อและตอบคำถามสื่อได้ -การฝึกคิดเป็นรายบุคคล นักศึกษามีความตั้งใจในการทำใบงานแต่มีข้อคำถามบางข้อไม่สามารถทำได้ จึงใช้เวลานานกว่าที่กำหนด - การฝึกคิดในกลุ่มย่อย นักศึกษาร่วมกันอภิปราย แต่มีคำถามข้อที่ 3 นักศึกษาส่วนใหญ่ทำไม่ได้และบ่นว่ายากถ้าให้เขียนเอง แต่ถ้าให้ข้อความมาจะระบุได้ง่ายกว่า - การเสนอผลการคิดต่อกลุ่มใหญ่ แต่ละกลุ่มช่วยกันแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์อภิปรายกันอย่างมีเหตุมีผล มีการนำประสบการณ์ส่วนตัวมาเสริมข้อมูล - วิทยากรกำหนดเกณฑ์ในการประเมินตนเองว่า จะต้องทำสำเร็จตามแผนอย่างน้อย 6 วัน ในสัปดาห์นี้มีนักศึกษา10 คนที่ไม่สามารถทำได้ สาเหตุเนื่องจากไม่ได้อยู่บ้าน ทำให้ไม่มีเวลาติดตามสื่อ วิทยากรจึงให้หาหนังสือเล่มเล็กๆหรือหนังสือพิมพ์ติดตัวไปเพื่อที่จะอ่านในช่วงเวลาว่าง	***1.<u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** - ไม่ควรเชื่อสื่อโฆษณามากเกินไป เพราะอาจเป็นโฆษณาที่นำเสนอเกินจริง ควรใช้วิจารณญาณในการชม - ใช้วิจารณญาณในการชม ไม่ควรเชื่อสิ่งที่สื่อนำเสนอโดยทันที มีสติในการรับชม - รู้ถึงเทคนิคที่สื่อใช้ในการนำเสนอ - วิเคราะห์ตีความค่านิยม/แนวคิดที่ซ่อนอยู่ในสื่อได้ - บอกปัญหาและผลกระทบของปัญหาที่สื่อนำเสนอไม่เหมาะสมได้ ***2. <u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้</u>*** - ทำให้รู้เท่าทันสื่อว่าสื่อใช้เทคนิคใดบ้างในการนำเสนอและเมื่ออ่านสื่อควรจะอ่านให้ละเอียดถี่ถ้วน ไม่อ่านเฉพาะจุดเด่น เพราะสื่อเลือกนำเสนอแต่ส่วนดี ส่วนที่เป็นจุดด้อยสื่อจะทำเป็นตัวเล็ก ๆ และไว้ในจุดที่ไม่เป็นที่สนใจ - มีวิจารณญาณในการแยกแยะสื่อดี-สื่อไม่ดี โดยเลือกรับสื่อที่สร้างสรรค์และดึงข้อคิดดี ๆ มาใช้ประโยชน์ - รู้จักคิดไตร่ตรองด้วยตนเอง ไม่รับฟังความคิดเห็นจากสื่อฝ่ายเดียว - ให้รู้จักตีความสื่อที่เรารับชม - นำความรู้ไปบอกให้ครอบครัวได้ทราบด้วยเพื่อจะเลือกรับสื่ออย่างถูกต้อง - รู้จักระวังในการเลือกรับชมโฆษณา ให้รู้จักตั้งคำถามและหาคำตอบ

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม	การรายงานตนเอง
กิจกรรมที่ 9 รู้ทันสื่อ รู้ทันผู้รับสื่อ **ขั้นนำ** -เล่นเกมแฟนพันธุ์แท้ **ขั้นกิจกรรม** - ให้ดูสื่อและตั้งคำถามเกี่ยวกับสื่อดังกล่าว **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -ให้ใบงาน **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -การเสนอผลการคิด -การเสนอผลการควบคุมตนเอง	-นักศึกษาช่วยกันทำกิจกรรม ระดมความคิดและสามารถระบุรายการโทรทัศน์และนิตยสารที่เจาะกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดให้ได้ - นักศึกษาสามารถตอบคำถามสื่อได้อย่างถูกต้องและแสดงถึงแนวคิดที่ซ่อนอยู่ภายในสื่อได้ -การฝึกคิดเป็นรายบุคคล นักศึกษาสามารถคิดและทำงานด้วยตนเองอย่างตั้งใจ - การฝึกคิดในกลุ่มย่อย นักศึกษากล้าแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย วิเคราะห์สื่อได้ - การเสนอผลการคิดต่อกลุ่มใหญ่ แต่ละกลุ่มช่วยกันแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์อภิปรายกันอย่างมีเหตุมีผล สามารถบอกข้อคิด ความรู้และประโยชน์ที่ได้จากการทำกิจกรรมได้ - วิทยากรกำหนดเกณฑ์ในการประเมินตนเองว่า จะต้องทำสำเร็จตามแผนทุกวัน ในสัปดาห์นี้มีนักศึกษา 7 คนที่ไม่สามารถทำได้ สาเหตุเนื่องจากต้องทำกิจกรรมซ้อมเชียร์ของมหาวิทยาลัย วิทยากรให้กำลังใจและให้การเสริมแรงด้วยคำชมแก่นักศึกษาที่ทำสำเร็จ ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาเกิดความภาคภูมิใจและพยายามทำให้สำเร็จต่อไป	***1.<u>ความรู้ที่ได้รับ</u>*** - มีความรู้ในการเลือกรับชมสื่อและใช้วิจารณญาณในการเลือกรับชมได้มากขึ้น - ได้รับรู้ว่าแต่ละบุคคลมีการรับสื่อแตกต่างกันตามปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง - รู้จักตีความสื่อได้ละเอียดมากยิ่งขึ้น ตีความเนื้อหาที่รับจากสื่อได้อย่างหลากหลาย ไม่เชื่อตามสิ่งที่สื่อนำเสนอทั้งหมด - ได้รู้จักแยกแยะสิ่งที่สื่อนำเสนอว่าจริงหรือเกินจริง - รู้จักตีความสื่อ รับความรู้ ข้อมูลให้มาก เลือกรับสื่อหลาย ๆ ด้านหลาย ๆ สื่อมากขึ้น ***2. <u>ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้</u>*** - ทำให้ได้เลือกรับสื่อที่มีสาระและหลากหลาย - นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในการรับชมสื่อโฆษณาต่าง ๆ ได้ - มีสติและใช้วิจารณญาณในการรับสื่อ - นำความรู้ไปประยุกต์ใช้แยกแยะสื่อได้ดีขึ้น รู้จักคิดไตร่ตรองด้วยตนเอง ไม่รับฟังความคิดเห็นเพียงฝ่ายเดียว - สามารถนำไปเผยแพร่ให้คนในครอบครัว เพื่อนได้รับทราบความจริงเกี่ยวกับสื่อให้รู้จักเลือกรับสื่อได้อย่างถูกต้อง

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม
กิจกรรมที่ 10 ตาดู หูฟัง เฝ้าระวังติดตามสื่อ **ขั้นนำ** -คัดเลือกจดหมายของนักศึกษาให้ออกมานำเสนอ 5 คน **ขั้นกิจกรรม** - สอบถามถึงผลการเปลี่ยนแปลงตนเองจากการควบคุมตนเอง **ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย** -ให้ใบงาน ให้ดูสื่อและตั้งคำถามเกี่ยวกับสื่อดังกล่าว **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** -การเสนอผลการคิด -การมอบหมายงาน	-นักศึกษาสามารถระบุปัญหาที่พบในสื่อมวลชนปัจจุบันได้และสามารถบอกถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคมได้ -นักศึกษาส่วนใหญ่จะทำได้ตามแผนที่วางไว้ ส่วนบุคคลที่ทำไม่ได้จะให้เหตุผลว่า ไม่มีเวลาดูสื่อเนื่องจากต้องออกนอกบ้านไปทำธุระ (รายละเอียดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะนำเสนอในส่วนต่อไป) - การฝึกคิดในกลุ่มย่อย นักศึกษามีความมั่นใจมากขึ้น โดยเฉพาะคนที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในการฝึกกิจกรรมแรก ๆ จะกล้าพูดมากขึ้น บรรยากาศเป็นกันเอง อาจเนื่องจากความคุ้นเคยกับเพื่อนและวิทยากรมีมากขึ้น - การเสนอผลการคิดต่อกลุ่มใหญ่ แต่ละกลุ่มช่วยกันแสดงความคิดเห็น โดยภาพรวมจะมีความคิดเห็นในแง่มุมที่ใกล้เคียงกัน สามารถตอบคำถามได้อย่างมีหลักการมากขึ้น สามารถบอกข้อคิด ความรู้และประโยชน์ที่ได้จากการทำกิจกรรมได้ - นักศึกษาสามารถแบ่งกลุ่มได้ตามความสนใจในสื่อที่สนใจโดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ติดตามเฝ้าระวัง 1) สื่อสิ่งพิมพ์ 2) สื่อโทรทัศน์ และ 3) สื่ออินเตอร์เน็ต

*<u>หมายเหตุ</u> การให้การเสริมแรงโดยให้คำชมแก่นักศึกษาที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจะช่วยทำให้นักศึกษามีความมั่นใจและกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น สังเกตได้จากเมื่อได้รับคำชมนักศึกษาจะมีสีหน้าท่าทางแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจ

กิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรม
การฝึกอบรมระยะที่ 2 การฝึกทำโครงการ **ครั้งที่ 11** - การนำเสนองานที่มอบหมาย - การเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ - การวางแผน **ครั้งที่ 12** - ประชุมร่วมกันและประเมินความก้าวหน้าเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการทำโครงการ **ครั้งที่ 13** - การแสดงผลงาน - การประเมินผล	-นักศึกษาสามารถออกมานำเสนอสื่อแต่ละประเภทที่มีรูปแบบและการนำเสนอที่ไม่เหมาะสมได้อย่างหลากหลาย -นักศึกษาแต่ละกลุ่มสามารถเลือกหัวข้อที่จะทำโครงการได้ โดยมีชื่อโครงการดังนี้ 1. โครงการเฝ้าระวังสื่อสิ่งพิมพ์ : ศึกษาเฉพาะเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมในนิตยสารบันเทิง 2. โครงการเฝ้าระวังสื่ออินเตอร์เน็ต : ศึกษาเว็บโป๊ 3. โครงการเฝ้าระวังสื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ : ศึกษาเฉพาะโฆษณาครีมปรับผิวขาว - นักศึกษาสามารถวางแผนการดำเนินโครงการได้ โดยมีวิทยากรเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาในการเขียนรายละเอียดโครงการ - ตัวแทนแต่ละกลุ่มสามารถออกมานำเสนอถึงหัวข้อเรื่องที่จะทำพร้อมรายละเอียดให้วิทยากรและสมาชิกกลุ่มอื่นพิจารณา - นักศึกษารายงานความก้าวหน้าของการทำโครงการ มีการนำรายงานที่ทำการวิเคราะห์มาให้วิทยากรช่วยพิจารณา ให้คำแนะนำเพื่อนำไปปรับแก้ไข - ผลงานที่นำเสนอของแต่ละกลุ่ม สามารถวิเคราะห์ถึงอิทธิพลและผลกระทบของสื่อได้ สามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อได้ มีความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์อย่างมีหลักการและมีการนำแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ได้เรียนรู้ในการฝึกอบรมระยะที่ 1 มาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมด้วย - หลังจากเสร็จสิ้นการแสดงผลงาน ทั้งนักศึกษาและวิทยากรร่วมกันประเมินผลโครงการของแต่ละกลุ่มโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนน (รูบริคส์) ที่กำหนดขึ้นโดยพิจารณาจากประเด็นหัวข้อที่ศึกษามีความสำคัญ หัวข้อที่ศึกษาเป็นเรื่องใหม่ที่น่าสนใจ ความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์ผลการศึกษาอย่างมีหลักการ รูปแบบการนำเสนอสวยงามและน่าสนใจ และการนำเสนอมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ผลการประเมินพบว่า โครงการเฝ้าระวังสื่ออินเตอร์เน็ต : ศึกษาเว็บโป๊ ได้คะแนนสูงที่สุด รองลงมาคือ โครงการเฝ้าระวังสื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ : ศึกษาเฉพาะโฆษณาครีมปรับผิวขาว โครงการเฝ้าระวังสื่อสิ่งพิมพ์ : ศึกษาเฉพาะเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมในนิตยสารบันเทิง ตามลำดับ

การประเมินภาพรวมของการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม

1. <u>ความรู้ที่ได้รับ</u>

- มีวิจารณญาณในการรับชม เลือกรับสื่อและข่าวสารมากขึ้น (5)
- ได้ควบคุมตนเองในการรับสื่อ (5)
- สามารถแยกแยะสื่อดี-สื่อไม่ดีได้ (5)
- ได้รับความรู้เกี่ยวกับสื่อ รู้จักสื่อประเภทต่างๆ ที่ถูกต้องและเลือกรับสื่อที่หลากหลาย(4)
- สามารถแยกแยะข้อดี ข้อเสียของสื่อแต่ละสื่อ (4)
- เลือกรับสื่อที่มีคุณภาพและนำมาเปรียบเทียบกับอีกหลาย ๆ สื่อได้ (4)
- ได้เกิดความคิดวิเคราะห์ มีสติมากขึ้นในการรับสื่อ (3)
- นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (2)
- การใช้สติในการรับชมสื่อ ไม่ควรเชื่อสื่อมาก เพราะสื่อก็เป็นสิ่งที่สร้างขึ้น บางสื่อก็อาจชักจูงใจให้เชื่อและซื้อหรือปฏิบัติตาม
- รู้จักเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีสติ รู้จักสังเกตและเฝ้าระวังสื่อต่าง ๆ
- รู้ทันสื่อมากขึ้นและสามารถพิจารณาสื่อที่ได้รับมาได้ว่าควรเชื่อ-ไม่เชื่อ
- ทำให้รู้จักคิดและไม่หลงกลอะไรง่าย ๆ เป็นคนที่รู้เท่าทันสื่อและคนผลิตสื่อ
- ทำให้เป็นคนที่รู้จักแยกแยะ มีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ สามารถรู้เท่าทันสื่อที่มาทุกรูปแบบ
- สามารถแยกแยะข้อเท็จจริงของสิ่งต่าง ๆ ได้
- เข้าใจสิ่งที่สื่อนำเสนอมากขึ้น รู้จักวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของสื่อ
- ได้รู้เทคนิคที่เจ้าของสื่อนำมาใช้ในการโน้มน้าวใจ
- รู้จักสื่อมากขึ้น รู้ว่าสื่อละเว้นที่จะนำเสนออะไร
- เลือกรับชมสื่อที่มีประโยชน์มากขึ้น
- ได้รู้จักการใช้สื่อว่าโฆษณาบางอย่างมีส่วนช่วยในการตกแต่งขึ้นมาโดยที่ไม่ได้เป็นจริงทั้งหมด
- รู้จักใช้และรับสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น โดยที่สามารถแยกแยะสื่อดี-ไม่ดีได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น
- สื่อเสมือนดาบ 2 คม เป็นหน้าที่ของผู้รับที่จะใช้การคิดวิเคราะห์สื่อด้วยตนเอง
- การวิเคราะห์และการตั้งข้อสงสัยกับสื่อ

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการฝึกอบรมและการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

- ทำให้มีสติและมีวิจารณญาณในการรับชม สามารถใช้วิจารณญาณในการรับชมสื่อ ได้

รู้จักคิดวิเคราะห์ในการดูสื่อ (11)

- รู้จักการวิเคราะห์สื่อมากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับสื่อนั้น ๆ ได้ว่าจริงหรือไม่อย่างไร ก่อนที่จะเชื่อสื่อนั้น ๆ (5)
- รู้จักแยกแยะสื่อแต่ละประเภทออกและมองสื่อในเบื้องลึก เบื้องหลังสื่อมากขึ้น (4)
- ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการเลือกรับสื่อที่เหมาะสม (3)
- รู้จักตั้งคำถามกับสื่อ (3)
- ดูสื่อหลากหลายมากขึ้น (3)
- รู้จักตีความหาข้อมูลจากสื่อที่หลากหลาย (2)
- เลือกรับสื่อต่าง ๆ ที่มีประโยชน์และลดเวลากับสื่อที่ไม่มีประโยชน์ให้น้อยลง (2)
- นำความรู้ไปปฏิบัติ บอกกล่าว แนะนำให้ผู้อื่นไม่หลงเชื่อสื่อง่าย ๆ (2)
- ทำให้รู้เท่าทันสื่อ รู้ข้อดี ข้อเสียของสื่อต่าง ๆ ทำให้แยกแยะสื่อได้ดีมากขึ้น
- นำไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในครอบครัว
- นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยการอ่านหรือรับสื่อด้านต่างๆต้องใช้วิจารณญาณทุกครั้ง และดูด้วยว่าสื่อแอบแฝงอะไร สื่อต้องการอะไรและใครเป็นผู้ผลิตสื่อ
- มีความคิดทันสมัย ทันเหตุการณ์
- ฝึกความอดทน รู้จักการควบคุมตน
- รับสื่อที่มีความรู้มากกว่าเดิม
- ไม่หลงเชื่ออะไรง่าย ๆ จากสื่อ
- เลือกรับสื่อดีมีสาระ ต่อต้านสื่อที่ไม่สร้างสรรค์
- ไม่ตกเป็นเหยื่อของสื่อง่าย ๆ รู้ทันสื่อมากขึ้น
- ก่อนเข้าอบรมจะดูสื่อที่ไร้สาระ แต่เมื่อเข้าอบรมแล้ว รู้สึกว่าจะเลือกดูสื่อที่มีสาระมากขึ้น รู้จักแนวทางในการเลือกรับสื่อ
- มีสติในการพิจารณาข้อมูลว่าถูกต้องหรือถูกแต่งเติมและทำให้ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ
- เลือกรับสื่อที่มีประโยชน์มากขึ้น ลดการรับสื่อที่ไม่มีประโยชน์ สื่อบันเทิงน้อยลง
- ได้ความรู้เพื่อที่จะนำไปใช้รับสื่อในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้นและมองเห็นสื่อแตกต่างมากกว่าเดิม

3.ความรู้สึกและสิ่งที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประทับใจ

- การทำงานเป็นกลุ่ม ความสามัคคีของเพื่อน ช่วยเหลือกันในการทำงานกลุ่ม (8)
- กิจกรรมมีความสนุกสนาน และประทับใจเพื่อน ๆและความเป็นกันเองของอาจารย์ (4)
- ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ (3)
- สื่อและเนื้อหากิจกรรมมีความน่าสนใจ (2)
- ความเป็นกันเองในการอบรม การนำเสนอของอาจารย์ บรรยากาศในการอบรม

- ได้ความรู้ ความบันเทิง ข้อคิดจากการอบรม
- ดีและได้ประโยชน์และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- ประทับใจกิจกรรม วิธีการอบรม
- ได้ความรู้และได้รู้จักเพื่อน
- มีความรู้มากขึ้นและอาจารย์ตั้งใจสอนอย่างดี
- กิจกรรมต่าง ๆ เขียนเข้าใจได้ง่าย
- เป็นการปลุกจิตสำนึกที่ดีมาก
- สนุกและได้รับความรู้และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ได้รับความรู้มากขึ้น ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้วิเคราะห์ข่าวสารต่าง ๆ
- มีการเล่นเกมเพื่อผ่อนคลายความเครียด

4. ข้อเสนอแนะ/คำแนะนำสำหรับการจัดโครงการการฝึกอบรมครั้งต่อไป

- ควรจัดให้มีกิจกรรมนี้อีก จะได้มีความรู้เพิ่มขึ้น (10)
- มีเวลามากกว่านี้ ให้เวลาในการทำกิจกรรมมากขึ้น (4)
- ครั้งหน้าอยากให้เจาะลึกลงถึงเบื้องหลังการทำงานของสื่อว่าเขามีแนวคิดอย่างไรจึงผลิตสื่อออกมาแบบนั้น
- อยากให้จัดอบรมนอกสถานที่และมีวิทยากรเสริม
- อยากให้มีการเล่นเกมมากขึ้น
- จัดหากิจกรรมที่หลากหลาย
- อยากให้เพิ่มจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบประเมินผลการควบคุมตนเอง

หลังจากเสร็จสิ้นการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน ผู้วิจัยได้ให้นักศึกษาเขียนรายงานการประเมินผลการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน โดยสามารถสรุปรายละเอียดของผลการประเมินตนเองในหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ความรู้สึกหลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อ

- ภูมิใจที่ตนเองได้หันมารับสื่อที่เป็นข่าวสารมากขึ้น (3)
- ดีใจเพราะกิจกรรมนี้ทำให้สามารถควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อได้และมีทัศนคติที่กว้างขวางขึ้น
- ดีใจและภาคภูมิใจในตนเองที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน
- รู้สึกดี ได้รับความรู้หลากหลายเพิ่มขึ้น รู้จักควบคุมจิตใจตนเอง มีเป้าหมาย
- รู้สึกว่าตนเองเลือกรับชมและบริโภคแต่สื่อที่เป็นประโยชน์มากขึ้นและไม่ค่อยชมสื่อที่ให้แต่ความบันเทิงมากเท่าไร
- ดีใจที่เข้าร่วมกิจกรรม
- การเลือกรับและใช้สื่อมวลชนดีขึ้นกว่าเดิม จากปกติที่เคยรับสื่อช่องทางเดียวก็เปลี่ยนเป็นรับสื่อที่หลากหลายขึ้นและมีประโยชน์แก่ตนเองมากขึ้น
- มีความรอบรู้และใช้สื่อเป็นประโยชน์มากขึ้น
- รู้จักใช้สื่อได้อย่างถูกต้อง
- ภูมิใจในตนเองที่สามารถทำตามแผนที่กำหนดได้
- ดีและสนุกและยังได้เลือกรับสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อตนเองมากขึ้นด้วย
- รู้สึกว่าตนเองมีระเบียบแบบแผนในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่มีประโยชน์และลดการชมสื่อที่ไร้สาระ
- รู้สึกว่ารับสื่อได้หลากหลายขึ้น ชมข่าวสารมากกว่าแต่ก่อน
- รู้สึกว่ารู้จักควบคุมตนเองได้มากขึ้น เลือกรับและใช้สื่อที่มีประโยชน์ต่อตนเองมากขึ้น
- รู้สึกว่ามีระบบและระเบียบในชีวิตและมีการวางแผนว่าต้องทำอะไรก่อนและหลังและการรับข่าวสารต้องแบ่งเวลาให้เหมาะสม
- รู้สึกว่าดีทำให้ใช้เวลาในการรับสื่อที่มีประโยชน์มากขึ้น
- ดีใจที่ตนเองมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นและมีการพัฒนาในการรับสื่อ ไม่เชื่อสื่อ รู้จักแยกแยะสื่อเป็น
- รู้สึกภาคภูมิใจและมีความรู้ต่าง ๆ มากขึ้น
- มีความรู้สึกดีที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม มีความรับผิดชอบมากขึ้น

2. ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเอง

- รู้จักการเลือกรับสื่อที่มีสาระและประโยชน์ (10)

- รู้จักควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน (8)
- รู้จักใช้การคิดวิจารณญาณในการรับชมสื่อได้ (6)
- รับสื่อหลากหลายมากขึ้น ได้รับสื่อและข่าวสารมากขึ้นกว่าเดิม (6)
- ได้รู้ข่าวสารในชีวิตประจำวัน ความรู้รอบตัว (4)
- ใช้เวลาว่างกับสื่อให้เกิดประโยชน์กับสื่อที่มีประโยชน์ (3)
- ฝึกความอดทน บังคับจิตใจตนเองได้ (4)
- มีวินัยกับตนเองมากขึ้น (2)
- การวิเคราะห์สื่อ จำแนกสื่อ (2)
- ได้รับความรู้จากการรับชมสื่อที่มีสาระ (2)
- เวลาดูละครหรือรายการบันเทิงก็ได้ใช้สติไปด้วย ดูละครอย่างมีสติ รู้ข้อคิดที่ได้จากละคร (2)
- สามารถใช้ดำรงชีวิตประจำวันได้
- จัดสรรเวลาในการรับชมสื่อให้เหมาะสมกับตนเอง
- จัดสรรเวลาในการเลือกรับชมสื่อได้ถูกต้องเหมาะสม
- มีความรับผิดชอบในการเลือกรับชมสื่อมากขึ้น มีเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น
- รู้เท่าทันเหตุการณ์ข่าวสาร
- ไม่ตกยุค คุยกับคนอื่นเรื่องข่าวได้
- มีความกระตือรือร้นที่จะรับสื่อ
- ได้ฝึกความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์อดทนในการบันทึกในแต่ละวัน
- ไม่หลงเชื่อสื่อโดยง่าย ใช้สื่ออย่างมีสติ
- ได้พัฒนาความคิดการตัดสินใจ การวิเคราะห์
- บริโภคสื่อได้อย่างถูกต้อง ไม่เสียเงินไปซื้อผลิตภัณฑ์โดยง่าย

3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองแล้ว

- หันมาดูรายการที่มีสาระมากขึ้นและลดการใช้สื่อที่ไม่เป็นประโยชน์ลง (9)
- รับสื่อหลากหลายมากขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ไม่รับแต่สื่อที่ชอบเท่านั้น รู้จักการรู้เท่าทันสื่อ ไม่หลงเชื่อคล้อยตามสื่อโดยทันที (5)
- รับชมข่าวสารมากขึ้น ให้เวลาในการดูข่าวสารเพิ่มขึ้น (4)
- ก่อนหน้านี้ไม่สนใจข่าวสาร ดูแต่รายการบันเทิง แต่หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมก็จะเจาะจงรับรายการที่มีประโยชน์ (3)
- มีการคิดวิจารณญาณในการรับชมโฆษณาชวนเชื่อ (2)
- รู้จักคิดมากขึ้น

- รู้จักสังเกต เฝ้าระวังสื่อต่าง ๆ ที่หวังผลประโยชน์
- ทำให้รู้จักวิเคราะห์ตีความ ตั้งคำถาม เทคนิคในการนำเสนอ กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ทำให้หลงเชื่อโฆษณาได้ง่าย
- จากแต่ก่อนรับชมสื่อที่ให้ความเพลิดเพลินเป็นส่วนใหญ่ หลังจากร่วมกิจกรรมทำให้หันมาสนใจสื่อที่ให้ประโยชน์มากขึ้น ทำให้ตนเองสามารถทันต่อข่าวสารและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้รับความรู้ที่หลากหลาย มีความรู้รอบด้านมากขึ้น
- ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จากที่เคยรับสื่อที่ไม่เป็นประโยชน์ หลังจากที่เข้าร่วมกิจกรรมทำให้แบ่งเวลาในการใช้สื่อได้ถูกต้องมากขึ้น รู้จักหาแหล่งข้อมูลที่มีประโยชน์ให้แก่ตนเองมากขึ้น
- เปลี่ยนแปลงเลือกดูสื่อที่มีประโยชน์มากขึ้น แต่ก็ยังดูละคร โดยที่สามารถบอกข้อคิดที่ได้จากการดูละคร เล่นเกมน้อยลง อ่านหนังสือ/นิตยสารเพิ่มขึ้น
- เปลี่ยนแปลงไปมากแต่ก่อนดูละครมาก หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมลดรายการบันเทิงลงและหันมารับชมรายการที่มีประโยชน์และได้ความรู้ เช่น เรื่องเด่นเย็นนี้ ร่วมมือร่วมใจ
- ระวังในการรับสื่อมากขึ้น จำแนกแยกแยะสื่อที่มีประโยชน์และรู้ประโยชน์จากการรับสื่อ
- สามารถปรับตัวและใช้เวลาว่างกับสื่อที่มีประโยชน์มากขึ้น
- จากเดิมเล่นเกมเป็นประจำ ไม่สนใจข่าวสารก็หันมาสนใจข่าวสารมากขึ้น
- เปลี่ยนแปลงได้ไม่ถึง 100% แค่ 80% แต่ก็ถือว่าดีมาก เพราะแต่ก่อนไม่เคยตั้งกฎเกณฑ์และเป้าหมายให้กับตนเองเลย
- จัดสรรเวลาในการรับชมสื่อให้เหมาะสมกับตนเอง

4. ปัญหาและอุปสรรคในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเอง

- มีปัญหาคนในครอบครัว ไม่ค่อยรับสื่อที่เป็นประโยชน์
- มีอุปสรรคในการจัดสรรเวลาในการรับชม
- ยังติดนิสัยดูรายการที่ไร้สาระ
- ความอยาก
- ช่วงแรกควบคุมตนเองไม่ค่อยได้ แต่หลัง ๆ ดีขึ้น
- การเดินทาง ทำให้ไม่มีเวลาดูสื่อ
- บางครั้งไม่มีเวลา ขี้เกียจ
- ไม่ค่อยมีเวลาในการรับสื่อ
- ยังติดละคร ติดเกม
- ได้บ้าง ไม่ได้บ้างใน 2 สัปดาห์แรก

5. ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองในครั้งต่อไป

- ควรจัดให้มีกิจกรรมที่ดีและมีประโยชน์เช่นนี้อีก

- ให้มีการเข้าร่วมกิจกรรมบ่อย ๆ จะได้มีความคุ้นเคย เกิดความสนุกสนานและอยากเรียนรู้มากขึ้น
- จัดหากิจกรรมที่หลากหลาย
- ต้องกำหนดเป้าหมายและวางแผนในการควบคุมตนเองให้ชัดเจน
- ควรเพิ่มระยะเวลาในการควบคุมตนเองให้มากกว่าเดิม
- อยากให้อาจารย์กำหนดแผนการให้เพราะการกำหนดเองอาจทำให้ปฏิบัติได้ง่าย
- ควรให้ควบคุมตนเองอย่างน้อย 2 เดือน

ตาราง 24 ผลการประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการฝึกอบรม

ความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ด้านจุดประสงค์การฝึกอบรม			
1.1 ความเหมาะสม	4.45	.62	มากที่สุด
2. ด้านเนื้อหา			
2.1 เหมาะสมกับเวลาที่ใช้ฝึกอบรม	4.18	.73	มาก
2.2 มีความยากง่ายพอเหมาะ	3.94	.56	มาก
2.3 น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าฝึกอบรม	4.55	.62	มากที่สุด
3. กิจกรรมการฝึกอบรม			
3.1 เร้าความสนใจของผู้เข้าฝึกอบรม	4.03	.64	มาก
3.2 ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรม	4.45	.66	มากที่สุด
3.3 ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่อบรม	4.51	.62	มากที่สุด
4. สื่อการอบรม			
4.1 น่าสนใจ ชัดเจนและมีคุณภาพ	4.39	.61	มากที่สุด
4.2 สอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาที่ใช้ฝึกอบรม	4.42	.61	มากที่สุด
4.3 ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น	4.48	.71	มากที่สุด
5.วิทยากร			
5.1 ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ การอธิบาย	4.52	.67	มากที่สุด
5.2 การเร้าความสนใจและการสร้างบรรยากาศ	4.39	.75	มากที่สุด

ภาคผนวก ง

- รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ
- รายชื่อนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา ภาคบงกช	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา สุธรรมรักษ์	อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. อาจารย์ ดร.มนัส บุญประกอบ	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุบผา เมฆศรีทองคำ	อาจารย์ประจำภาควิชาวารสารศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
5. อาจารย์ ดร. เรวดี ทรงเที่ยง	อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศศิพร ต่ายคำ	อาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. อาจารย์ ดร.สุภาพร ธนะชานันท์	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. อาจารย์ ดร.เสกสรร ทองคำบรรจง	อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วลักษณ์กมล จ่างกมล	อาจารย์ประจำคณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุษณะ เตชคณา	อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2.. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป จินงี่	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. อาจารย์ ดร.จรัล อุ่นจิติวัฒน์	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รายชื่อนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

รายชื่อนักศึกษากลุ่มทดลอง A

1. น.ส.ฉันทชา ยันตะพานิช
2. น.ส.กาญจนา คิ้วสาคร
3. นายวินัย แก้วบริสุทธิ์
4. น.ส.ศิริญา จันทรโอภาส
5. น.ส.พรไพลิน จินดารัตน์
6. น.ส.อัญชลี เชื้อคำฮัด
7. น.ส.ปะการัง ชัยประเสริฐ
8. น.ส.นพวรรณ ทองกระจ่าง
9. น.ส.สาวิตรี บัวรอด
10. นายวุฒินันท์ ปีตะนีละวัต
11. น.ส.ศศิธร ผลมีบุญ
12. นายณัฐวุฒิ อินทสุนทร
13. นายชัชเวทย์ อักษร
14. นายอิทธิพล แซ่อึ้ง
15. นายสุนัทธี ทะนันชัย
16. นายนรุตม์ อุษาวัฒนากูล
17. นายสุรัช พิมใจใส
18. น.ส.สุธิดา หอมหวลดี
19. น.ส.กนกรัตน์ หมอนทอง
20. น.ส.สุภาพร ศิวะธนารัณฑ์

รายชื่อนักศึกษากลุ่มทดลอง B

1. นายสมบัติ รัตนโรจน์มงคล
2. นายรัตน์พล อรรณพวลี
3. นายบุญเอนก ศุขเขษม
4. น.ส.นารินทร์ ไปนั่น
5. น.ส.ฐิติพร สมัครไทย
6. น.ส.เนตรชนก สวรรค์บันดาลมา
7. น.ส.ปาริฉัตร อุชี
8. น.ส.นิศา กาญจน์อร่ามกุล
9. น.ส.นพมาศ ทิมครับ

10. น.ส.ดวงอมร วังหิน
11. น.ส.สุวพร เฉียงตะวัน
12. น.ส.ธรฐิสา สังข์สารทูล
13. น.ส.ปริชญา ธรรมรังศรี
14. น.ส.วรัญญา รอดน้อย
15. น.ส.เธียรทิชชา ศรีกุล
16. น.ส.ทัศนีย์ ดีแท้
17. น.ส.กิริยาพร ชอนบุรี
18. น.ส.หทัยทิพย์ หมัดและ
19. น.ส.สุภัค เฑียรบุญเลิศรัตน์
20. น.ส.ฐิติรัตน์ แสงบุญเกิด

รายชื่อนักศึกษากลุ่มควบคุม

1. นายขวัญชัย ภูมิดี
2. น.ส.อารดา เรืองปราชญ์
3. น.ส.พรทิพย์ ยินดีโรจน์
4. น.ส.พรทิพย์ สิริมงคลพาณิชย์
5. น.ส.ณฐกมล ประยูรวงศ์
6. น.ส.จันทร์จิรา เรือนนาค
7. น.ส.จุฑามาส ตาพา
8. น.ส.โฉมฉาย เงินนาค
9. นายศุภวัฒน์ สิทธิจันทร์
10. น.ส.ศิวิไล พูลประเสริฐ
11. นายไชยวัฒน์ ชาวนายก
12. น.ส.ภัทรานุช ศรีฟ้า
13. น.ส.ปิยะนัฐ ธานี
14. น.ส.สุพัตรา บุญฤทธิ์
15. น.ส.สุนารี เนียมประเสริฐ
16. น.ส.เพ็ญนภา วงขุมเงิน
17. น.ส.สิริมา พรพิพัฒน์
18. น.ส.ปวีณา นิติศฤงคาริน
19. น.ส.สิริพร เสือกลิ่น
20. น.ส.มณีรัตน์ รุ่งแสง

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของ
นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
(ชุดฝึกอบรมฉบับสมบูรณ์ติดต่อผู้วิจัยหรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์)

สภาพปัญหาและความจำเป็น

ในยุคสังคมสารสนเทศหรือสังคมข้อมูลข่าวสาร สื่อมวลชนนับเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมอย่างมาก อิทธิพลของสื่อมวลชนมีทั้งผลในทางบวกและทางลบ ในทางบวก สื่อมวลชนสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่บุคคลโดยการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลข่าวสารเหล่านี้จะช่วยขยายขอบเขตความรู้ของบุคคลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนี้สื่อมวลชนยังสามารถปลูกฝังความคิด ความเชื่อที่เป็นประโยชน์ให้แก่บุคคลและสังคมได้ ในทางตรงกันข้าม ผลในทางลบของสื่อมวลชนก็ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อสังคมมากมาย อาทิ การนำเสนอฉากเลิฟซีนในละครก็มีผลต่อการสร้างค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมแก่เยาวชน การนำเสนอภาพความรุนแรงผ่านสื่อมวลชนก็มีผลให้เกิดความรู้สึกชินชาและเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดาหรือที่อันตรายกว่านั้น คือ การเลียนแบบพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรงนั้นเอง ทั้งนี้ในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของประชาชน หากประชาชนผู้บริโภคสื่อไม่รู้เท่าทันสื่อ ไม่ทันตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อมวลชน เปิดรับสื่อมวลชนโดยไม่ใช้สติ ไม่ใช้การคิดวิเคราะห์ก็จะทำให้ผู้บริโภคสื่อหลงเชื่อ คล้อยตามและเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อมวลชนได้โดยไม่รู้ตัวซึ่งจะส่งผลกระทบทางลบต่อบุคคลและสังคมตามมา

การรู้เท่าทันสื่อนับเป็นทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นในยุคที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารมากมายทั้งที่มีประโยชน์และไร้ประโยชน์ การรู้เท่าทันสื่อจะทำให้ผู้บริโภคสื่อสามารถเลือกรับและใช้สื่อมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผู้บริโภคสื่อที่มีพลังอำนาจสามารถควบคุมและจัดการอิทธิพลของสื่อมวลชนได้โดยไม่ตกเป็นเหยื่อของสื่อโดยไม่รู้ตัว ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยหลายเรื่องพบว่า การรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาได้โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการสอนหรือการเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้กับผู้บริโภคสื่อ (Gathercoal. 1991;Yates.2000 ;อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์.2543;อ้างอิงจาก Austin:& Johnson.1997; Feuerstein. 1999 ; Hobbs.1998) ซึ่งการฝึกอบรมนี้จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินชีวิตในยุคสังคมข้อมูลข่าวสารที่จะต้องมีทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เลือกรับและกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อและเห็นถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ

2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อและตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชน

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้พัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ สามารถวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อได้

4. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

5.เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับประสบการณ์จากการทำกิจกรรมกลุ่มได้อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันและได้รับประสบการณ์จากการฝึกปฏิบัติโดยอาศัยการถ่ายโยงการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง

6.เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการฝึกทำโครงการ

หลักการและแนวคิดที่ใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

จากการศึกษาเอกสารแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณญาณ การสร้างความตระหนัก กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ การควบคุมตนเอง การเสริมสร้างพลังอำนาจและแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรม ทำให้สามารถประมวลเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่เหมาะสมกับนักศึกษาโดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีดังต่อไปนี้

1) ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อโดยมีกิจกรรมในการบรรยายและอภิปรายเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับรู้ความหมาย ความสำคัญและแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาในขั้นต่อไป

2) ใช้แนวคิดการพัฒนาการคิดวิจารณญาณเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณโดยมีกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทำการฝึกวิเคราะห์วิพากษ์ ตีความ และประเมินสื่อตามแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อด้วยการฝึกตั้งคำถาม การนำเสนอกรณีศึกษาหรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับสื่อมวลชนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกคิด โดยมีการฝึกคิดเป็นรายบุคคล ฝึกคิดในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ตามลำดับ โดยใช้การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มและการเล่นเกม

แนวคิดที่1และ2 ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้ การคิด

3) ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักเพื่อสร้างความรู้สึกตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนให้เกิดกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยมีกิจกรรมให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญและอิทธิพลของสื่อมวลชนโดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำกิจกรรมกลุ่ม มีการนำกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นจริงมาตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สังเกต วิเคราะห์หาผลกระทบจากการนำเสนอของสื่อมวลชนซึ่งจะทำให้เกิดการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนได้ในที่สุด

4) ใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์ (McGuire.1969) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ สนับสนุนการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์และต่อต้านการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่ไม่สร้างสรรค์และเป็นโทษ โดยมีกิจกรรมประกอบด้วยขั้นตอนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับรู้ความรู้เชิงประเมินค่าโดยให้มีการ

วิเคราะห์อภิปรายถึงประโยชน์และโทษของสื่อมวลชน ผลกระทบทางบวกและทางลบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน ในส่วนของการพัฒนาองค์ประกอบด้านความรู้สึกและองค์ประกอบความพร้อมที่จะกระทำจะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำกิจกรรมร่วมกันคิดคำขวัญรณรงค์ให้ประชาชนสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์ และต่อต้านสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคมและให้เขียนจดหมายหรือบทความแสดงความคิดเห็นสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและแสดงความคิดเห็นตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคมเพื่อชักชวนให้ประชาชนทั่วไปเห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ นอกจากนี้จะมีการให้แสดงบทบาทสมมติและวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดตามมาจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์และการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นโทษ และนอกจากจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลแล้ว ยังจะใช้วิธีการต้านการเปลี่ยนเจตคติเพื่ออนุรักษ์เจตคติที่เหมาะสมอยู่แล้วหรือได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแล้วของบุคคลให้อยู่ทนทานไม่เปลี่ยนไปในด้านที่ไม่พึงปรารถนาโดยใช้การฝึกสนับสนุนด้วยการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมโดยให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่มที่มีความคิดเห็นและเจตคติเช่นเดียวกับตนและใช้วิธีการสร้างภูมิคุ้มกันโดยวิทยากรจะจัดหาสถานการณ์ที่เป็นข้อโต้แย้งในทางลบมาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์และหาเหตุผลมาหักล้างข้อโต้แย้งนั้น

แนวคิดที่ 3 และ 4 ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้สึก/จิตใจ

5) ใช้การฝึกควบคุมตนเองตามแนวคิดของราธัสและเนวิด(Rathus;& Nevid.1995) และแนวคิดของเพอร์รี่ และริชาร์ด (Perri ;& Richard.1977) เพื่อพัฒนาความสามารถในการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นปัญหาของตนและหาแนวทางแก้ไขโดยให้มีการกำหนดเป้าหมาย สังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง ประเมินตนเองและให้การเสริมแรงตนเอง สำหรับข้อมูลที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำการสังเกตและบันทึกด้วยตนเองจะเป็นข้อมูลป้อนกลับที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมการรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการให้ข้อมูลป้อนกลับและการเสริมแรงจะช่วยเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้มีเพิ่มมากขึ้น

แนวคิดที่ 5 ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านพฤติกรรม

6) ใช้เทคนิคขั้นตอนการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้น ดังนี้

6.1) ขั้นนำ เป็นระยะของการบอกจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม และสร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจและมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนรู้โดยใช้การเล่นเกม การสนทนา การตั้งคำถาม การใช้ภาพหรือเสียง เป็นต้น

6.2) ขั้นกิจกรรม เป็นระยะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมหรือคิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลของการเรียนรู้เกิดจากตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยตรง

6.3) ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย เป็นระยะระหว่างเรียนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์หลังจากที่ได้ลงมือกระทำกิจกรรม

6.4) ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ เป็นระยะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรวบรวมแนวคิดที่ค้นพบ

จากการทำกิจกรรมและจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น สรุปเป็นหลักการของตนเองเพื่อประยุกต์ใช้ต่อไป

แนวคิดทฤษฎีที่ 6 เป็นส่วนที่อยู่ในกระบวนการจัดกิจกรรมทุกขั้นของการฝึกอบรมในระยะที่ 1

7) ใช้แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment)โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เสริมสร้างการเรียนรู้จากการอภิปราย สนทนา ให้อิสระในการเลือก การตัดสินใจทั้งในการคิดและการเลือกทำโครงการ การแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ วิทยากรต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงศักยภาพของตนอย่างเต็มที่และมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของการทำกิจกรรมกลุ่มและการฝึกทำโครงการ โดยวิทยากรจะเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนและแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ ฝึกทักษะการคิดวิจารณญาณและอำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อมโดยเลือกสื่อและหัวข้อที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจและต้องช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดกำลังใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง ตระหนักรู้ในศักยภาพและความสามารถของตน

แนวคิดที่ 7ถูกนำมาใช้ในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้งในระยะที่1และระยะที่ 2

8) ใช้แนวคิดการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้โดยใช้โครงการและการถ่ายโยงการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมในระยะที่ 1 ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงโดยมีกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ”ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การเลือกหัวข้อที่จะทำการศึกษา การวางแผน การดำเนินการตามแผนจนสิ้นสุดโครงการ และให้อิสระในการคิดและการตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการทำโครงการ การฝึกอบรมในรูปแบบนี้จะไม่ใช่การให้ความรู้ด้านเนื้อหาเป็นหลักแต่จะเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้และลงมือปฏิบัติ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะและเจตคติที่ดีต่อการทำโครงการ

แนวคิดที่ 8 ถูกนำมาใช้ในการฝึกอบรมในระยะที่ 2 : การฝึกทำโครงการ

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อครั้งนี้จะนำหลักการและแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ นอกจากนี้ในช่วงเริ่มต้นของการฝึกอบรมจะมีการใช้การจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยการเล่นเกมและจะมีการปูพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังจะนำเสนอกิจกรรม แนวคิดที่ใช้ในการฝึกอบรมและวิธีการดำเนินกิจกรรมไว้ในตารางต่อไปนี้

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	แนวคิดที่ใช้	วิธีดำเนินกิจกรรม
1	<u>การฝึกอบรมในระยะที่ 1 (ครั้งที่1-10)</u> กิจกรรมรู้จักเพื่อน -รู้จักสื่อ	- แนวคิดเกี่ยวกับการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อสร้างความคุ้นเคย ละลายพฤติกรรม	- การเล่นเกม“สัมภาษณ์ ล่ารายชื่อ”
		- แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน	- ตั้งคำถาม - ระดมสมอง - บรรยาย/อภิปราย
		- แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก	- การอภิปรายกลุ่ม
		- แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์โดยเป็นการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่า	- การอภิปรายกลุ่ม
2	กิจกรรมมารู้เท่าทันสื่อกันเถอะ	- แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก	- การตั้งคำถาม - การนำเสนอกรณีปัญหา - การอภิปรายกลุ่ม
		- แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์ โดยเป็นการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่าและการพัฒนาความรู้สึก	- การตั้งคำถาม - การนำเสนอกรณีปัญหา - การอภิปรายกลุ่ม
		แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ	- การอภิปรายกลุ่ม - บรรยายและอภิปราย

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	แนวคิดที่ใช้	วิธีดำเนินกิจกรรม
3	กิจกรรมรู้เท่าทันสื่อนั้นสำคัญไฉน	- แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก	- การตั้งคำถาม - การอภิปรายกลุ่ม
		- แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์ โดยเป็นการพัฒนาความพร้อมที่จะกระทำ	- การอภิปรายกลุ่ม - การคิดคำขวัญ - การแสดงบทบาทสมมติ - การมอบหมายงานให้เขียนบันทึกการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในรอบสัปดาห์
		แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ	- บรรยายและอภิปรายกลุ่ม
4	กิจกรรมรู้เท่า-รู้ทัน เห็นความสำคัญรู้เท่าทันสื่อ	-แนวคิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์โดยใช้วิธีการฝึกสนับสนุนและการสร้างภูมิคุ้มกัน	-การตั้งคำถาม/อภิปรายกลุ่ม - หาสถานการณ์ที่เป็นข้อโต้แย้งในทางลบมาให้ทำการอภิปรายเพื่อหักล้างข้อโต้แย้ง - มอบหมายงานให้เขียนจดหมายสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์และแสดงความคิดเห็นตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคม
5	กิจกรรมรู้จักตน ค้นพบปัญหา พัฒนาตนเอง	- แนวคิดการควบคุมตนเองตามแนวคิดของราธัสและเนวิด(Rathus ;& Nevid.) และแนวคิดของเพอร์รี่ และริชาร์ด(Perri ;& Richard.)	- การตั้งคำถาม - ระดมสมอง - อภิปรายกลุ่ม- ฝึกวิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นปัญหาของตน - วางแผนการควบคุมตนเองและนำเสนอแผนการควบคุมตนเอง - นำไปฝึกปฏิบัติด้วยการควบคุมตนเองเป็นเวลา 4 สัปดาห์โดยมีการกำหนดเป้าหมาย สังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง ประเมินตนเองและให้การเสริมแรง

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	แนวคิดที่ใช้	วิธีดำเนินกิจกรรม
5 (ต่อ)	กิจกรรมรู้จักตน ค้นพบปัญหา พัฒนาตนเอง		ตนเองโดยตลอดทั้ง4สัปดาห์ จะต้องมีการพบกัน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ ละ 1 ชั่วโมงเพื่อรายงานผลการควบคุมตนเองและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
6	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันเทคนิคสร้างสื่อ	- แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ - แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ	- การเล่นเกม - การตั้งคำถาม - นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยให้ฝึกคิดเป็นรายบุคคล-กลุ่มย่อย-กลุ่มใหญ่ - การอภิปรายกลุ่ม - ฝึกตั้งคำถามและตอบคำถาม
7	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันธุรกิจสื่อ	- แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ - แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ	- การเล่นเกม - การระดมสมอง - การตั้งคำถาม - นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยให้ฝึกคิดเป็นรายบุคคล-กลุ่มย่อย-กลุ่มใหญ่ - การอภิปรายกลุ่ม
		- แนวคิดการควบคุมตนเอง	- นำเสนอผลการควบคุมตนเองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
8.	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันอุดมการณ์สื่อ	- แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ - แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ	- การเล่นเกม การตั้งคำถาม - นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยให้ฝึกคิดเป็นรายบุคคล-กลุ่มย่อย-กลุ่มใหญ่ - บรรยายและอภิปรายกลุ่ม
		- แนวคิดการควบคุมตนเอง	- นำเสนอผลการควบคุมตนเองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	แนวคิดที่ใช้	วิธีดำเนินกิจกรรม
9	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันผู้รับสื่อ	- แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ - แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อ	- การเล่นเกม - การตั้งคำถาม - การอภิปรายกลุ่ม - บรรยายและอภิปราย
		- แนวคิดการควบคุมตนเอง	- นำเสนอผลการควบคุมตนเองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
10	กิจกรรมตาดูหูฟัง เฝ้าระวังติดตามสื่อ	- แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ	- การตั้งคำถาม - การอภิปรายกลุ่ม
		- แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก	- การวิเคราะห์และอภิปราย
		-แนวคิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์	- นำเสนอจดหมายตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคม
		- แนวคิดการควบคุมตนเอง	- นำเสนอผลการควบคุมตนเองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
11-13	<u>การฝึกอบรมในระยะที่ 2 (ครั้งที่11-13)</u> กิจกรรมการฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ” (ระยะเวลา 3 สัปดาห์)	- แนวคิดการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม - การเรียนรู้โดยใช้โครงการ - การถ่ายโยงการเรียนรู้	-ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ” โดยมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการฝึกทำโครงการดังนี้ <u>ขั้นที่1</u> การเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ <u>ขั้นที่ 2</u> การวางแผน <u>ขั้นที่ 3</u> การดำเนินการทำโครงการ <u>ขั้นที่ 4</u> แสดงผลงาน <u>ขั้นที่ 5</u> การประเมินผล

<u>หมายเหตุ</u> แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจจะถูกนำมาใช้ในทุกกิจกรรมโดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เสริมสร้างการเรียนรู้จากการอภิปราย สนทนา ให้อิสระในการเลือก การตัดสินใจทั้งในการคิดและการเลือกทำโครงการ การแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ วิทยากรต้องเปิดโอกาสให้

ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงศักยภาพของตนอย่างเต็มที่และมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของการทำกิจกรรมกลุ่มและการฝึกทำโครงการ โดยวิทยากรจะเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยให้ความรู้และฝึกทักษะพร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อมโดยเลือกสื่อและหัวข้อที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจและต้องช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดกำลังใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง ตระหนักรู้ในศักยภาพและความสามารถของตนโดยใช้การเสริมแรงด้วยการให้คำชมเชย

เนื้อหาและกิจกรรมของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเป็นการฝึกอบรมที่ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อมวลชน การรู้เท่าทันสื่อและพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ มีการจัดเนื้อหาและกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจะแบ่งเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 จะเป็นการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้ การคิด ความรู้สึก/จิตใจ และ พฤติกรรม จำนวน 10 กิจกรรม ใช้เวลาในการทำกิจกรรมครั้งละประมาณ 90-150 นาที นอกจากนี้ยังมีการติดตามผลการควบคุมตนเองสัปดาห์ละ 1 ครั้งๆ ละ 60 นาที จำนวน 4 ครั้ง รวมเป็นเวลาทั้งหมด 1,440 นาที หรือคิดเป็น 24 ชั่วโมง และ ระยะที่ 2 เป็นการฝึกทำโครงการ ใช้เวลา 3 สัปดาห์ โดยมีรายละเอียดของกิจกรรม ดังนี้

ระยะที่ 1 กิจกรรมการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้ การคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม จำนวน 10 กิจกรรม ได้แก่

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	การพัฒนา	เวลา
1	กิจกรรมรู้จักเพื่อน -รู้จักสื่อ	กิจกรรมที่1 พัฒนาด้านความรู้ การคิดและความรู้สึก/จิตใจ	120 นาที
2	กิจกรรมมารู้เท่าทันสื่อกันเถอะ	กิจกรรมที่ 2-4 พัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ	90 นาที
3	กิจกรรมรู้เท่าทันสื่อนั้นสำคัญไฉน		150 นาที
4	กิจกรรมรู้เท่า-รู้ทัน เห็นความสำคัญรู้เท่าทันสื่อ		90 นาที

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	การพัฒนา	เวลา
5	กิจกรรมรู้จักตน ค้นพบปัญหา พัฒนาตนเอง	กิจกรรมที่ 5 พัฒนาด้านการคิดและพฤติกรรม	150 นาที*** นอกจากนี้จะมีการติดตามผลจำนวน 4 ครั้ง ๆ ละ 60 นาที รวมเป็นเวลา 240 นาที
6	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันเทคนิคสร้างสื่อ	กิจกรรมที่ 6 – 9 พัฒนาด้านการคิด	120 นาที
7	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันธุรกิจสื่อ		120 นาที
8	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันอุดมการณ์สื่อ		120 นาที
9	กิจกรรมรู้ทันสื่อ-รู้ทันผู้รับสื่อ		120 นาที
10	กิจกรรมตาดูหูฟัง เฝ้าระวังติดตามสื่อ	กิจกรรมที่10 พัฒนาด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม	120 นาที
	จำนวนกิจกรรมทั้งหมด 10 ครั้ง	**รวมเป็นเวลา**	**1,440 นาที หรือ 24 ชั่วโมง**

<u>ระยะที่ 2</u> การฝึกทำโครงการ 3 สัปดาห์ มีขั้นตอน ดังนี้

ครั้งที่ 11 เลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ และ วางแผนดำเนินการ

ครั้งที่ 12 การดำเนินการทำโครงการตามแผน

ครั้งที่ 13 แสดงผลงานและประเมินผล

โดยในทุกสัปดาห์จะมีการพบกันระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างน้อย 1 ครั้ง ๆ ละ1-2 ชั่วโมง

สำหรับเนื้อหาที่นำมาใช้ในกิจกรรมการฝึกอบรมจะเป็นประเด็นปัญหาสังคมที่คนในสังคมให้ความสนใจและเป็นประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องใกล้ตัวกับกลุ่มที่มีอายุในวัยเดียวกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งก็คือ กลุ่มวัยรุ่น นิสิตนักศึกษา อันได้แก่ ปัญหาเรื่องค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศ ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงและปัญหาการบริโภคสินค้าอย่างฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยของกลุ่มวัยรุ่นซึ่ง

เป็นผลมาจากการนำเสนอของสื่อมวลชนที่ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเนื้อหาเหล่านี้นำมาจากเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อมวลชนต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โทรทัศน์และอินเตอร์เน็ต นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอเนื้อหาของสื่อสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมานำเสนอให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เห็นและตระหนักถึงประโยชน์ของการเลือกรับและใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ด้วย สำหรับรายละเอียดของเนื้อหาและกิจกรรมแต่ละกิจกรรมจะปรากฏในตอนต่อไป

การเตรียมการ

ขั้นตอนของการเตรียมการแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. ในส่วนของวิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรม ควรศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ การพัฒนาทักษะการคิดวิจารณญาณ การพัฒนาเจตคติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ และแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม เทคนิค รูปแบบ แนวทางการพัฒนาโดยเฉพาะการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้โดยใช้โครงการ และหลักการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2. ในส่วนของการเตรียมการก่อนจัดการฝึกอบรม ประกอบด้วย

2.1 กำหนดนักศึกษาที่จะเข้ารับการฝึกอบรมให้ชัดเจนว่าเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปี 1 โดยคัดเลือกบุคคลที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการซึ่งจะทำให้ได้บุคคลที่มีความพร้อมและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้จากการฝึกอบรม

2.2 ปฐมนิเทศ แจ้งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ ความสำคัญ ความจำเป็นของการเข้าฝึกอบรมและบอกถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการฝึกอบรม ตลอดจนแจ้งกำหนด วัน เวลาและสถานที่ที่จะใช้ฝึกอบรมรวมทั้งวัดการรู้เท่าทันสื่อก่อนทำการฝึกอบรม

2.3 จัดเตรียมสถานที่สำหรับการฝึกอบรม โดยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกอบรม มีความสงบ ไม่มีเสียงรบกวน มีการติดตั้งอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกที่พร้อมสำหรับการฝึกอบรม

2.4 จัดเตรียมสื่อการฝึกอบรมในการฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วย เอกสาร คู่มือ แบบวัด แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบรายงานตนเอง รวมทั้งอุปกรณ์และสื่อต่าง ๆที่ใช้ในการฝึกอบรม อาทิ คอมพิวเตอร์ วิดีทัศน์ โทรทัศน์ เทปบันทึกภาพ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ แผ่นโปร่งใส เป็นต้น

สื่อการฝึกอบรม

สื่อการฝึกอบรมในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ได้แก่

1. เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะและแผ่นโปร่งใส
2. ชุดแผ่นพลิก (Flip chart) พร้อมขาตั้ง
3. กระดาน (White board)
4. ปากกาเคมี
5. คอมพิวเตอร์
6. วีดิทัศน์
7. โทรทัศน์
8. เทปบันทึกภาพโทรทัศน์
9. หนังสือพิมพ์และนิตยสาร
10. กระดาษ A4
11. ใบงาน
12. แบบบันทึก/แบบประเมิน

กิจกรรมและเอกสารประกอบ
กิจกรรมการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ
เพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของ
นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

<u>การฝึกอบรมในระยะที่ 1</u> กิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้ การคิด ความรู้สึก / จิตใจและพฤติกรรม จำนวน 10 กิจกรรม

<u>ครั้งที่ 1</u>

ชื่อกิจกรรม "รู้จักเพื่อน –รู้จักสื่อ" (พัฒนาด้านความรู้ การคิดและด้านความรู้สึก /จิตใจ)

วัตถุประสงค์กิจกรรม

1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถสร้างความคุ้นเคยและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกคนอื่น

2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญและประเภทของสื่อมวลชนได้

3) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของสื่อมวลชนแต่ละประเภทได้

4) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์และอภิปรายถึงผลกระทบของสื่อมวลชนได้

แนวความคิด

1) "สื่อ" ในที่นี้ คือ สื่อมวลชน หมายถึง ช่องทางที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสารซึ่งประกอบด้วยประชาชนจำนวนมากที่กระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆได้อย่างรวดเร็วภายในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โดยสื่อมวลชนมีการจัดแบ่งไว้หลากหลายประเภทแตกต่างกัน ทั้งนี้หากจะแบ่งตามลักษณะของสื่อมวลชนจะแบ่งได้ 3 ประเภท ได้แก่

(1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือและสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ (แผ่นพับ ป้ายโฆษณา ฯลฯ) โดยเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ได้แก่ ข่าว โฆษณา บทความ คอลัมน์การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ เป็นต้น

(2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น โดยเนื้อหาที่ปรากฏในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ รายการข่าว รายการเพลง ละคร วาไรตี้ สารคดี โฆษณา เป็นต้น

(3) สื่อใหม่ ได้แก่ อินเตอร์เน็ต โดยเนื้อหาที่ปรากฏในสื่ออินเตอร์เน็ต ได้แก่ กระทู้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ภาพ ข้อความหรือตัวอักษรและเสียงที่ปรากฏในเว็บไซต์ เป็นต้น

2) สื่อมวลชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ในแจ้งข้อมูลข่าวสารความเป็นไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ให้ความรู้ เผยแพร่ความคิด นวัตกรรมใหม่ ๆ สู่สังคม ทั้งยังมีบทบาทในการถ่ายทอดทางสังคม เผยแพร่วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ เป็นผู้หล่อหลอมและปลูกฝังค่านิยม อุดมการณ์ กำหนดแบบแผนความคิด ความเชื่อ มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของผู้คนในสังคม รวมทั้งยังเป็นแหล่งให้ความบันเทิงเพลิดเพลิน ช่วยผ่อนคลายความเครียด

3) ผลกระทบของสื่อมวลชนมีทั้งในทางบวกและในทางลบ ผลกระทบในทางบวกของสื่อมวลชนสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่บุคคลโดยการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลข่าวสารเหล่านี้จะช่วยขยายขอบเขตความรู้ของบุคคลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนี้สื่อมวลชนยังสามารถปลูกฝังความคิด ความเชื่อที่เป็นประโยชน์ให้แก่บุคคลและสังคมรวมทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ได้ ในทางตรงกันข้ามผลกระทบในทางลบที่พบจากสื่อมวลชนที่ขาดความรับผิดชอบก็มีเช่นเดียวกัน โดยผลกระทบของสื่อมวลชนมีผลต่อความคิด การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคล ทั้งในด้านการปลูกฝังความคิด ความเชื่อที่ผิดหรืองมงาย การมองโลกในแง่ร้าย การกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมบริโภค พฤติกรรมก้าวร้าวฯลฯ นอกจากนี้สื่อมวลชนยังสามารถทำให้บุคคลไม่สามารถยับยั้งชั่งใจ ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้

ระยะเวลา 120 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1.<u>ขั้นนำ (30 นาที)</u>

- วิทยากรแนะนำตนเองและทีมงาน

- วิทยากรชี้แจงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมการฝึกอบรมในครั้งนี้

- เริ่มกิจกรรม “รู้จักเพื่อน” โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนแนะนำตัว หลังจากนั้นจะให้ทำกิจกรรมกลุ่มด้วยการเล่นเกม “สัมภาษณ์ – ล่ารายชื่อ” ซึ่งจะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สร้างความคุ้นเคยและได้รู้จักกันมากขึ้น โดยมีบรรยากาศการฝึกอบรมที่สนุกสนานเป็นกันเอง ทีมงานจะแจกใบงานที่ 1 : แบบล่ารายชื่อให้ครบกับจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมและให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เขียนชื่อตนเองกำกับไว้ในแบบล่ารายชื่อ เมื่อวิทยากรให้สัญญาณเริ่มเล่น ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำแบบล่ารายชื่อไปสัมภาษณ์และล่ารายชื่อจากผู้เล่นคนอื่นๆตามคำสั่งในแบบล่ารายชื่อที่กำหนด ให้เวลาในช่วงนี้ไม่เกิน 3 นาที ใครล่ารายชื่อได้มากและถูกต้องที่สุดเป็นผู้ชนะ (วิทยากรจะให้ผู้ชนะอ่านข้อมูลที่ได้จากการล่ารายชื่อพร้อมแนะนำบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมดฟัง)

2. <u>ขั้นกิจกรรม (30 นาที)</u>

- เริ่มกิจกรรม “รู้จักสื่อ” วิทยากรตั้งคำถามกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่า “สื่อมวลชนที่รู้จักมีอะไรบ้าง” ให้ช่วยกันยกตัวอย่างประเภทและเนื้อหาของสื่อมวลชนที่ได้อ่าน ได้รับชม อาทิเช่น สื่อโทรทัศน์ เนื้อหาที่ปรากฏในสื่อประเภทนี้ ได้แก่ รายการข่าว ละคร เกมโชว์ โฆษณา เป็นต้น

- วิทยากรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมช่วยกันสรุปว่าสื่อมวลชนคืออะไร แบ่งได้เป็นกี่ประเภทและมีเนื้อหาใดบ้างและให้ช่วยกันวิเคราะห์ว่าแต่ละสื่อมีข้อดีและข้อจำกัดอะไรบ้าง และสรุปให้เห็น

ว่า สื่อมวลชนแต่ละประเภทมีข้อจำกัด ดังนั้นการเลือกรับและใช้สื่อจึงควรเปิดรับอย่างหลากหลาย ไม่ควรดูหรือชม ฟังเฉพาะสื่อที่ชอบเท่านั้น แต่ควรเปิดรับให้หลากหลายเพื่อให้มีข้อมูลในการประเมินหรือเปรียบเทียบประกอบการตัดสินใจ

- วิทยากรแจกใบความรู้ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้อ่านและศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง

- วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 8 คน โดยใช้การจับฉลาก ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่จับฉลากได้กลุ่มของคำประเภทเดียวกันให้อยู่กลุ่มเดียวกัน เช่น กลุ่มสถานีโทรทัศน์ (ช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ช่อง 9 ช่อง11ฯลฯ) กลุ่มหนังสือพิมพ์ (ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด คมชัดลึก มติชน ฯลฯ) กลุ่มเว็บไซต์ (pantip sanook kapook mthai hunsa ฯลฯ) กลุ่มนิตยสาร (ทีวีพูล ก็อสซิบสตาร์ สไปซี่ ดาราภาพยนตร์ อุ๊ปส์ ฯลฯ) หลังจากนั้นให้แต่ละกลุ่มเลือกประธานและเลขาฯกลุ่ม พร้อมส่งตัวแทนกลุ่มออกมารับใบงานที่ 2

3.<u>ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย</u> (45 นาที)

- วิทยากรให้เวลาสมาชิกในแต่ละกลุ่มคิดวิเคราะห์ อภิปรายและหาคำตอบจากใบงานที่ 2 โดยให้เวลาไม่เกิน 30 นาที

- ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอ

4. <u>ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้</u> (15 นาที)

- วิทยากรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันสรุปความรู้และข้อคิดที่ได้รับจากการฝึกอบรมครั้งนี้และการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

- วิทยากรสรุปเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นถึงความสำคัญและผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลและสังคมโดยให้เห็นว่าการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่มีประโยชน์จะช่วยพัฒนาบุคคลได้ทั้งความคิด สติปัญญา อารมณ์ ค่านิยมและพฤติกรรม

สื่อการฝึกอบรม

1) ป้ายชื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม
2) แบบล่ารายชื่อ
3) ใบงาน
4) แผ่นโปร่งใส
5) เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ
6) กระดาษ A4
7) ฉลากสำหรับใช้ในการแบ่งกลุ่มย่อย

การประเมินผล

การสังเกตจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ

ใบงานที่ 1 : แบบล่ารายชื่อ

ชื่อ.....

<u>คำชี้แจง</u>

1.โปรดล่ารายชื่อให้ได้มากที่สุดตามคุณสมบัติที่ระบุไว้ในข้อความทางขวามือ

2. ให้เวลาในการทำกิจกรรม “ล่ารายชื่อ” ไม่เกิน 3 นาที

.....	1. ผู้ที่ชอบฟังเพลง
.....	2. ผู้ที่ชอบอ่านกระทู้ในอินเตอร์เน็ต
.....	3. ผู้ที่เป็นแฟนละครช่อง 7
.....	4. ผู้ที่ชอบติดตามข่าวสารบ้านเมือง
.....	5. ผู้ที่มีความใฝ่ฝันเป็นดารานักร้อง
.....	6. ผู้ที่ชอบเล่นเกมออนไลน์
.....	7. ผู้ที่ชอบแช็ท (CHAT)
.....	8. ผู้ที่ชอบรับชมถ่ายทอดฟุตบอลอังกฤษ
.....	9. ผู้ที่มีนักร้องคนโปรดคือ กอล์ฟ ไมค์
.....	10. ผู้ที่ชอบติดตามอ่านนิตยสารดารา
.....	11. ผู้ที่ชอบอ่านละครในหนังสือพิมพ์
.....	12. ผู้ที่ชอบชมรายการที่ให้สาระความรู้

ใบงานที่ 2

<u>คำชี้แจง</u>

1. เลือกประธานและเลขานุการของกลุ่ม โดยประธานกลุ่มทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย เลขานุการกลุ่มทำหน้าที่จดบันทึกการเสนอความคิดของสมาชิกภายในกลุ่ม

2.ให้สมาชิกร่วมกันระดมสมอง คิดวิเคราะห์ อภิปรายและหาคำตอบจากคำถามต่อไปนี้

2.1 สื่อมวลชนมีความสำคัญอย่างไรในสังคมปัจจุบัน ให้ลองคิดว่าถ้าโลกนี้ไม่มีสื่อมวลชนจะมีสภาพเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.2 ประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อมวลชนแต่ละประเภทมีอะไรบ้าง

ประโยชน์ของหนังสือพิมพ์

.....

.....

ประโยชน์ของนิตยสาร.....

.....

ประโยชน์ของโทรทัศน์

.....

.....

ประโยชน์ของอินเตอร์เน็ต.....

.....

2.3 ให้รวบรวมเนื้อหา / รายการจากสื่อมวลชนที่สร้างสรรค์ให้ประโยชน์แก่สังคมให้ได้มากที่สุด

.....

.....

.....

.....

2.4 ให้วิเคราะห์ว่าการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่สร้างสรรค์จะมีประโยชน์ต่อบุคคลอย่างไร (โปรดอธิบายและยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

. 3. ส่งตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอ

******กิจกรรมนี้ให้เวลาในการช่วยกันคิดภายในเวลาไม่เกิน 30 นาที*****

ครั้งที่ 3

ชื่อกิจกรรม "รู้เท่าทันสื่อนั้นสำคัญไฉน" (พัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ)

วัตถุประสงค์กิจกรรม

1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์ผลกระทบของสื่อมวลชนได้

2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและอันตรายของการไม่รู้เท่าทันสื่อ

3) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ สนับสนุนการเลือกรับและใช้สื่อในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ และต่อต้านการเลือกรับและใช้สื่อที่ไม่สร้างสรรค์และเป็นโทษ

4) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อได้

แนวความคิด

การรู้เท่าทันสื่อเป็นทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อนอกจากต้องสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของอิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชนแล้ว อีกประการที่สำคัญคือจะต้องพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ สนับสนุนการเลือกรับและใช้สื่อในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ และต่อต้านการเลือกรับและใช้สื่อที่ไม่สร้างสรรค์และเป็นโทษ การพัฒนาเจตคติเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และได้รับจากประสบการณ์ ถ้าการเรียนรู้หรือประสบการณ์เปลี่ยนแปลงไป เจตคติก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลซึ่งไม่สามารถสังเกตวัดได้โดยตรง แต่จะรู้จากการเกิดพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออก

ตามแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไควร์ การนำความรู้ในเรื่องเจตคติมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์ให้เป็นไปในทางพึงประสงค์สามารถกระทำได้โดยการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่าโดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ให้รับรู้ว่าสื่อมวลชนมีประโยชน์และโทษ สื่อมวลชนมีผลกระทบต่อบุคคลและสังคม ทั้งนี้เมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่าแล้ว หลังจากนั้นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ และความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นก็จะเกิดตามมาโดยอัตโนมัติ ดังนั้นหากต้องการให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งสำหรับงานวิจัยนี้คือ การเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ควรนำหลักการของการเปลี่ยนแปลงเจตคติมาช่วยในการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อไป

ในการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ แนวคิดหลักการรู้เท่าทันสื่อที่มักถูกนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ สื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง ผู้รับสื่อสามารถต่อรองความหมายของเนื้อหาสื่อ สื่อมีนัยยะทางการค้า และ เนื้อหาในสื่อทั้งหลายเต็มไปด้วยอุดมการณ์และค่านิยม

ระยะเวลา 150 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1.ขั้นนำ (15 นาที)

- วิทยากรสนทนากับผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่เคยได้รับผลเสียหรือโทษจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน

- วิทยากรสรุปให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นว่าสื่อมวลชนเปรียบเสมือนดาบสองคม หากนำไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ก็มีคุณอนันต์ แต่หากนำไปใช้ในทางที่ผิดก็เป็นโทษอย่างมหันต์ ทั้งนี้ตัวสื่อมวลชนเอง ไม่ใช่ไม่ดีแต่อยู่ที่ตัวผู้ผลิตสื่อจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากน้อยเพียงใด ซึ่งแนวทางที่จะทำให้ผู้ผลิตสื่อมีความรับผิดชอบมากขึ้น ตัวผู้บริโภคสื่อจะต้องร่วมตรวจสอบติดตามการทำงานของสื่อมวลชนโดยทำหน้าที่สนับสนุนสื่อสร้างสรรค์และต่อต้านสื่อมวลชนที่เป็นอันตรายต่อสังคม นอกจากนั้นแล้วในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนทุกครั้ง ตัวผู้บริโภคสื่อจะต้องใช้สื่ออย่างมีสติ รู้จักใช้การคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

2. ขั้นกิจกรรม (70 นาที)

- วิทยากรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน โดยใช้การนับเลข 1,2,3,4 ผู้ที่ได้เลขเดียวกันให้อยู่กลุ่มเดียวกัน หลังจากนั้นให้เลือกประธานและเลขาฯกลุ่ม ตั้งชื่อกลุ่มและคิดคำขวัญรณรงค์ให้ประชาชนผู้บริโภคสื่อให้การสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์ซึ่งเป็นสื่อที่ดีมีประโยชน์ต่อสังคมและต่อต้านสื่อร้ายที่ทำลายสังคม (ให้เวลาประมาณ 15 นาที) และให้ตัวแทนกลุ่มออกมารับใบงานที่ 1 ซึ่งจะเป็นงานที่ให้สมาชิกภายในกลุ่มช่วยกันแต่งบทละครภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดและให้ออกมาแสดงบทบาทสมมติพร้อมทั้งให้วิเคราะห์ผลที่ตัวละครจะได้รับจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์และผลที่เกิดจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นโทษ ให้เวลาในการวางแผน 25 นาทีและออกมาแสดงบทบาทสมมติกลุ่มละไม่เกิน 5 นาที

- วิทยากรตั้งคำถามถามถึงความรู้สึกและข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมนี้ โดยสรุปให้เห็นว่า การเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์จะมีผลดีอย่างไรและการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นโทษจะมีผลเสียอย่างไร

- วิทยากรแจกใบงานที่ 2 และบทความเรื่อง “ภูมิคุ้มกันในการเสพสื่อ/รับสาร”

3.ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (50 นาที)

- ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้ากลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ อภิปรายและหาคำตอบ

- ส่งตัวแทนของกลุ่มออกมานำเสนอต่อกลุ่มใหญ่

4. <u>ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้</u> (15 นาที)

- วิทยากรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันสรุปหาคำตอบที่สมเหตุสมผล
- วิทยากรให้การเสริมแรงโดยกล่าวชมเชยผู้เข้ารับการฝึกอบรม
- วิทยากรตั้งคำถามกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าจะนำความรู้และข้อคิดที่ได้รับจากการฝึกอบรมครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร
- วิทยากรสรุปแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มเติมและแนะนำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรู้จักตั้งคำถามกับสื่อทุกครั้งที่เลือกรับและใช้สื่อมวลชน
- วิทยากรมอบหมายงานเพื่อนำมาใช้ในการฝึกอบรมครั้งที่ 5 โดยจะมีแบบบันทึกให้ผู้เข้ารับการอบรมจดบันทึกการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในรอบสัปดาห์ว่าในแต่ละวันมีการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอะไรบ้าง รายการ/เนื้อหาใดบ้าง ระยะเวลาที่ใช้กับสื่อมวลชนแต่ละประเภท วัตถุประสงค์ที่เลือกรับ จดบันทึกอย่างละเอียดทุกรายการที่เลือกรับและนำมาส่งในการฝึกอบรมครั้งต่อไป

สื่อการฝึกอบรม

1) ใบงานที่ 1 บทละครจากสถานการณ์ที่กำหนดให้
2) ใบงานที่ 2 และบทความเรื่อง “ภูมิคุ้มกันในการเสพสื่อ/รับสาร”
3) แบบบันทึกการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในรอบสัปดาห์
4) กระดาษโปสเตอร์สำหรับเขียนคำขวัญ
5) ปากกาเคมี
6) แบบรายงานตนเอง

การประเมินผล

1. การสังเกต จาก
    - การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
    - ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ
2. การรายงานตนเองโดยให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ใบงานที่ 1 บทละครจากสถานการณ์ที่กำหนด

คำชี้แจง

1. แบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน
2. เลือกประธานและเลขานุการกลุ่ม
3. ตั้งชื่อกลุ่มและคิดคำขวัญรณรงค์ให้ประชาชนผู้บริโภคสื่อให้การสนับสนุนสื่อที่ดีมีประโยชน์และต่อต้านสื่อร้ายที่ทำลายสังคม (15 นาที)

4. ให้วางแผนร่วมกันช่วยกันคิดและเขียนบทละครสั้น ๆ ที่แสดงถึงตัวละครอย่างน้อย 2 ตัว ตัวละครตัวที่หนึ่งเป็นผู้ที่รู้จักเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์และอีกตัวละครหนึ่งเป็นผู้ที่เลือกรับและใช้สื่อที่ให้โทษ และให้สมาชิกภายในกลุ่มช่วยกันวิเคราะห์ผลที่เกิดจากการเลือกและใช้สื่อมวลชนของตัวละครทั้ง 2 ตัวโดยสรุปไว้ในตอนท้ายของละคร สำหรับสถานการณ์ที่กำหนดให้ในแต่ละกลุ่มจะแตกต่างกัน ให้เวลาแต่ละกลุ่มในการวางแผนเขียนบทละคร กลุ่มละประมาณ 25 นาที และให้ออกมาแสดงบทบาทสมมติกลุ่มละไม่เกิน 5 นาที พร้อมสรุปข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมนี้

กลุ่มที่ 1 สถานการณ์ที่ 1

จงวางแผนร่วมกันเพื่อเขียนบทละครสั้น ๆ ที่แสดงถึงตัวละคร 2 ตัว คนหนึ่งมีพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์และอีกคนหนึ่งมีพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นโทษ ให้กลุ่มของนักศึกษาคิดบทละครในสถานการณ์ของ **“การใช้สื่อสิ่งพิมพ์”**และออกมาแสดงบทบาทสมมติพร้อมทั้งนำเสนอให้เห็นผลที่เกิดตามมาจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของตัวละครทั้ง 2 ตัวว่าจะมีผลดีและผลเสียอย่างไร ให้เวลาแต่ละกลุ่มในการวางแผนเขียนบทละคร กลุ่มละประมาณ 25 นาที และให้ออกมาแสดงบทบาทสมมติกลุ่มละไม่เกิน 5 นาที พร้อมสรุปข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมนี้

กลุ่มที่ 2 สถานการณ์ที่ 2

จงวางแผนร่วมกันเพื่อเขียนบทละครสั้น ๆ ที่แสดงถึงตัวละคร 2 ตัว คนหนึ่งมีพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์และอีกคนหนึ่งมีพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นโทษ ให้กลุ่มของนักศึกษาคิดบทละครในสถานการณ์ของ “**การใช้สื่อโทรทัศน์”**และออกมาแสดงบทบาทสมมติพร้อมทั้งนำเสนอให้เห็นผลที่เกิดตามมาจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของตัวละครทั้ง 2 ตัวว่าจะมีผลดีและผลเสียอย่างไร ให้เวลาแต่ละกลุ่มในการวางแผนเขียนบทละคร กลุ่มละประมาณ 25 นาที และให้ออกมาแสดงบทบาทสมมติกลุ่มละไม่เกิน 5 นาที พร้อมสรุปข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมนี้

กลุ่มที่ 3 สถานการณ์ที่ 3

จงวางแผนร่วมกันเพื่อเขียนบทละครสั้น ๆ ที่แสดงถึงตัวละคร 2 ตัว คนหนึ่งมีพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์และอีกคนหนึ่งมีพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นโทษ ให้กลุ่มของนักศึกษาคิดบทละครในสถานการณ์ของ **“การใช้อินเตอร์เน็ต**”และออกมาแสดงบทบาทสมมติพร้อมทั้งนำเสนอให้เห็นผลที่เกิดตามมาจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของตัวละครทั้ง 2 ตัวว่าจะมีผลดีและผลเสียอย่างไร ให้เวลาแต่ละกลุ่มในการวางแผนเขียนบทละคร กลุ่มละประมาณ 25 นาทีและให้ออกมาแสดงบทบาทสมมติกลุ่มละไม่เกิน 5 นาที พร้อมสรุปข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมนี้

ใบงานที่ 2

คำชี้แจง ให้อ่านบทความ “ภูมิคุ้มกันในการเสพสื่อ/รับสาร” และตอบคำถามต่อไปนี้

(1) จากบทความดังกล่าว นักศึกษาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อสรุปที่ว่า *“ในสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งเช่นที่เป็นอยู่ การมีภูมิคุ้มกันในการเสพสื่อ/รับสารที่ดีจะช่วยทั้งตัวเราและวงการสื่อสารมวลชนได้ดี”* โปรดให้เหตุผลประกอบการแสดงความคิดเห็น

.....

.....

.....

.....

(2) ถ้าคนในสังคมไม่รู้เท่าทันสื่อจะมีผลกระทบต่อบุคคลและสังคมอย่างไร

ผลกระทบต่อบุคคล.....

.....

ผลกระทบต่อสังคม.....

.....

(3) นักศึกษาคิดว่าผู้เขียนบทความมีความคิดใดที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังข้อเขียนในย่อหน้าที่ 3 ที่ว่า *“ที่พูดเช่นนี้มิใช่ว่าไม่ไว้ใจสื่อ แต่การสื่อสารทุกอย่างนั้นมีข้อจำกัด ดังนั้น ตนจึงเป็นที่พึ่งแห่งตนที่ดีที่สุด”*

....

.....

.....

(4) จากบทความนี้ นักศึกษาคิดว่าจะมีแนวทางใดที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันในการเสพสื่อ/รับสารให้กับผู้บริโภคสื่อในสังคมไทยได้บ้าง

....

....

....

....

....

- ส่งตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอ

*****กิจกรรมนี้ให้เวลาช่วยกันคิดไม่เกิน 30 นาที*****

เรื่องโม้ๆ นักเรียนนอก
เขียน นักเรียนนอก madpitch@yahoo.com

ภูมิคุ้มกันในการเสพสื่อ/รับสาร : รู้ไว้ใช่ว่า

เรื่องโม้ๆ ฉบับนี้ขอเรียนแสนอท่านผู้อ่านว่า ถึงเวลาแล้วที่ผู้เสพสื่อ/รับสาร จะต้องมีความรู้และภูมิคุ้มกันตัวเองจากสื่อสารมวลชนทุกชนิด (media literacy)

แทนที่จะรอสื่อเทวดาที่ไหนมาเป็นทางออกให้กับเรา

ที่พูดเช่นนี้มิใช่ไม่ไว้ใจสื่อ แต่การสื่อสารทุกอย่างนั้นมีข้อจำกัด ดังนั้น ตนจึงเป็นที่พึ่งแห่งตนที่ดีที่สุด

ในขณะเดียวกัน ประสิทธิภาพและความก้าวหน้าของวงการสื่อมวลชนเอง ก็ที่พึงหาผู้อ่านที่มีคุณภาพเช่นกัน ที่จะเลือกให้การสนับสนุนสื่อมวลชนที่มีคุณภาพ และคอยตรวจสอบสื่อมวลชน ให้สมกับที่สื่อมวลชนชอบอ้างว่า ประชาชนเป็นผู้ตรวจสอบสื่อเองนั่นแหละ ว่าสื่อไหนมีคุณภาพและสื่อไหนไม่มีคุณภาพ

โดยเฉพาะในสถานการณ์ในปัจจุบันที่สื่อมวลชนไม่ได้มีส่วนในการลดระดับความรุนแรงต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโลกแต่อย่างใด (บางคนบอกว่าไม่ใช่หน้าที่ของสื่อสักหน่อย เขามีหน้าที่ให้ข้อเท็จจริงต่างหาก)

เรายิ่งต้องมีสติมากขึ้นในการเสพสื่อและรับสื่อ เพราะสื่อกลับมีบทบาทสำคัญในการนำไปสู่การสนับสนุนความขัดแย้งให้เพิ่มขึ้นได้ มากกว่าตัวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงนั้น ถูกนำมาถ่ายทอดผ่านสื่ออีกทีหนึ่ง

เราจึงเสพและรับรู้เหตุการณ์ผ่านการถ่ายทอดจากสื่อ ซึ่งในด้านหนึ่งเราต้องเชื่อมั่น และไว้ใจในคุณภาพของสื่อ และจากสถาบันที่ผลิตบุคลากรที่ทำงานในวงการสื่อ แต่ในอีกด้านหนึ่ง เราจะต้องมีความรู้และภูมิคุ้มกันสื่อเองด้วย

ในเวบไซต์ที่ชื่อ Project Look Sharp ที่วิทยาลัย Ithaca<http://www.ithaca.edu/looksharp/resources.php> มีประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งจะขอเก็บมาเล่าให้ฟังอยู่สองประการ ประการแรกคือ ความรู้และภูมิคุ้มกันขั้นพื้นฐานในการเสพสื่อและรับสาร และประการที่สองคือ คำถาม 6 ประการต่อสื่อ ที่เรากำลังรับหรือเสพอยู่ดังนี้ ครับ

1.แนวคิดหลัก 5 ประการ ว่าด้วยเรื่องความรู้และภูมิคุ้มกันขั้นพื้นฐานในการเสพสื่อและรับสาร

1.1 สื่อทุกอย่างนั้นได้รับการ "ประกอบสร้าง" ขึ้นมาทั้งสิ้น ในความหมายว่า บ้นถูกผลิต ขึ้นมา : สิ่งนี้เราสามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่าทีเดียวครับ ว่ามีทีมงาน มีศึกมีสำนักข่าว มีอะไรตั้งเยอะแยะที่เกี่ยวข้องกันมากในการ "ผลิต" ข่าวๆ หนึ่ง หรือสื่อบางอย่างออกมา

1.2 สื่อแต่ละอย่างนั้นมีลักษณะเฉพาะของตัวเองที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งรวมไปถึงจุดแข็งในการใช้เป็นสื่อ/พาหะในการสื่อสาร รวมไปถึงการใช้ภาษาในสื่อเหล่านั้น : เราอาจจะเห็นว่าข่าวที่ดีพิมพ์นั้นอาจจะดูน่าเชื่อถือ แต่อาจไม่มีสีสัน ถ้าไม่มีรูปถ่าย หรือถ้าไม่ถูกเล่าออกมา ซึ่งในส่วนนี้นั้น แววตา ท่าทางของผู้ถ่ายทอดข่าว รวมทั้งภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดก็มีความสำคัญในเรื่องของความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข่าว

1.3 สารที่ถูกส่งออกมาจากสื่อนั้น จะได้รับการตีความจากผู้รับแตกต่างกันได้

1.4 สารที่ส่งมาจากสื่อ ถูกผลิตขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์เฉพาะบางประการ รวมไปถึงการแสวงหากำไร การจูงใจ การให้การศึกษา หรือการแสดงออกทางศิลปะ

1.5 สื่อและสารที่อยู่ในสื่อนั้น ชุ่มโชกไปด้วยค่านิยมและมุมมองบางอย่าง

พูดมาถึงตรงนี้นั้นมีใช่บอกว่าควรไว้ใจ หรือไม่ไว้ใจสื่อ แต่เราต้องช่วยกันเป็นกระจกให้กับสื่อมวลชนด้วย ทั้งในเรื่องของข่าวและเรื่องของสื่อเพื่อความบันเทิง โดยเฉพาะในโลกที่มักเชื่อว่าความจริงกับความบันเทิงนั้น สามารถผนึกรวมกันได้มากขึ้นเรื่อยๆ (บางคนถึงกับบอกว่า docudrama หรือ drama กับ documentary ไปด้วยกันได้ – dramatized documentary ก็น่าจะได้ครับ)

2.คำถามหลัก 6 คำถาม ในทุกครั้งเมื่อเสพสื่อ

2.1 ใครเป็นผู้ผลิต ใครเป็นผู้ให้การสนับสนุน และสื่อรวมทั้งสารในสื่อนั้นมีวัตถุประสงค์อะไร

2.2 ใครคือเป้าหมายในการสื่อสารนั้น (ผู้รับคือใคร) และสารที่ถูกส่งไปถูกประดิษฐ์ขึ้นมาอย่างไรเพื่อให้ไปถึงกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ ซึ่งเราจะพออนุมานได้จากราคา เวลา และสินค้าที่สนับสนุนสื่อเหล่านั้น

2.3 ในแต่ละสื่อและสารที่มากับสื่อนั้น มีเทคนิคอะไรที่ถูกนำมาใช้เพื่อ สื่อสารจูงใจ สร้างความบันเทิง หรือดึงความสนใจจากผู้รับสาร

2.4 ในการสื่อสารนั้น ต้องการสื่อนัยยะถึงใคร สถานที่ไหน เหตุการณ์ไหน (ในกรณีที่อ้างอิงอย่างคลุมเครือ)

2.5 ข้อมูลที่มีอยู่นั้นมีความทันต่อเหตุการณ์ เที่ยงตรง แม่นยำ และน่าเชื่อถือ หรือไม่ แค่ไหน เพียงไร

2.6 อะไรคือสิ่งที่หายไปจากสารเหล่านั้น ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องสำคัญที่เราควรจะรู้

ข้อหนึ่งสนใจเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งในขบวนการเล็กๆ ในเมืองมะกัน ที่ให้ความสนใจกับการสื่อสารเพื่อเสริมอำนาจผู้รับสารอย่างเอาจริงเอาจัง เพราะในการเสพและรับสื่อนั้น มีความเป็นไปได้อย่างสูง

ที่ยิ่งรับและเสพสื่อ ผู้รับนั้นจะกลายเป็นลูกค้าผู้บริโภคที่ย่อนแอ หากไม่คิดพิจารณา และตรวจสอบอย่างจริงจัง ด้วยอย่างเวบไซต์ที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งก็คือ เวบไซต์ของศูนย์การสอนและการเรียนรู้ที่ Virginia Polytechnic Institute ซึ่งพัฒนาเวบไซต์เพื่อส่งเสริมให้ผู้รับสารทั้งหลายมีความเข้าใจในการนำเสนอข่าวสงครามของสหรัฐมากขึ้น <http://www.tandl.vt.edu/Foundations/mediaproject/home.htm>

เวบไซต์ดังกล่าว เป็นเวบไซต์แบบ interactive (คือโต้ตอบกับเราได้ ทั้งแอ็คทั้งถีบแหละครับ) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เสพสื่อ/รับสาร มีความเข้าใจการรายงานข่าวด้านการสงครามและการแทรกแซงด้วยกำลังทหารในอิรักและในอัฟกานิสถาน

ความน่าสนใจของเวบดังกล่าว มิได้อยู่ที่การโจมตีรัฐบาล หรือโจมตีสื่อ แต่อยู่ที่การเสริมความรู้และจินตนาการ (เพื่อให้เกิดการเสริมอำนาจ) ของผู้เสพสื่อ/ผู้รับสาร โดยการส่งเสริมให้เกิดการวิเคราะห์แหล่งที่มาของข่าว การเลือกใช้คำ และมุมมองที่มีอยู่ในการนำเสนอข่าว ซึ่งอาจสะท้อนออกถึงอคติในการนำเสนอข่าว

ในเวบดังกล่าวให้ความสนใจกับผลที่เกิดจากการนำเสนอข่าว มากกว่าการพูดว่าสื่อนั้นเป็นกลาง หรือไม่เป็นกลาง ทั้งนี้เพราะในห้วงเวลาที่ความขัดแย้งในสังคมนั้นปะทุขึ้น โดยเฉพาะถึงขั้นที่เกี่ยวข้องกับการทำสงคราม สถานการณ์ดังกล่าวนี้จะเป็นบทพิสูจน์ที่ชัดเจนต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในสังคมประชาธิปไตย

ประเด็นที่ถูกนำมาอภิปรายในเวบไซต์ดังกล่าวประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ ก็คือการคาดคะเนจำนวนผู้คนที่มาประท้วงสงคราม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการนำไปสู่การย้อนพิจารณาการเข้าแทรกแซงทางการทหาร หรือการใช้นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในแต่ละกรณี

ประเด็นที่เราควรจะเรียนรู้ก็คือ บางทีการนำเสนอจำนวนที่ถูกต้อง อาจเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ทั้งที่สื่อนั้นมีความตั้งใจดี แต่อาจถูกจำกัดด้วยเวลา ดังนั้น สิ่งที่พอจะทำได้ในการรายงานข่าวก็คือ

1.อธิบายให้ผู้รับสารเข้าใจว่าวิธีใดในการประเมินผู้เข้าร่วม

2.รายงานการประเมินจำนวนผู้เข้าร่วมจากมุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐ จากผู้จัด และในมุมมองของคนเข้าร่วมเอง

การรายงานจำนวนของผู้เข้าร่วมเพื่อคัดค้านนโยบายใดๆ ก็ตามจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่ไม่ใช่ว่าเราจะหลีกเลี่ยงการประเมินเสียทีเดียว หากแต่ควรส่งข้อมูลหลายชุดออกไปให้ผู้รับสื่อ ได้พิจารณามากกว่าในกรณีที่เราไม่สามารถประเมินได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

การเลือกใช้คำในการพาดหัวข่าว และเขียนข่าว ก็เป็นเรื่องที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ ด้วยว่าพาดหัวข่าวมีความสำคัญในการดึงความสนใจและท่วงทำนอง-ความเข้มข้น ของการนำเสนอข่าว และในหลายกรณีสามารถมีส่วนในการหักเหประเด็นที่ซ่อนเอาไว้ได้ด้วย อาทิ การไม่รายงานผู้บริสุทธิ์ที่เสียหาย หรือการรายงานความเสียหายโดยไม่เน้นว่าใครเป็นผู้สร้างความเสียหายดังกล่าว

เอาล่ะครับ โม้มาให้ฟังตั้งเยอะ หวังว่าคงจะมีประโยชน์ต่อท่านผู้เสพสื่อ/รับสารกันบ้างนะครับ ในสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งเช่นที่เป็นอยู่ การมีภูมิคุ้มกันการเสพสื่อ/รับสารที่ดี จะช่วยทั้งตัวเราและวงการสื่อสารมวลชนได้ดีครับ. ■

ที่มา : เนชั่นสุดสัปดาห์
ปีที่ 14 ฉบับที่ 738

ตัวอย่างแบบบันทึกการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในรอบสัปดาห์

วัน-เวลา	รายการที่เลือกรับ	ระยะเวลาที่ใช้กับสื่อ	วัตถุประสงค์ที่เลือกรับ		
			เพื่อติดตามข่าวสาร	เพื่อค้นหาข้อมูล/เพิ่มพูนความรู้	เพื่อความบันเทิง
วันจันทร์ที่ 11.มิ.ย.50 6.30-8.00 น 8.00-8.30 น. 16.00-18.00 น. 18.30-19.30 น. 19.30-21.00 น. 21.00-22.00 น. 22.00-23.00 น.	โทรทัศน์ รายการเรื่องเล่าเช้านี้ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หน้า 1 บันเทิง กีฬา อินเตอร์เน็ต เกมปังย่า โทรทัศน์ ละครเรื่อง..... อินเตอร์เน็ต google โทรทัศน์ สารคดี โทรทัศน์ เกมอัจฉริยะข้ามคืน	90 นาที 30 นาที 120 นาที 60 นาที 90 นาที 60 นาที 60 นาที	✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓
	รวมเวลาที่ใช้ไปกับการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนเป็นเวลา	510 นาที	90 นาที	210 นาที	210 นาที
วันอังคารที่ 12.มิ.ย.50	. . . . .	. . . . .	. . . . .		

ครั้งที่ 4

ชื่อกิจกรรม "รู้เท่า-รู้ทัน เห็นความสำคัญรู้เท่าทันสื่อ" (พัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ)

วัตถุประสงค์กิจกรรม

1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ สนับสนุนการเลือกรับและใช้สื่อในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ และต่อต้านการเลือกรับและใช้สื่อที่ไม่สร้างสรรค์และเป็นโทษ

2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถชักชวนให้ผู้อื่นเกิดความตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ

แนวความคิด

ตามแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกวร์ ในบุคคลที่มีเจตคติที่พึงประสงค์หรือเหมาะสมอยู่แล้ว การพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติควรใช้วิธีการต้านการเปลี่ยนเจตคติเพื่ออนุรักษ์เจตคติที่เหมาะสมอยู่แล้วหรือได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแล้วของบุคคลให้คงอยู่ทนทาน สามารถทำได้โดยใช้ (1) การฝึกสนับสนุน หมายถึง การสร้างความแข็งแกร่งและความมั่นคงให้แก่เจตคติเดิม ซึ่งอาจกระทำได้โดยใช้การแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมอาจทำได้โดยตนเองหรือจากการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีเจตคติเช่นเดียวกับตน และ (2) การสร้างภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวรับสถานการณ์การปลุกปั่นโจมตีให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือ การฝึกโจมตีอย่างอ่อน โดยจัดหาสถานการณ์ที่เป็นข้อโต้แย้งมาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์ หาเหตุผลมาหักล้างข้ออ้างนั้น

ระยะเวลา 90 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1.ขั้นนำ (15นาที)

- วิทยากรตั้งคำถามกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมถึงการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของกลุ่มวัยรุ่นซึ่งมีอายุรุ่นเดียวกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าในปัจจุบันวัยรุ่นส่วนใหญ่เลือกรับและใช้สื่อมวลชนอะไรบ้าง ส่วนใหญ่ใช้สื่อมวลชนเพื่อจุดประสงค์ใด ใช้หาความบันเทิงหรือหาสาระความรู้มากกว่ากัน ให้วิเคราะห์สาเหตุและหาแนวทางที่จะทำให้วัยรุ่นหันมาเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์

2. ขั้นกิจกรรม (20 นาที)

- วิทยากรตั้งคำถามกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่ามีความคิดเห็นว่าการรู้เท่าทันสื่อมีความสำคัญและจำเป็นหรือไม่ อย่างไร

- ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเคยได้ยินคำกล่าวอ้างของบางคนที่ไม่เห็นด้วยกับการรู้เท่าทันสื่อหรือไม่ เขาอ้างว่าอย่างไร เขียนลงในกระดาษที่แจก

- วิทยากรแจกบทความที่เป็นข้อโต้แย้งเพื่อให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์และหาเหตุผลมาหักล้างข้อโต้แย้งโดยให้แสดงความคิดเห็นต่อคำกล่าวอ้างของบุคคลที่อยู่ในข้อเขียนว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นที่ปรากฏ และให้วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งหาแนวทางแก้ไข

- แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน โดยใช้กิจกรรม “อยากได้.. จัดให้” โดยแจกลูกอมที่มีรสชาติต่างกัน 5 รส ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนละ 1 เม็ดตามความชอบของแต่ละบุคคล จากนั้นจัดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่เลือกลูกอมรสเดียวกันได้อยู่กลุ่มเดียวกัน หลังจากนั้นเลือกประธานและเลขาฯกลุ่ม

3.<u>ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย</u> (40 นาที)

- ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้ากลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับบทความที่แจกให้อย่างไร เพราะเหตุใดและจะแก้ไขอย่างไร ร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาหลักฐานมาหักล้างข้อโจมตีอย่างอ่อน

- ส่งตัวแทนออกมานำเสนอผลสรุปการแสดงความคิดเห็นของกลุ่ม

4. <u>ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้</u> (15 นาที)

- วิทยากรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

- วิทยากรตั้งคำถามถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมถึงข้อคิดและประโยชน์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมนี้

- วิทยากรสรุปให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการรู้เท่าทันสื่อและให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าในฐานะผู้บริโภคสื่อที่มีคุณภาพและมีพลังอำนาจจะต้องรู้จักคิดวิเคราะห์ในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน รู้จักวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของผู้ผลิตสื่อ วิเคราะห์ว่าการเลือกรับและใช้รับสื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสมจะก่อให้เกิดผลกระทบอะไรบ้าง ทั้งนี้การจะเป็นผู้บริโภคสื่อที่มีคุณภาพและมุ่งหวังให้มีสื่อมวลชนที่มีคุณภาพอยู่คู่กับสังคมก็จะต้องให้การสนับสนุนการเลือกรับและใช้สื่อในทางสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ และต่อต้านการเลือกรับและใช้สื่อที่ไม่สร้างสรรค์และเป็นโทษต่อสังคม

- วิทยากรมอบหมายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนเขียนจดหมายหรือบทความแสดงความคิดเห็นสนับสนุนสื่อสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและแสดงความคิดเห็นตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคมพร้อมระบุผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอของสื่อดังกล่าวมา 1 ฉบับและทำการเผยแพร่สู่สาธารณะผ่านเว็บไซต์หรือบอร์ดประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้บริโภคสื่อทั่วไปได้อ่านแล้วเกิดความตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ พร้อมนำส่งและนำเสนอหน้าชั้นในการฝึกอบรมครั้งที่ 10

สื่อการฝึกอบรม

1) ใบงาน

2) แผ่นโปร่งใส

3) เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ

4) แบบรายงานตนเอง

5) ลูกอม

การประเมินผล

1. การสังเกต จาก

-การมีส่วนร่วมในกิจกรรม

-ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ

2. การรายงานตนเองโดยให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ใบงาน

<u>คำชี้แจง</u>

1. แบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน

2. เลือกประธานและเลขานุการกลุ่ม

3. ให้อ่านบทความต่อไปนี้แล้วร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาหลักฐานมาหักล้างข้อโจมตีอย่างอ่อนโดยตอบคำถามต่อไปนี้

3.1 นักศึกษามีความคิดเห็นอย่างไรกับบทความ “เสียเวลาหากจะต้องมารู้ทันสื่อ” (เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย พร้อมระบุเหตุผล)

……

……

……

……

……

3.2 หากไม่รู้เท่าทันสื่อจะมีผลกระทบอะไรเกิดขึ้นและจะมีแนวทางใดจะทำให้รู้เท่าทันสื่อ

……

……

……

3.3 นักศึกษามีความคิดเห็นอย่างไรกับบทความ “ไม่ใช่หน้าที่ของเรา” (เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย พร้อมระบุเหตุผล)

……

……

……

……

3.4 หากไม่ดูรายการข่าวสารสาระความรู้จะมีผลกระทบอะไรเกิดขึ้นและจะมีแนวทางอย่างไรทำให้วัยรุ่นหันมาให้ความสนใจข่าวสาร

……

……

……

4.ส่งตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอ

*****กิจกรรมนี้ให้เวลาไม่เกิน 30 นาที*****

เสียเวลาหากจะต้องมารู้ทันสื่อ

การให้ความรู้เรื่องสื่อให้กับเด็กและเยาวชนหรือสอนให้เด็กและเยาวชนรู้เท่าทันสื่อไม่เห็นจำเป็นเลย จะรู้ไปทำไม ทุกวันนี้วัยรุ่นก็ดูสื่อเป็นอยู่แล้ว ดูรายการทีวี ดูโฆษณาก็เข้าใจไม่เห็นต้องมาสอนเลย จริง ๆ แล้ว น่าจะไปสอนหรือบอกให้ผู้ใหญ่รู้จักผลิตสื่อที่ดี ๆ ให้เด็กดูมากกว่าการมาสอนให้เด็กและเยาวชนรู้เท่าทันสื่อดูจะเป็นเรื่องที่ไร้สาระ เสียเวลา ไร้ประโยชน์ ถึงรู้เท่าทันสื่อแล้วจะทำให้สื่อมีคุณภาพดีขึ้นจริงหรือ จริง ๆ น่าจะไปปฏิรูปที่ตัวสื่อมากกว่าจะปฏิรูปที่ตัวผู้บริโภคสื่อ ทำไปทำไม ไม่เห็นจะได้อะไรขึ้นมา เสียเวลาจริง ๆ และไม่ใช่หน้าที่ของเราซักหน่อยที่ต้องรู้เท่าทันสื่อ

ไม่ใช่หน้าที่ของเรา

ไม่มีเวลาหรอกนะที่จะให้มาเลือกดู/อ่าน/ฟังสิ่งที่เป็นสาระความรู้ วัน ๆ ก็เครียดอยู่กับการเรียนแล้ว กลับมาก็อยากดูละคร ข่าวบันเทิงหรืออ่านนิตยสารแฉดารา คลายเครียดบ้าง จะให้มารู้ทันสื่อ ดูสื่ออย่างวิเคราะห์ มาอ่านหนังสือที่ให้สาระความรู้ ดูรายการที่ให้สาระความรู้หนักสมองจะตาย แค่เรียนอย่างเดียวก็เครียดแล้ว จริง ๆ ชีวิตไม่เห็นจำเป็นต้องมีสาระมากเลย เอาไว้โตเป็นผู้ใหญ่ก่อนค่อยมาสนใจข่าวสารบ้านเมืองก็ได้ เป็นเยาวชนรู้ข่าวสารบ้านเมืองไปก็เท่านั้น ช่วยประโยชน์ประเทศไม่ได้หรอก แถมยังเอาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันก็ไม่ได้ เอาไปคุยกับเพื่อน เพื่อนก็ไม่รู้เรื่อง ทุกวันนี้ต้องดูแต่เรื่องแฟชั่น ดารา ถึงจะเอาไปคุยได้ ถ้าไม่ดูรายการบันเทิงเดี๋ยวจะคุยกับเพื่อนไม่รู้เรื่อง

ครั้งที่ 5

ชื่อกิจกรรม "รู้จักตน ค้นพบปัญหา พัฒนาตนเอง" (พัฒนาด้านการคิดและพฤติกรรม)

วัตถุประสงค์กิจกรรม

1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความสำคัญของการควบคุมตนเองได้

2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของตนเองได้

3) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของตนเองได้

4) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวางแผนกำหนดเป้าหมายและดำเนินการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนให้มีประสิทธิภาพได้

5) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถพัฒนาความสามารถในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวความคิด

1) การควบคุมตนเองเป็นความสามารถที่จะละเว้นการกระทำบางอย่างหรือเป็นความสามารถที่จะกระทำพฤติกรรมที่ต้องใช้ความอดทนและความคิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม เพื่อให้ได้รับผลดีตามที่ตนต้องการและหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ดีอันอาจเกิดขึ้นกับตนเอง

2) การควบคุมตนเองมีความสำคัญกับบุคคล 2 ประการ คือ (1) ลดและกำจัดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้น้อยลงหรือหมดไป และ (2) สร้างพฤติกรรมที่ยังขาดอยู่ให้มีมากขึ้น การควบคุมตนเองเป็นวิธีการที่ใช้ในการปรับพฤติกรรมโดยเฉพาะการปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา สำหรับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อครั้งนี้จะนำแนวคิดการควบคุมตนมาใช้ในการปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นถึงความสำคัญของการควบคุมตนเองและสามารถดำเนินการควบคุมตนเองได้

3) หลักการของการควบคุมตนเอง ประกอบด้วย

3.1) วิเคราะห์พฤติกรรมที่เป็นปัญหา โดยวิเคราะห์ปัญหาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นว่ามีสาเหตุมาจากอะไร

3.2) กำหนดเป้าหมายของตนเอง

3.3) สังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง

3.4) ประเมินตนเอง

3.5) ให้การเสริมแรงตนเองในกรณีที่ทำได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ระยะเวลา 150 นาทีสำหรับการฝึกอบรมในสถานที่ และใช้เวลาฝึกปฏิบัติด้วยการควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อ นอกสถานที่ฝึกอบรมเป็นเวลา 4 สัปดาห์ นอกจากนี้จะมีการประชุมร่วมกันระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อติดตามและประเมินผลการควบคุมตนเองในทุกสัปดาห์ โดยการประชุมติดตามผลการควบคุมตนเอง รวม 4 ครั้ง ๆ ละประมาณ 60 นาที รวมเป็นเวลา 240 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1.ขั้นนำ (15 นาที)

- วิทยากรสนทนากับผู้เข้ารับการฝึกอบรมถึงการใช้เวลาไปกับการใช้สื่อมวลชน โดยตั้งคำถามกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่ามีใครเคยหมดเวลาไปกับการใช้สื่อมวลชนจนส่งผลเสียต่อการเรียน การทำงาน การพักผ่อน หรือมีปัญหากับคนในครอบครัวบ้าง ปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้หรือไม่ และมีแนวทางใดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

- วิทยากรชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการควบคุมตนเอง

2. ขั้นกิจกรรมและขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (120 นาที)

- แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน (สมาชิกภายในกลุ่มมีทั้งเพศชายและหญิง) เลือกประธานและเลขาฯกลุ่ม ส่งตัวแทนออกมารับใบงานที่ 1 ซึ่งจะให้สมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันระดมความคิด รวบรวมพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของเยาวชนในปัจจุบันว่ามีอะไรบ้าง (ระดมความคิดให้ได้มากที่สุด) รวมทั้งวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาดังกล่าวว่าเกิดจากปัจจัยใดบ้าง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเยาวชนอย่างไร และจะมีวิธีการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาดังกล่าวได้อย่างไร

- ให้สมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันระดมความคิด เพื่อตอบคำถามในใบงานที่ 1 (ภายในเวลาไม่เกิน 20 นาที)

- แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอ

- วิทยากรจดบันทึกปัญหา วิธีการแก้ไขลงในแผ่นโปร่งใส เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันพิจารณาและอภิปรายอีกครั้ง

- วิทยากรให้ผู้เข้ารับการอบรมนำบันทึกการเลือกรับและใช้รับสื่อมวลชนในรอบสัปดาห์มาพิจารณาและให้แต่ละคนสังเกตดูว่า

(1) โดยเฉลี่ยแต่ละคนใช้เวลาไปกับสื่อมวลชนคิดเป็นสัดส่วนเท่าไรในการใช้ชีวิตประจำวัน

(2) เวลาที่ใช้ไปกับสื่อมวลชนส่วนใหญ่ใช้ไปกับวัตถุประสงค์อะไรบ้าง เวลาที่หมดไปกับสื่อมวลชนให้ผลดีหรือผลเสียแก่แต่ละบุคคลมากกว่ากัน

(ให้เขียนคำตอบลงในแบบบันทึกการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนฯ)

- วิทยากรแจกใบงานที่ 2 แบบวิเคราะห์ปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิเคราะห์ปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของแต่ละบุคคลว่ามีปัญหาอะไรบ้าง (พิจารณาจากเวลาที่ใช้ไปกับสื่อ วัตถุประสงค์ที่เปิดรับมีประโยชน์มากน้อยแค่ไหน ความหลากหลายของสื่อที่เปิดรับฯลฯ) นอกจากนั้นให้วิเคราะห์ว่าปัญหานั้นมีสาเหตุมาจากอะไรและจะมีแนวทางแก้ไขอย่างไร

- หลังจากนั้นวิทยากรแจกเอกสารการวางแผนการพัฒนาการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกควบคุมตนเอง มีการกำหนดเป้าหมายของตนเองในการเลือกเปิดรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์และลดพฤติกรรมในการใช้สื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสม โดยกำหนดระยะเวลาในการควบคุมตนเองเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมตนเอง ประเมินตนเองและให้การเสริมแรงตนเอง และในทุกๆ สัปดาห์ จะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรายงานผลการควบคุมตนเองและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้แก่วิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนอื่นฟัง โดยใช้เวลาประชุมติดตามผลการควบคุมตนเองร่วมกันประมาณ 60 นาที

- หลังจากวางแผนเสร็จสิ้นให้ผู้เข้ารับการอบรมออกมานำเสนอแผนการควบคุมตนให้สมาชิกคนอื่นรับทราบและจัดกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เหมือนกันไว้กลุ่มเดียวกันเพื่อช่วยกันตรวจสอบ

3. <u>ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้</u> (15นาที)

- วิทยากรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันสรุปข้อคิดที่ได้จากการฝึกอบรมและการนำไปประยุกต์ใช้

- วิทยากรชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการควบคุมตนเองรวมถึงกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรู้จักติดตามเหตุการณ์ปัจจุบันที่รายงานในสื่อมวลชนจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ อินเตอร์เน็ตเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการประเมินเรื่องต่าง ๆ

สื่อการฝึกอบรม

1) แผ่นโปร่งใสและเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ
2) แผ่นพลิก (Flip Chart)
3) ใบงานที่ 1
4) ใบงานที่ 2 แบบวิเคราะห์ปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน
5) แบบบันทึกพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในรอบสัปดาห์
6) แผนการพัฒนาตนเอง-ควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน
7) แบบรายงานตนเอง

การประเมินผล

1. การสังเกต จาก
   - การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและการอภิปราย
   - งานที่มอบหมายให้บันทึกการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนในรอบสัปดาห์
   - แผนการพัฒนาพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. การรายงานตนเองโดยให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ใบงานที่ 1

คำชี้แจง

1. แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน (สมาชิกภายในกลุ่มมีทั้งเพศชายและหญิง)

2.เลือกประธานและเลขาฯกลุ่ม

3. ให้สมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันระดมความคิดเพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

   3.1 พฤติกรรมที่เป็นปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของเยาวชนมีอะไรบ้าง (ระดมความคิดให้ได้มากที่สุด)

   3.2 ให้วิเคราะห์ว่าสาเหตุของปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของเยาวชนดังกล่าวเกิดจากปัจจัยใดบ้าง

   3.3 ปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของเยาวชนเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเยาวชนอย่างไร

   3.4 วิธีการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของเยาวชนดังกล่าวมีวิธีใดบ้าง

   3.5 จากปัญหาที่รวบรวมมาทั้งหมด คิดว่าปัญหาใดมีความสำคัญที่ควรจะต้องได้รับการแก้ไขก่อนเพราะอะไร

4. ส่งตัวแทนออกมานำเสนอ

กิจกรรมนี้ให้เวลาช่วยกันคิดไม่เกิน 20 นาที

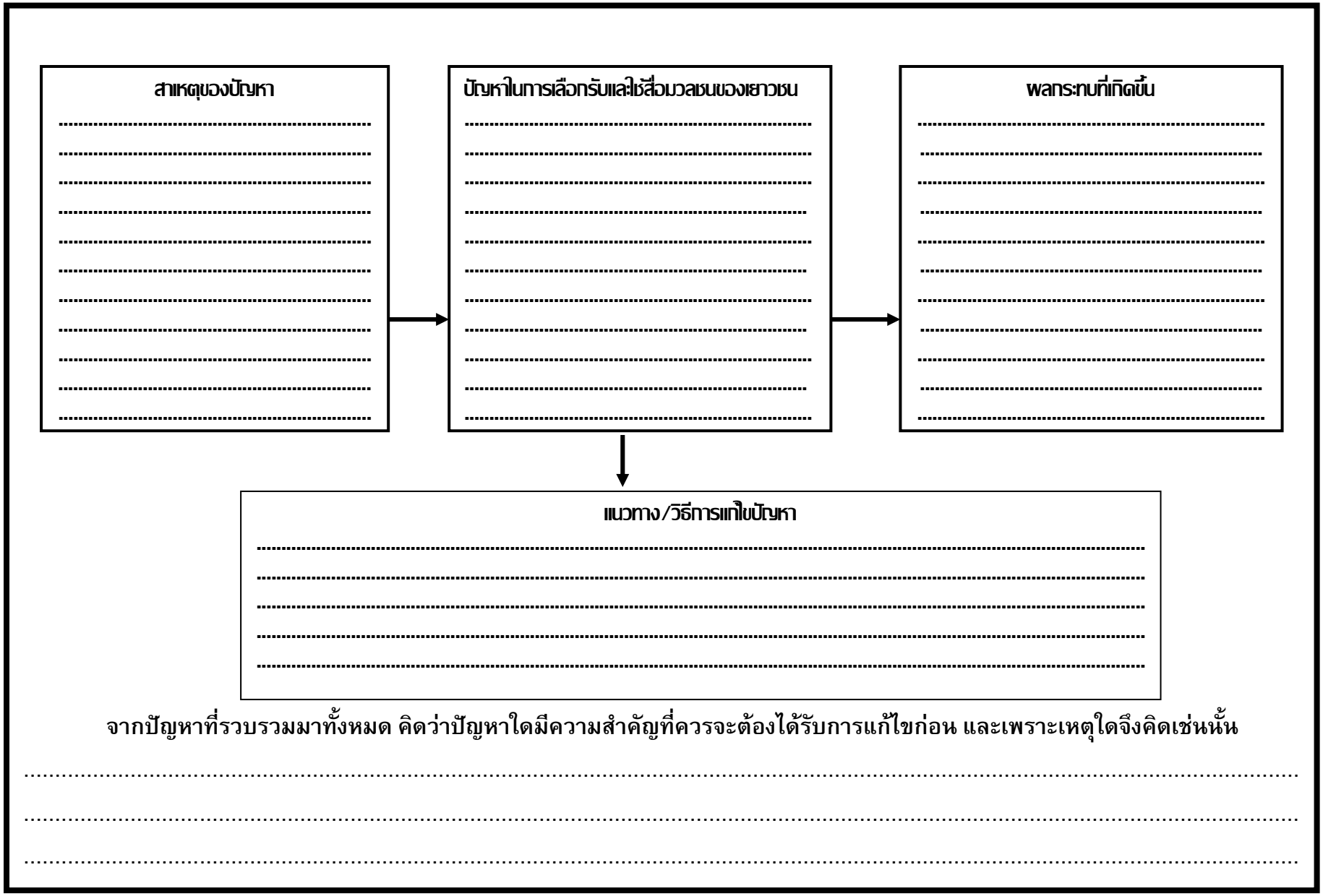

จากปัญหาที่รวบรวมมาทั้งหมด คิดว่าปัญหาใดมีความสำคัญที่ควรจะต้องได้รับการแก้ไขก่อน และเพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น

.....

.....

.....

ชื่อ-รหัสนักศึกษา.....

ใบงานที่ 2

แบบวิเคราะห์ปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน

1. ปัญหาในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของนักศึกษาคือข้อใด (ตอบได้มากกว่า1 ข้อ)

☐ 1) ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง

☐ 2) เลือกรับเฉพาะสื่อบันเทิงที่ชอบเท่านั้น

☐ 3) จัดสรรเวลาในการใช้สื่อมวลชนไม่เหมาะสมมีผลกระทบต่อตนเอง

☐ 4) เลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อมวลชน

☐ 5) เปิดรับสื่อมวลชนไม่หลากหลาย ไม่สนใจแสวงหาแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการขยายฐานความรู้

☐ 6) ใช้เวลาไปกับการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสม

☐ 7) หลงเชื่อและคล้อยตามคำโฆษณาจากสื่อมวลชนโดยง่าย

☐ 8) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

2. นักศึกษาคิดว่าสาเหตุของปัญหาดังกล่าวเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก อะไรบ้าง โปรดอธิบาย

3.จากปัญหาข้างต้น ให้นักศึกษาเลือกปัญหาที่ต้องการจะแก้ไข โดยระบุพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์ที่ต้องการจะเพิ่มมา 1 พฤติกรรม และพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนที่เป็นโทษที่ต้องการจะลดมาอีก 1 พฤติกรรม

---

4. นักศึกษาคิดว่าจะมีแนวทางใดในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ โปรดอธิบาย

แผนการพัฒนาตนเองและควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน

ชื่อ-นามสกุล.....

ระยะเวลาที่ทำการควบคุมตนเอง เริ่มตั้งแต่วันที่.....ถึงวันที่.....

---

1. การกำหนดเป้าหมายในการควบคุมตนเอง / พฤติกรรมเป้าหมายในการควบคุมตนเอง

.....

.....

.....

.....

2. การวางแผนการควบคุมตนเอง/วิธีการหรือแนวทางในการดำเนินการควบคุมตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. การปฏิบัติตามแผน / การสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมเป้าหมายการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของตนเอง

ผลการบันทึกพฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน

วันที่	การเลือกรับและใช้สื่อมวลชน	เวลาที่ใช้	ผลที่เกิดขึ้น

4. ประเมินผลและตรวจสอบผลการปฏิบัติตามแผน

☐ สามารถทำได้ตามแผนที่กำหนดไว้

ความรู้สึกที่ได้รับคือ.....

การให้รางวัลตนเอง ได้แก่.....

☐ ไม่สามารถทำได้ตามแผนที่กำหนดไว้ เหตุผล.....

.....

แบบประเมินผลการควบคุมตนเอง

คำชี้แจง ขอให้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึกของตัวนักศึกษาเอง ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. นักศึกษามีความรู้สึกอย่างไรหลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชน

---

2. นักศึกษาได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเอง

---

3. หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองแล้ว พฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของนักศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร

---

4. ในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง

---

5. ข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองในครั้งต่อไป

หมายเหตุ แบบประเมินผลชุดนี้จะนำมาใช้ในการติดตามและประเมินผลการควบคุมตนเองในทุกสัปดาห์ เป็นเวลา 4 ครั้ง

ครั้งที่ 6

ชื่อกิจกรรม “รู้ทันสื่อ-รู้ทันเทคนิคสร้างสื่อ” (พัฒนาด้านการคิด)

วัตถุประสงค์กิจกรรม

1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ว่า“ผลผลิตสื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง”

2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญของการคิดวิจารณญาณ

3) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์และประเมินสื่อมวลชนที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถระบุปัญหาและตั้งคำถามกับสื่อมวลชนได้

3.2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์เทคนิคและวิธีการโน้มน้าวใจของสื่อมวลชนได้

3.3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของสื่อมวลชนได้

3.4) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถประเมินตัดสินความน่าเชื่อถือในการนำเสนอของสื่อมวลชนได้

แนวความคิด

1. แนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อข้อหนึ่งที่มักนำไปใช้ในการสอนและการฝึกอบรมได้กล่าวไว้ว่า *“ผลผลิตสื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง”* แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สื่อไม่ได้สะท้อนความจริงภายนอกอย่างตรงไปตรงมาแต่เป็นการนำเสนอผลผลิตสื่อที่มีจุดมุ่งหมายบางอย่าง สื่อได้ถูกสร้างขึ้นอย่างพิถีพิถัน โดยถูกควบคุมจากปัจจัยข้อจำกัดต่างๆ ในการผลิตสื่อ สื่อไม่ได้สะท้อนภาพจริงของชีวิตเสมอไปแต่สื่อสามารถบิดเบือนการรับรู้ตลอดจนครอบงำความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของบุคคลและกลุ่มบุคคลได้ สื่อได้ใช้เทคนิคในการสร้างและดึงดูดความสนใจ สื่อเป็นผู้กำหนดว่าอะไรจะถูกเสนอ อะไรควรจะละเว้นไม่นำเสนอ ทั้งนี้หากผู้รับสื่อไม่มีการคิดวิจารณญาณก็จะตกเป็นเหยื่อหรือเป็นทาสข่าวลือต่าง ๆ จากสื่อโดยง่าย

2. การคิดวิจารณญาณ หมายถึง การคิดที่อาศัยทักษะในการใช้ข้อมูล ความรู้ โดยผ่านกระบวนการทางสมองในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นการคิดอย่างมีเหตุผลที่อาศัยหลักฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ ประเมินข้อโต้แย้งต่าง ๆ และเป็นการคิดที่มุ่งตัดสินว่า สิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดควรทำ การคิดวิจารณญาณจะช่วยให้การตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นไปอย่างถูกต้องและนำไปสู่ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

3. ความสำคัญของการคิดวิจารณญาณ คือ การคิดวิจารณญาณจะช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูลต่าง ๆ หาเหตุผลที่ถูกต้องและสืบค้นหาความจริงได้ รวมถึงสามารถตอบ

คำถามได้ด้วยเหตุผล ไม่ใช่ด้วยความรู้สึกส่วนตัว ช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่ออย่างมีเหตุผล ดังนั้นการมีความสามารถในการคิดวิจารณญาณจึงนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่รู้เท่าทันสื่อได้

4. การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยทักษะการคิดวิจารณญาณจะต้องมีการฝึกทักษะสำคัญ 3 ด้าน คือ การวิเคราะห์ การตีความและการประเมิน

ระยะเวลา 120 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1.ขั้นนำ (15 นาที)

- เริ่มต้นกิจกรรมด้วยการเล่นเกม “สื่อสาร สร้างกระแส” โดยแบ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คนโดยใช้การนับเลข 1,2,3,4,5 ผู้ที่ได้เลขเดียวกันอยู่กลุ่มเดียวกัน แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมา 1 คนเพื่อรับฟัง “สาร”จากวิทยากร เมื่อรับฟัง “สาร”เสร็จจะต้องถ่ายทอด“สาร”ผ่านการกระซิบให้สมาชิกคนที่ 2 หลังจากนั้นสมาชิกคนที่ 2 ก็จะถ่ายทอด“สาร”ยังสมาชิกคนต่อไป ทำต่อเนื่องเช่นนี้ไปจนถึงสมาชิกคนสุดท้าย ให้เวลาในการถ่ายทอด“สาร”ภายในเวลาไม่เกิน 1 นาที และเมื่อสมาชิกคนสุดท้ายรับฟัง“สาร”เรียบร้อยจะต้องเขียนข้อความที่รับฟังลงบนกระดาษและอ่านออกเสียงให้สมาชิกคนอื่น ๆ ฟัง หลังจากนั้นวิทยากรจะเป็นผู้เฉลยคำตอบที่ถูกต้อง กลุ่มใดถ่ายทอด “สาร” ได้ถูกต้อง ผิดพลาดน้อยที่สุดจะเป็นผู้ชนะ

- วิทยากรตั้งคำถามกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าจากการทำกิจกรรมนี้ทำได้ให้รับข้อคิดอะไรบ้าง

- วิทยากรสรุปเพิ่มเติมถึงข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมนี้ว่า ในการสื่อสารย่อมมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นได้ตลอดระยะทาง ปัญหาที่เกิดอาจเกิดจากผู้ส่งสารที่ไม่มีทักษะความสามารถในการถ่ายทอด หรืออาจเกิดจากตัวสารที่มีความกำกวม คลุมเครือ ไม่ชัดเจน หรืออาจจะเกิดจากช่องทางในการสื่อสารที่อาจมีอุปสรรคจากสภาพแวดล้อม มีเสียงรบกวน หรืออาจเกิดจากตัวผู้รับสารเองที่ไม่มีทักษะในการรับสารทำให้การสื่อสารเกิดความผิดพลาด ตีความผิด เข้าใจผิดได้ ดังนั้นให้ตระหนักว่าในการเลือกรับข้อมูลข่าวสารใด ๆ มานั้นจำเป็นต้องใช้การคิดวิจารณญาณ พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบถี่ถ้วน ไม่ด่วนสรุป แต่ควรจะต้องแสวงหาข้อมูลหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อตอบข้อสงสัย ยืนยันพิสูจน์ข้อสรุปนั้น ทั้งนี้การคิดวิจารณญาณจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลไม่ตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อ การสร้างกระแส หรือตกเป็นเหยื่อของข่าวลือได้โดยง่าย ซึ่งการจะเป็นผู้ที่รู้เท่าทันสื่อได้ การคิดวิจารณญาณนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

2. ขั้นกิจกรรม (50 นาที)

- วิทยากรสนทนากับผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับประสบการณ์ในการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนและตั้งคำถามกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่า

2.1 มีใครเคยหลงเชื่อหรือคล้อยตามเนื้อหาที่สื่อมวลชนนำเสนอบ้าง ให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน (ยกตัวอย่างเช่น เคยหลงเชื่อโฆษณาทางโทรทัศน์เกี่ยวกับครีมที่ช่วยปรับผิวให้ขาวขึ้นแต่เมื่อซื้อมาใช้แล้วไม่เกิดผลตามที่สื่อนำเสนอ)

2.2 ให้ยกตัวอย่างว่าสื่อมวลชนได้ใช้เทคนิควิธีการใดในการโน้มน้าวใจ ทำให้ผู้บริโภคสื่อหลงเชื่อและคล้อยตามบ้าง (ยกตัวอย่างเช่น **การใช้เทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ตกแต่งภาพทำให้ผิวขาวเนียนอมชมพู การใช้คำกล่าวอ้างเกินจริง** *“เลิกอ้วนแบบถาวรกับแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ เห็นผลภายใน 10 วัน”* **การใช้ข้อความที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าและบริการโดยการอ้างอิงผลการวิจัยทางวิชาการเกินความจริง** *เช่น “ทดสอบแล้ว ผู้หญิง95% พึงพอใจ”แต่ไม่บอกว่าทดสอบกับใคร ที่ไหนและมีกระบวนการทดสอบอย่างไร*,**การนำเสนอข้อมูลไม่ครบถ้วน ,ให้ข้อมูลกำกวม** *เช่นที่พบในโฆษณาโปรโมชั่นของผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น*)

2.3 ให้วิเคราะห์ว่าสาเหตุใดที่ทำให้ผู้บริโภคต้องตกเป็นเหยื่อของสื่อมวลชนเกิดจากอะไร (ไม่ได้ใช้การคิดวิจารณญาณ)

2.4 บุคคลที่มีการคิดวิจารณญาณจะมีคุณลักษณะใด

2.5 จะมีแนวทางใดในการพัฒนาการคิดวิจารณญาณ

- วิทยากรสรุปชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการคิดวิจารณญาณที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่รู้เท่าทันสื่อ ไม่ตกเป็นเหยื่อของสื่อมวลชนหรือเป็นทาสของข่าวลือต่าง ๆ ได้โดยง่าย ทั้งนี้การพัฒนาการคิดวิจารณญาณเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้จากการฝึกทักษะการคิด โดยใช้การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน การฝึกตั้งคำถาม ตั้งข้อสงสัยกับข้อมูลที่ได้รับ การรู้จักแสวงหาความรู้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อตอบข้อสงสัย รู้จักแสวงหาข้อมูลที่หลากหลายเพื่อนำมาเปรียบเทียบ ไม่เลือกรับเพียงเฉพาะข้อมูลที่สนใจเท่านั้น แต่จะต้องเปิดกว้างเพื่อรับฟังข้อมูลต่าง ๆ แล้วนำมาประเมินเพื่อตัดสินความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง ความพอเพียงของข้อมูลต่าง ๆ

- วิทยากรบรรยายถึงทักษะการคิดวิจารณญาณที่จะช่วยให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ

- วิทยากรเปิดเทปบันทึกภาพโฆษณาทางโทรทัศน์เป็นสินค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์โลชั่นไวท์เทนนิ่ง ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรับชมและตั้งคำถามว่า

(1) สินค้าที่โฆษณาคืออะไร

(2) โฆษณานี้กำหนดความเชื่อของผู้ชมว่าผู้ชมคือใคร ควรเป็นอย่างไร/ควรทำ/แสดงออกอย่างไร

(3) ภาพอะไรที่ใช้ครอบงำความคิดความเชื่อนี้

(4) นักศึกษามีความคิด ความรู้สึกอย่างไรต่อโฆษณานี้ นักศึกษาคิดจะตัดสินใจซื้อสินค้าตามโฆษณานี้หรือไม่ เพราะอะไร

(5) นักศึกษาเชื่อหรือไม่ว่าการใช้สินค้านี้จะทำให้ผิวขาวขึ้นได้ เพราะเหตุใดจึงเชื่อ และเพราะเหตุใดจึงไม่เชื่อ

(6) นักศึกษาคิดว่าโฆษณานี้ได้ใช้เทคนิคใดและมีสิ่งใดที่โฆษณาละเว้นที่จะไม่นำเสนอหรือไม่

-วิทยากรสรุปให้เห็นว่า*"ผลผลิตสื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง"* สื่อไม่ได้สะท้อนความจริงอย่างตรงไปตรงมาแต่เป็นการนำเสนอผลผลิตสื่อที่มีจุดมุ่งหมายบางอย่าง สื่อได้ถูกสร้างขึ้นอย่างพิถีพิถัน โดยใช้เทคโนโลยีช่วยสร้างภาพความจริง สื่อได้ใช้เทคนิคในการสร้างและดึงดูดความสนใจ สื่อเป็นผู้กำหนดว่าอะไรจะถูกเสนอ อะไรควรจะละเว้นไม่นำเสนอ

- วิทยากรแจกใบงานที่ 1 ให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนและให้ใช้ความคิดวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบต่อไปนี้

(1) นักศึกษาเชื่อถือการรายงานข่าวของสื่อมวลชนหรือไม่ เพราะเหตุใดจึงเชื่อ / เพราะเหตุใดจึงไม่เชื่อ

(2) นักศึกษาคิดว่าเหตุการณ์ทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้รับการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนทั้งหมดหรือไม่ (ถ้าคิดว่าไม่ โปรดระบุว่ามีเหตุการณ์ใด จากคนกลุ่มใดบ้างที่ไม่ค่อยจะถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชน หรือไม่ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนเท่าที่ควร)

(3) นักศึกษามีแนวทางอย่างไรในการตัดสินความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่พบเห็นจากสื่อมวลชน

(4) ให้สังเกตและวิเคราะห์กรณีตัวอย่างที่เป็นภาพโฆษณาสถานลดน้ำหนักต่อไปนี้ ให้ตอบคำถามว่า

(4.1) **ใคร**คือกลุ่มเป้าหมาย

(4.2) **ทำไม**/เพราะเหตุใดจึงสร้างสื่อนั้นขึ้นมา ผู้ผลิตสื่อมีวัตถุประสงค์ใดในการสร้างสื่อนั้น

(4.3) สื่อใช้เทคนิค**อะไร**ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อ , สื่อนำเสนอวิถีชีวิต ค่านิยม ความคิด**อะไร**บ้าง , **อะไร**คือสิ่งที่สื่อละเว้นไม่นำเสนอ

(4.4) สิ่งที่สื่อนำเสนอมีผลกระทบต่อผู้รับสื่อ**อย่างไร**

(ให้เวลาแต่ละคนฝึกคิดวิเคราะห์ ประมาณ 20 นาที)

-หลังจากนั้นให้แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน เลือกประธานและเลขาฯกลุ่ม

- ตัวแทนกลุ่มออกมารับใบงานที่ 2

3.<u>ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย</u> (65 นาที)

- ให้สมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันคิดวิเคราะห์ อภิปรายหาคำตอบซึ่งเป็นข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

- แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมานำเสนอต่อกลุ่มใหญ่

4. <u>ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้</u> (15 นาที)

- ผู้เข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มใหญ่ร่วมกันหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

- วิทยากรให้การเสริมแรงโดยให้คำชมเชยและให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละกลุ่มบอกข้อคิดที่ได้รับจากการฝึกอบรมในครั้งนี้

- วิทยากรสรุปเพิ่มเติมให้เห็นถึงความสำคัญของการคิดวิจารณญาณ และทักษะที่ใช้ในการวิเคราะห์สื่อโดยอาศัยการเทคนิคการตั้งคำถามกับสื่อและสรุปแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ว่า *“ผลผลิตสื่อทุกสื่อถูกสร้างขึ้น และสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง”* พร้อมยกตัวอย่าง รายการข่าว โฆษณา เรียลลิตี้โชว์ ฯลฯ โดยให้เห็นว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอไม่ใช่ความจริงทั้งหมด แต่เป็นสิ่งที่สื่อเลือกนำเสนอ และละเว้นการนำเสนอข้อมูลบางด้าน ปกปิดข้อมูลบางส่วนที่ไปขัดผลประโยชน์ของผู้ผลิตสื่อ ดังนั้นการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนจึงต้องอาศัยการคิดวิจารณญาณและการสังเกตอย่างถี่ถ้วน รู้จักตั้งคำถามกับสื่อว่า**ใคร**สร้างสื่อนั้นขึ้นมา **ใคร**คือกลุ่มเป้าหมาย สื่อนั้นถูกสร้างขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์**อะไร** สื่อใช้เทคนิค**อะไร**ในการปรุงแต่งภาพและเสียงเพื่อดึงดูดความสนใจ **อะไร**คือสิ่งที่สื่อละเว้นที่จะไม่นำเสนอและสิ่งที่สื่อนำเสนอมีผลกระทบ**อย่างไร** สิ่งที่สื่อนำเสนอมีความน่าเชื่อถือมากน้อยแค่ไหน ตรงกับสื่ออื่น ๆ ที่นำเสนอในเรื่องเดียวกันหรือไม่ และให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจากการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนต่าง ๆ

- วิทยากรมอบหมายงานให้แต่ละคนหาเนื้อหาจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากอินเตอร์เน็ต รายการโทรทัศน์ โฆษณา หรือเนื้อหาจากสิ่งพิมพ์แล้วให้ตั้งคำถามกับสื่อโดยระบุว่าใครคือกลุ่มเป้าหมาย สื่อมีวัตถุประสงค์ใดในการนำเสนอ เทคนิคที่สื่อใช้คืออะไร และผู้รับสื่อได้รับผลกระทบอย่างไรจากการเปิดรับสื่อดังกล่าว โดยให้นำมาส่งในการฝึกอบรมครั้งต่อไป

สื่อการฝึกอบรม

1) ใบงานที่ 1และใบงานที่ 2
2) กรณีปัญหาตัวอย่างภาพโฆษณาสถานลดน้ำหนัก
3) แผ่นโปร่งใส
4) เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ
5) คอมพิวเตอร์
6) แบบรายงานตนเอง

การประเมินผล

1. การสังเกต จาก
    - การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
    - ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ
2. การรายงานตนเองโดยให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ใบงานที่ 1

ให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนและให้ใช้ความคิดวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบต่อไปนี้

(1) นักศึกษาเชื่อถือการรายงานข่าวของสื่อมวลชนหรือไม่ เพราะเหตุใดจึงเชื่อ / เพราะเหตุใดจึงไม่เชื่อ

.....

.....

(2) นักศึกษาคิดว่าเหตุการณ์ทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้รับการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนทั้งหมดหรือไม่ (ถ้าคิดว่าไม่ โปรดระบุว่ามีเหตุการณ์ใด จากคนกลุ่มใดบ้างที่ไม่ค่อยจะถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชน หรือไม่ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนเท่าที่ควร)

.....

.....

.....

(3) นักศึกษามีแนวทางอย่างไรในการตัดสินความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่พบเห็นจากสื่อมวลชน

.....

.....

.....

.....

(4) ให้สังเกตและวิเคราะห์กรณีตัวอย่างที่เป็นภาพโฆษณาสถานลดน้ำหนักต่อไปนี้ ให้ตอบคำถามว่า

(4.1) **ใคร**คือกลุ่มเป้าหมาย

.....

(4.2) **ทำไม**/เพราะเหตุใดจึงสร้างสื่อนั้นขึ้นมา ผู้ผลิตสื่อมีวัตถุประสงค์ใดในการสร้างสื่อนั้น

.....

.....

(4.3) สื่อใช้เทคนิค**อะไร**ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อ , สื่อนำเสนอวิถีชีวิต ค่านิยม ความคิด**อะไร**บ้าง , **อะไร**คือสิ่งที่สื่อละเว้นไม่นำเสนอ

.....

.....

(4.4) สิ่งที่สื่อนำเสนอมีผลกระทบต่อผู้รับสื่อ**อย่างไร**

.....

.....

*****ให้เวลาแต่ละคนฝึกคิดวิเคราะห์ ประมาณ 20 นาที*****

ใบงานที่ 2

คำชี้แจง

1. แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน
2. เลือกตั้งประธานและเลขาฯกลุ่ม
3. ร่วมกันอภิปรายหาคำตอบซึ่งเป็นข้อสรุปที่สมเหตุสมผลจากคำถามดังนี้

3.1 ภายในกลุ่มของนักศึกษา มีความคิดเห็นที่เหมือนหรือแตกต่างกันต่อกรณีความน่าเชื่อถือของการรายงานข่าวของสื่อมวลชน

☐ เหมือนกัน โปรดระบุเหตุผลที่เชื่อถือ/ไม่เชื่อถือการรายงานข่าวของสื่อมวลชน

☐ แตกต่างกัน โปรดระบุจำนวนคนที่เชื่อพร้อมเหตุผลที่เชื่อถือและจำนวนคนที่ไม่เชื่อพร้อมเหตุผลที่ไม่เชื่อถือการรายงานข่าวของสื่อมวลชน

3.2 ภายในกลุ่มของนักศึกษา เห็นว่าทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้รับการนำเสนอผ่านสื่อทั้งหมดหรือไม่ (ถ้าคิดว่าไม่ โปรดระบุว่ามีเหตุการณ์ใด จากคนกลุ่มใดบ้างที่ไม่ค่อยจะถูกนำเสนอผ่านสื่อ หรือไม่ได้รับความสนใจจากสื่อเท่าที่ควร)

3.3 ภายในกลุ่มของนักศึกษาเห็นว่ามีแนวทางใดบ้างที่จะช่วยตัดสินความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่พบเห็น

3.4 ให้สังเกตและวิเคราะห์กรณีตัวอย่างที่เป็นภาพโฆษณาสถานลดน้ำหนักต่อไปนี้ ให้ตอบคำถามว่า

(5.1) **ใคร**คือกลุ่มเป้าหมาย_____

(5.2) **ทำไม**/เพราะเหตุใดจึงสร้างสื่อนั้นขึ้นมา ผู้ผลิตสื่อมีวัตถุประสงค์ใดในการสร้างสื่อนั้น _____

(5.3) สื่อใช้เทคนิค**อะไร**ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อ , สื่อนำเสนอวิถีชีวิต ค่านิยม ความคิด**อะไร**บ้าง, **อะไร**คือสิ่งที่สื่อละเว้นไม่นำเสนอ

(5.4) สิ่งที่สื่อนำเสนอมีผลกระทบต่อผู้รับสื่อ**อย่างไร**

---

4. แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมานำเสนอต่อกลุ่มใหญ่

ครั้งที่ 10

ชื่อกิจกรรม กิจกรรมตาดู หูฟัง เฝ้าระวังติดตามสื่อ (การพัฒนาการคิด จิตใจและพฤติกรรม)

วัตถุประสงค์กิจกรรม

1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการ

1.1) ระบุปัญหาที่พบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

1.2) วิเคราะห์วัตถุประสงค์และเทคนิคในการนำเสนอ

1.3) วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาที่เกิดจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

1.4) หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่พบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ มีปฏิกิริยาตอบโต้สื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสมได้

3) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะเวลา 120 นาที (สำหรับกิจกรรมที่ 10) และ 60 นาทีสำหรับการสรุปและรายงานผลการควบคุมตนเอง

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1.ขั้นนำ (10 นาที)

- วิทยากรสนทนากับผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสื่อที่เป็นพิษภัยต่อเยาวชนในปัจจุบัน และยกตัวอย่างการนำเสนอข่าวและภาพที่ไม่เหมาะสมที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์และนิตยสาร (ภาพดารานุ่งน้อยห่มน้อยฉบับวันอาทิตย์ของหนังสือพิมพ์ ข่าวแอบถ่ายของพวกปาปารัชชี่ การใส่ความบุคคลโดยใช้อักษรย่อ การเล่นการพนันบนอินเตอร์เน็ต เป็นต้น)

2. ขั้นกิจกรรม (110 นาที)

- วิทยากรสุ่มเลือกให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำเสนองานที่มอบหมายจากการฝึกอบรมครั้งที่ 4 ที่ให้เขียนจดหมายหรือบทความแสดงความคิดเห็นตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อที่เป็นอันตรายต่อสังคม พร้อมให้วิเคราะห์หาผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

- วิทยากรตั้งคำถามว่า หากพบสื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสม จะมีแนวทางในการแสดงออกอย่างไร

- วิทยากรแจกแบบประเมินผลการควบคุมตนเองและให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมารายงานสรุปผลการควบคุมตนเอง บอกถึงเป้าหมายและผลการควบคุมตนเองหรือการเปลี่ยนแปลง

ของพฤติกรรมการเลือกเปิดรับและใช้สื่อที่เกิดขึ้นก่อนและหลังใช้การควบคุมตนเอง และให้ส่งผลการบันทึกการควบคุมตนเองแก่วิทยากร

- หลังจากนั้นแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน เลือกประธานและเลขาฯกลุ่ม ตัวแทนกลุ่มออกมารับใบงาน

3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (40 นาที)

- ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้ากลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ อภิปราย หาคำตอบจากใบงานซึ่งจะมีกรณีศึกษาที่เป็นปัญหาของสื่อมวลชนทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ (ข่าว โฆษณา) สื่อโทรทัศน์ (โฆษณา) และสื่ออินเตอร์เน็ต (เกมออนไลน์) ให้ระบุปัญหา วิเคราะห์วัตถุประสงค์และเทคนิคในการนำเสนอ ผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหา เนื้อหาของสื่อมวลชนจะเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องเพศ ความรุนแรงและพฤติกรรมการบริโภคของวัยรุ่น

- ส่งตัวแทนออกมานำเสนอ

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ (20 นาที)

- วิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันสรุปหาคำตอบจากใบงาน

- วิทยากรตั้งคำถามให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบอกถึงข้อคิดที่ได้จากการฝึกอบรมครั้งนี้และแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสรุปให้เห็นว่า แนวทางแก้ไขปัญหาของสื่อมวลชนที่สำคัญที่สุดคือ ตัวผู้บริโภคสื่อเองที่จะต้องรู้จักตรวจสอบการทำงานของสื่อ ตอบโต้หากสื่อนำเสนอสิ่งที่ไม่เหมาะสมออกสู่สังคม รู้จักคิดวิเคราะห์ในการเลือกรับและใช้สื่อ ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ รู้จักควบคุมตนเองในการเลือกรับสื่อที่เป็นประโยชน์ และปฏิเสธสื่อที่เป็นโทษ สิ่งสำคัญคือ ผู้บริโภคสื่อจะต้องรู้เท่าทันสื่อจะได้ไม่ถูกอิทธิพลของสื่อครอบงำ

- วิทยากรบรรยายสรุปความสำคัญทั้งหมดของการฝึกอบรมเพื่อให้เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ และแนวทางในการพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อโดยจะต้องมีการพัฒนาทั้งในด้านการคิด จิตใจและพฤติกรรมควบคู่กันไป

- วิทยากรกล่าวขอบคุณผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ให้ความร่วมมือด้วยดี

หมายเหตุ สำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มทดลอง A ที่จะต้องฝึกทำโครงการ วิทยากรจะมอบหมายงานกลุ่มให้ฝึกทำโครงการ "เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ" โดยมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ในการให้ฝึกทำโครงการ ขั้นตอนการทำโครงการซึ่งมีระยะเวลา 3 สัปดาห์ ในทุกสัปดาห์ แต่ละกลุ่มจะต้องนำเสนอผลงานตามแผนที่กำหนดไว้ โดยในครั้งนี้จะมอบหมายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 6-7 คนตามความสนใจในสื่อแต่ละประเภท หลังจากแบ่งกลุ่มได้แล้ว ให้สมาชิกในกลุ่มทุกคนกลับไปเก็บข้อมูลทำการติดตามตรวจสอบ เฝ้าระวังสื่อที่เลือกทำการศึกษา ตรวจสอบดู

ว่าในสื่อประเภทนั้นมีรูปแบบเนื้อหาหรือรายการใดบ้างที่มีการนำเสนอที่ไม่เหมาะสม รวบรวมให้ได้มากที่สุดและบอกว่าส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคมอย่างไร แล้วให้มานำเสนอใน ครั้งที่ 11

สื่อการฝึกอบรม

1) ใบงาน
2) ข่าวและโฆษณาจากหนังสือพิมพ์และนิตยสาร
3) ตัวอย่างเกมออนไลน์
4) โฆษณาทางโทรทัศน์
5) แผ่นโปร่งใส
6) เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ
7) คอมพิวเตอร์
8) แบบรายงานตนเอง
9) แบบประเมินผลการควบคุมตนเอง

การประเมินผล

1. การสังเกต จาก
    - การมีส่วนร่วมในกิจกรรม ความร่วมมือ ความตั้งใจในการรายงาน
    - ผลงานที่แต่ละคนได้รับมอบหมายจากการฝึกอบรมครั้งที่แล้ว
    - ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ

2. การรายงานตนเองโดยให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองและประเมินผลการควบคุมตนเอง

3. การทดสอบโดยใช้แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ

ใบงาน

<u>คำชี้แจง</u>

1.แบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน

2. เลือกประธานและเลขาฯกลุ่ม

3.ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอ่านหรือชมกรณีปัญหาจากสื่อมวลชนที่จะนำเสนอต่อไปนี้ และร่วมกันอภิปรายเพื่อหาคำตอบ

<u>กรณีปัญหาที่ 1</u> โฆษณาบริการCHATที่ปรากฏในนิตยสาร

1.1 ให้ระบุปัญหาที่พบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

1.2 ให้วิเคราะห์วัตถุประสงค์และเทคนิคในการนำเสนอ

1.3 ให้วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาที่เกิดจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

1.4 ให้หาแนวทางในการแก้ไข

<u>กรณีปัญหาที่ 2</u> โฆษณาผลิตภัณฑ์ป้องกันฝ้าทางโทรทัศน์

2.1 ให้ระบุปัญหาที่พบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

2.2 ให้วิเคราะห์วัตถุประสงค์และเทคนิคในการนำเสนอ

2.3 ให้วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาที่เกิดจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

2.4 ให้หาแนวทางในการแก้ไข

<u>กรณีปัญหาที่ 3</u> ข่าวเลขเด็ดในหนังสือพิมพ์

3.1 ให้ระบุปัญหาที่พบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

3.2 ให้วิเคราะห์วัตถุประสงค์และเทคนิคในการนำเสนอ

3.3 ให้วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาที่เกิดจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

3.4 ให้หาแนวทางในการแก้ไข

<u>กรณีปัญหาที่ 4</u> เกมออนไลน์ในอินเตอร์เน็ต (เกมที่มีภาพแสดงออกถึงความรุนแรง)

4.1 ให้ระบุปัญหาที่พบจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

4.2 ให้วิเคราะห์วัตถุประสงค์และเทคนิคในการนำเสนอ

4.3 ให้วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาที่เกิดจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

4.4 ให้หาแนวทางในการแก้ไข

4. ส่งตัวแทนออกมานำเสนอ

*****กิจกรรมนี้ให้เวลาไม่เกิน 30 นาที*****

แบบประเมินผลการควบคุมตนเอง

คำชี้แจง ขอให้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึกของตัวนักศึกษาเอง ตามหัวข้อต่อไปนี้

1.นักศึกษามีความรู้สึกอย่างไรหลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองในการเลือกรับและใช้สื่อ

---

2. นักศึกษาได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเอง

---

3. หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองแล้ว พฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อมวลชนของนักศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร

---

4. ในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง

---

5. ข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมตนเองในโอกาสต่อไป

แบบประเมินภาพรวมของกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

---

1. นักศึกษาได้รับความรู้ และมีความคิดเห็น ความรู้สึกอย่างไรบ้างเมื่อได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

1.1 ความรู้ที่ได้รับ.....

.....

.....

.....

1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการฝึกอบรมและการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....

.....

.....

1.3 ความรู้สึกและสิ่งที่นักศึกษาประทับใจมีอะไรบ้าง.....

.....

.....

2. นักศึกษามีข้อเสนอแนะ/คำแนะนำใดบ้างในการจัดโครงการการฝึกอบรมครั้งต่อไป

.....

.....

.....

3. นักศึกษาจะนำความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

***แบบประเมินฉบับนี้จะนำมาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินตนเองในครั้งสุดท้ายของการฝึกอบรมเพื่อประเมินภาพรวมของโครงการฝึกอบรม**

การฝึกอบรมในระยะที่ 2 การฝึกทำโครงการ ครั้งที่ 11-13

ชื่อกิจกรรม การฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ”

วัตถุประสงค์กิจกรรม

1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถวิเคราะห์ถึงผลกระทบของสื่อมวลชน

2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถใช้ทักษะการคิดวิจารณญาณในการวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อมวลชนได้

3) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในกลุ่ม และมีปฏิกิริยาตอบโต้สื่อมวลชนที่ไม่เหมาะสมได้

4) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง

แนวความคิด

โครงการเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษาค้นคว้า ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องนั้น ๆ

ในการฝึกอบรมครั้งนี้ การเรียนรู้โดยใช้โครงการ การถ่ายโยงการเรียนรู้และการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมในระยะที่ 1 ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงโดยมีกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ”ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การเลือกหัวข้อที่จะทำการศึกษา การวางแผน การดำเนินการตามแผน การแสดงผลงานและให้อิสระในการคิดและการตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการทำโครงการ การฝึกอบรมในรูปแบบนี้จะไม่ใช่การให้ความรู้ด้านเนื้อหาเป็นหลักแต่จะเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้และลงมือปฏิบัติ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้ใช้การคิดวิจารณญาณ ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะและเจตคติที่ดีต่อการทำโครงการ นอกจากนี้ยังได้นำหลักการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้ร่วมด้วย กล่าวคือ รูปแบบการฝึกอบรมแบบนี้ วิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมจะเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุน เอื้ออำนวยความสะดวกโดยจัดสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนารวมถึงมีบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตระหนักรู้ในศักยภาพของตนและดึงศักยภาพนั้นออกมาใช้อย่างเต็มที่โดยวิทยากรจะให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือและการสนับสนุน เปิดโอกาสให้อิสระในการเลือก การตัดสินใจและการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้มีมากขึ้น

ระยะเวลา 3 สัปดาห์ (ครั้งที่ 11-13) โดยในทุกสัปดาห์จะมีการพบกันระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างน้อย 1 ครั้ง ๆ ละ 1- 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1.ขั้นนำ

- จากงานที่มอบหมายในครั้งก่อน ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลที่ได้จากการเก็บข้อมูล ติดตามตรวจสอบเฝ้าระวังสื่อมวลชนแต่ละประเภทที่มีการนำเสนอที่ไม่เหมาะสมว่ามีรูปแบบใดบ้าง ส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคมอย่างไร และจะมีแนวทางแก้ไขอย่างไร

- วิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมอภิปรายสรุปเพื่อเชื่อมโยงเข้ากับขั้นกิจกรรม

2. ขั้นกิจกรรมและขั้นการวิเคราะห์และอภิปราย

ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมการทำโครงการมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ (ครั้งที่ 11)

- ในการเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการ วิทยากรจะเปิดโอกาสให้นักศึกษาเลือกประเด็นหัวข้อที่จะทำการศึกษาอย่างอิสระตามความสนใจ/ความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

- ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำโครงการตั้งแต่กำหนดวัตถุประสงค์ว่าจะศึกษาอะไร ขอบเขตการศึกษาเป็นอย่างไรและประโยชน์อะไรที่จะได้รับจากการทำโครงการ

ขั้นที่ 2 การวางแผน (ครั้งที่ 11)

- วิทยากรแจกเอกสารการวางแผนดำเนินโครงการและอธิบายถึงวิธีการเขียนรายละเอียดลงในร่างโครงการ

- ในขั้นนี้ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำเค้าโครงของโครงการ กำหนดประเด็นที่จะศึกษา แสดงแนวคิดและแผนดำเนินการทำโครงการที่แต่ละกลุ่มเป็นผู้ออกแบบ กำหนดระยะเวลา 3 สัปดาห์ โดยจะมีการเข้าพบวิทยากรเพื่อรายงานความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งรับฟังการให้ข้อมูลป้อนกลับ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ ละ1-2 ชั่วโมง

- หลังจากวางแผนเสร็จให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการพร้อมรายละเอียดเพื่อให้วิทยากรและสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ร่วมตั้งคำถาม พิจารณาความเป็นไปได้ พร้อมเสนอแนะแนวทางในการดำเนินการ

ขั้นที่ 3 การดำเนินการทำโครงการ (ครั้งที่ 12 เก็บข้อมูล 1 สัปดาห์)

- หลังจากได้หัวข้อเรื่องที่จะทำการศึกษา จะให้แต่ละกลุ่มได้ลงไปศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม ศึกษาเจาะลึกลงไปในกรณีที่พบว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อสังคม

- ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์โดยอาศัยความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมในระยะที่ 1 อาทิ แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม โดยให้มีการวิเคราะห์วิพากษ์อย่างมีหลักการเพื่อนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ในครั้งที่ 13

- ในขั้นนี้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องดำเนินการตามแผนที่วางไว้ โดยวิทยากรจะมีบทบาทคอยกำกับ ดูแลติดตามความก้าวหน้า โดยในทุกสัปดาห์จะมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมกับวิทยากรเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินการและให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำเสนอผลการศึกษาในแต่ละระยะพร้อมทั้งเสนอปัญหาและอุปสรรคที่พบในการทำโครงการ

- วิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันเสนอวิธีการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 แสดงผลงาน (ครั้งที่ 13)

- ในสัปดาห์ที่สามของระยะการฝึกทำโครงการ จะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละกลุ่มแสดงผลงานที่ได้จากการศึกษาอาจจัดอยู่ในรูปของการจัดนิทรรศการหรืออยู่ในรูปของการรายงาน ซึ่งในการนำเสนอต้องครอบคลุมประเด็น คือ มีชื่อโครงการ ชื่อผู้ทำโครงการ ที่มาและความสำคัญของโครงการ วิธีดำเนินการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษาและนำผลที่ได้มาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มใหญ่ ให้เวลากลุ่มละไม่เกิน 30 นาที นอกจากนี้จะต้องนำผลการศึกษาออกเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ

- วิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันให้ข้อเสนอแนะ

ขั้นที่ 5 การประเมินผล

การประเมินผลในโครงการนี้จะมีทั้งในระหว่างการดำเนินการ ซึ่งก็คือ การประเมินความก้าวหน้าเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการทำโครงการและทำการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการและยังมีการประเมินหลังจากเสร็จสิ้นการแสดงผลงานโดยเป็นการประเมินร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากรโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนซึ่งได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนไว้ล่วงหน้า ในประเด็นหัวข้อที่ศึกษามีความสำคัญ หัวข้อที่ศึกษาเป็นเรื่องใหม่ที่น่าสนใจ ความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์ผลการศึกษาอย่างมีหลักการ รูปแบบการนำเสนอสวยงามและน่าสนใจ และการนำเสนอมีความชัดเจน เข้าใจง่าย นอกจากนี้ยังให้โอกาสนักศึกษาประเมินผลงานของตนเอง

3. <u>ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้</u>

-วิทยากรตั้งคำถามกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่า

(1) สื่อเป็นกระจกสะท้อนสังคมหรือไม่ สะท้อนความจริงในสังคมหรือไม่ สื่อได้ทำอะไรมากกว่านั้นหรือไม่ (สื่อได้สร้างภาพความจริง)

(2) สื่อสามารถกำหนดเจตคติของคุณหรือไม่ สื่อมีผลต่อความคิดหรือไม่ มีผลต่อการประพฤติปฏิบัติของคุณอย่างไร

(3) จะมีแนวทางใดในการป้องกันอิทธิพลของสื่อ เพื่อไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของสื่อและจะทำอย่างไรให้มีสื่อสร้างสรรค์เกิดขึ้นในสังคมมาก ๆ โดยเข้ามาแทนที่สื่อที่ไม่เหมาะสม

- วิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันสรุปแนวคิดและประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม

- วิทยากรให้การเสริมแรงและกล่าวขอบคุณผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ให้ความร่วมมือด้วยดีและเสนอแนะเพิ่มเติมให้นำความรู้สิ่งที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตให้สามารถวิเคราะห์วิพากษ์กลั่นกรองสื่อและรู้จักเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป

- วิทยากรมอบรางวัลให้กับกลุ่มที่ได้รับการประเมินผลงานเป็นอันดับที่ 1 2 และ 3 ตามลำดับ

สื่อการฝึกอบรม

1) เอกสารการวางแผนการดำเนินโครงการ
2) แบบรายงานตนเอง
3) แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ
4) คอมพิวเตอร์
5) ฟิวเจอร์บอร์ด

การประเมินผล

1. การสังเกต จาก
    -การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
    -ผลงานที่แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและนำเสนอ
2. การรายงานตนเองโดยให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. การใช้เกณฑ์การให้คะแนนในการประเมินผลการทำโครงการ “เยาวชนไทยใส่ใจเฝ้าระวังสื่อ”

เอกสารการวางแผนการดำเนินโครงการ

ชื่อโครงการ.....

คณะผู้จัดทำโครงการ

.....

.....

.....

.....

.....

ที่มาและความสำคัญของโครงการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

วัตถุประสงค์

.....

.....

.....

.....

ขั้นตอนดำเนินการ

.....

.....

.....

.....

.....

แผนการดำเนินงาน

ขั้นตอน ดำเนินการ	ระยะเวลาการดำเนินโครงการ																				
	สัปดาห์ที่ 1							สัปดาห์ที่ 2							สัปดาห์ที่ 3						
	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
1.																					
2.																					
3.																					
4.																					
5.																					
6.																					

เอกสารการวางแผนการดำเนินโครงการ (ต่อ)

งบประมาณ

.....

.....

.....

.....

.

การประเมินผล

.....

.....

.....

.....

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....หัวหน้าโครงการ

.....สมาชิกโครงการ

.....สมาชิกโครงการ

.....สมาชิกโครงการ

.....สมาชิกโครงการ

.....สมาชิกโครงการ

.....สมาชิกโครงการ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวจินตนา ตันสุวรรณนนท์
วัน เดือน ปีเกิด	11 ตุลาคม พ.ศ. 2517
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	1037/1 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์แขนงวิชาวารสารศาสตร์ หลักสูตรนิเทศศาสตร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2538	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2541	นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (วารสารสนเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2550	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต(การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ